Dr. Musli Vërbani

TEXHVIDI

SHKENCA E TË LEXUARIT (KËNDUARIT) TË PËRPIKËT TË KUR'ANIT

Kaçanik, 2008

Dr. Musli Vërbani

SHKENCA E TEXHVIDIT

Recenzent:
Dr. Lulzim Esati

Korrektor:
Burim Bunjaku

Radhitja kompjuterike,
Kopertina dhe dizajni grafik:
Mumin Shehu

Shtypi:
"Verana", Prishtinë

Kaçanik, 2008

Të drejtën e ribotimit e rezervon botuesi

HYRJE

Profesioni i mësuesit është prej profesioneve më fisnike, ndërsa profesioni i mësimit të Kur'anit fisnik është edhe më madhështore. Mësuesit dhe edukatorët e fesë Islame janë njerëzit më të graduarit dhe profesioni i tyre është më i çmuari, dhe më meritori, sepse për këtë Muhamedi a.s. ka thënë:

"Më i miri prej jush është ai, i cili mëson Kur'anin dhe pastaj i mëson të tjerët".

Këtë punim modest dhe këtë vepër ia kushtoj vëllezërve të mi, kolegëve e hoxhallarëve, të cilët me përkushtim e kanë marrë detyrën për t'ua mësuar të tjerëve fenë, që Kur'ani të lexohet me përpikëri, dhe nxënësit e studentët të mos e lexojnë Kur'anin gabimisht e me të meta.

Të lexuarit e Kur'anit dhe mënyra e metodologjia e tij është e veçantë, e cila na ka ardhur brez pas brezi, duke filluar prej sehabëve r.a., e ata prej të Dërguarit të Allahut s.a.v.s., e ai prej Xhibrilit. Për këtë arsye është obligim përmbajtja e rregullave të leximit të Kur'anit (Tertil) me përpikëri, duke u bazuar në urdhrin e Zotit të Lartmadhëruar:

... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

"Ve rettilil kur'ane tertila".

"... Dhe lexo Kur'anin rrjedhshëm me përpikëri".

(El-Muzemmil, 4)

Qëllimi i tertilit është që kuptimi i fjalës të depërtojë në mendje, në zemër dhe në shpirt. Me një fjalë, që njeriu të kuptojë domethënien dhe pikësynimin e fjalës së Allahut.

- Kjo shkencë është prej shkencave më fisnike, sepse merret me studimin e librit të Allahut.

Prej momentit kur ka zbritur Kur'ani e deri më sot, të gjithë dijetarët janë pajtuar se është vaxhib leximi i Kur'anit me texhvid.

Ka dallim të madh në mes të atij, i cili e kryen punën me precizitet, përpikëri dhe atij, i cili e kryen punën jo preciz, me jopërpikëri dhe me neglizhencë. Kështu çdo prodhim i cili nuk është kualitativ nuk e pranojnë njerëzit dhe largohen, dhe nuk ndiejnë interesim fare.

Ata të cilët tregojnë interesim të madh me fjalë e vepër dhe tregojnë angazhim të madh në precizitetin dhe përpikërinë e leximit, ata sjellin freski në zemra, lumturi në shpirtra, afrim në fjalën e Allahut, ata sjellin dobi, dhe ata presin shpërblim, dhe kënaqësi prej Allahut.

Texhvidi – Përpikëria në fjalë dhe në të folur, duhet të ketë të njëjtin interesim si në të vepruar, sepse fonetika e shkronjave është shkencë, e cila ka rregulla, ligje dhe dispozita.

Muhamedi a.s. e dëgjonte me vëmendje dhe përkushtim të plotë kur Xhibrili ia lexonte atij Kur'anin, pastaj Muhamedi a.s. e lexonte Kur'anin dhe e sqaronte shkronjë për shkronjë, duke e qartësuar secilën shkronjë, duke qartësuar secilën cilësi, duke u përqendruar në secilën shkronjë sa e meriton, duke i renditur shkronjat në fjalë,e fjalët në fjali e kështu me radhë, po ashtu Muhamedi a.s. ndalej në fund të ajetit, ajet pas ajeti, po ashtu e zgjaste shkronjën aty ku nevojitej të zgjatej, dhe e shkurtonte aty ku duhej të shkurtohej. Ky ka qenë Tertili – Texhvidi i Muhamedit a.s.

Shpresoj që, edhe mua edhe ju, Allahu të na bëjë prej atyre që e lexojnë Kur'anin e mësojnë atë dhe menjëherë i mësojnë tjerët për ta lexuar me përpikëri, që të arrijmë gradën e atyre, që Allahu i ka ngritur më së larti, pra me pejgamberët, me të sinqertit, me dëshmorët, me të mirët, sepse nuk ka shoqëri më të mirë se shoqëria me ta.

Muhamedi a.s. e ka lexuar Kur'anin ulur, në këmbë, i shtrirë, duke ecur, i hipur në mjet qarkullues, me abdest dhe pa abdest.

Muhamedi a.s. ka pasur dëshirë ta dëgjonte leximin e Kur'anit prej tjerëve. Transmeton Buhariu dhe Muslimi se Ibni Mes'udi r.a. ka thënë se Muhamedi a.s. më tha: "Më lexo Kur'an". Ndërsa ai i ka thënë: - Po si të të lexoj Kur'an, kurse ty të është zbritur?! Muhamedi a.s. ka thënë: ***"Vërtet unë dëshiroj të dëgjoj prej tjerëve (si e lexojnë)".*** Ibni Mes'udi ka lexuar suren En-Nisa, deri sa ka arritur te ajeti:

فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلاءِ شَهِيداً

(En-Nisa, 41)

Muhamedi a.s. i ka thënë: ***"Deri këtu mjafton!"*** Kur e ka shikuar Ibn Mes'udi r.a., e ka pa se si Muhamedit a.s. i pikonin lotët prej syve të tij.

Qëllimi i tertilit - **ترتيل** dhe të lexuarit me përpikëri, dhe me vëmendje është që kuptimi i fjalëve të arrij në mendje, në zemër, dhe në shpirt, që njeriu ta kuptojë plotësisht fjalën e Allahut të Lartmadhëruar.

Texhvid – përpikëri në shkronja, përpikëri e zërit të shkronjave.

Xhezairiu thotë: "Dijetarët siç janë interesuar për adhurim ndaj Allahut për të kuptuar domethënien e Kur'anit dhe praktikumin e ligjeve të tij, ashtu janë interesuar për adhurim në ekzekutimin e shkronjave, vendosjen e tyre në vendin e tyre, cilësitë e tyre, për të mos iu shmangur aspak theksimit të drejtë të tyre.

Texhvidi është stolia e Kur'anit (Hilijetil Kur'an).

KAPITULLI I PARË

HYRJE NË SHKRONJAT E KUR'ANIT

ELIFI

ا – **Elifi** është shkronja e parë e alfabetit arab. Kjo shkronjë fillon të theksohet prej fundit të fytit dhe në të njejtën kohë i tërë fyti duhet të jet i lirë.

ء **(hemze)** dhe ا **(elif)** janë një shkronjë dhe e zëvendësojnë njëra- tjetrën.

Nëse mbi (ا)elif vendoset ـَـ viza اَ, atëherë lexohet sikurse zanorja **e**.

Shembull: اَ اَ اَ اَ

e e e e

Nëse nën (ا)elif vendoset ـِـ viza اِ , atëherë lexohet sikurse zanorja **i**.

اِ ◌ِ اِ اِ اِ

Shembull:

i i i i

Nëse mbi (ا) elifit vendoset shenja ـُـ اُ , atëherë lexohet sikurse zanorja **u**.

Shembull: اُ اُ اُ اُ

u u u u

ـَـ viza mbi shkronjë quhet **El-Fet'hatu** dhe lexohet **e**.

ـِـ viza nën shkronjë quhet **El-Kesretu** dhe lexohet **i**.

◌ِ

ـُـ kjo shenjë mbi shkronjë quhet **Ed-Dametu** dhe lexohet **u**.

Vërejtje: Kjo rregull vlenë te të gjitha shkronjat.

SUKUNI ـْـ

ـْـ **Es-sukun** do të thotë heshtje, qetësi.

Kur mbi elifin (ا), vendoset Es-sukun اْ atëherë lexohet **Ë**.

Shembull:

اْ اْ اْ اْ

ë ë ë ë

Lexo:

اْ اَ اُ اِ اْ اُ اِ اَ

ë e u i ë u i e

اُ اْ اِ اِ اُ اُ اْ اِ اَ اَ اْ

u ë i i u u ë i e e ë

Vërejtje: Sukuni shkruhet në mes dhe në fund të fjalës që do të thotë nuk shkruhet në fillim të fjalës. Pra, gjithmon fjala fillon me njërën prej zanoreve tjera E I U.

HEMZEJA ء

ء **Hemzeja** është motërzim i Elifit (ا).

Ndonjëherë edhe elifi (ا) edhe Hemzeja (ء) shkruhen së bashku.

Shembull:

أْ	أُ	إِ	أَ	أُ	إِ	أَ
ë	u	i	e	u	i	e

Ndonjëherë Hemzeja ء shkruhet në vete dhe e zëvendëson elifin.

ءْ	ءُ	ءِ	ءَ	ءُ	ءِ	ءَ
ë	u	i	e	u	i	e

Ndryshe Hemzeja edhe quhet Elifi i Shkurtuar.
Për dallim nga Elifi, Hemzeja ndonjëherë shkruhet së bashku me bashtinglloren **Jaun** (ى) dhe **va-un** (و) dhe atëherë kur ta merr kuptimin e shkronjës **i** dhe **u**.

وُ	يِ	أَ	ءُ	ءِ	ءَ
u	i	e	u	i	e

ZANORET E GJATA

Veçori e gjuhës arabe është se përbëhet prej zanoreve të dyfishta, rrespektivisht prej zanoreve të gjata dhe zanoreve të shkurta.

Siç kemi përmendur, zanoret e shkurta janë:

___ El-Fet'hatu.

__ El-Kesretu.

___ Ed-Dametu.

___ Es-Sukun.

Shembuj të zanorës së shkurtë me shkronjën **elif** (ا):

أَ	إِ	أُ	أْ
e	i	u	ë

Shembuj të zanorës së shkurtë me **hemze** (ء):

ءَ	ءِ	ءُ	ءْ
e	i	u	ë

Nëse mbi Elif (ا) vendoset Elifi i shkurtë, atëherë lexohet zanore **a** – e gjatë:

آ آ آ آ آ

Aa Aa Aa Aa Aa

Nëse nën Elif (ا) vendoset zanorja e shkurtë së bashku me shkronjën **ى** - **Jaun**, atëherë lexohet **i** – e gjatë:

اِى اِى اِى اِى اِى

ii ii ii ii ii

Nëse mbi Elif (ا) vendoset shenja_ُ__ e cila quhet dametun dhe i bashkangjitet shkronja **و** – vaun, atëherë lexohet **u** – e gjatë:

اُو اُو اُو اُو اُو

Uu Uu Uu Uu Uu

E njejta rregull vlenë edhe për El-Hemzetu (**ء**) e cila është motërzim i Elifit, por e njejta rregull vlenë edhe për të gjitha shkronjat e alfabetit arab të cilat do t'i mësojmë radhazi.

Shembull:

عَا عَا عَا عَا عَا

Aa Aa Aa Aa Aa

عِى عِى عِى عِى عِى

Ii Ii Ii Ii Ii

عُو عُو عُو عُو عُو

Uu Uu Uu Uu Uu

TENVINI _ً_ _ٍ_ _ٌ_

TENVINI (Nunimi) është shenjë e cila shkruhet gjithmonë në fund të fjalës dhe asnjëherë nuk vjen në filim apo në mes. Ndryshe edhe quhet dyfishim i zanores në të shkruar por jo në të lexuar.

Shembull:

Shkronja (ا) Elif me El-Fet'hatu _َ_ lexohet **E**. Ndërsa nëse ia shtojmë edhe një El-Fet'hatu lexohet اً **En**.

Krahaso: اً اً اً اَ اَ اَ

en en en e e e

Shkronja (ا) Elif me El-kesretu ____ lexohet **i**. Ndërsa nëse ia shtojmë dhe një El-Kesretu lexohet اٍ **in**.

Krahaso: اٍ اٍ اٍ اِ اِ اِ

in in in i i i

Shkronja (ا) Elif me Ed-Dametu _ُ_ lexohet **U**. Ndërsa nëse ia shtojmë edhe një Ed-Dametu lexohet اٌ **Un**.

اٌ اٌ اٌ اُ اُ اُ

un un un u u u

عٌ عٍ عً اٌ اٍ اً

un in en un in en

TENVINI

عًا	ا ً	عًا	ا ً	عًا	ا ً
En	En	En	En	En	En
عٍ	اٍ	عٍ	اٍ	عٍ	اٍ
In	In	In	In	In	In
عٌ	اٌ	عٌ	اٌ	عٌ	اٌ
Un	Un	Un	Un	Un	Un
وٌ	وٌ	يٍ	يٍ	عًا	عًا
Un	Un	In	In	En	En

Vërejtje: Tenvini (Nunimi) shkruhet gjithmonë vetëm në fund të fjalës.

ّ

TESHTIDI __◌__

(Përforcuesi – Dyfishuesi)

ّ

__◌___ **TESHDID** do të thotë përforcues, shtrëngues apo dyfishues.

Në gjuhën shqipe: Përsëritja e shkronjës **L** e formon shkronjën **LL**.
Përsëritja e shkronjës **R** e formon shkronjën **RR**.

Ndërsa në gjuhën arabe të gjitha shkronjat i nënshtrohen përsëritjes, përforcimit apo dyfishimit e cila bëhet nëpërmjet **TESHDIDIT** (◌ّ).

Teshtidi shkruhet mbi shkronjë, dhe atëherë ajo shkronjë është e dyfisht dhe përforcohet.

Shembull: اَبْ بَ بَ Në këtë fjalë ka ardhur ب (B-ja) me sukun dhe ب (B-ja) me El-Fet'hatu, atëherë njëra prej tyre hiqet dhe zëvendësohet me TESHTID. اَبْ بَ بَ – اَبَّبَ

Eb-be be Eb-be be

اَبَّا	اَبٌّ	اَبٍّ	اَبٌّ	اَبًّا
Kullosa	Kullosë	Kullosës	Përmallimtar	Është përmalluar

اَبِّ	بِاَبَّبٍ
Përmallimtarin	Me përmallimtarin

Vërejtje: Teshtidi shkruhet vetëm në mes dhe në fund të fjalës.

B _ ب

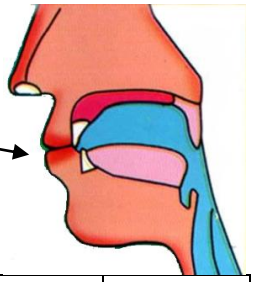

Shkronja “**B**” theksohet duke i bashkuar buzët dhe duke lëshuar frymëmarrje me hundë.

بَا	بِى	بُوا
Baa	Bii	Buu
بْ	اَبٌّ	
B	Ebbun	

بَ	بِ	بُ
Be	Bi	Bu
بًا	بٍ	بٌ
Ben	Bin	Bun

اَبٌ * اَبٍ * اَبًا * اَبُ اَبٍ * اَبُ اَبِ اَبٍ

Baba i babës së babës Baba i babës Babën Babës Baba

بِاَبٍ * بَابٌ * بِبَابٍ * اَ اَبٌ * اَبٌ بِبَابٍ

Baba në derë A është baba? Në derë Dera Me babën

آبَ اَبٌ * اَبِى * اَبُوا * آبَاءْ *

Baballarët Babai Babai im Baba është kthyer

اُبْ * اُوبِى * اُوبُوا * اَبَا *

Ka refuzu Refuzoni (ju) Refuzo (gj.f.) Refuzo

اِيبَ * اِيبَا * اِيبُوا * آبَ *

Ka refuzu Jeni refuzuar ju Janë refuzuar (ata dy) Është refuzuar

آبَا * آبُوا *

Kanë refuzuar Kanë refuzuar (ata dy)

ت ,ة _ T

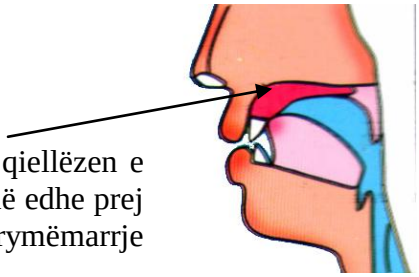

Shkronja ت -T theksohet duke e prekur qiellëzen e epërme me majën e gjuhës dhe duke lëshuar frymë edhe prej gojës (prej mesit të dhëmbëve) dhe duke liruar frymëmarrje me hundë.

تَا	تِى	تُوا
Taa	Tii	Tuu
تْ	بَتَّ	
T	Bette	

تَ	تِ	تُ
Te	Ti	Tu
تًا	تٍ	تٌ
Ten	Tin	Tun

تُبْ * اَتُبْتَ * تُبْتُ * تُبْتَ * تُبْتِ *

Je penduar (gj.f.) Je penduar Jam penduar A je penduar? Pendohu

اَتُوبُ * تَابَ * تَابَتْ * تَابَتَا

Janë penduar (ato dyja) Është penduar (ajo) Është penduar Pendohem

تَتُوبَا * تَابُوا * تُوبُوا * تَائِبَاتٍ

Pendueset Pendohuni Janë penduar Pendoheni (ju dyja)

تُوبِى * تُوبَا * تَتُوبِى *

Pendohesh (gj.f.) Pendohuni (ju dy) Pendohu (gj.f.)

إِئْتِ * إِئْتُوا * تَأْتُوا * آتَتْ *

Ka dhënë Vjeni Bjerni vjen

آتُوا * اَتَتْ * اَتَتَا * تَأْتِى *

Vjen (ajo) Kanë ardhur (ato dyja) Ka ardhur (ajo) Jepni

TH _ ث

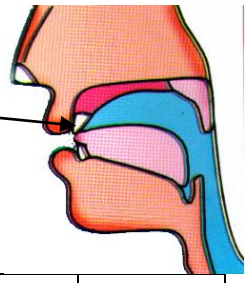

Shkronja ث -TH theksohet duke e prekur fortë majen e gjuhës me dhëmbët e përparmë dhe duke liruar frymë nga hunda.[1]

ثَ	ثِ	ثُ
The	Thi	Thu
ثَا	ثِى	ثُوا
Thaa	Thii	Thuu
ثً	ثٍ	ثٌ
Then	Thin	Thun
ثْ	بَثٌّ	
Th	Bethun	

اَثْبَتَ * اُثْبِتُ * اَثْبَتَا * ثَبِّتْ *

Forcoje E kanë forcuar (ata dy) E forcoj E ka forcuar (vërtetu)

ثَابِتٌ * اُثَبِّتُ * اَتُثَبِّتُ * اُثَبِّتُ *

E forcoj mirë A jeni duke e forcuar mirë E forcoj mirë I forcuar mirë

تُثَبِّتُ * ثَبَتَا * اَثْبَتُوا * اُثْبِتُوا *

Forcone E kanë forcuar E kanë forcuar (ata dy) Jeni duke forcuar mirë

ثَابَتَ * ثَبَّ * اَثْبَاتْ * اَثَاثٌ * اَثَابَ *

E ka shpërbly Mobilje Trimat U ul mirë E ka mësuar mirë

[1] **Vërejtje:** Dallimi ndërmet shkronjës ت ب dhe ث qëndron te pikat; pra me një pikë është shkronja ب (B), me dy pika shkronja ت (T) dhe me tri pika është shkronja ث (Th).

XH – ج

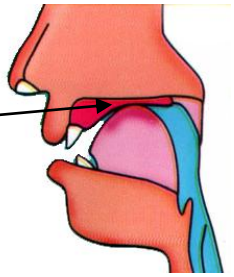

Shkronja ج -XH theksohet duke i afruar dhëmbët dhe duke e prekur mesin e qiellëzës së epërme me mesin e gjuhës.

جَ	جِ	جُ
Xhe	Xhi	Xhu
جًا	جٍ	جٌ
Xhen	Xhin	Xhun

جَا	جِى	جُوا
Xhaa	Xhii	Xhuu
جْ	ثَجٌّ	
Xh	Thexhxhun	

اَجِبْ * اُجِيبُ * اَجَبْتَ * اَجَابَ *

I dha përgjigjen | Jeni përgjigjur | Përgjigjem | Përgjjigju

اَجَبْتُ * جِبْ * جُبَّةٌ * جَابَ *

E ka pru | Xhybja | Bjere | I jam përgjigjur

اَجَاءَ * جَاءَ * جَاءَا * جَاؤُوا *

Kanë ardhur (ata) | Kanë ardhur (ata dy) | Ka ardhur | A ka ardhur?

جِئْ * جِئْتَ * جِئْتُ * جِئْتِ *

Ke ardhur (gj.f.) | Kam ardhur | Ke ardhur | Eja

جَاءٍ * اَجَائَتْ * جَائَتْ * اَجَائَتَا * جَائَتَا *

Kanë ardhur (ata dy) | A kanë ardhur? | Ka ardhur (ajo) | A ka ardhur (ajo)? | Ardhësi

جُثَّ * جُثٌّ * جَائِبٌ * اِجْتَبَا * اِجْتُثَّتْ Është

ngulitur për toke E ka zgjedhur Musafir Kufoma U frigu

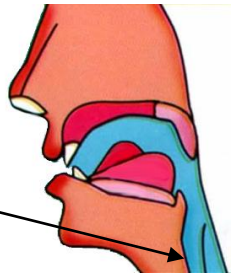

H – ح

Shkronja ح – **H** nxirret nga mesi i fytit dhe duke i shtrënguar nofullat.[2]

حُوا	حِى	حَا
Huu	**H**ii	**H**aa
	اَحَّ	حْ
	E**hh**a	**H**

حُ	حِ	حَ
Hu	**H**i	**H**a
حٌ	حٍ	حًا
Hun	**H**in	**H**an

حَبَّبَ * اُحِبُّ * اَحْبَبْتَ * تُحِبُّوا

E doni E keni dashur E dua E ka dashur

حَبَّةٌ * حِجَابٌ * اُحْجِبُ * حَاجَبَ * حَاجَبَتْ

Është mbuluar E ka mbuluar E mbuloj Mbulesa Kokrra

حَجٌّ * اَحَجَجْتَ * حَجَجْتُ * حَجِّجْ * حَجِّى

Kryeja haxhin Kryeje haxhin E kam kryer haxhin A e ke kryer haxhin? Haxh

[2] Vërejtje: Shkronja ج Xh dhe shkronja ح- **H** e mesme ndryshojnë në mes vete, ngase shkronja ج Xh e ka një pikë në brendi të saj.

* حِجَحْ * حُجَّةٌ * اَحَجُّوا * حَجُّوا *

E kanë kryer haxhin A e kanë kryer haxhin? Argument Vitet

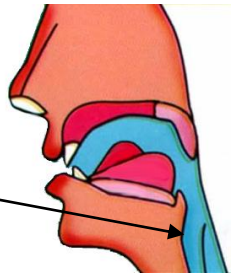

H – خ

Shkronja خ -**H** theksohet nga pjesa e epërme e fytit dhe duke lëshuar ngërthitje të lehtë.[3]

خُوا	خِى	خَا
Huu	**H**ii	**H**aa
	اَخَّ	خْ
	E**hh**a	**H**

خُ	خِ	خَ
Hu	**H**i	**H**a
خٌ	خٍ	خًا
Hun	**H**in	**H**an

* اَخُوا * اَخِى * اَخًا * اَخٍ * اَخٌ

Vëllau i tij Vëllau im Vëllaut Vllaut Vëllau

* بِاُخْتِى * اُخْتٌ * اُخْتِى * بِاَخٍ

Me motrën time Motra ime Motra Me vëllaun

* خَبِيثَاتٌ * خَبَائِثْ * خَبِيثْ * خَبُثَ

Të këqijat Të këqijat E keqe Është prishur

* خُبْثٌ * بِخَبِيثَاتْ * بِخَبِيثٍ

[3] Vërejtje: Shkronja Xh dhe shkronja **H** e rëndë ndryshojnë në mes vete, ngase shkronja ج -Xh e ka një pikë në brendi të saj, ndërsa shkronja خ - **H** e rëndë e ka një pikë mbi vete.

E keqe Me të këqijat Me të keqin

خَابَ * خَائِبٌ * بِخَائِبٍ *

Me të shkatërruarin I shkatërruari
Është shkatërruar

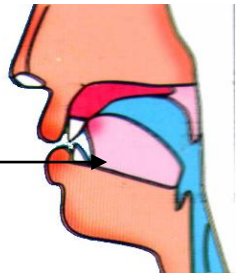

د _ D

Shkronja د -D theksohet duke e prekur vijën e dhëmbëve dhe të qiellëzës me majën e gjuhës.

دَ	دِ	دُ
De	Di	Du
دًا	دٍ	دٌ
Den	Din	Dun

دَا	دِى	دُوا
Daa	Dii	Duu
دْ	حَدٌّ	
D	Haddun	

اَدَبٌ * آدَابْ * اَدِيبٌ * تُاَدِّبُ * دَابَةٌ *

Kafshë E edukoni Edukatorë Sjelljet Sjellja (Edukata)

دُبٌّ * بَدَاَ * اِبْدَأْ * اَبَدَأْتَ * بَدَأْتُ *

Kam filluar A keni filluar? Fillo Ka filluar Ariu

اَحَدٌ * اَحَدٍ * اَحَدًا * بِاَحَدٍ *

Me njërin Njërin Njëri Një

جَدٌّ * جَدِّى * جَدِيدٌ * جَدِّدْ * اَجِدُ * جَدَدْتُ *

E kam bë të re E gjejë Bëne të re I ri Gjyshi im Gjyshi

حَدٌ * حَدِّدْ * حَدَدْتُ * حَدِّدُوا * حُدُودٌ *

Kufiri Caktoni Kam caktuar
Cakto Kufiri

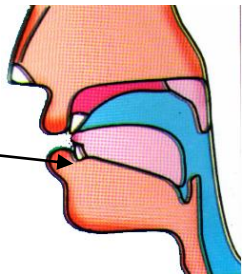

DH _ ذ

Shkronja ذ -DH theksohet duke i afruar dhëmbët (por jo me i ngjitur) dhe duke futur gjuhën në mes tyre.[4]

ذُوا	ذِى	ذَا
Dhuu	Dhii	Dhaa
	خُذِّ	ذْ
	Hudhdhin	Dh

ذُ	ذِ	ذَ
Dhu	Dhi	Dhe
ذٌ	ذٍ	ذًا
Dhun	Dhin	Dhen

اِذْ * اِذَا * اِذًا * ذَا * اَ اِذَا *

A kur? Kjo Pra Kur Kur

ذَبَّ * ذَبْذَبَ * ذُبَابٌ * ذِأْبٌ * ذِآبْ *

Ujq Ujku Mickoja I dyshimt (i pasigurt) E ka largu

خُذْ * خُذَا * خُذُوا * اَخَذُوا * خُذِى *

Merre (gj.f.) E kanë marrë Merreni (ju) Merreni (ju dy) Merre

[4] Vërejtje: Shkronja د (D) e lehtë dhe shkronja ذ (Dh) e lehtë ndryshojnë në mes vete nga ajo se shkronja Dh e ka një pikë.

* تَأْخُذُ * اَخَذْتِ * اَخَذْتَ * اَخَذْتُ

E merr (ti) E ke marrur (gj.f.) E ke marrë E kam marrë

ذَبَحَ * اَذْبَحُ * ذَبَحْتُ * ذِبْحٌ * ذَبَحْتَ ذِبْحٌ *

Një kurban e keni prerë Një kurban E kam prerë
E prej E ka prerë

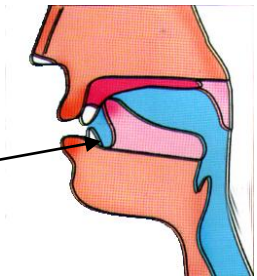

R — ر

Shkronja ر -R theksohet duke e prekur me majën e gjuhës pjesën e mesme të qiellzës. Është tingull gjuhor

رَ	رِ	رُ
Re	Ri	Ru
رًا	رٍ	رٌ
Ren	Rin	Run

رَا	رِى	رُوا
Raa	Rii	Ruu
رْ	بَرٌّ	
R	Berrun	

* رَ * رَبِّ * رَبِّى * رُبَّ *

Shiko Zoti im Zoti im Ndoshta (shumë herë)

* اَرَادَ * اُرِيدُ * تُرِيدُ * اَرَدْتُ * اَرَادُوا *

Ka dëshiruar Kam dëshiruar Dëshiron Dëshiroj Kanë dëshiruar

* اَدْرِى * رُدْ * اَرُدُّ * رَدٌّ

E kuptoj Përgjigju I përgjigjem Përgjegje (replika)

اَرِثُ * تَرِثُ * بَرَدَ * بَرْدٌ * جَارٌ *

Fqiu Ftohje (akull) Është ftohur Trashëgon Trashëgoj

بِرٌّ * بَرَرَ * اَبْرَارْ * اَبْرَارٌ * بِاَبْرَارٍ *

Me të mirin I mirë Të mirë
Ka bë mirë Mirësi

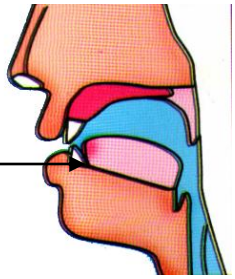

Z _ ز

Shkronja ز -Z theksohet duke prekur gjuhën me dhëmbët e përparmë.[5]

زُوا	زِى	زَا
Zuu	Zii	Zaa
	اِزٌّ	زْ
	Izzun	Z

زُ	زِ	زَ
Zu	Zi	Ze
زٌ	زٍ	زًا
Zun	Zin	Zen

زِدْ * اَزِيدُ * زَادَ * زِيدَ *

Është shtuar Ka shtuar Shtoj Shto

زُرْ * زَارَ * اَزُرْتَ * زُرْتُ * زُرْتَ * زُرْتِ *

Ke vizituar (gj.f.) Ke vizituar (gj.m) Kam vizituar A ke vizituar? Ka vizituar Vizito

اَجَازَ * جَازَ * جُزْءٌ * جُزْءًا * جُزْءٍ *

[5] Vërejtje: Shkronja ر (R) dhe ز (Z) ndryshojnë mes vete nga ajo se shkronja ز (Z) e ka një pikë.

Pjesëzës Pjesëzës Pjesë Është lejuar E ka Lejuar?

اَجَازُوا * اَجَازَا * جَزَأَ * زَارُوا *

E kanë vizituar E ka parë A e kanë lejuar (ata dy)? A e kanë lejuar?

زَارَا * بِزَارٍ * زَبُورٌ * زَادَتْ *

Ka shtuar Zeburi Me vizitorin Kanë vizituar (ata dy)

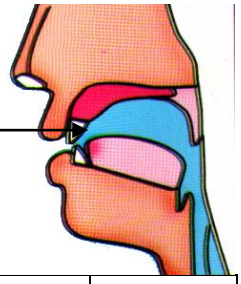

S _ س

Shkronja س -S theksohet duke takuar majën e gjuhës me dhëmbët dhe duke liruar frymë.

سَ	سِ	سُ
Se	Si	Su
سًا	سٍ	سٌ
Sen	Sin	Sun

سَا	سِى	سُوا
Saa	Sii	Suu
سْ	دَسَّ	
S	Desse	

سَبَبٌ * اَسْبَابٌ * سَبْتٌ * سُدُسٌ *

Një e gjashta E shtunë Shkaqet Shkak

سَاءَ * سَاءَتْ * سُوءٌ * سِئَ *

U bë keq E keqe E keqe E keqe

سِرٌّ * اَسْرَارْ * سَرَائِرُ * سُورَةٌ *

Sureja Fshehtësitë Fshehtësitë Fshehtësi

سِحْرٌ * سَحَابٌ * سَبَّحَ * سَبِّحُوا *

Lavdëroni E ka lavdëruar Mjegullat Magjia

سَجَدَ * سَجْدَةٌ * اُسْجُدْ * اُسْجُدُوا *

Bjerni në sexhde Bën sexhde Sexhdeja Ka bë sexhde

دَرَسَ * دَرْسًا * دَرَسَا * دَرَسُوا * بِدَارِسٍ *

Me mësuesin Kanë mësuar Kanë mësuar (ata dy) Mësimin Ka mësu

SH – ش

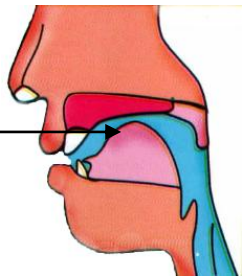

Shkronja **ش** -Sh theksohet duke e takuar qiellzën me mesin e gjuhës dhe duke liruar frymën nga hunda.[6]

شُ	شِ	شَ
Shu	Shi	She
شٌ	شٍ	شًا
Shun	Shin	Shen

شُوا	شِى	شَا
Shuu	Shii	Shaa
	حَشٌّ	شْ
	Hashshun	Sh

شَبَّ * شَابٌ * شَبَابْ * اَبْشِرْ *

Përgëzo Të rinjët I ri U bë i ri

[6] Vërejtje: Shkronja (S) dhe (Sh) ndryshojnë në mes veti se shkronja **S** është pa pika ndërsa shkronja **Sh** i ka tri pika.

شَرِبَ * شُرْبَةٌ * اِشْرِبْ * شَرَابٌ *

Lëng (pierje) Pi Një qorbë Ka pirë

اَشَرِبْتَ * شَرِبْتُ * شَرِبُوا *

Kanë pirë Kam pirë A ke pirë?

شَاءَ * شِئْتَ * شِئْتُ * تَشَاءُ *

Dëshiron Kam dëshiruar Ke dëshiruar Ka dëshiruar

شُدْ * اَشَدْ * شِدَادْ * اُشْدُدْ * شَدِيدْ * شُدُّوا *

Forcoheni I fortë Forcoje Fortësi Më e fortë Forcohu

بَشَرٌ * بَشَّارٌ * شُورًا * اَشَارَ * اُشِيرُ *

Sinjalizoj Ka sinjalizu Konsultimin
Përgëzues Njeri

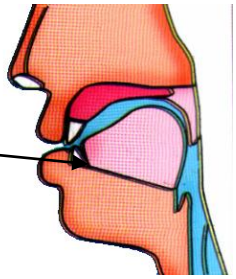

ص – S

Shkronja ص -**S** theksohet duke e takuar fortë majën e gjuhës me mesin e dhëmbëve të përparëm dhe duke liruar frymë nga hunda.

صَ	صِ	صُ
Sa	**S**i	**S**u
صًا	صٍ	صٌ
San	**S**in	**S**un

صَا	صِى	صُوا
Saa	**S**ii	**S**uu
صْ	حَصَّ	
S	**H**assa	

صَبَّ * صُبْ * صَبَرَ * صَبُورٌ * صَابِرٌ *

Durimtar Durimtar Ka duru Gjuaj Ka gjuajtur

صَبْرٌ * اِصْبِرْ * صَبَرْتُ * صَبَرُوا * اِصْبِرُوا *

Duroni Kanë duruar Kam duruar Duro Durim

صَابِرُوا * اَصْبَحَ * اَصْحَابْ * صَاحِبٌ *

Shok Shokë Është bë Duroni

بِصَاحِبٍ * صَدَّ * صُدُوْدْ * صَدْرٌ * صَدْرِى *

Gjoksi im Gjoksi Pengesa Ka pengu Me shokun

جَصُوصٌ * خُصُوصٌ * خِصَةٌ * خِصَتِى *

Pjesa ime Pjesa Posaqërisht Shpiun

صُورَةٌ * صُورُ * رَصَحَ * حَرَصَ * حَرِيصٌ *

Lakmues Ka lakmuar E ka ngulitur Suri (briri) Forma

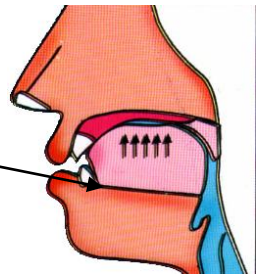

D _ ض

Shkronja ض -**D** theksohet duke taku fort pjesën më të madhe të harkut të gjuhës me pjesën më të madhe të qiellzës apo të pjesës mbi dhëmbët e epërm bile duke prekur edhe rrënjët e dhëmbëve të epërm.[7]

ضُوا	ضِى	ضَا
Duu	**D**ii	**D**aa
	سَضُّ	ضْ
	Se**dd**un	**D**

ضُ	ضِ	ضَ
Du	**D**i	**D**a
ضٌ	ضٍ	ضًا
Dun	**D**in	**D**an

[7] Vërejtje: Shkronja "**S**" e rëndë dhe shkronja "**D**" e rëndë ndryshojnë në mes vete vetëm se shkronja "**D**" e rëndë e ka një pikë.

ضَرَبَ * ضُرِبَ * اُضْرُبْ * ضَرَبْتُ * ضَرَبُوا *

I kanë mëshu I kam ra Bjeri I është ra I ka mëshu (ra)

ضَرَبْتِ * ضَرَبَا * ضُرِبَا * ضُرِبُوا * ضَرْبٌ *

E rame Janë rrahur Iu kanë ra I kanë ra (ata dy) I ke ra (gj.f.)

ضَرَرٌ * ضِرَارٌ * تَضُرُّ * ضَارِبٌ * بِضَارِبٍ *

Me sjellësin Sjellësi I bën dëm I dëmshëm Dëm

ضِدٌّ * ضَاءَ * ضَحَا * ضَحِى * ضُحَا *

Dreka Sakrifikues Ka sakrifikue Ka ndriçuar E kundërta

ضَرِيبْ * ضَرِيبَةٌ * ضَرِيحٌ *

Varri Taksa I fërkuar

رَاضٍ * رَضَا * رَضُوا * اِرْضِ * اِرْضِى *

Kënaqu (gj.f.) Kënaqu Janë kënaqur Janë kënaqur (ata dy) I kënaqur

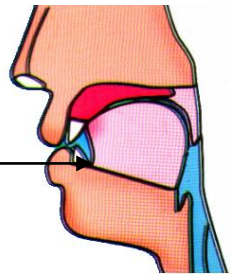

T _ ط

Shkronja ط -**T** theksohet duke mbledhur gojën dhe me tërë gjuhën duke prekur gjysmëharkun e qiellzës dhe duke lëshuar frymë nga fyti.

طَا	طِى	طُوا
Taa	**T**ii	**T**uu
ظْ	ظٌّ	
T	**H**a**tt**un	

طَ	طِ	طُ
Ta	**T**i	**T**u
طًا	طٍ	طٌ
Tan	**T**in	**T**un

طَرَأْ * طَرَدَ * طَرْدٌ * طَرْدٍ * اُطْرُدُوا *

Dëboni Dëbimin Dëbim E ka dëbu U paraqit

طَارِدٌ * بِطَارِدٍ * طُرِدُوا * طُرِدَا * طَرْدًا *

Dëbimin Janë dëbuar (ata dy) Janë dëbuar Me dëbuesin Dëbues

طِبْ * طِبْتُ * طَابَ * طِبْتَ * طِبْتِ * طُوبَى *

Tuba (pemë e xhenetit) Ke bë mirë (gj.f.) Ke bë mirë Ka bë mirë Kam bë mirë Bën mirë

طَائِرٌ * تَطِيرُ * طِرْ * اَطِيرُ * طَارَ *

Ka fluturuar Fluturoj Fluturo Fluturon Fluturuesi

بَسْطٌ * بَسْطًا * بَاسِطٌ * بِبَاسِطٍ * تَبْسُطْ *

Bën zemërgjerësi Me zemërgjërin I gjërë Shtrirje Shtrirje

اِبْسِطُوا * تُبْسِطُوا * بَسَطْتُ * خُطَطٌ *

Hapat Kam prekur Bëni zemërgjerësi Tregoni zemërgjerësi

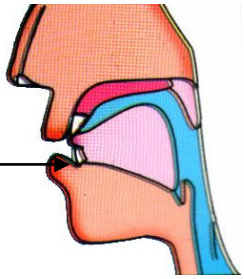

DH _ ظ

Shkronja ظ -**DH** theksohet duke e mbledhur gojën dhe me tërë gjuhën me e prekur gjysmëharkun e dhëmbëve të epërm dhe duke lëshuar frymë nga hunda.[8]

ظُوا	ظِى	ظَا
Dhuu	**Dh**ii	**Dh**aa

ظُ	ظِ	ظَ
Dhu	**Dhj**i	**Dh**a

	خَظٌّ	ظْ
	Hadhdhun	**Dh**

ظٌ	ظٍ	ظًا
Dhun	**Dh**in	**Dh**an

[8] Vërejtje: Shkronja "**T**" e rëndë dhe shkronja "**Dh**" e rëndë ndryshojnë në në mes veti vetëm se shkronja "**Dh**" e rëndë e ka një pikë.

* اِظْ	* خَظٌّ	* خَظٍ	* خَظَّا
Këshillo	Hise (pjesë)	Hisës (pjesës)	Hisës (pjesës)

* خُظُوظْ	* خَظِيظْ	* خَظِّى	* خَظْرٌ
Fatet	Fatlum	Pjesa ime	Ndalesë

* خَظِرَ	* خَظْرٌ	* خِظْرٌ	* خُظِرَا	* خَظْرٍ
E ka ndaluar	Ndalësi	Ndalesë	Jam ndaluar	Me ndaluesin

* تُخَظِّرُ	* اَخْظُرُ	* خَظَّارْ	* بِخَظَّارٍ
Ndalon	Ndaloj	Ndalues	Me ndaluesin

* خَظَرْتُ	* خَظَرْتَ	* خَظَرْتِ	* اَخْظَرْتُ
E kam ndaluar	E ke ndaluar	E ke ndaluar (gj.f.)	E kam ndaluar

A – ع

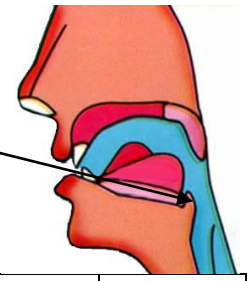

Shkronja ع – **A** theksohet prej mesit të fytit duke e mbajtur gojën hapur dhe duke e shtënguar.

عَ	عِ	عُ
A	**I**	**U**

عًا	عٍ	عٌ
An	**In**	**Un**

عَا	عِى	عُوا
Aa	**I**i	**U**u

عْ	دَعِّ	
T	De**ii**	

* عِدْ	* عِدَا	* عِدُوا	* عِدِى
Premto	Premtoni (ju dy)	Premtoni	Premto (gj.f.)

عَدَدٌ * عَدَدَ * عَدَّ * عَدِّدْ *

Numëro Ka numëruar Ka numëruar Numrat

اَعَدْتُ * عِدَادٌ * عِدْ * اُعِدَّتْ * تُعْبَدُ *

I bëhet ibadet Është pregaditur Pregadit Pregaditje E kam pregaditur

اَتَعْبُدُ * اَعْبُدُ * عَبَدْتُ * عَبَدْتَ * عَبَدْتِ *

I ke bë ibadet (gj.f.) Ke bë ibadet Kam bë ibadet I bëj ibadet A i bën ibadet

اُعْبُدُوا * عِبَادٌ * عِبَادِى * عَبْدٌ * عَبِيدٌ *

Rob Rob Robërit e mi Robërit Bëni ibadet

عَابِدٌ * عَابِدَاتٌ * بِعِبَادَةٍ * عِبَادَتِى * دَعِى *

Thirre Ibadeti im Në ibadet Ibadetqoret Rob

بَعَدَ * بُعِدَ * دَعَ * اُدْعُ * بِعْ * بَاعَ *

Ka blerë Blej Thirr Lere Është larguar E ka larguar

غ — G

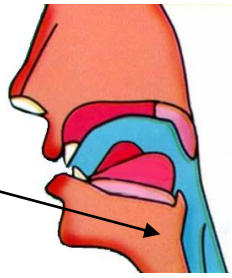

Shkronja **غ** - **G** theksohet prej pjesës së epërme të fytit dhe duke liruar frymë nga laringu.[9]

[9] Vërejtje: Shkronja "**A**jn" dhe shkronja "**G**ajn" ndryshojnë në mes vete nga ajo se "**G**ajni" e ka një pikë.

غُوا	غِى	غَا
Guu	Gii	Gaa
	بَغِّ	غْ
	Beggi	G

غُ	غِ	غَ
Gu	Gi	Ga
غٌ	غٍ	غًا
Gun	Gin	Gan

غَدًا * غَرَرَ * غُرِرَ * غِبْ * غَابَ * غِيبَ *

Është humbur Ka humbur Humb Është tradhtuar Tradhtu Nesër

غَاثَ * غَارٌ * غَادَرَ * غَزَا * غَزِى *

Luftëtarë Ka luftuar Ka shikuar Shpella _ I ka ndihmuar

اِغْرِبْ * غُرِبَ * غَرِيبٌ * غُرُوبٌ *

Perëndimi i diellit I vetmuar Është humbur Shko në gurbet

غُبَارٌ * اَغْبَرَ * غَثَرَ * غَرِثَ *

Është uritur Është shtuar me bimë E ka pluhuros Pluhuri

غِطَاءٌ * غَارِثٌ * غَرْغَرَ * بَغَا *

E ka tejkalu me të këqia Shpërlarja e gojës I uritur Mbulesa

اَبْتَغِى * اِبْتَغُوا * بِبَاغٍ * غَابَتْ *

Ka humbur (ajo) Me kriminelin Dëshironi
Dëshiroj

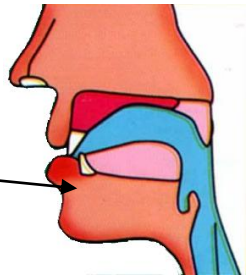

F _ ف

Shkronja ف – F theksohet duke i shtrënguar dhëmborët e epërm me buzën e poshtme dhe duke liruar frymë nga hunda.

فُوا	فِى	فَا

فُ	فِ	فَ

Fuu	Fii	Faa
	أُفُّ	فْ
	Uffun	F

Fu	Fi	Fe
فٌ	فٍ	فًا
Fun	Fin	Fen

فَاتَ * فَازَ * فَارٌ * اَفَادَ * تَفِيدُ *

Tregon Ka përfituar Miu Ka fituar Ka kaluar

اَفُوزُ * تَفُوزُ * فِزْتُ * فِزْ * فِزْتَ *

Ka fituar Kam fituar Fito Fiton Fitoj

فَرَّ * فِرَّ * فِرَارٌ * فَرُّوا *

Kanë ikur Ikja Ik Ka ikur

فَرْدٌ * فَرْدٍ * فَرْدًا * فُرَادًا * اَفْرَدَ *

E ka veçuar Veç e veç Personin Personit Person

تَرَفٌ * تَرَفًا * اَتْرَفُوا *

E kanë tejkaluar me komoditet E kanë tejkaluar me komoditet (ata dy) Komoditet

صِفْ * صَفْ * صِفَاتْ * صَافَّاتٌ *

Rreshtat Cilësitë Rreshti Cilëso

صَرَفَ * صَارِفٌ * صَرَفُوا * صَرَفًا * صُفُوفٌ *

Rreshtat Kanë lakuar (ata dy) Kanë lakuar Lakues
E ka lakuar

K – ق

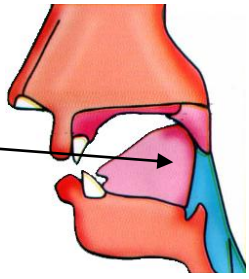

Shkronja **ق – K** theksohet prej mesit të fytit dhe duke shtrënguar gojën dhe hundën.

قُوا	قِى	قَا
Kuu	**K**ii	**K**aa
	حَقٌّ	قْ
	Ha**kk**un	**K**ë

قُ	قِ	قَ
Ka	**K**i	**K**u
قٌ	قٍ	قًا
Kun	**K**in	**K**an

قِ * قِى * قُوا * اِقْرَأْ * قَدْ *

Ndoshta Lexo Ruane veten Ruaje vetetn (gj.f.) Ruaje veten

ذُقْ * ذَاقَ * رِقٌّ * قَدَرَ * قَدِيرٌ * قَادِرٌ *

I fuqishëm I fuqishëm E ka caktu Rob E ka shijuar Shijo

حَقْ * حَقَّقَ * حَقِّى * حَقَّقَا * حُقُوقٌ * تَحْقِيقٌ *

Vërtetim Të drejtat Kanë vërtetu (ata dy) E drejta ime E ka drejtu E drejtë

اَحَقٌّ * بِحَقٍّ * دَقِيقٌ * دَقِيقَةٌ * حُقُوقِى *

Të drejatat e mia Dakiki Mielli Me të drejtë Me e drejtë

رَزَقَ * رِزْقٌ * رِزْقِى * رَزَقَا * رُزِقُوا *

Janë furnizuar Kanë furnizu (ata dy) Furnizimi im Furnizim E ka furnizuar

شَقَّ * شَاقٌّ * شِقَاقٌ * شَقِيقٌ * شَقِيقِى *

Vëllau im Vëllau Vështirësi E vështirë E ka ndarë

غَرَقَ * غُرِقَ * غُرِقُوا * تُغْرِقُ * اَغْرَقُوا *

E ka fundosur Fundoset Janë fundosur Është fundosur E ka fundosur

K — ك

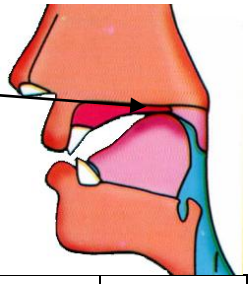

Shkronja ك -K theksohet duke e qelur gojën pjesërisht dhe duke shtrënguar pjesën e epërme të fytit dhe duke e prekur me pjesën e mesme të gjuhës.

كَ	كِ	كُ
Ke	Ki	Ku

كًا	كٍ	كٌ
Ken	Kin	Kun

كَا	كِى	كُوا
Kaa	Kii	Kuu

كْ	سَكَّ
K	Sekke

كَتَبَ * كِتَابٌ * كُتِبَ * كَاتِبٌ * كَتَبْتَ *

Ka shkruar Libër Është bërë obligim Shkrimtar Ke shkruar

اَ اَكْتُبْ * اُكْتُبْ * كَتَبْتُ * كُتُبٌ * كِتَابِى *

A të shkruaj? Shkruaj Kam shkruar Librat Libri im

كَذَبَ * كَاذِبٌ * كِذَّابٌ * كَذَّابٌ * كَفَرَ كَافِرٌ *

Ka rrejtur Rrenacak Rrenacak Rrenacak Pabesimtari ka mohuar

كَثُرَ * كَثِيرٌ * كَرِيمٌ * اَكْرَمْ * كِرَامٌ *

Është shumuar Shumë Fisnik Me e fisnikëruar Nderë

شَكَرَ * شَاكِرٌ * اُشْكُرْ * كَرْبٌ *

Falënderuar Falënderues Falëndero Fatkeqësi

رَكَعَ * تَرْكَعُ * اِرْكَعْ * رَاكِعًا *

Ka ra në ruku Bjen në ruku Bjer në ruku Në ruku

شَرَكَ * شِرْكٌ * اَشْرَكُوا * تُشْرِكُوا *

I ka bë shok Idhujtari Kanë bë idhujtari Ju bëni idhujtari

L – ل

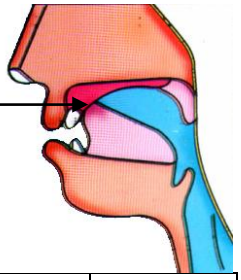

Shkronja ل – L theksohet duke prekur me pjesët anësore të gjuhës pjesën e qiellzës dhe duke lëshuar frymë nga të dy anët e dhëmbëve.

لَ	لِ	لُ
Le	Li	Lu
لًا	لٍ	لٌ
Len	Lin	Lun

لَا	لْ	
Laa	L	
لِى	دَلَّ	
Lii	Del-le	
لُوا		
Luu		

اَ اَتْلُ * اُتْلُ * لُبٌّ * بَلْ * لُؤْلُؤٌ * بَلَلَ * بَابِلٌ *

Babiloni Është lagur Dijamanti Mirëpo Bërthama Recito A të recitoj?

حَلْ * حَلَلَ * حَلَالٌ * حَلَلْتُ * حِلَالٌ *

Hëna e re E kam lejuar E lejuar E ka zgjedhur Zgjedhje

حَلِيلٌ * تَحْلِيلٌ * دُلْ * دَلِيلٌ * لَعَلَّ *

Ndoshta Argument Trgo argument Analizë Dashamir

ذَلَّ * زَلَّ * زِلْزَالٌ * زُلْزِلَتْ * غَلَّ * اِلْغِ *

Hjeke Është shtrejtuar Është dridhur Tërmeti Ka rrëshqitur E ka nënçmuar

ضَلَّ * ضَلَالٌ * شَلَلَ * اِشْعَلْ * ظَلَّ * ظِلَالٌ *

Hija E ka hijësu Ndeze E ka mangësu Humbje Ka humbur

قُلْ * كُلْ * قُلِى * كُلِى * قَالَ * كَالَ *

Ka matur Ka thënë Ha (gj.f.) Thuar (gj.f.) Ha Thuaj

قَالُوا * اَكَلُوا * قَالَا * اَكَلَا * قُلْتُ * قُلْتَ *

Ke thënë Kam thënë Kanë ngrënë (ata dy) Kanë thënë (ata dy) Kanë ngrënë Kanë thënë

M – م

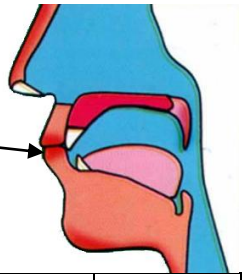

Shkronja م – M theksohet duke i bashkuar buzët plotësisht dhe duke liruar frymë nga fyti..

مَ	مِ	مُ
Me	Mi	Mu
مًا	مٍ	مٌ
Men	Min	Mun

مَا	مِى	مُوا
Maa	Mii	Muu
مْ	ثُمَّ	
M	Thumme	

اَمْ * بِمَ * مُتُّمْ * تَمَّ * تَمَامٌ * اَتْمَمْتُ *

E kam plotësuar E plotë E ka plotësu Keni vdekur Me çka Ose

اُمٌّ * اُمٌّ اُمٍ * اِمَامٌ * اَمَامٌ *

Përpara Udhëheqës Nëna e nënës Nëna

ثُمَّ * ثَمَّ * ثِمَارٌ * حَمَدَ * اَحْمَدْ * حُمِدَ * حَمِيدٌ *

Falënderues Është falënderu Ahmedi E ka falënderu Frytet Atëherë këtu Pastaj

حَمَامٌ * حَميمٌ * دَمٌ * دَمَّرَ * دُمِّرَ * دِمَارٌ *

Shkatërrim Është shkatërruar E ka shkatërru Gjaku Shok i ngushtë Pëllumbi

ذَمٌ * ذَمَّ * رَمَا * رِمَالٌ * تَرْمِيمٌ * رَمَّمَ *

E ka meremetu Meremetim Rëra Ka gjuajtur E ka nënqmu Nënqim

زُمَرٌ * سَمٌّ * مَسَّى * شَمَّى * اَشُمُّ * شَتَمَ *

E ka ofendu Ndiej erë E ka ndi erën E ka prekur Helm Grup (tubim njerëzish)

صُمْ * صَامَ * صُومُوا * اَصُومُ * تَصُومُوا *

Agjëroni Agjëroj Agjëroni agjëruar Ka Agjëro

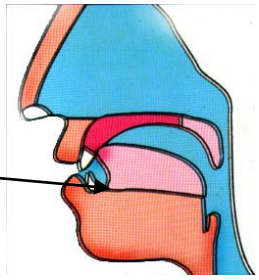

N – ن

Shkronja ن – N theksohet duke e prekur mesin e qiellzës me majen e gjuhës (paragjuhën) dhe duke e mbajtur frymën në ekujlibër.

نَ	نِ	نُ
Ne	Ni	Nu
نًا	نٍ	نٌ
Nen	Nin	Nun

نَا	نِى	نُوا
Naa	Nii	Nuu
نْ	اِنَّ	
N	Inne	

اَنْ * اِنْ * اِنَّ * اِنَّا * اِنَّنَا * اَنَّنَا * اِنِّى * اِنَّنِى *

Vërtet unë Vërtetë unë Vërtetë ne Vërtetë ne Vërtetë ne Vërtetë Nëse Nëse

اَنْتَ * اَنْتُمَا * اَنْتُمْ * اَنْتِ * اَنْتُنَّ * مِنْ مَنْ * آمَنَّا *

Kemi besu Prej kujt Ju (gj.f.) Ti (gj.f.) Ju Ju dy Ti

اِبْنٌ * اِبْنِى * بَنَا * بَنُوا * بِنَاءٌ * اَنَبْنِى * اِبْنُوا * مِنَّا * مِنْكُمْ *

Prej juve Prej neve Ndërtonie A me ndërtu Ndërtesë Djemtë Dy djemt Djali im Djali

نَبَأٌ * اَنْبَاَ * بِنَبَإٍ * اِبْنُ اِبْنٍ * نَارٌ * نُورٌ * مُنِيرٌ *

Ndriques Drita Zjarri Djali i djalit Për lajmin E ka lajmëru Lajm

نَزَلَ * نُزِلَ * نُنَزِّلُ * اَنْزَلْنَا * تَنْزِيلٌ * نَالَ *

Ka arritur Zbritje E kemi zbritur E zbresim Është zbritur E ka zbritur

نَرِثُ * نُوحٌ * اِذْنٌ * اِذْنًا * اُذِنُوا * نُؤْمِنْ * آمِنُوا *

Besoni Besojmë Janë lejuar Leje Leje Nuha a.s. Trashëgojmë

جَنَنَ * جِنٌّ * جِنِينٌ * جَانٌّ * جُنُونٌ * نُقْرِأُ *

Lexojmë Çmenduri Xhinët Embrioni Xhini Është çmendur

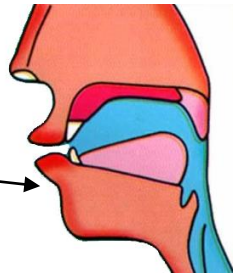

V – و

Shkronja و – V theksohet duke i bashkuar buzët dhe duke tërhjekur frymë nga fundi i fytit dhe duke e liruar nga mesi i buzëve.

وَ	وِ	وُ
Ve	Vi	Vu
وَا	وِى	وُوا
Ven	Vin	Vun
وْ	قَوِّ	
V	Kavvi	
وًا	وٍ	وٌ
Vaa	Vii	Vuu

اَوْ * وِبْرٌ * وِتْرٌ * تَوْرَاتٌ * وَرَثَ * وَارِثٌ * وَرَاءَ *

Pas Trashëgimtar Ka trashëgu Tevrati Tek Briri Ose

وَجَدَ * وَاجِدٌ * وَجَبَ * وَاجِبٌ * وُجِبَ * وَهُوَ وَاحِدٌ *

Ai është një Është bë obligim Obligim E ka bë obligim Gjatësi E ka gjetur

وَدَّ * اَوُدُّ * نُوَدُّ * وَادٍ * بِوَادٍ * دَاوُودَ *

Davudi Në luginë Lugina Dëshirojmë Dëshiroj Ka dëshiru

اِرْوِ * رَوَا * رَوُوا * وَزِنَ * وَازِنٌ * وَزْنٌ * زُوِّدَ *

Është shtuar Peshorja Peshuesi Ka peshu Kanë transmetu Kanë transmetu Transmeto

وَسْوَسَ * وَسْوَاسٍ * وَسْوَاسٌ *

تُسَوِّ *

Barazo Vesveseli Ai i cili fut huti Vesvese

غَوَا * غَاوٍ * وَفَّا * قَوِّ * قُوَاتٌ * نُقَوِّى *

E forcojmë Forcat Forcoje E ka kryer Tepruesi E ka tepru

نَوْمٌ * قَوْمٌ * لَوْنٌ * نَوِّرْ * اَنْوَارٌ *

Dritat Ndriço Ngjyra
Populli Gjumi

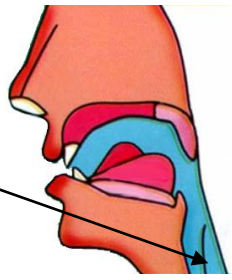

H - ھ

Shkronja ھ - H theksohet duke e ulur gjuhën poshtë dhëmbëve të poshtëm kështu që gjuha tërhiqet në tërësi ndërsa prej pjesës së poshtme dhe thellësis së fytit të del frymë tingëlluese.

هَا	هِى	هُوا
He	Hi	Hu

هَ	هِ	هُ
Haa	Hii	Huu

هَا	هِ	هُ
Hen	Hin	Hun

هْ	بَهَّ	
H	Behhe	

هُوَ * هُمَا * هُمْ * هِيَ * هُنَّ * هُنَا * هُنَاكَ * هُنَالِكَ *

Aty afër Atje Këtu Ato Ajo Ata Ata dy Ai

هَلْ * مِنْهُ * اَنَّهُنَّ * بِهِنَّ * هَمُّ *

Brengë Me ato Vërtetë ato Prej tij A?

لَهُ * بِهِ * مَعَهُ * عِنْدَهُ * خَلَقَهُ * جَعَلَهُ * جَعَلْنَاهُ *

E kemi bë E ka bë E ka krijuar Te ai Me atë Me të I tij

وَهَبَهُ * وَاهِبٌ * وَهَّابٌ * بِوَهَّابٍ *

Me bujarin Bujar Dhurues I ka dhuru atij

هَرَبَ * هَارِبٌ * خَلَقْتَهُ * اَمَرْتَهُ * مَهَّلْتُهَا *

I kam dhënë rast asaj E ka urdhëru E ke krijuar Ikësi Ka ikur

رَدَّهُ * رَدَّهَا * تُرَدْهُ * نُرِيدُهَا * اُرِيدُهَا * نُرِيدُهُنَّ *

I dëshirojmë ato E dëshiroj atë E dëshirojmë atë Me kthy atë E ka kthy atë E ka kthy atë

اَهْلٌ * سَهَّلَهُ * اَهَّلَهُ * اَهْلًا وَ سَهْلًا * مَهِّلْهُ *

Jepi rast (shans) Mirë se na keni ardhur E ka profesionalizu E ka lehtësu atë Familje

J — ي

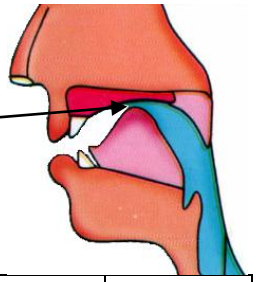

Shkronja ي – J theksohet nga pjesa e epërme e fytit duke takuar pjesën e poshtme të gjuhës me qiellzën e epërme..

يَ	يِ	يُ
Je	Ji	Ju

يَا	يِى	يُوا
Jaa	Jii	Juu

يًا	يٍ	يٌ
Jen	Jin	Jun

يْ	اَيٌّ	
J	Ejjun	

يَدٌ * يَدَيْهِ * يَدَيَّ * يَدَوِيٌّ * يَدَايَ * اَيْدِيَنَا *

Duart tona Dy duart e mia Punë dore Duart e mia Para dy duarve të tij Dora

اَيٌّ * اَيًّا * اَيٍّ * بِاَيٍّ * اَيُّنَا * اَيُّهُمْ * اَيُّهُنَّ * آيَاتٌ *

Ajete Cila prej tyre Cili prej tyre Cili nga ne Me cilin Cilin Cilën Cili

حَيٌّ * حَيُّوا * يُحْيِ * يُمِيتُ * مَيِّتٌ * تَحِيَّةٌ *

Përshëndetje I vdekur I bën të vdesin I ngjallë Përshëndetni I Gjallë

حَيَّيْنَا * اَحْيَيْنَا * يُحَيُّوكَ * يُحَيُّوكُمْ * حُيِّيْتُمْ *

Jeni përshëndetur Ju përshëndesim Të përshëndesim E kemi ngjallur E kemi ngjallë

رُوِيَ * يَرْوِى * زَيْدٌ * زِيَادَةٌ * زُيِّدَ * آيَةٌ *

Ajet Është shtuar Shtesë Zejdi Transmeton Është transmetuar

زَيَّنَ * زُيِنَ * اُزَيِّنُ * نُزَيِّنُ * اَيَّامٌ * آيَتَيْنِ *

Dy ajete Ditë E stolisim E stolisi Është stolisur E ka stolisur

خَشِيَهُ * ضَيْفٌ * صَيْفٌ * قَيُّومْ * لَيِّنٌ *

I butë I Përgjithmonshëm Vera Miku E ka frigu atë

بَيِّنَ * وَلِيٌّ * وَلِيِّى * بِوَلِيٍّ * وَلِيًّا *

Udhëheqësin Me udhëheqësin Udhëheqësi im Udhëheqësi E ka shpjegu

اِيَّاهُ * اِيَّاهُمَا * اِيَّاهُمْ* اِيَّاهَا * اِيَّاهُمَا * اِيَّاهُنَّ

Atyre (gj.f.) Atyre (dyjave) Asaj Atyre Atyre (dyve) Atij

اِيَّاكَ * اِيَّاكُمَا * اِيَّاكُمْ * اِيَّايَ * اِيَّانَا *

Neve Mua Juve Juve (dyve) Ty

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ * اللهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ * وَ لَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا اَحَدٌ *

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ (1) مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ (2) وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ (3) وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ (4) وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ (5)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ (1) مَلِكِ النَّاسِ (2) إِلَهِ النَّاسِ (3) مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ (4) الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ (5) مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ (6)

KAPITULLI I DYTË

BURIMI DHE ARGUMENTIMI RRETH SHKENCËS SË TEXHVIDIT

THEMELUESI I SHKENCËS SË TEXHVIDIT

Në praktikë texhvidin e ka vendosur Muhamedi a.s., i cili e ka pranuar prej Xhibrilit, i cili e ka pranuar prej Levhi Mhfudhit nga Zoti i Lartmadhëruar, pastaj prej Muhamedit a.s. leximin e kanë pranuar sehabët, prej tyre e kanë pranuar tabiinët deri sa gjeneratë pas gjenerate ka ardhur deri tek ne.

Sa i përket asaj se kush është shkruesi i parë në këtë shkencë, pra për t'i shkruar rregullat në teori kanë dhënë mendime të ndryshme.

Thuhet se i pari, i cili i ka shkruar rregullat në teori është Halil Ibn Ahmed El-Ferahidi, thuhet se është Ebul Esved Ed-Duelij, thuhet se është Hafsa Bin Umer Ed-Devrij. Ravij i Imamit Ebi Amr El-Basriju, dhe thuhet se rregullat i kanë shkruar ekspertët e leximit (Eimetul Kurra).

Vlera – Absolutisht është shkenca më e lavdëruara, sepse merret me studimin dhe praktikumin e leximit të fjalës së Allahut.

Çështjet – Çështjet bazore me të cilat kuptohen, pastaj çështjet tjera sekondare.[10]

[10] Alfabeti fonetik ndërkombëtar është hartuar më 1888 nga "Shoqata Ndërkombëtare e Fonetikës" (Alphabet Phonetikue International" – A.P.I.).

Përpjekjet e para për shqyrtimin e problemeve të fonetikës së shqipes standarde në shqipëri fillojnë në vitet gjashtëdhjetë. Më 1963 botohet teksti i universitetit "Fonetika e gjuhës shqipe", kurse në vitin 1970 teksti "Hyrje në gjuhësi".

Një kapitull i veçantë u është kushtuar problemeve të fonetikës dhe në disertacionin kushtuar zanoreve dhe bashkëtingëlloreve të së folmes së qytetit të shkodrës1971.

Çdo shkronjë ka vlerën e një foneme. A.P.I.-ja përdor përveç shenjave që shënojnë tinguj ose fonema të ndryshme edhe shenja të tjera që shënojnë theksat e tipave të ndryshëm, gjatësinë, pushimet, ndryshimet melodike etj.

DISPOZITAT DHE BURIMET

Mësimi dhe studimi është farz kifaje, ndërsa leximi pasi të mësohen rregullat është farz ajn për secilin lexues të Kur'anit. Për këtë argument kemi Kur'nin, sunetin dhe Ixhmain.

Argument nga Kur'ani:

... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

"Ve rettilil kur'ane tertila".

"... Dhe lexo Kur'anin rrjedhshëm me përpikëri".

(El-Muzemmil, 4)

Forma urdhërore tregon se është vaxhib.

Argument nga suneti:

Ebu Hurejre r.a. transmeton se e kanë dëgjuar të Dërguarin e Allahut s.a.v.s. duke thënë: "Allahu në asnjë çështje nuk e ka lejuar të Dërguarin s.a.v.s. që ta zbukurojë zërin më shumë, se sa kur të këndojë Kur'anin, ta lexojë rrjedhshëm dhe qartë".

(Muttefekun alejhi)

Është e vërtetuar nga Umi Selmete r.a. se forma, mënyra dhe specifika e Muhamedit a.s. ka qenë se e këndonte Kur'anin shkronjë për shkronje, duke sqaruar dhe shpjeguar me përpikëri secilën shkronjë".

(Tirmidhiu thotë se ky hadith është hasen – sahihë)

Ixhmai:

Asnjëherë nuk është dëshmuar nga i Dërguari i Allahut s.a.v.s. as nga sehabet nga tabiinët, e as nga ekspertët më të njohur të Kur'anit se (ata) e kanë lejuar Kur'anin pa hundorëzim aty ku është hundorëzimi, pa zgjatim aty ku është zgjatimi, apo pa rregulla të texhvidit, të cilat janë të njohura. Kështu, pra, janë pajtuar Ixhmai dhe atë unanimisht se nuk lejohet leximi i Kur'anit pa texhvid.

Haram është nëse lexuesi e lexon Kur'anin gabimisht me qëllim.

Nëse lexuesi me harresë ose pa dije e lexon gabim, nuk ka mëkat, mirëpo nëse gabon duke mos qenë i interesuar të mësojë, atëherë nuk mund t'i ikë mëkatit, ndërsa duke mësuar gabon rastësisht apo deri sa t'i mësojë rregullat nuk ka mëkat.

RREGULLAT E LEXUESIT TË KUR'ANIT

Rregullate e lexuesit të Kur'anit janë dy llojesh:

1. Rregullat dhe edukata e përgjithshme, pra, të cilat duhet të jenë në të gjitha kohërat;
2. Rregullat dhe sjelljet posaçërisht gjatë leximit të Kur'anit.

E para: Rregullat dhe edukata e përgjithshme

Lexuesi duhet ta kuptojë Allahun, të jetë falënderues i Tij, t'i mbështetet dhe të kërkojë ndihmë prej Tij, të shpresojë takimin me Të, ta kujtojë dhe të jetë gjithmonë i përgatitur për vdekje, të frikësohet prej mëkateve të tij, por edhe të shpresojë se do t'i falen gabimet dhe gjithmonë të mendojë mirë për Allahun.

(Ehrexhehu Muslim)

Zoti e mëshiroftë Abdullah bin Mes'udin, i cili ka thënë:

"Lexuesi i Kur'anit duhet të dijë për natën deri sa tjerët flejnë, dhe për ditën deri sa ata nuk agjërojnë, për të qajturit deri sa tjerët qeshin, për heshtjen deri sa të tjerët pëshpëritin, për drejtësinë deri sa tjerët tradhtojnë, dhe për pikëllimin deri sa të tjerët gëzohen".

E dyta: Rregullat posaçërisht gjatë leximit të Kur'anit

Rregullat të cilat kanë të bëjnë posaçërisht me leximin e Kur'anit janë:

Të jetë i pastër prej dy papastërtive: papastërtisë së vogël dhe të madhe, sepse leximi i Kur'anit është më i vlefshëm se dhikri, ndërsa i Dërguari i Allahut nuk ka dëshiruar të bëjë dhikër pa qenë i pastër. Nëse lexon pa abdest lejohet dhe për këtë janë pajtuar të gjithë dijetarët, por në pyetje është se më e vlefshme është me abdest, sepse është vërtetuar se Muhamedi a.s. nuk e ka ndaluar leximin e Kur'anit pa abdest, por e ka ndaluar leximin e Kur'anit duke qenë xhunub, pra prej papastërtisë së madhe. Muhamedi a.s. ka lexuar Kur'an edhe me abdest edhe pa abdest vetëm e vetëm për të treguar se një gjë e tillë lejohet. Ndërsa për atë i cili është xhunub dhe për femrën me menstruacione ndalohet për të lexuar Kur'an qoftë edhe një ajet apo qoftë edhe një pjesë e ajetit, por për ta lejohet të shikojnë mus'hafin.

RREGULLAT E DËGJUESIT TË KUR'ANIT

Rregullat e dëgjuesit të Kur'anit janë:

1. Të heshturit e plotë dhe të dëgjuarit me vëmendje, sepse Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"Kur lexohet Kur'ani, ju dëgjojeni atë (me vëmendje) dhe heshtni, në mënyrë që të fitoni mëshirë".

(El-Earafë, 204)

2. Me zemër për t'u përqendruar dhe të gjitha ndjenjat e dëgjimit, dhe tjerat të jenë të orientuara në lexim, dhe të lihen pas shpine të gjitha veprimtaritë tjera, si: lëvizjet e panevojshme, të luajturit me diçka, të folurit me dikë tjetër, të pirit duhan, etj. etj.
3. Të vështruarit dhe të analizuarit e domethënieve, dhe qëllimeve të ajeteve.
4. Kur të dëgjon ajetin e mëshirës, të jetë i lumtur dhe të përgëzojë; e kur të dëgjojë ajetin e dënimit, të kërkojë mbrojtje prej dënimit; kur të dëgjojë ajetin e duasë, të bëjë lutje; e kur të dëgjojë ajetin e pendimit, të pendohet; kur të dëgjojë ajetin e sexhdes, të bëjë sexhde.
5. Të qajë kur të dëgjojë Kur'anin ose të nxisë veten për të qarë, duke u nënshtruar, duke u mallëngjyer, duke u pikëlluar, sepse pikëllimi shpie në qajtje. Muhamedi a.s. ka thënë***: "Vërtet ky Kur'an ka zbritur me pikëllim, pra pikëllohuni dhe qani, e nëse nuk mund të qani, atëherë nxiteni veten për të qajtur me pikëllim"***. Zoti i Lartmadhëruar i ka përshëndetur dhe i ka lavdëruar ata të cilët qajnë prej leximit të Librit të Tij, kur tregon për pejgamberët: **"Vërtetë, atyre, të cilëve u është dhënë dituri para tyre kur u është lexuar atyre, kanë ra me ballë në sexhde menjëherë duke thënë: 'Lavdërimi të takon vetëm Ty o Zoti ynë, pasi që premtimin që e ke dhënë Ti o Zoti ynë, është veç i plotësuar. Kështu ata gjunjëzohen, bien në sexhde, qajnë dhe u forcohet bindja dhe devotshmëria".**

Po ashtu Zoti i Lartmadhëruar ka thënë:

"Kur u lexohen atyre ajetet e Gjithëmëshirshmit menjëherë bien në sexhde dhe qajnë".

Në një ajet tjetër thotë:

"Dhe kur dëgjojnë atë çka iu është zbritur të Dërguarit, i sheh sytë e tyre skuqen dhe bëhen gjak prej asaj se e kuptojnë të vërtetën".

Pra Zoti i Lartmadhëruar i ka lavdëruar ata, të cilët qajnë kur e dëgjojnë Fjalën e Tij. Për këtë arsye dijetarët kanë thënë: "Vaxhib është për lexuesin, që me zemër e me mendje të lexojë, sepse ai lexon Fjalët e Allahut. Kush lexon dhe nuk lexon me zemër e me mendje, nuk vështron dhe nuk analizon, është sikur të mos kishte lexuar fare.

Muhamedi a.s. ka thënë:

"Dy sy nuk i prek zjarri: Syrin, i cili qanë prej frikës së Allahut, dhe syrin, i cili e kalon kohën duke ruajtur në luftë në rrugën e Allahut". Si dhe ka thënë: "Nuk mund të depërtojë zjarri në njeriun, i cili qanë prej frikës së Allahut, ashtu siç nuk mund të kthehet (depërton) qumështi në gji. Nuk mund të bashkohen kurrë pluhuri i rrugës së Allahut me tymin e zjarrit të xhehenemit".

(Ehrexhehu Tirmidhiu)

Po ashtu ka thënë:

"Zjarri e ka të ndaluar t'i djegë sytë, të cilët përgjaken (përloten) prej frikës së Allahut. Zjarri e ka të ndaluar t'i djegë sytë, të cilët vëzhgojnë në rrugë të Allahut. Zjarri e ka të ndaluar t'i djegë sytë, të cilët nuk shikojnë gjërat, të cilat i ka ndaluar Allahu".

(Ehrexhehu Nesaiu)

Sahabët, tabiinët dhe etbei tabiinët janë shembulli më i mirë se si duhet dëgjuar Kur'ani, si duhet ruajtur, si duhet qëndruar në vendin kur lexohet Kur'ni, si duhet heshtur, si duhet të dëgjohet me vëmendje, si duhet analizuar ajetet me analizë të thellë, duke qenë të bindur thellë se atë çka e dëgjojnë është fjalë e Krijuesit të botëve, të cilën e ka zbritur nëpërmjet shpirtit besnik (Xhibrili) te më i miri i pejgamberëve, i cili e ka ngulitur në zemër, e ka përcjell me gjuhën e tij dhe e ka kumtuar shpalljen te umeti i tij me fjalë të qarta, shkronja të përpikta, saktësisht ashtu siç ia ka mësuar Xhibrili, sa që nuk ka shtuar asnjë tingull, po ashtu nuk e ka munguar asnjë tingull, asnjë shprehje.

Kur'ani ka:
30 xhuza
60 hizba
240 pjesë të hizbave
114 sure
6236 ajete
77437 fjalë
323671 shkronja

Janë transmetuar shumë hadithe në lidhje me çështjen e Kur'anit, të cilat tregojnë vlerën, rëndësinë dhe lartësinë e tij. Po i përmendim disa prej tyre:

"Kur'ani është emaneti i Zotit tek robërit e Tij, prandaj duhet që çdo musliman ta shikojë dhe të lexojë, të paktën pesëdhjetë ajete prej Kur'anit".

Në hadith tjetër Muhamedi a.s. ka thënë:

"Duhet që besimtari të mos vdes pa mësuar, sa do pak, nga Kur'ani, ose të jetë në rrugën e mësimit të tij".

Duhet që t'i kushtojmë interesim të madh rregullave të leximit të Kur'anit, sepse Zoti i Lartmadhëruar në Kur'anin Fisnik ka thënë:

"Ata, të cilëve u kemi dhënë librin, e lexojnë me vëmendje dhe përpikëri ashtu siç është, ata e besojnë atë (Kur'anin)".

Të shtojmë edhe këtë se, Kur'ani është sofër, të cilën Allahu e ka shtruar në mesin e njerëzve nëpërmjet Pejgamberit tonë - Muhamedit a.s., me qëllim që njerëzit të përfitojnë prej tij. Muhamedi a.s. ka thënë:

"Më i miri tek ju është ai që e mëson Kur'anin e pastaj ua mëson dhe të tjerëve".

EMRAT E KUR'ANIT

Zoti i Madhëruar, me diturinë e Tij absolute dhe të pakufishme, librin e Tij e ka emëruar me emra të ndryshëm. Prej këtyre emrave po përmendim si vijon:

1. **KUR'AN - قرآن**

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

"Vërtet, ky **Kur'an** tregon mbi beni israilët për të gjitha (çështjet) për të cilat janë konfrontuar (dhe janë përçarë)".

(En-Neml, 76)

2. **FURKAN - فرقان**

Furkan është infinitiv i foljes **فرق** (Fereka), që do të thotë **me nda**, e që ka kuptimin - Libri që ndan dhe dallon të vërtetën nga e pavërteta; të keqen nga e mira etj.:

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً

"I Lartëmadhëruar është Ai (Allahu), që ia zbrit **Furkanin** robit të tij (Muhamedit), që të bëhet për tërë botën pejgamber (këshillues)"

(El-Furkanë, 1)

3. **KITAB - كتاب**

Kitab d.m.th. **libër** që ka kuptim Libri i Allahut.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجَا

"Falënderimi i takon vetëm Allahut që ia zbriti robit të vet **Librin** dhe në të nuk (lejoi) të bëhet kurrfarë shtrembërimi".

(El-Kehf, 1)

4. **DHIKR - ذكر**

Dhikr do të thotë **përkujtues**, **vërejtje**, **përkujtim**, **përmend**.

وَهَذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ

"Dhe ky është **Përkujtimi** (Kur'ani) i bekuar (të cilin) e kemi zbritur (atë), e ju jeni, që atë po e kundërshtoni?"

(El-Enbija, 50)

5. **TENZIJL - تنزيل**

Tenzil do të thotë **zbritje**.

وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ . نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ .

"E, vërtet ai (Kur'ani) është **Zbritje** e Zotit të botëve. E ka zbritur (nëpërmjet) të Shpirtit Besnik".

(Esh-Shuara, 192-193)

6. VAHJ - وحي

Vahj do të thotë **frymëzim**, **shpallje**, **informim i sekretit**, **lajmërim i të panjohurës**, **tregim i të fshehtës**.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاء إِذَا مَا يُنذَرُونَ

"Thuaj padyshim unë ju këshilloj (ju tërhjeq vërejtjen) vetëm me **VAHJIN (shpallje)** ... ".

(El-Enbija, 45)

7. KASAS - قصص

Kasas do të thotë **rrëfim**, **tregim**.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ

"Vërtet ky (Kur'an) është **Tregim (Kasas)** i vërtetë".

(Ali Imran, 62)

9. RUHË - روح

وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحاً مِنْ أَمْرِنَا ...

"Ja kështu ne ta shpallim ty Kur'anin **(RUHIN)** me urdhrin Tonë".

(Shura, 52)

CILËSITË E KUR'ANIT

Përpos emrave të Kur'anit, Kur'ani është specifikë e karakterizuar me cilësi mrekulluese ku tregohet mrekullia e Kur'anit edhe në bazë të cilësive. Po i përmendim cilësitë e Kur'anit:

1. **MUBINË - مبين**

Mubinë do të thotë **i qartë**, **i hapët**.

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُبِينٍ ...

"Këta janë ajetet e Kur'anit dhe librit **të hapët (të qartë)**". *(Hixhr, 1)*

2. **NURË - نور**

Nurë do të thotë **dritë**.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُوراً مُبِيناً

"O ju njerëz sigurisht ju ka ardhur argumenti prej Zotit Tuaj dhe ju kemi zbritur **dritën** (Kur'anin) e qartë". *(En-Nisa, 174j)*

3. **HAK - حق**

Hak do të thotë e **sigurt**, **e vërtetë**, **e pamohueshme**.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ

"Dhe atë të cilën ta kemi shpallur Ne, ty prej Librit është **e vërtetë (HAK – e sigurt dhe e pamohueshme)**". *(Fatir, 31)*

4. **ARABIJUN - عربي**

قُرْآناً عَرَبِيّاً غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

"Kur'ani në gjuhën (e pastër) **arabe** pa pasur kurrfarë shtrembërimi në të me qëllim që ata (të jenë të devotshëm) të frikohen". (*Ez-Zumer, 28)*

5. **AZIZË - عزيز**

Azizë do të thotë **i fortë**, **i fuqishëm**.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ

"Vërtet ata që mohuan (Kur'anin) për kështillat pasi u erdhën atyre, ndërsa vërtet ai (Kur'ani) është **Libër i fortë dhe i fuqishëm**" *(Fusilet, 41)*

6. **MEXHIDË - مجيد**

Mexhidë do të thotë **i lartësuar** dhe **i falënderuar**, **famëlartë**.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ

"Por gjithsesi është Kur'an **famëlartë**". *(El-Buruxhë, 21*

ALFABETI I GJUHËS ARABE

Fjalia përbëhet prej fjalëve, e fjalët formohen prej shkronjave të vokalizuara dhe të pavokalizuara.

Sikurse fjala vendformulim ka gojën (vendin), ashtu edhe shkronja e ka vendformimin, vendzërimin apo vendartikulimin në vend të posaçëm të gojës.

Ai i cili dëshiron të mësojë texhvidin duhet ta mësojë mirë theksimin e shkronjave me të cilat formohet fjala.

Vaxhib e kemi që ta mësojmë secilën shkronjë veç e veç, ta mësojmë se prej ku formohet, si formohet, cilat janë cilësitë e posaçme të secilës shkronjë.

Alfabeti i gjuhës arabe ka 28 shkronja.

Alfabeti fillon me shkronjën **hemze** "ء " dhe përfundon me shkronjën **Jaun** "ي ".

Përpos kësaj janë edhe tri zanoret e gjata të përmbledhura në fjalën و ا ى , pra Elifi, Vavun dhe Jaun.

Renditjen e shkronjave e ka bërë gjuhëtari i njohur i quajtur Nas bin Asi mel-Lejthi.

Thuhet se renditja nuk është bërë në bazë të vendartikulimit apo cilësive, por në bazë të formës dhe shkrimit.

SHKRONJAT E GJUHËS SË KUR'ANIT

Shkronjat e gjuhës së kur'anit janë:

1	ا	اَلْأَلِفُ	El-Elif	15	ض	اَلضَّادُ	Ed-Dadu
2	ب	اَلْبَابُ	El-Bau	16	ط	اَلطَّاءُ	Et-Tau
3	ت	اَلتَّاءُ	Et-Tau	17	ظ	اَلظَّاءُ	Edh-Dhau
4	ث	اَلثَّاءُ	Eth-Thau	18	ع	اَلْعَيْنُ	El-Ajnu
5	ج	اَلْجيمُ	El-Xhijmu	19	غ	اَلْغَيْنُ	El-Gajnu
6	ح	اَلْحَاءُ	El-Hau	20	ف	اَلْفَاءُ	El-Fau
7	خ	اَلْخَاءُ	El-Hau	21	ق	اَلْقَافُ	El-Kafu
8	د	اَلدَّالُ	Ed-Dalu	22	ك	اَلْكَافُ	El-Kafu
9	ذ	اَلذَّالُ	Edh-Dhalu	23	ل	اَلَّامُ	El-Lamu
10	ر	اَلرَّاءُ	Er-Rau	24	م	اَلْمِيمُ	El-Mimu
11	ز	اَلزَّاءُ	Ez-Zau	25	ن	اَلنُّونُ	En-Nunu
12	س	اَلسِّينُ	Es-Sijnu	26	و	اَلْوَاوُ	El-Vavu
13	ش	اَلشِّينُ	Esh-Shijnu	27	ه	اَلْهَاءُ	El-Hau
14	ص	اَلصَّادُ	Es-Sadu	28	ي	اَلْيَاءُ	El-Jau

SHENJAT E SHKRONJAVE

Shkronjat e alfabetit prej **hemzes** e deri te **Ja**-un shoqërohen me njërën prej shenjave apo simboleve të cilat duhet të mësohen që së bashku me ta të theksohen mirë.

Nr.	Shenja	Emërtimi	Shembull
1.		El-Fet-hatu	**اَنَّ**
2.		El-Kesretu	**اِنَّ**
3.		Ed-Dametu	**نوحيها**
4.		Es-Sukunë	**أَنْعَمْتَ**
5.		Fet-hatani	**قَوْمًا**
6.		Kesretani	**قَوْمٍ**
7.		Dametani	**قَوْمٌ**
8.		Teshtidi me el-fet-hatu	**إِنَّ**
9.		Teshtidi me el-kesretu	**رَبِّ**
10.		Teshtidi me el-dametu	**حَقٌّ**
11.		Teshtidi me tenvin –fet-hatani	**رَبًّا**
12.		Teshtidi me tenvin kesretani	**رَبٍّ**
13.		Teshtidi me tenvin dametani	**رَبٌّ**

Sa i përket cilësive, vendartikulimit të shkronjave me ndihmën e Zotit dhe dëshirën e Tij do t'i shpjegojmë më vonë.

APARATI I ZËRIMIT

DHE QENDRA E GJUHËS ËSHTË NË MENDJE

Për dallim nga kafshët dhe gjallesat tjera, njeriu veçohet me logjikë – mendje të zhvilluar e cila i ka mjetet (organet) e saja të cilat kanë të bëjnë me gjuhën.

Qendrat e gjuhës janë:

1. Qendra e logjikës, e cila dirigjon dorën për të shkruar;
2. Qendra e logjikës së të folurit, e cila dirigjon fytin, gjuhën dhe gojën.
3. Qendra e të lexuarit (kënduarit – Kiraetu), e cila i sqaron dhe i përcjell shenjat e shkruara në përmjet syve në mendje;
4. Qendra e të dëgjuarit, e cila i pranon valët e zërit (të cilat i përcjellë veshi).

Zëri përcaktohet dhe definohet nëpërmjet dy çështjeve:

1. Vendosjes, pozicionimin e gjuhës në vende të ndryshme të gojës, dhe
2. Ndryshimin e formës, dhe pozicionin e buzëve.

Ai i cili dëshiron të theksojë shkronjën duhet të saktësojë vendartikulimin e secilës shkronjë në gojën e tij dhe duhet t'i dijë mirë pjesët e artikulimit të shkronjave, të cilat duhet të kombinohen me rastin e formimit të zërit të shkronjës.

Aparati i zërimit përbëhet prej:

1. Pjesëve të lëvizshme
   a. Gjuhës,
   b. Gurmazit (gabzherri)
   c. Tejzat e zërit (litarët)
2. Pjesëve të lëvizshme:
   a. Dhëmbëve dhe qiellzës së epërme,
   b. Dhëmbëve dhe qiellzës së poshtme (hablil veride),
   c. Hunda (zgavra e hundës).

3. Gryka dhe Zbrazëtia prej gojës deri në thellësi të fytit.

Kemi pesë vendartikulime kryesore, të cilat i kanë vendartikulimet dytësore të shkronjave:

1. gryka ku artikulohen tri zanoret e gjata: ا و ى

2. Fyti ku artikulohen shkronjat: ء ه ع ح خ غ
3. Gjuha ku artikulohen shkronjat, të cilat janë 18:
   ج ش ى ق ك ي ل ن ر ض ز س ط د ت ظ ذ ث

4. Buzët ku artikulohen shkronjat, të cilat janë 4: ف و ب م

5. Zgavra e hundës ku formohet tingulli i quajtur "gune" dhe "ن " me teshtid, po ashtu edhe "م " me teshtid.

KAPITULLI I TRETË

مخارج لحروف

VENDSHPËRTHIMET (VENDARTIKULIMET) E SHKRONJAVE

VENDSHPËRTHIMET (VENDARTIKULIMET) E SHKRONJAVE

Harf (**حَرْف**) gjuhësisht do të thotë ana e një çështje.
Harf (**حَرْف**) në terminologji do të thotë: zëri, fonema e përqëndruar në pikshpërthim (vend-dalje) i përcaktuar ose i papërcaktuar.

Mahrexh (**مَخْرَج**) gjuhësisht do të thotë vendshpërthim.
Mahrexh (**مَخْرَج**) në terminologji do të thotë: vendi (pika) e daljes (shpërthimit) të shkronjës prej ku dallohet zëri (i shkronjës) prej shkronjave tjera.

Vendartikulimi (Mahrexh) i përcaktuar preciz është fonemë zëri i përqëndruar në vend të posaçëm prej vendeve kryesore të artikulimit si p.sh. prej fytit, gjuhës ose buzëve.

Vendartikulimi jo i përcaktuar preciz (Mahrexh el-Mukader) është fonema, zëri i cili nuk është i përqëndruar në vend të posaçëm prej vendeve kryesore të artikulimit të fytit, gjuhës ose buzëve dhe as nuk përundon në ndonjë pikë të veçantë. Për këtë arsye këto shkronja e lejojnë në vete shkurtimin apo zgjatimin e tyre. Në këtë bëjnë pjesë tri zanoret e gjata ا , و dhe ى . Sh.:

إ ـ إِى * أ ـ أُو * أ ـ اَ

Alfabeti i gjuhës arabe ka 28 shkronja dhe pas tyre edhe tri zanoret e gjata ا , و dhe ى .
Pjesa dërmuese e dijetarëve janë të mendimit se janë 17 vendartikulime.

VENDET PREJ KU ARTIKULOHEN SHKRONJAT

Siç kemi përmendur edhe më herët në gjuhën arabe vendet prej ku artikulohen shkronjat janë 17, dhe kjo sipas mendimit të shumicës së dijetarëve të Texhvidit.

Vendet e shkronjave në përgjithësi klasifikohen në pesë vende, e ato janë:

1. Gërklani (Gurmazi),
2. Fyti,
3. Gjuha,
4. Buzët dhe
5. Hunda.

GRYKA (THELLËSIA PREJ BUZËVE DERI NË

FUND TË FYTIT)

Xhevf do të thotë zbrazëti, pra tërë zbrazëtia e gojës dhe fytit, apo tërë thellësia e fytit.
Gryka (xhevfi) është hapsira e gjatësisë prej fillimit të fytit deri në hapjen e buzëve.

Nga gryka burojnë tri zanoret e gjata, me fjalë tjera: Elifi i pavokalizuar (ا), vavi i pavokalizuar (و) dhe Ja-i i pavokalizuar (ى).

Shart është te këto shkronja që t'iu paraprijnë atyre zanoret e shkurtra, ndëra vetë të jenë të pavokalizuara:

(قَالَ * بَات * تَاب * ثَاب * جَارَ * دَارٌ * ذَاب * زَار)

(ا)

يَقُولُ * بُور * تُوب * ثُورَ * حُور * دُور * ذُوب * زُورَ

(و)

(قِيلَ * تِير * ثِير * حِينٌ * دِينٌ * سِيرَ * فِيلٌ)

(ى)

Shkronjat e grykës nuk kanë përkufizim, por ato kanë ajërim të brendisë së gojës dhe fytit, pra zëri duhet të kalojë tërë zbrazëtirën e gojës dhe të fytit pa hasur në ndonjë pengesë. Pra, lirimi nuk ndalet në ndonjë pikë të caktuar, por është zgjatim i zërimit.
Këto shkronja kanë specifikë atë se:

ا - Elifi ngritet, lartësohet,

ى - Jaun tërgiqet, ngrihet teposhtë,

و - Vavun paraqitet, as nuk ngritet, e as nuk tërhiqet. Duhet ditur se Vavi zgjatues del prej grykës, ndërsa vavi josgjatues del prej bashkimit të buzëve.

Këto shkronja quhen shkronja grykore, zërore apo ajrore.

GJUHA

Gjuha i ka 10 vendshpërthime prej ku artikulohen 18 shkronjat. Mirëpo ato 10 vendartikulime janë:

1. **Fillimi i shpinës së gjuhës**, me hapësirën e gurmazit ku edhe paralel është fundi i qiellzës. Nga ky vend artikulohet shkronja "**ق** ". Kjo shkronjë quhet *shkronja e gurmazit* (Harf Lehevije).

2. **Shpina e gjuhës,** me hapësirën e gurmazit ku edhe paralel është laringu. Nga ky vend artikulohet shkronja "**ك** ". Edhe kjo shkronjë quhet *shkronjë e gurmazit* (Harf Lehevije).

3. **Mesi i gjuhës,** paralel me kupolën e lartë qiellzore. Nga ky vend artikulohen shkronjat " **ش ، ج** dhe **ي** ". Këto shkronja quhet shkronja trupore apo trungore (Huruf Shexherije), sepse i tërë mesi i trupit të gjuhës merr pjesë në artikulimin e këtyre shkronjave.

4. **Anësoret gjuhës,** së bashku me dhëmballët e djathtë apo të majtë, të cilat formojnë shkronjën "**ض**". Pra, ose anësori i gjuhës me dhëmballët e djathtë, ose anësori i gjuhës me dhëmballët e majtë. Mirëpo më lehtë dhe më shumë përdoret anësori i gjuhës me dhëmballët e majtë.

5. **Maja e shpinës së gjuhës,** së bashku me dhëmbët shkyes ose më mirë të themi me pjesën e qiellëzes së dhëmbëve shkyes. Nga ky vend artikulohet shkronja "**ل**".

6. **Maja anësore e gjuhës,** por më poshtë se vendi ku artikulohet shkronja "ل". Është vendi ku artikulohet shkronja "ن".

7. **Maja e shpinës së gjuhës** me mbështjellësin e dhëmbëve të përparmë është vendi ku formohet apo artikulohet shkronja "ر".
8. **Shpina e gjuhës** me qiellzën e epërme, është vendi ku artikulohen shkronjat " ط ، د dhe ت". Ndryshe këto shkronja quhet *Huruf Nutije*, sepse artikulohen prej vendit ku përfundon hapësira e fytit.

9. **Maja e gjuhës** paralel me fillimin e qiellzës së poshtme dhe qiellzës së epërme. Është vendi ku artikulohen shkronjat " ص ، ز dhe س ". Ndryshe këto shkronja quhen Huruf Eslije, sepse artikulohen prej lëvozhgës së gjuhës apo më mirë të themi prekjen precize dhe të mprehtë të gjuhës.

10. **Shpina e gjuhës** së bashku me qiellzën e epërme. Është vendi ku artikulohen shkronjat " ظ ، ذ dhe ث ". Këto shkronja quhen Huruf Luthevije Shkronja mbështjellësoro-dhëmbore, sepse shpina e gjuhës mbështetet në mbështjellësin e dhëmbëve gjatë artikulimit të këtyre shkronjave.

FYTI

Fyti është organi i zërimit prej ku artikulohen gjashtë shkronja, që quhen shkronja fytore, e ato janë: ا ء ه ع ح غ dhe خ .

Fyti ndahet në tri pjesë:

1. Fundi i fytit;
2. Mesi i fytit dhe
3. Fillimi i fytit.

1. Fundi i fytit

Fundi i fytit është vendi ku artikulohen dy shkronja ا ء dhe ه .

Këto dy shkronja janë edhe shkronjat e para, të cilat fillojnë prej brendësisë së gjoksit.

2. Mesi i fytit

Në mes të fytit artikulohen shkronja ع dhe ح .

3. Fillimi i fytit

Pas shkronjave buzore dhe gjuhore ku fillon pjesa e parë e fytit, pra nga goja artikulohen shkronja غ dhe خ .

Këto shkronja quhen shkronjat e fytit (harful halkiji).

HUNDA – RRËNJA E HUNDËS

Nuk janë vetëm goja, fyti dhe gjuha aparate të zërimit të shkronjave, por aparat i zërimit është edhe rrënja e hundës (Hajshum).

Zëri, i cili formohet prej rrënjës së zgavrës së hundës ndryshe edhe quhet "Gune-tun". Nëse zgavrat e hundës shtrëngohen dhe mbyllen nuk formohet tingull, por patjetër duhet të jenë të lira.

Gune është e patjetërsueshme për shkronjën ن dhe م.

Gune nuk është shkronjë e cila ka formë të veten të tejdukshme, por është cilësi shkronjeje. Pra, zgavra e hundës është: vendartikulim i shkronjës dytësore, vendartikulim i Ihfasë (fshehjes) së ن, vendartikulim i Idgamit dhe Iklabit.

BUZËT

Buzët marrin pjesë në dy vendartikulime, e ato janë:

1. Shtrati i buzëve;
2. Vendbashkimi i buzëve.

1. Nga **shtrati i buzës** së poshtme me dhëmborët e epërm ku artikulohet shkronja ف (f).

2. Vendartikulimi **mes buzëve** ku bëjnë pjesë:
   shkronja ب
   shkronja م dhe
   shkronja و e me zanore të shkurtër.

Vërejtje:
Shkronja ب dhe م shqiptohen duke **i mbyllur buzët**, ndërsa shkronja و duke i mbajtur pak si të hapura.

LLOJET E VENDARTIKULIMIT TË SHKRONJAVE

Pjesa dërmuese e dijetarëve janë të mendimit se janë 17 vendartikulime të shkronjave.
Vendartikulimet ndahen në:

- Vendartikulime të përgjithshme dhe
- vendartikulime të veçanta.

Vendartikulimet e përgjithshme janë pesë:

1.	Gryka,	e cila ka	1 vendartikulim
2.	Thellësia e fytit,	e cila ka	3 vendartikulime
3.	Gjuha,	e cila ka	10 vendartikulime
4.	Buzët,	e cila ka	2 vendartikulime
5.	Zgavra e hundës,	e cila ka	1 vendartikulim
		Gjithsejtë	17 vendartikulime

Kështu biem në përfundim se vendartikulimet e përgjithshme janë 5, ndërsa të veçantat janë 17.
Vendartikulim i veçantë quhet vendartikulimi, i cili nuk ka më shumë se një vendartikulim prej të cilit në brendi artikulohen një e më shumë shkronja. P.sh.: Vendartikulim i përgjithshëm quhet thellësia e fytit, e cila degëzohet pastaj në 3 vendartikulime ku në secilin vendartikulim burojnë nga dy shkronja.

Pra, fillimi i fytit ku burojnë ا ه
mesi i ku burojnë ح خ
fundi i fytit ku burojnë ع غ

MEHARIXH EL-HURUF

المنطقة الصوتية و عدد حروفها	مجموعة الحروف المتصلة بكل مخرج	بيان المخرج	عدد مخارج
الجوف [٣]	الألف الساكنة بعد الفتح الواو الساكنة بعد الضم الياء الساكنة بعد كسر	تخرج ثلاثتها من الجوف و تسمى بالحروف المدّية حروف اللِّين الهوائية و يبتدىء خروجها من الصدر و ينتهى بانتهاء الصوت فى الفم	واحد
الحق [٢]	الهمزة و الهاء. العين و الحاء. الغين و الخاء.	من أقصى الحلق أى أبعده و آخره من جهة الصدر. من وسط الحلق. من أدنى الحلق أى أقربه مما يلى الفم	ثلاثة
اللسان	الجيم و الشين و الياء (غير لمدية) أى ((الساكنة بعد فتح أو المتحركة))	وسط اللسان بينه وبين وسط الحنك الأعلى	واحد
	القاف	أقصى اللسان قريبا من الحلق من فوق أى (أبعده مما يلى الحلق و ما يحاذيه من الحنك الأعلى).	واحد

اللسان	الكاف	اقصى اللسان من أسفل مما يلى الفم من أسفل مخرج القاف و ما يليه من الحنك الأعلى .	واحد
	الضاد	تخرج من إحدى حافتى اللسان مع ما يليها من الأضراس من الجهة اليسرى أو اليمنى ، و اليسرى أكثر شيوعا .	واحد
	الـلام	من أدنى حافتى اللسان إلى منتهى طرفه مع ما يليه من أصول الثنايا فى مقابلة الضاحك من الحنك الأعلى .	واحد
	النـون	من طرف اللسان مع ما فوقه من الحنك الأعلى مع أصول الثنايا العليا أسفل اللام قليلا .	واحد
	الـراء تسمى اللام و النون الراء حروفا ذلقية نسبة إلى ذلق اللسان أى طرفه.	من طرف اللسان مع أصول الثنايا العليا مائلا إلى الظهر أسفل اللام قليلا.	واحد
	الصاد – ازاى – السين [تسمى حروف الصفير]	من طرف اللسان فوق الثنايا العليا و السفلى .	واحد
	الطاء – الدال – التاء	من طرف اللسان مع أصول الثنايا العليا	واحد

اللسان	الظاء ـ الذال ـ الثاء [تسمى الحروف اللثوية]	من طرف اللسان و أطراف الثنايا العليا	واحد
[١٨ حرفًا]			[عشر مخارج]
الشفتان [٤]	الفاء الباء ـ الميم الواو	من بطن الشفة السفلى مع أطراف الثنايا العليا . ما بين الشفتين بانطباقهما ما بين الشفتين بانفتاحهما	واحد واحد واحد
الخيشوم	الغنة	من أقصى الأنف	واحد

SHKRONJAT

Kur'ani përbëhet prej sureve, suret prej ajeteve, ajetet prej fjalëve, fjalët prej shkronjave. Pra shkronja është njësia më e vogël e Kr'anit fisnik.

Shkronjat përbëhen prej zanoreve, me fjalë tjera i bashkëngjitet zanorja, ose sukuni (jozanori).

Muhamedi a.s. i ka thënë Musa El-Esharij:

"O Musa më është dhënë tingulli (fonema) prej tingujve (fonemave) të Davudit".

(Buhariu në Sahihun e tij)

Shkronjat janë dy llojesh:

1. Shkronja kryesore (parësore) dhe
2. Shkronja Sekondare (dytësore).

1. Shkronjat kryesore janë 29 shkronjat e njohura në alfabet.
2. Shkronjat dytësore janë shkronjat, të cilat burojnë prej mesit të dy vendartikulimeve ose prej dy cilësive (hollësimit-trashësimit).

Shkronjat sekondare (dytësore) janë:

a. Elifi i errësuar (Elif museheletun). Kjo fonemë as nuk është hemze e plotë, as elif i plotë, por mes i tyre. P.sh.:

أَ أَعْجَمِيٌّ
ءَآ اللهُ أَذِنَ لَكُمْ
ءَآ الذَّكَرَيْنِ
ءَآ الْآنَ

b. Elifi mumal. Ky është elifi - ا mes elifit - ا dhe ى , as nuk është elif i plotë, as ى e plotë. P.sh.:

مَجْرَاهَا

c. Shkronja ص e përzier në fonemën e shkronjës ز . P.sh.:

الصِّرَاطَ الْمُسْتَـقِيمَ
قَصْدُ السَّبِيلِ

Kiraeti i Hamzës

- Shkronja ى e përzier në shkronjën و . P.sh.

قِيلَ . غِيضَ

- Fonemohet në mes të kesres dhe dames, pra në mes të ى dhe و . Kjo te disa lexues, përpos Hafsës.

- Elifi i trashë. Elifi i cili vjen pas shkronjave të rënda:

خَالِدِينَ
طَآئِعِينَ

- Shkronja ل e trash:

قَالَ اللهُ
عَبْدُ اللهِ
اللّـهُمَّ

Lexohet trash edhe pse parësore është shkronja ل ajo lexohet LL .

- Shkronja ن e fshehur: كُنتُمْ

- Shkronja م e fshehur: أَنبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ

- Disa dijetarë shkronjën LL, ن - N të fshehur dhe م - M të fshehur, nuk i konsiderojnë shkronja dytësore.

SQARIM:

Shpina e gjuhës (pjesa e përparme ose e prapme) herë-herë i largohet qiellzës e herë-herë i afrohet. Nga këto lëvizje përcaktohet shkalla e hapjes së tingujve.

Në nyjëtimin e tingujve pjesë të ndryshme të gjuhës afrohen me pjesë të ndryshme të qiellzës, të dhëmbëve ose alveolave. Herë-herë ka mbyllje të çastit të ndjekura nga një shpërthim i organeve të të folurit e herë-herë ka afrim të organeve që formojnë një shteg. Gjithsesi në të gjitha rastet kemi të bëjmë me në pengesë që duhet kapërcyer.

Roli i majës së gjuhës është gjithashtu i rëndësishëm. Në qoftë se maja e gjuhës zbret drejt alveolave dhe dhëmbëve të poshtëm, nyjëtimi quhet dorsal ose shpinor, për arsye të rolit aktiv që luan në këtë rast shpina e

gjuhës, herë e ngritur e herë e ulur. Kur maja e gjuhës ngrihet drejtë alveolave të dhëmbëve të sipërm, kemi të bëjmë me nyjëtim apikal ose major. Kur maja e gjuhës ngrihet sipër dhe kthehet prapa kemi nyjëtim retrofleks ose kakuminal.

Kur buzët janë të rrumbullakuara dhe të zgjatura formojnë një rezonator plotësues midis dhëmbëve dhe buzëve të quajtur rezonatori buzor që shërben për të formuar tinguj të buzorëzuar ose buzorë.

Kur njerithi ulet dhe një pjesë e ajrit kalon nga hapësira e hundës formohet një rezonator tjetër i quajtur rezonatori hundor.

Zanoret dhe bashkëtingëlloret

Tingujt e shqipes standarde sipas tipareve të tyre nyjëtimore mund të klasifikohen në dy grupe kryesore, në zanore dhe bashkëtingëllore.

Mënyra e kalimit të rrymës së ajrit përmes glotës përbën bazën për ndarjen e tingujve në zanore e bashkëtingëllore.

Kur tejzat e zërit janë të puqura dhe glota është e mbyllur dhe rryma e ajrit kalon përmes saj dhe dridh tejzat e zërit në mënyrë ritmike, përftohet zë ose ton laringal.

Kur tejzat e zërit janë të larguara dhe glota është e hapur dhe rryma e ajrit kalon pa i dridhur tejzat e zërit përftohet zhurmë laringale.

Toni laringal ose zhurma laringale mund të kalojnë lirisht ose të ndeshin një pengesë në kanalin e zërit.

Zanore janë tingujt, për nyjëtimin e të cilëve toni laringal kalon lirshëm në kanalin e zërit, pa ndeshur në ndonjë pengesë, kurse bashkëtingëllore, janë tingujt për nyjëtimin e të cilëve toni ose zhurma laringale ndesh në një pengesë të plotë ose të pjesshme dhe kapërcimi i pengesës formon bashkëtingëlloret. Prania ose mungesa e një pengese gjatë kalimit të rrymës së ajrit është, pra, ajo që përcakton dallimin ndërmjet zanoreve dhe bashkëtingëlloreve.

Veçoritë nyjëtimore të zanoreve

Veçoria nyjëtimore themelore e zanoreve është kalimi i lirë i rrymës së ajrit duke filluar që nga hapësirat e nënlaringut. Gjatë nyjëtimit të zanoreve, rryma e ajrit, e prodhuar nga lëkundjet periodike të tejzave të zërit, kalon nëpër faring dhe gojë pa hasur ndonjë pengesë. Modifikimi i vetëm që mund t'i bëhet rrymës së ajrit është rezonanca, do me thënë përforcimi i disa frekuencave të pjesshme nga rezonatorët.

Funksionet e organeve të të folurit

Gjatë frymëmarrjes normale dhe gjatë nyjëtimit të bashkëtingëlloreve të shurdhëta, si rezultat i lëvizjeve të aritenoideve, tejzat afrohen ose largohen dhe hapin glotën. Rryma e ajrit kalon pa prodhuar ndonjë tingull.

Kur flasim ato janë shumë të tendosura dhe rryma e ajrit i bën të dridhen. Këto dridhje të tejzave të zërit të tendosura formojnë tingullin të cilin e quajmë zë ose ton laringal.

Me tejzat e zërit të afruara dhe të tendosura formohen zanoret dhe bashkëtingëlloret e tingullta (sonore). Kur tejzat e zërit janë të afruara, por jo të tendosura, kemi të bëjmë me pështpëritje.

KAPITULLI I KATËRT

CILËSITË (TIPARET) E SHKRONJAVE

CILËSITË (TIPARET) E SHKRONJAVE

Shkronjat janë sikurse njerëzit, disa janë të fortë e të fuqishëm, disa janë të dobët e disa janë mesatarë.

Cilësitë janë ato, që e dallojnë njërin prej tjetrit. Kështu edhe shkronjat dallohen njëra prej tjetrës në bazë të cilësive.

Për shembull, të marrim fjalën **مَنْ** dhe **أَسْ** . Shohim se kur ta artikulojmë "**ن**" e artikulojmë sikurse me u ndalë në tokë të thatë, ndërsa kur ta artikulojmë "**س**"e artikulojmë sikurse të rrëshqitet në tokë me baltë.

Në përgjithësi janë 17 cilësi të shkronjave, të cilat ndahen në cilësi të kundërta dhe në cilësi të veçanta. Çdo shkronjë më së paku duhet t'i ketë 5 cilësi dhe të jetë e larguar nga pesë cilësi tjera. Përpos kësaj, disa kanë edhe një cilësi më tepër, pra 6 cilësi, e ndonjëri, edhe dy cilësi më tepër, pra 7 cilësi.

CILËSITË

Cilësitë e shkronjave janë 17, mirëpo Ibn Xhezeri thotë se janë 18 cilësi të shkronjave. Disa mendojnë se janë 15 cilësi dhe nuk e kanë konsideruar cilësi Ismatin (ngulmuesen), Idhlakin (rrëshqitësuesen), lejinin (butësuesen).

Disa kanë thënë janë mbi 40 cilësi, duke shtuar cilësi tjera.

Cilësitë janë dy llojesh:

1. Cilësi vetanake dhe të përgjithmonshme, të cilat asnjëherë nuk humbin prej shkronjës.
2. Cilësi jovetanake, që do të thotë paraqiten në disa raste dhe humbin në disa raste, si p.sh. trashëgimi i shkronjës "ر".

Cilësitë vetanake janë dy llojesh:

1. Cilësi kundërvënëse,
2. Cilësi të posaçme.

Cilësitë vetanake kundërvënëse (kontradiktore) të shkronjave janë 5, që do të thotë se secila cilësi e ka përballë cilësinë tjetër, e cila i kundërvihet, e ato janë:

1. El-Hemse, e kundërta e saj Xhehri
   fshehtazi haptazi
   fshehtëzuese haptëzuese.
2. Esh-Shidet, e kundërta e saj err-Rrehave
   Fortësim çlirim
   Fortësuese çliruese.
3. El-Istiëla, e kundërta e saj Istifal
   Ngritje zbritje
   Lartësim ultësim
   Zëlartësuese zëulëse
4. El-Itbak, e kundërta e saj Infitah
   Ngjitje shkëputje
   Ngjitëse shkëputëse.
5. El-Idhlak, e kundërta e saj Ismat
   Rrëshqitje ngulmim
   Rrëshqitëse ngulitëse.

Cilësitë vetanake jokundërvënëse (jokontradiktore) janë:

1. Safire - shushulluese, fishkëlluese, mprehtësuese;
2. Kalkale - dridhëtuese, tronditëse, vibratuese;
3. El-Lijn - zbutësuese, lehtësuese;
4. El-Inhiraf - lajkatuese;
5. Et-Tekrirë - përsëritëse;
6. Et-Tefeshij - zhurmuese, shkapërderdhëse;
7. El-Istitale - stërzgjatuese.

CILËSITË KONTRADIKTORE

1. a) HEMSE – SHURDHTË

Hemse do të thotë zë i heshtur, i mbyllur, i fshehur.

Zoti i Lartmadhëruar thotë: **فلا تسمع الا همسا**

"Nuk dëgjon zë, pos një pëshpëritje të thembrave të këmbëve".

Në Terminologji hemse do të thotë: të vazhduarit e frymës apo më mirë frymëmarrjes pas theksimit të shkronjës, për shkak të përkufizimit dhe për shkak të dobësimit të zërit nga vendartikulimi.

Shkronjat e hemses janë:

ف ح ث ه ش خ ص س ك ت

Disa nga shkronjat e hemses janë më të fuqishme e disa më të dobëta. Më e fuqishmja është shkronja **ص**, sepse kjo shkronjë përpos cilësisë së hemses ka edhe cilësi të tjera, të cilat janë të fuqishme si ISTIËLA (Zëlartësuese) SAFIRË (Fishkëlluese). Pas saj vjen shkronja **خ**, pastaj **ك** dhe **ت** e pastaj të tjerat me radhë, ndërsa e fundit është **ه**.

Këto shkronja quhen MEHMUSE, sepse janë të dobëta, pra bëhet përkufizimi i shkronjës në brendi të vendartikulimit, dhe nuk mund të fuqizohen, sepse pengohet zërimi dhe frymëmarrja me vetë shkronjën.

Dihet ka dallim në mes të zërimit dhe frymës.

FRYMA është ajri, i cili del prej laringut (mesit të arterjeve të zërit) pa i dridhur arteriet e zërit dhe pa formuar tingull.

ZËRI është ajri, i cili del prej arterieve të zërimit (mesit të arterjeve të zërit) me dëshirë dhe i dridh dy arteriet e zërit, ashtu që formohet zë siç është zëri i shkronjave të fytit dhe zanoreve të gjata.

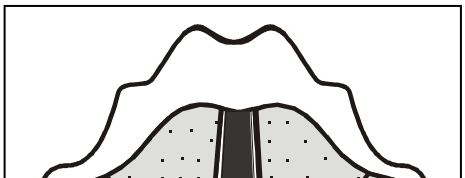

Kur të bëhet shkronja **"hemse"** – e

shurdhët vazhdon frymëmarrja, ndërsa përkufizohet shkronja.

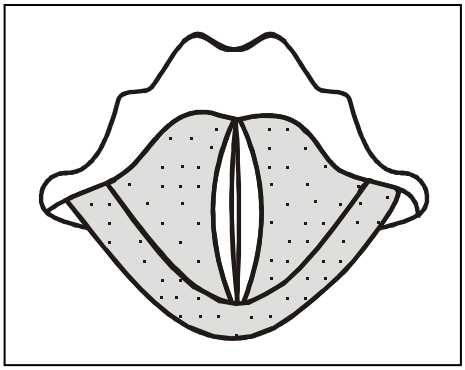

Kur të bëhet shkronja **“xhehr - جهر ”** – **e zëshme,** mbyllet dera e frymëmarrjes për shkak të fuqisë të cilën e ka zëri.

1. b) EL XHEHR – TË ZËSHME

Xhehr جهر do të thotë: çelje, hapje - pra zë i fuqishëm në të shprehur të shkronjës.

Në TERMINOLOGJI do të thotë: mbyllja e derës së frymëmarrjes në momentin e artikulimit të shkronjës për shkak të fuqisë që ka zëri.
Shkronja e Xhehrit (të zëshme) janë 19, pra çka mbesin prej shkronjave të hemses:

ع ظ م و ز ن ق ا ر غ ض ذ ى ط ل ب ج د

Shkaku: Këto shkronja quhen të zëshme, sepse kanë fuqi në vetvete, fuqi në organin e nyjëtimit; këto shkronja nyjëtohen së bashku me zërin e fuqishëm duke qenë glota e mbyllur dhe rryma e ajrit kalon përmes saj dhe i dridh tejzat e zërit.

Disa shkronja janë më të hapura (të zëshme) se tjerat, si p.sh. shkronja “**ط** ” është më e hapur (më e zëshme) se shkronja “**ذ** ”.
Vërejtje: Në gjuhën shqipe shkronjat e zëshme janë: [b, d, gj, g, x, xh, v, dh, m, n, nj, j, l, ll, r, rr].
Shkronjat shurdhuese janë: [p, t, q, k, c, ç, f, th, s, sh, h].

HEMSE EL XHEHR – FSHEHTËSIMI DHE HAPËSIMI

Mënyra e kalimit të rrymës së ajrit përmes glotës përbën bazën për ndarjen e tingujve në zanore e bashkëtingëllore.

Kur tejzat e zërit janë të puqura dhe glota është e mbyllur, dhe rryma e ajrit kalon përmes saj, dhe dridh tejzat e zërit në mënyrë ritmike, përfitohet zë ose ton laringal. Kjo cilësi quhet XHEHR - e Zëshme.

Kur tejzat e zërit janë të larguara dhe glota është e hapur, dhe rryma e ajrit kalon pa i dridhur tejzat e zërit përfitohet zhurmë, pështërimë laringale. Kjo cilësi quhet Hemse – Shurdhuese.

2. a) ESH-SHIDETUN - SHTRËNGUESE

Esh-Shidedu gjuhësisht do të thotë fortësi.

Në terminologji do të thotë: Rezervimi i zërit gjatë shqiptimit në shkronjë, me qëllim që të forcohet shkronja kur të shpërthen në vendnyjëtim.

Shkronjat ESH-SHIDETU – SHTRËNGUESE janë tetë. Ato janë:

ء ح د ق ط ب ك ت (اجد قط بكت)

Këto shkronja quhen të forta, sepse shkronja forcohet dhe mbështetet fortë në vendartikulimin e tij.

Shkronja më e forta është **ط** .

Shkaku: Këto shkronja janë të forta, për shkak të shtrëngimit të shkronjës në vendartikulim deri në momentin kur të shpërthen shkronja gjatë nyjëtimit.

2. b) ERREHAVETU - ÇLIRUESE

Err-Rrehave gjuhësisht do të thotë **e lehtë**, **e butë**, **e lirë**.

Në terminologji do të thotë: kalimi i zërit pa pengesë gjatë shqiptimit të shkronjës për shkak se mbështetja në vendnyjëtim nuk është e fortë, por e butë, e lehtë dhe e dobët, dhe zëri është i përkufizuar në shkronjë.

Shkronja Rehavetu janë 16. Ato janë:

(zanoret e gjata) **ف ح ت ه ش خ س د ز ض ظ غ + ا و ى**

Shkaku: Quhen këto shkronja çliruese për shkak të lehtësisë dhe dobësisë së mbështetjes së tyre në vendnyjëtim, dhe nuk forcohet, as nuk shtrëngohet

për të rezervuar zë që fonema të shqiptohet së bashku me shkronjën, por lirshëm del edhe fryma, edhe zëri i shkronjës, si p.sh. **اس * اش**

Vërejtje: Çdo shkronjë çliruese ka nevojë për një pjesë kohe në të cilën pjesë kohe duhet të kalojë fonema (zëri) i tingullit **ش** - sh:

اس * اش

Kjo sqarohet më mirë në praktikë.

3. a) ISTIËLA – NGRITËSE, ZËLARTËSUESE

ISTIËLA do të thotë ngritje, lartësim.

Në Terminologji Istiëla do të thotë: Ngritja e majës së gjuhës lart në qiellzë kur të theksohet shkronja.

Këto shkronja janë 7:

خ ص ض غ ط ق ظ

Gjatë artikulimit të këtyre shkronjave zëri ngritet lart.

Rënditja e shkronjave për nga lartësimi apo ngritja e zërit janë: **ط** , pastaj **ض** , pastaj **ص** , pastaj **ظ** , pastaj **ق** , pastaj **غ** , pastaj **خ** .

Gjuha mund të lëvizë drejtë pjesës së përparme të gojës duke formuar një hapësirë të madhe rezonance në pjesën e prapme. Mirëpo, me rastin e ISTIËLASË qëllimi është që maja e gjuhës të ngritet lart në qiellzë që të formohet një hapësirë më e madhe rezonance në pjesën e prapme, që të formohet ton laringal më i lartë.

Kur ngritet maja e gjuhës lart në qiellzë padyshim se edhe mesi i shpinës së gjuhës ngritet, mirëpo shkronjat **ج , ش , ى** dhe **ك** nuk janë shkronja të Istiëlait, edhe pse gjuha ngritet lart, por ngritet mesi i gjuhës, e jo maja e gjuhës.

Me rastin kur maja e gjuhës ngrihet drejt alveolave të dhëmbëve të sipërm kemi të bëjmë me ISTIËLAIN e që ky nyjëtim quhet apikal ose majorë.

3. b) ISTIFAL – ULËSE - ZBRITËSE

ISTIFAL do të thotë ulje, zbritje.

Në Terminologji Istifal do të thotë: Zbritja e gjuhës poshtë ku e ka vendin në gojë, gjithmonë kur të theksohet shkronja.

Shkronjat e Istifalit janë 21:

ء ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ك ل م ن ه ا و ى

Me rastin kur maja e gjuhës zbret drejt alveolave dhe dhëmbëve të poshtëm kemi të bëjmë me ISTIFALIN e që ky nyjëtim quhet dorosal ose shpinor.

Kur të ngritet gjuha quhet shkronjë zëlarte - Mustealë, ndërsa kur të zbritet gjuha quhet shkronjë zëulëte - Istifale. Gjithsejtë janë:

7 shkronja zëlarte,

21 shkronja zëulëte.

4. a) ITBAK – PËRMBYLLËSE, NGJITËSE

ITBAK do të thotë ngjitje përmbyllje. Në Terminologji ngjitja e një pjese të gjuhës apo pjesës më të madhe të gjuhë me qiellzën e epërm, me rastin e artikulimit të shkronjës. Këto shkronja janë:

ص ض ط ظ

Gjatë theksimit të këtyre shkronjave përkufizohet zërimi në anësoret dhe në majën e gjuhës me qiellzën e epërme.

Renditja e shkronjave të Itbakit për nga fuqia e ngjitjes së gjuhës është:

Shkronja **ط** është më e forta dhe më përmbyllësja, pastaj me radhë vjen shkronja **ض** , pastaj **ص** , dhe fundit shkronja **ظ** .

ط me e forta pastaj **ض** , pastaj **ص** , pastaj **ظ** .

4. b) INFITAH – HAPËSUESE, SHKËPUTËSE

Infitah do të thotë: Ndarje, mospërputhje, hapje.

Në terminologji do të thotë: Mosbashkëngjitja e gjuhës me qiellzën e epërm, në mënyrë që të mos bllokohet zëri në mes tyre gjatë artikulimit të shkronjës.

Shkronjat e Infitahit janë 25, me zanoret e gjata:

ء ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ع غ ف ق ك ل م ن

و ه (zanoret e gjata) ا و ى +

INFITAH gjuhësisht do të thotë hapje, ndarje, qelje.

Infitah në terminologji do të thotë: Ndarja apo të larguarit (formimi i hapësirës) e gjuhës sa më shumë prej kupolës qiellzore në momentin e shqiptimit (artikulimit) të shkronjës për t'u mos u bllokuar apo për t'u mos përkufizuar zëri mes tyre.

Shkronjat e Infitahit janë 25, së bashku me zanoret e gjata:

ء ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ع غ ف ق ك ل م ن و ھ ا و ى

Dallimi mes ISTIFALIT (Zbritësueses) dhe INFITAHIT (Hapësueses)

Istifal është zbritja e majës së gjuhës sa më poshtë nofullës së poshtme që sa më shumë me iu larguar kupolës së qiellzës.

Ndërsa, te Infitah-i mjafton vetëm të larguarit (mosgjitja) e gjuhës prej kupolës së qiellzës, edhe pse gjuha ngritet lart prej nofullës së poshtme. Tipari i ifitahit është më e përgjithshme se tipari i istifalit. Andaj mund të thuhet se çdo shkronjë e istifalit është, në të njëjtën kohë, edhe e infitahit, ndërsa çdo shkronjë e infitahit nuk është edhe e istifalit. P.sh. shkronjat **ق ع خ** janë shkronja të ifitahit, por janë edhe të istiëlait.

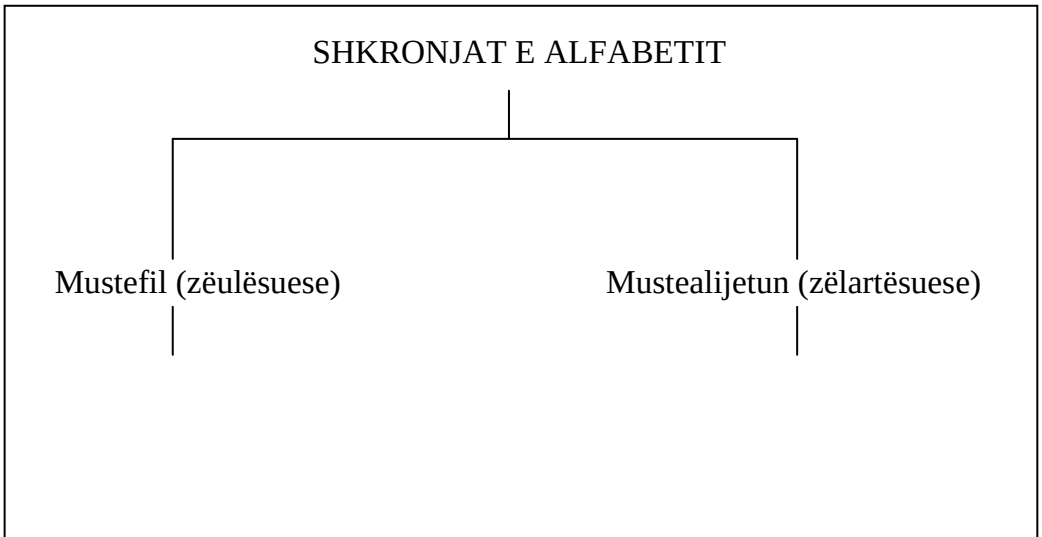

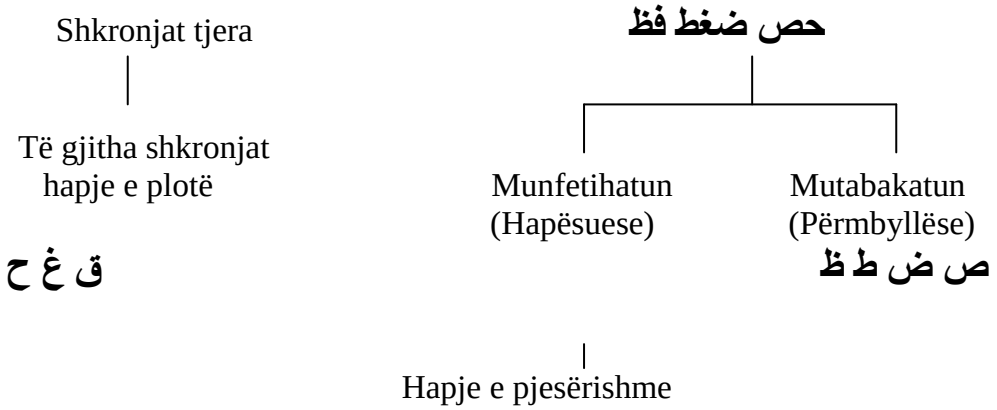

Dallimi mes Istiëlait (Ngjitëses qiellzore) dhe Itbakit (ngjitëses përmbyllëse)

ISTIËLA do të thotë ngitja e majës së gjuhës lart në qiellzë, duke lënë një shteg, pra i afrohet qiellzës, mirëpo nuk ngjitet, por e lenë një shteg.

Ndërsa, ITBAK do të thotë ngritja e majës së gjuhës lart në qiellzë dhe duke e ngjitur plotësisht majën e gjuhës me kupolën e qiellzës. Pra, Itbaki është shkallë shumë më e fortë se Istëlai, sepse tek tipari i istiëlait nuk është e domosdoshme ngjitja e gjuhës me qiellzën, ndërsa tek tipari i Itbakit është e domosdoshme ngjitja e gjuhës me qiellzën.

Çdo shkronjë e Itbakit është edhe e Istiëlasë, ndërsa çdo shkronjë e Istëlasë nuk është e Tibakit, dhe sa më shumë që ngjitet gjuha lart në kupolën e qiellzës, aq më shumë forcohet dhe shtrëngohet hapësira e prapme e zërit, dhe forcohet shkronja e Itbakit.

Cilësia e Itbakit i përcjell këto shkronja is në të lidhur të tyre me shkronjat tjera, si në të ndalur, si me sukun, si me zanore, mirëpo kur të jen me sukun dhe me teshttid duhet të jetë më e theksuar.

5. a) IDHLAKI - RRËSHQITËSE

IDHLAK gjuhësisht do të thotë mprehtësi gjuhësore, ose maja e gjuhës.
Idhlak në terminologji do të thotë: shpejtësimi, rrëshqitësimi, dhe lehtësimi i shqiptimit (artikulimit) të shkronjës për shkak se del prej majës së gjuhës ose prej buzëve. Shkronjat e Idhlakit janë 6:

ف ر م ن ل ب

Quhen majore (kep-ore) për shkak se një pjesë e tyre artikulohen prej majës së gjuhës siç janë ر ن ل dhe pjesa tjetër prej majës së buzëve, siç janë

ف ب dhe **م** . Andaj duhet pasur kujdes që gjatë artikulimit të tyre të mos ngatërrohen apo të mos përzihen njëra me tjetrën.

5. b) ISMAT - NGULLMUESE

ISMAT gjuhësisht do të thotë mosshpejtim, ngecje, ndalje.
Ismat në terminologji do të thotë ngecja, vështirësimi i artikulimit të shkronjës për shkak të artikulimit të saj larg majës së gjuhës.

Shkronjat e Ismatit janë të vështira për gjuhën, ndërsa shkronjat e Idhlakit janë të lehta për gjuhën, për këtë arsye, në gjuhën arabe çdo fjalë e cila ka më shumë se tri bashkëtingëllore, ka edhe ndonjë shkronjë të Idhhlakit, sepse po t'i kishte fjala prej 4 shkronjave e më shumë, vetëm shkronjat e Ismatit do të theksoheshin me vështirësi të madhe.

Nëse fjalën prej 4 shkronjave ose e shkronjave e hasim në gjuhën arabe dhe nuk e ka ndonjë shkronjë prej shkronjave të Idhlakit, menjëherë e kuptojmë se ajo fjalë nuk është arabe, por fjalë e huaj, pra fjalë e huazuar, ose e arabizuar.

Shkronjat e Ismatit janë të gjitha shkronjat tjera, pos shkronjave të Idhlakit.

Kundërvëniet (dallimet me vlerë funksionale) në sistemin e bashkëtingëlloreve të shqipes standarde përcaktohen nga mënyra e nyjëtimit (formimit), ku përfshihen shkalla e ngushtimit të pengesës, pjesëmarrja e tejzave të zërit dhe rezonatori hundor, si edhe vendi i nyjëtimit (formimit).

Tiparet që shërbejnë për krijimin e këtyre kundërvënieve ose tiparet dalluese të sistemit të bashkëtingëlloreve të shqipes standarde janë këto:

p	Mbylltore E shurdhët Buzore	/p ~ f/ /p ~ b/ /p ~ t/, /p ~ c/, /p ~ ç/, /p ~ q/, /p ~ k/
b	Mbylltore E zëshme Buzore	/b ~ v/, /b ~ p/, /b ~ d/, /b ~ x/, /b ~ xh/, /b ~ gj/, /b ~ g/,

	Gojore	/b ~ m/,
m	Hundore Buzore	/m ~ b/, /m ~ n/, /m ~ nj/,
f	Fërkimore E shurdhët Buzore	/f ~ p/, /f ~ v/, /f ~ th/, /f ~ s/, /f ~ sh/, /f ~ h/,
v	Fërkimore E zëshme Buzore	/v ~ b/, / v ~ f/, / v ~ dh/, / v ~ z/, / v ~ zh/, / v ~ j/,
t	Mbylltore E shurdhët Dhëmbore	/t ~ th/, /t ~ d/, /t ~ p/, /t ~ c/, /t ~ ç/, /t ~ q/, /t ~ k/,
d	Mbylltore E zëshme Dhëmbore	/d ~ dh/, /d ~ t/, /d ~ b/, /d ~ x/, /d ~ xh/, /d ~ gj/, /d ~ g/,
th	Fërkimore e shurdhët dhëmbore	/th ~ t/, /th ~ dh/, /th ~ f/, /th ~ s/, /th ~ sh/, /th ~ h/,
dh	Fërkimore E zëshme Dhëmbore	/dh ~ d/, /dh ~ th/, /dh ~ v/, /dh ~ z/, /dh ~ zh/, /dh ~ j/,
c	Mbylltore E shurdhët Alveolare	/c ~ s/, /c ~ x/, /c ~ p/, /c ~ t/, /c ~ ç/, /c ~ q/, /c ~ k/,
x	Mbylltore E zëshme Alveolare	/x ~ z/, /x ~ c/, /x ~ b/, /x ~ d/, /x ~ xh/, /x ~ gj/, /x ~ g/,
n	Hundore Alveolare	/n ~ x/, /n ~ m/, /n ~ nj/,
s	Fërkimore E shurdhët Alveolare	/s ~ c/, /s ~ z/, /s ~ f/, /s ~ th/, /s ~ sh/, /s ~ h/,
z	Fërkimore E zëshme Alveolare	/z ~ x/, /z ~ s/, /z ~ v/, /z ~ dh/, /z ~ zh/, /z ~ j/,
ç	Mbylltore E shurdhët Paraqiellzore	/ç ~ sh/, /ç ~ zh/, /ç ~ p/, /ç ~ t/, /ç ~ c/, /ç ~ q/, /ç ~ k/,
xh	Mbylltore	/xh ~ zh/,

	E zëshme Paraqiellzore	/xh ~ ç/, /xh ~ b/, /xh ~ d/, /xh ~ x/, /xh ~ gj/, /xh ~ g/,
sh	Fërkimore E shurdhët Paraqiellzore	/sh ~ ç/, / sh ~ zh/, /sh ~ f/, /sh ~ th/, /sh ~ s/, /sh ~ h/,
zh	Fërkimore E zëshme Paraqiellzore	/zh ~ xh/, /zh ~ sh/, /zh ~ v/, /zh ~ dh/, /zh ~ z/, /zh ~ j/,
q	E shurdhët Qiellzore	/q ~ gj/, /q ~ p/, /q ~ t/, /q ~ c/, /q ~ ç/, /q ~ k/,
gj	Mbylltore E zëshme qiellzore gojore	/gj ~ j/, /gj ~ q/, /gj ~ b/, /gj ~ d/, /gj ~ x/, /gj ~ xh/, /gj ~ g/, /gj ~ nj/,
nj	Hundore Qiellzore	/nj ~ gj/, /nj ~ m/, /nj ~ n/,
j	Fërkimore Qiellzore	/j ~ gj/, /j ~ v/, /j ~ dh/, /j ~ z/, /j ~ zh/,
k	Mbylltore E shurdhët Prapaqiellzore	/k ~ h/, /k ~ g/, /k ~ p/, /k ~ t/, /k ~ c/, /k ~ ç/, /k ~ q/,
g	E zëshme Prapaqiellzore Mbylltore	/g ~ k/, /g ~ b/, /g ~ d/, /g ~ x/, /g ~ xh/, /g ~ gj/, /g ~ k/,
h	Fërkimore prapaqiellzore	/h ~ k/, /h ~ f/, /h ~ th/, /h ~ s/, /h ~ sh/,
ll	Anësore Dhëmbore	/ll ~ d/, /ll ~ dh/, /ll ~ l/,
l	Anësore alveolare	/l ~ x/, /l ~ z/, /l ~ n/, /l ~ r/, /l ~ rr/, /l ~ ll/,
r	Dridhëse Njëdridhëse	/r ~ x/, /r ~ z/, /r ~ n/, /r ~ l/, /r ~ rr/,
rr	Dridhëse shumëdridhëse	/rr ~ x/, /rr ~ z/, /rr ~ n/, /rr ~ l/, /rr ~ r/,

a	E hapur	/a ~ ë/,

y	E përparme buzore	/y ~ u/, /y ~ i/.
u	E përparme E mbyllur	/u ~ y/, /u ~ o/.
o	E mesme	/o ~ u/.
ë	E mesme qendrore	/ë ~ a/, /ë~ e/.

TIPARET JOKUNDËRVËNËSE TË SHKRONJAVE

Tiparet jokundërvënëse të shkronjave janë:

1. SAFIRE - SHUSHULLUESE, FISHKËLLUESE, MPREHTËSUESE;
2. KALKALE - DRIDHËTUESE, TRONDITËSE, VIBRATUESE;
3. EL-LIJN - ZBUTËSUESE, LEHTËSUESE;
4. EL-INHIRAF - LAJKATUESE;

5. ET-TEKRIRË - PËRSËRITËSE;
6. ET-TEFESHIJ - ZHURMUESE, SHKAPËRDERDHËSE;
7. EL-ISTITALE - STËRZGJATUESE.

1. ES-SAFIRË – MPRETËSIA E TINGULLIT FISHKËLLUESE (Shushulluese) - PIPËZUESE

Safirë do të thotë zë, tingull, i cili buron prej gojës së kafshëve kur të pinë ujë.
Në terminologji do të thotë tingulli apo zëri i buruar prej shkronjave të caktuara (safirë), i cili depërton fuqishëm në aparatin e të dëgjuarit (veshët).

Shkronjat e t Safirit janë tri:

1. ز - za-un,
2. س - sin-un,
3. ص - sad-un.

Quhen shkronja Safirije për arsye se së bashku me shkronjën del një zë shtesë, i cili i ngjason zërit të shpendëve.

1. P.sh. Shkronja ص - i ngjason zërit të patës عصفور .
2. Shkronja س - i ngjason zërit të karkalecit اوز .
3. Shkronja ز - i ngjason zërit të bletës نحل .

Kategoritë e shkronjave të Safirit, për nga aspekti i fuqisë së shkronjës, janë tri:

1. Kategoria e parë, më e fuqishmja është shkronja ص .
2. Kategoria e dytë, ku bën pjesë shkronja ز , sepse ka hapje më të madhe.
3. Kategoria e tretë, ku bën pjesë shkronja س .

Përpos këtij kategorizimi kemi edhe ndarje tjetër të shkronjave të Safirit, e ato janë:

E para: Kur shkronja e Safirit është dyfishuar, pra me teshtid, është më e forta. P.sh.: الصَّالِحِينَ

E dyta: Kur shkronja e Safirit është me sukun (e pavokalizuar) Safiri është më i vogël. P.sh.: ٱصْبِرُوا

E treta: Kur shkronja e Safirit është me vokale Safir është më i vogli. P.sh.: صَبْرٌ

Mënyra e artikulimit: Shkronjat e Safirit artikulohen prej majës së gjuhës dhe dhëmballëve të poshtëm. Patjetër duhet të përkufizohet dhe mprehet artikulimi duke shtrënguar vendartikulimin, dhe duke lënë vetëm një zgavër të vogël prej ku del zëri.

Gabimet e artikulimit të Safirit:

1. Mospërikufizimi i zërit në vendartikulim, por lejimi i shpërndarjes së zërit, e në atë rast bëhet tefesh.
2. Mosformimi i zgavrës së vogël, ashtu që zëri del tepër i fortë.

2. KALKALE
DRIDHËSIM, TRONDITJE, VIBRIM, TRINGËLLUESE

Kalkale do të thotë lëvizje, dridhje, tronditje.

Kalkale në terminologji do të thotë të dridhësh, të tronditësh fuqishëm zërin e shkronjës së pavokalizuar në vendartikulimin e tij sa, që të kuptohet shumë i qartë.

Ndryshe quhet zë shtesë, i cili formohet për shkak të shtrëngimit dhe lirimit të menjëhershëm.

Shkronjat, të cilat bëhen kalkale (dridhen) janë pesë:

1. **ق**
2. **ط**
3. **ب**

4. ج
5. د

Shembuj të kalkales

صَمَد * الْحق * اشدْ * فَلَق * أبواب ، الطارق ، النَّجْدَيْن ، ابْتِغَاء ، شددنا ، اجْتنبوا ، خلقْنا ، أَفَتَطْمَعُونَ ، لَمْ يتب ، لَمْ يخرج ، لَقَدْ ، من بشاقق ، و لا تشطط

فسق * الْقَدر * الهدى * عهد * بالعبد * رطب *

Gabimet gjatë formimit të Kalkales

- Disa e lexojnë Subihan – fjalën sub-hane
  Halekkana – fjalën halekna,

Mirëpo Kalkale nuk anon as në ketra, as në fet-ha.

- Gjatë ndaljes së Kalkales, në fjalën ku para shkronjës së fundit është zanore e gjatë, formohet edhe një shkronjë shtesë:

حَمِيد * حمييد *

محيد * مجييد *

Shkaku i kalkales: është bashkimi i dy tipareve të plota, shtrëngimi i plotë (shide) dhe çlirimi i plotë (rehave) me sukunin e shkronjës, gjë, që prodhon tronditje të plotë në aparatin e të folurit dhe nevojitet përpjekje e madhe për t'i sqaruar që të dy tiparet, pra tubimin e fort të zërit dhe të ajrit në të njëjtën kohë.

Si bëhet kalkaleja?

Esenciale te artikulimi i shkronjave është që të bëhet bashkimi i organeve lëvizëse të shkronjave me organet jo lëvizëse të aparatit të të folurit kur të jenë me sukun. Kalkale as nuk është cilësi e shkronjës me cilësi të plotë, as cilësi e shkronjës me vokale (zanore) të plotë, por është mes i tyre, sepse as nuk bëhet hapje e plotë e gojës dhe e buzëve, as bashkim i plotë i buzëve, as zbritje e plotë e gjuhës në drejtim të nofullës së poshtme, por bëhet vetëm dridhje dhe tronditje.

Renditja e veprimeve për të prodhuar cilësinë e kalkales

1. Para rezonancës së ajrit, i cili del jashtë formimit të zërit, formohet një pengesë, e cila mbështet në vendartikulim, e cila pengesë rezulton bllokimin e zërit të shkronjës dhe ajrit së bashku, pra në të njëjtën kohë.

2. Shtrëngimi sa më i fortë i kësaj pengese për ta bllokuar ajrin.
3. Hapja e pengesës në mënyrë automatike dhe të befasishme, e cila shpie te shkapërderdhja e menjëhershme e ajrit të bllokuar pas bllokimit, e cila prodhon zë të fortë dhe të thekshëm.

Te kalkale më përparësi është që të dridhet dhe të jet më afër fet'has. Disa kanë dhënë mendime se:

- nëse para kalkalesë është fet'ha bëhet kalkale më afër fet'has. P.sh.: **أَقْرَب**
- nëse para kalkalesë është dame, bëhet kalkale më afër dames. P.sh.: **أُدْع**
- nëse para kalkalesë është kesre, bëhet kalkale më afër kesres. P.sh.: **إِقْرَأْ**

Disa kanë thënë shikohet zanorja pas kalkalesë, e jo para saj, e pastaj përshtatet.

SHKALLËT E KALKALES (TRINGËLLIMIT)

Në bazë të shkronjave të cilat munden të jenë më të forta ose jo më të forta, kemi tri shkallë (kategori) të kalkalesë, e ato janë:

1. **Shkalla e parë**

Këtu bën pjesë shkronja " **ط** " , e cila e ka edhe theksin, por edhe kalkalen (dridhjen) më të fortën. P.sh.: **قِطْمِير ، قِسْطْ**

2. **Shkalla e dytë**

Në këtë shkallë bën pjesë shkronja " **ج** " , e cila kalkalen (dridhjen) e ka të mesme. P.sh.: **خَرَجْ**

3. **Shkalla e tretë**

Në këtë shkallë bëjnë pjesë tri shkronjat tjera " **ق د ب** " të cilat e kanë dridhjen (kalkalen) më të dobët. P.sh.:

خَلَقْنَاهُ * يَدْخُلُونَ * ربوة *

Përpos kësaj ndarje kemi edhe ndarjen tjetër të kalkales, e ato janë tri kategori:

1. **Kategoria e parë**

Në këtë kategori bën pjesë shkronja e dyfishuar në të cilën ndalemi gjatë të lexuarit. Kjo dridhje është më e fuqishmja. P.sh.:

الْحَقّ * الْحَجّ * تَبّ *

2. **Kategoria e dytë**

Në këtë kategori bën pjesë shkronja në të cilën ndalemi gjatë të lexuarit:

اتوعيد * مد * خَلَقْ * كَسَبْ * مَجِيدْ * قَرِيبْ *

3. **Kategoria e tretë**

Në këtë kategori bën pjesë shkronja me sukun në mes të fjalës ku nuk guxojmë të ndalemi. P.sh.: **أَفَتَطْمَعُونَ**

3. EL-LIJN-i – ZBUTËSUESE LEHTËSUESE

EL-LIJNË gjuhësisht do të thotë lehtësuese, zbutësuese.
EL-LIJNË në terminologji do të thotë: Artikulimi i shkronjës prej vendartikulimit të tij me lehtësi të madhe, pa e ngarkuar gjuhë fare.

Shkronjat e Lijnit janë shkronja **ى** dhe **و** me sukun, me kusht që para tyre të jetë zanorja e shkurtë fet-ha. P.sh.:

خَوْفٌ * بَيْتٌ *

Dallimi mes shkronjave të Lijnit dhe të zanoreve të gjata

Në rend të parë duhet të themi se shkronjat e Lijnit dhe zanoret (shkronjat) e gjata i kanë të gjitha cilësitë e njëjta.

Cilësitë e shkronjave të Lijnit janë: Xhehr, rehave, istifal, infitah, ismat, el-lijn.

Cilësitë e zanoreve të gjata janë: Xhehr, rehave, istifal, infitah, ismat, el-lijn.

Që të dy llojet e shkronjave i nënshtrohen rregullit të zgjatimit se janë të lehta.

Mirëpo ndryshojnë në disa çështje tjera:

1. Ndryshojnë në vendartikulim, sepse dy shkronjat e Lijnit e kanë vendartikulimin e përcaktuar, pra shkronja "**ى** " e ka vendartikulim

mesin e gjuhës, ndërsa shkronja "و " ka bashkimin e buzëve, kurse zanoret e gjata و ا dhe ى vendartikulim e kanë tërë hapësirën e fytit, pra janë të lira dhe të papërcaktuara.

2. Shkronjat e Lijnit janë të buta vetëm nëse vazhdon leximi, ndërsa kalojnë, transformohen në shkronja të gjata nëse ndalet leximi në fjalë dhe pas tyre është shkronja me sukun. P.sh: **خوف ، قريش** , ndërsa shkronjat e gjata و ا dhe ى janë të gjata, si në të ndalur ashtu edhe në të vazhduar të leximit.
3. Zgjatimi i shkronjave të Lijnit humbet gjatë të vazhduarit të leximit, ndërsa shkronjat e gjata zgjaten edhe në të vazhduar edhe në të ndalur të leximit. Për këtë arsye zgjatimi i Linit i takon kategorisë më të dobët në renditje.
4. Shkronjat e Lijnit janë me sukun, ndërsa para tyre janë zanoret, kurse zanoret e gjata janë me sukun, ndara para tyre qëndron zanorja e ngjashme me ta. P.sh.: **ب بَا ، فِ فِي ا ، قُوا ق**

4. EL-INHIRAF – LAJKATUESE

INHIRAF do të thotë anim, lakim, shtrembërim, shmangie etj.
INHIRAF në terminologji do të thotë: Të marrësh shkronjën prej vendartikulimit të tij, dhe të mënjanuarit e saj deri te vendartikulimi i shkronjës tjetër.

Shkronjat e Inhirafit janë dy: ر - (ra-un) dhe ل - (lam-un).

Shkronja ل - **lami** anon prej cilësisë së fortësisë në mes, e nuk shkon në cilësinë e çlirimit të plotë, pra cilësi në mes të dy cilësive.

Shkronja ر - **ra-un** është shkronjë, e cila artikulohet prej vendit të " ن ", e cila është shkronja më e afërta nga lart e deri te shkronja "ل " .

5. TEKRIRË – PËRSËRITËSE

TEKRIRË do të thotë përsëritje.
TEKRIRË në terminologji do të thotë: Të dridhurit e majës së gjuhës në momentin e artikulimit të shkronjës.

Shkronja e tekririt është shkronja "ر ", sepse është shkronjë e ndërmjetme: mes shkronjave shidde (të shtrënguara) dhe rehave (të çliruara).

Duhet pasur kujdes gjatë përsëritjes, posaçërisht kur është në pyetje shkronja "ر " me sukun, ose me teshtid.

Gjatë artikulimit të shkronjës "ر " tekrir, nevojitet të formohet një zgavër e vogël, ashtu që, as të mos shkojë zërimi në tërësi, e as të mbyllet zërimi në tërësi, kështu të formohet PËRSËRITJA e plotë. Pra, as e tepruar, as e mëngët. P.sh.:

الرَّسُولُ * الرَّعْدُ * و حرّ موسى *
الرَّحْمَان الرَّحِيم* مِنْ شَرِّ *

6. TEFESHI – SHPËRNDARJE, SHKAPËRDERDHËSE, ZHURMIMI

Tefeshi do të thotë shpërndarje, përhaje, gjërim.
Në terminologji Tefeshi do të thotë: Shpërndarja, përhapja, zgjërimi i zërit të shkronjës " **ش** " në brendi të gojës.
Tefeshi bëhet vetëm një shkronjë, e ajo është shkronja " **ش** " .

Shpërndarja apo zgjerimi i shkronjës " **ش** " në brendi të gojës bëhet deri në atë masë sa të i afrohet vendartikulimit të shkronjës " **ط** " .

Disa dijetar e konsiderojnë edhe shkronjën " **ص** " shkronjë të Tefeshisë, dhe thonë se zëri i kësaj shkronje përhapet apo zgjerohet deri te shkronja " **ل** " (Lamit).

Disa të tjerë i kanë konsideruar shkronja të tefeshisë edhe shkronjën **ف ز س ص** dhe **ث** .
Shkallët e Tefeshisë janë tri:

1. Kur është me teshtid **الشَّيْطَانُ الشَّاكِرِينَ**
2. Kur është me sukun **الرُّشْدُ**
3. Kur është e vokalizuar **تخشى**

7. ISTITALE - STËRZGJATUESE

Istitale do të thotë zgjatim, zgjerim, shtrirje.

Istitale në terminologji do të thotë: Zgjatja dhe zgjerimi i gjuhës gjatë artikulimit të shkronjës **ض** , prej njërës anë e deri në anën tjetër, deri sa t'i afrohet vendartikulimit të shkronjës **ل** .

Shkronja e Istitales është vetëm shkronja **ض** .

Cilësia e Istitales në shkronjën **ض** duhet të përshkruhet gjatë artikulimit sikur të jetë e vokalizuar, sikur të jetë me sukun, mirëpo kur të jetë me sukun duhet të jetë më e qartë. P.sh.:

ضَرَبَ * ضرب * ضَارِبٌ * إِضْرِبْ *

Pse ndodhë Istitale në shkronjën **ض** ?

Vendi i shkronjës **ض** përfshinë vijë të gjatë, ajo përfshinë edhe dhëmballët, duke filluar nga ana e majtë dhe e djathtë e gjuhës. Kur gjuha ngrihet gjatë artikulimit të shkronjës **ض** (Dad), të dyja anët e gjuhës bashkohen me dhëmballët dhe bëhet tubimi i ajrit, atëherë zëri zgjatet dhe zgjerohet si pasojë e ngushtimit të venddaljes në të gjitha anët.

RENDITJA E SHKRONJAVE SIPAS FORTËSISË

Shkronjat e alfabeti për nga aspekti i fortësisë apo dobësisë ndahen në 5 lloje.

Shkronja ose mundet t'i ketë të gjitha cilësitë e forta, ose jo. Nëse i ka të gjitha cilësitë e forta quhet shkronja më e forta, por nëse shkronja ka disa cilësi të dobëta disa të forta, atëherë shikohet; nëse pjesa më e madhe e cilësive janë të forta quhet shkronjë e fortë; nëse pjesa më e madhe e cilësive janë të dobëta, quhet shkronjë e dobët. Por, nëse shkronja i ka të barabarta cilësitë e forta me cilësitë e dobëta, quhet shkronjë mesatare; nëse i ka të gjitha cilësitë e dobëta, quhet shkronjë më e dobëta. Pra, nga kjo që thamë, shkronjat janë pesë llojesh:

1. Shkronja të forta;
2. Shkronja më të forta;
3. Shkronja të dobëta;
4. Shkronja më të dobëta;
5. Shkronja mesatare.

Lloji i parë: Shkronja, e cila i ka të gjitha cilësitë e forta, ajo shkronjë është **ط** - Taun dhe absolutisht është shkronja më e forta.

Lloji i dytë: Shkronjat, tek të cilat cilësitë e forta dominojnë mbi cilësitë e dobëta quhen të forta, e ato janë tetë:

الصاء , الراء , الدال , الجيم , الباء ، الضاء , الظاء , القاف .

Lloji i tretë: Shkronjat, të cilat cilësitë e dobëta dominojnë mbi cilësitë e forta quhen shkronja të dobëta, e ato janë dhjetë:

الشين , السين , الزاى , الذال , الخاء , التاء , الياء , الواو , الكاف , العين .

Lloji i katërt: Shkronjat, të cilat i kanë të barabarta cilësitë e forta me cilësitë e dobëta quhen shkronja mesatare, e ato janë pesë:

النون , الميم , اللام , الغين , الهمزة .

Lloji i pestë: Shkronjat, të cilat i kanë të gjitha cilësitë e dobëta quhen shkronja më të dobëta, e ato janë shtatë:

الهاء , الفاء , الحاء , الثاء , dhe tri zanoret e gjata:

الف - me fet-ha para saj; **الواو** - me dame para saj; dhe **ياء** - me kesre para saj.

Prej të gjitha cilësive të shkronjave shohim se disa janë të forta, disa të dobëta. Për këtë arsye disa shkronja janë të fuqishme, disa të dobëta. Pra, shkronja e merr fuqinë në bazë të cilësive të saj të forta apo të dobëta. Për këtë arsye shohim se shkronja **ط** - Taun është shkronja e cila i ka në vete të gjitha cilësitë e forta dhe është më e fuqishmja , ndërsa **ه** është shkronja, e cila në vete i ka të gjitha cilësitë e dobëta, dhe është shkronja më e dobëta. Ndërsa shkronjat tjera janë në mes të këtyre dy shkronjave:

ط.....ه

Çdo shkronjë, më së paku, i ka 5 cilësi.

Shkronja " **ر** " është shkronja e cila ka 7 cilësi dhe maksimumi i cilësive është 7. Pra, disa shkronja i kanë 5 cilësi, disa 6 dhe disa 7 cilësi. Tani angazhohu që secilës shkronjë veç e veç t'ia tubosh të gjitha cilësitë.

1. Shkronjat e forta janë: **ظ ض ص ر د ج ب** dhe **ق** .
2. Shkronjat më të forta, në këtë grup bën pjesë shkronja, e cila i ka të gjitha cilësitë e forta, e në këtë grup bën pjesë shkronja **ط** .
3. Shkronjat e dobëta janë shkronjat, të cilat në vete dominojnë cilësitë e dobëta, e ato janë: **ت , خ , ذ , ز , س , ش , ع , ك** , shkronja **و** dhe **ى** me zanore dhe të buta.
4. Shkronja më të dobëta quhen shkronjat të cilat në vetvete posedojnë të gjitha cilësitë e dobëta. Në këtë grup bëjnë pjesë shkronjat: **ث , ح , ف** dhe **ه** .

   Në këtë grup bëjnë pjesë edhe shkronjat të cilat përpos të cilësive të dobëta kanë vetëm një cilësi të fortë, p.sh. tri zanoret e gjata. Pra, mund të themi se në këtë grup bëjnë pjesë shtat shkronja.

   Më e dobëta e të gjitha shkronjave është shkronja **ه** .
5. Shkronjat mesatare quhen shkronjat, të cilat cilësitë e dobëta janë të barabarta me cilësitë e forta.

   Shkronjat mesatare janë pesë: **(ا) الهمزة , ع , ل , م** dhe **ن** .

SHKRONJAT ME CILËSI TË FORTA DHE SHKRONJAT ME CILËSI TË DOBËTA

Sipas fortësisë ose dobësisë, cilësitë e shkronjave ndahen në:

1. Cilësi të forta,
2. Cilësi të dobëta.

Cilësitë e forta janë njëmbëdhjetë:

1. El-Xhehr (Hapësuese),
2. Esh-Shidet (Fortësuese),
3. El-Istiëla (Ngritësuese),
4. El-Itbak (Përmbyllëse),
5. Es-Safirë (Shushulluese),
6. El-Kalkale (Tringëlluese),
7. El-Inhiraf (Lajkatuese),
8. Et-Tekrirë (Përsëritëse),
9. Et-Tefeshi (Zhurmuese),
10. El-Istitale (Stërgjatuese),
11. El-Hafaë (Errësuese).

Cilësitë e dobëta janë gjashtë:

1. El-Hemse (Fshehtësuese),
2. Er-Rehave (Çliruese),
3. El-Istifal (Zëultësuese),
4. El-Infitah (Shkëputëse),
5. El-Lijnë (E butë),
6. El-Hufaë (E fshehtë).

Cilësitë të cilat nuk cilësohen as të forta, as të dobëta, por të mesme, e ato janë:

1. Cilësia Idhlak (Rrëshqitëse),
2. Cilësia el-Ismat (Ngulitëse),
3. Cilësia el-Tevesut (Mesatare).

Shkronja	Nr. i cilësive	Sqarimi i saj						
		1	2	3	4	5	6	7
الهمزة	5	Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الباء	6	Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Tronditëse	
التاء	5	Fshehtësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الثاء	5	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الجيم	6	Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse	Tronditëse	
الحاء	5	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الخاء	5	Fshehtësuese	Çliruese	Zëlartësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الدال	6	Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse	Tronditëse	
الذال	5	Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الراء	7	Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse	Lajkatuese	Për sëritëse
الزاى	6	Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Shushulluese	
السين	6	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Shushulluese	
الشين	6	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Shpërndarëse	
الصاد	6	Fshehtësuese	Çliruese	Zëlartësuese	Ngjitësuese	Rrëshqitëse	Shushulluese	
الضاد	6	Haptësuese	Çliruese	Zëlartësuese	Ngjitësuese	Rrëshqitëse	Stërgjatuese	
الطاء	6	Haptësuese	Fortësuese	Zëlartësuese	Ngjitësuese	Rrëshqitëse	Tronditëse	
الظاء	5	Haptësuese	Çliruese	Zëlartësuese	Ngjitësuese	Rrëshqitëse		
العين	5	Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse		
الغين	5	Haptësuese	Çliruese	Zëlartësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الفاء	5	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse		
القاء	6	Haptësuese	Fortësuese	Zëlartësuese	Shkëputëse	Ngulitëse	Tronditëse	
الكاف	5	Fshehtësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
اللام	6	Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Lajkatuese	
الميم	5	Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse		
النون	5	Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse		
الهاء	5	Fshehtësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الواو صحيح	5	Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		

ة								
الياء صحيحة	5	Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
حروف المد الثلاثة	5	Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse		
الواو و الياء اللينان	6	Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse	Të buta	

Shkronjat	Cilësitë Fortësuese	Cilësitë Dobësuese	Cilësitë as fortësuese as dobësuese	Nr. i cilësive
الهمزة	Haptësuese dhe fotësuese	Zëultësuese dhe shkëputëse	ngulitëse	5
الباء	Haptësuese, fortësuese dhe tronditëse	Zëultësuese dhe shkëputëse	Rrëshqitëse	6
التاء	Fortësuese	Zëultësuese, shkëputëse dhe fshehtësuese	Ngulitëse	5
الثاء	Fortësuese	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	5

الجيم	Haptësuese, Fortësuese dhe Tronditëse	Zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	6
الحاء	Haptësuese, Fortësuese dhe Tronditëse	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese, dhe shkëputëse	Ngulitëse	5
الخاء	Zëlartësuese	Fshehtësuese, çliruese dhe haptësuese	Ngulitëse	5
الدال	Haptësuese, fortësuese dhe tronditëse	Zëultësuese dhe haptësuese	Ngulitëse	6
الذال	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	6
الراء	Haptësuese, lajkatuese dhe përsëritëse	Mesatare, zëultësuese dhe çliruese	Ngulitëse	7
الزاى	Haptësuese dhe Fishkëlluese	Çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	6
السين	Fishkëlluese	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	6
الشين	Zhurmuese	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	6
الصاد	Ngritësuese, përmbyllëse dhe fishkëlluese	Fshehtësuese dhe çliruese	Ngulitëse	6
الضاد	Haptësuese, gritësuese përmbyllëse dhe stërzgjatuese	Çliruese	Ngulitëse	6
الطاء	Haptësuese, fortësuese, Ngritësuese, Përmbyllëse dhe Tronditëse	_____	Ngulitëse	6
الظاء	Haptësuese, gritësuese, përmbyllëse	Çliruese	Ngulitëse	5
العين	Haptësuese	Mesatare, zëultësuese, çliruese		5
الغين	Haptësuese dhe ngritësuese	Çliruese dhe shkëputëse	Ngulitëse	5
الفاء	_____ _____	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	5
القاف	Haptësuese, fortësuese, zëlartësuese dhe tronditëse	Shkëputëse	Ngulitëse	6
الكاف	Fortësuese	Fshehtësuese, zëultësuese, shkëputëse	Ngulitëse	5
اللام	Haptësuese	Mesatare, zëultësuese dhe shkëputëse	Rrëshqitëse	5
الميم	Haptësuese	Mesatare, zëultësuese dhe shkëputëse	Rrëshqitëse	5
النون	Haptësuese	Mesatare, zëultësuese dhe shkëputëse	Rrëshqitëse	5
الهاء	?	Fshehtësuese, çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	5
الواو	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese, shkëputëse dhe butësuese	Ngulitëse	6

الواو	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese dhe shkëputëse	Ngulitëse	5
الألف	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese, shkëputëse dhe butësuese		5
الياء	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese, shkëputëse dhe butësuese	Ngulitëse	6
الياء	Haptësuese	Çliruese, zëultësuese, shkëputëse dhe butësuese	Ngulitëse	6

Zanoret e gjata (ا و dhe ى) kanë 5 cilësi:

El-Xhehr	Err-Rrehave	El-Istifal	El-Infitah	El-Ismat
Haptësuese	Çliruese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse

Tipare dalluese të sistemit të bashkëtingëlloreve të shqipes standarde janë këto:

Shkronjat	CILËSITË			
P	Mbylltore	E shurdhët	Buzore	
B	Mbylltore	E zëshme	Buzore	Gojore
M	Hundore	Buzore		
F	Fërkimore	E shurdhët	Buzore	
V	Fërkimore	E zëshme	Buzore	
T	Mbylltore	E shurdhët	Dhëmbore	

D	Mbylltore	E zëshme	Dhëmbore	
Th	Fërkimore	e shurdhët	dhëmbore	
Dh	Fërkimore	E zëshme	Dhëmbore	
C	Mbylltore	E shurdhët	Alveolare	
X	Mbylltore	E zëshme	Alveolare	
N	Hundore	Alveolare		
S	Fërkimore	E shurdhët	Alveolare	
Z	Fërkimore	E zëshme	Alveolare	
Ç	Mbylltore	E shurdhët	Paraqiellzore	
Xh	Mbylltore	E zëshme	Paraqiellzore	
Sh	Fërkimore	E shurdhët	Paraqiellzore	
Zh	Fërkimore	E zëshme	Paraqiellzore	
Q	E shurdhët	Qiellzore		
Gj	Mbylltore	E zëshme	qiellzore	gojore
Nj	Hundore	Qiellzore		
J	Fërkimore	Qiellzore		
K	Mbylltore	E shurdhët	Prapaqiellzore	
G	E zëshme	Prapaqiellzore	Mbylltore	
H	Fërkimore	prapaqiellzore		
Ll	Anësore	Dhëmbore		
L	Anësore	alveolare		
R	Dridhëse	Njëdridhëse		
Rr	Dridhëse	shumëdridhëse		
A	E hapur			
Y	E përparme	buzore		
U	E përparme	E mbyllur		
O	E mesme			
Ë	E mesme	qendrore		

DISA CILËSI TË TJERA TË SHKRONJAVE

1. HAFA – ERRËSIMI

Hafa do të thotë errësim.

Hafa në terminologji do të thotë: Të errësuarit e zërit kur të artikulohet shkronja.

Shkronjat e Hafasë janë 4:

ا - Elifi zgjatues,

ى - Ja-u zgjatues dhe

و - Vav-un zgjatues.

Shkaku i emërtimit: Quhen të fshehta, për arsye se shkronja iu paraprinë, ndërsa këta renditen pas shkronjës në thellësi.

Shkronjat (zanoret) e gjata

Shkronjat e gjata janë shkronjat më të fshehta, sepse vendartikulimi i përcaktuar i tyre nuk është në një vend të kufizuar, me fjalë tjera, këto janë shkronja të rezonancës së ajrit që do të thotë artikulohen prej ajrit të thellësisë së grykës dhe zëri i shkronjës fshihet pas shkronjës për ta liruar shkronja pengesën e vet.

Minimumi i zanores së gjatë është dy vokale (dy shkronja) dhe po të mos ishte kjo gjatësi fjala do të merrte kuptim tjetër. P.sh.:

يَقُولُ (thënë, ka thënë) - **يَقُلْ** (le të thotë – urdhërori)

فَسَقَى لَهُمَا (u ka ndihmuar atyre për t'i dhënë ujë bagëtive) -

فَسَقَ لَهُمَ (i ka kundërshtuar ato dhe nuk u ka ndihmuar me i dhënë ujë bagëtive) -

Shkronja " ه " e lehtë

Shkaku i emërtimit të kësaj shkronje "e fshehtë" është se, kjo shkronjë të gjitha cilësitë i ka të dobëta dhe artikulohet prej fundit të fytit.

Hafa –Errësimi është cilësi e dobësisë së shkronjës

Artikulimi i shkronjës me sukun është më e vështirë se sa me zanore. P.sh.:

عَهْدٌ

2. GUNE - HUNDORËZIMI

Gune gjuhësisht do të thotë zëri shtesë zbukurues, i cili del prej thellësisë sëhundës.

Gune në terminologji do të thotë: zëri shtesë i bashkëngjitur në trupin e shkronjës **ن** dhe **م** , i cili del prej zgavrës së hundës, pa pasur lidhje me vendartikulimin e shkronjës **ن** dhe **م** . Pra, ka lidhje me shkronjën, ndërsa nuk ka lidhje me vendshkronjën.

Shkronjat e Gunes janë shkronjat **ن** dhe **م** .

Pse themi se është pjesë përbërëse e shkronjës **ن** ?

Shkronja **ن** përbëhet prej dy pjesëve të cilësive të kundërta.

- Njëra pjesë është pjesa e cilësisë së shtrëngimit (shides);
- Një pjesë është pjesa e cilësisë së çlirimit (rehaves).

Pjesa e fortësisë dhe shtrëngimit (Shidet) është bashkimi i buzëve në atë masë, sa që nuk lejohet nga aty të del zë absolutisht.

Pjesa e hapjes dhe e çlirimit është zgavra e hundës prej nga zëri i hundorëzimit del me lehtësi dhe butësi.

Rezultat i këtyre dy pjesëve është formimi i cilësisë mesatare të shkronjës **ن** dhe **م** . Kur të artikulohet shkronja **ن** dhe **م** , ajri del prej tejzave të zërit dhe shpërndahet në dy vendartikulime në të njëjtën kohë, pra del zëri i shkronjës prej dy vendshpërthimeve në të njëjtën kohë (hundorëzimi).

Cilësia e gunes së nunit (**ن**) me teshtid duhet të jetë më e plotë se cilësia e gunes së mim-it (**م**) me teshtid; cilësia e hundorëzimit (gunes) së nunit duhet të jetë më e plotë se cilësia e hundorëzimit (gunes) së mimi-it (**م**).

Kohësia e hundorëzimit (gunes) duhet të jetë sa dy zanore.

مَنْ ، عَنْ ، لَنْ

Është nuni, i cili lexohet, si në të vazhduar të leximit, si në të ndalur të leximit.

وَ مَنْ أَظْلَمُ ، الْأَنْـهَار ، مَنْ علم ، من حَكِيم ، مس نمل ، مِنْ خَيْرٍ

Në Gune nuk bën pjesë gjuha në zërim.

Nuni me sukun, me shkronjën **ب** bëhet si në trup të fjalës, si në kufirin mes dy fjalëve, ndërsa tenvini vetëm në kufirin me s dy fjalëve.

Shenja e Iklabit në mus-haf është shkronja e vogël **م** mbi **ن** ose në vend të tenvinit të shkronjës, e cila ka përpara shkronjën **ب** .

REZONANCA HUNDORE

Gjatë nyjëtimit të zanoreve njerithi (avula) mund të jetë i ngritur dhe rryma e ajrit të kalojë nga goja, por mund të ndodhë që të ulet, dhe një pjesë e rrymës së ajrit të kalojë nga zgavra e hundës duke formuar një rezonator hundor.

KATEGORITË E HUNDORËZIMIT (GUNES)

Disa dijetarë kanë dhënë mendim se Gune (hundorëzimi) ka tri kategori:

Kategoria e parë (më e fuqishmja) – hundorëzimi i teshtidit,

Kategoria e dytë (e mesmja) – hundorëzimi i bashkëngjitjes,

Kategoria e tretë (dobëta) – hundorëzimi i fshehjes (Ihfasë).

Ndërsa pjesa më e madhe e dijetarëve mendojnë se janë 5 kategori të gunes së Ihfasë:

1. Kategoria e **ن** dhe **م** me teshtid, pa marrë parasysh a janë në trup të fjalës, apo në kufirin mes dy fjalëve. P.sh.:

اَنَّ , إِمَّ , هَمَّت , ثُمَّ , مِن نِعْمَةِ , مِنْ مَالٍ ، دمّرنَاهُم ، الْجَنَّةُ ، الطَّامَّةُ

تظنُّون ، فَأَمَّا ، فَأُمُّهُ ، مُحَمَّدٌ ، وَ إِنَّهُ ، الْمُزَمِّل ، كَم مِّن فِئَة ، مَا لهم من .

2. Kategoria e dytë, kur bëhet **bashkëngjitje e mangët**, që do të thotë shkrirja e shkronjës dhe mbetja e cilësisë. P.sh.:

مِنْ وَال , مَنْ يَعْمَل

3. Kategoria e tretë e hundërzimit, kur të bëhet **fshehja (Ihfa-ja)** ose Iklabi. P.sh.:

مِن شَيْءٍ , فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ , مِن بَعْدِ

Sa i përket kohëzgjatjes duhet të jetë e njëjtë, mirëpo ndryshon vetëm në fortësi të zërit të hundorëzimit.

4. Kategoria e katërt, kur shkronja **م** dhe **ن** janë me sukun dhe artikulohen kartë, pra janë **Idh-har.** Kjo nga arsyeja se shkronja **م** dhe **ن** në vete e kanë cilësinë e hundorëzimit. P.sh.:

مِنْ غِلٍ , أَنْعَمْتَ

5. Kategoria e pestë është kategoria më e dobëta, kur shkronja **م** dhe **ن** janë të vokalizuara.

عَنِ النَّبَإِ , عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ

وَ جَعَلْنَا النَّهَارَ , ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ .

Përpos kësaj, dijetarët e mëvonshëm i kanë konsideruar edhe këto dyja të fundit kategori të gunës.

Disa tjerë parashohin 6 kategori

Më e fuqishmja është teshtidi në trup të fjalës në të 6 format, pastaj teshtidi në kufirin mes dy fjalëve në të 6 format, pastaj idgami jo i plotë, pastaj Ihfaja, pastaj Idhhari, pastaj gune e vokalizuar.

Suretu Ja sin (**يس**) - Idhhar, jo Ihfa: **يس . وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ**

Suretul Kalem (**ن**) - Idhhar, jo Ihfa: **نْ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ**

من بعلها ، ممن اسلم

Bëhet Idgam i mangët te shkronja **ى** dhe **و** , sepse mbetet një pjesë e gjurmës së nunit (**ن**) me sukun apo i tenvinit kur të bëhet bashkëngjitja (Idgami) te këto dy shkronja.

Bëhet Idgam i plotë te shkronja **ر** , **م** , **ل** dhe **ن** , sepse nuk mbetet asnjë pjesë e gjurmës së (**ن**) me sukun apo i tenvinit kur të bëhet bashkëngjitja (Idgami) te këto katër shkronja.

Pra, i kemi 2 raste të Idgamit të mangët dhe 4 raste të Idgamit të plotë.

Nuk ka dyshim se Idgami bilagune është Idgam i plotë dhe sikurse Idgami meal gune ndodhë vetëm në kufirin mes dy fjalëve.

Shkronjat e gunes me teshtid janë **ن** me teshtid dhe **م** me teshtid.
Shkronjat gunes me teshtid vijnë në dy forma:
Forma e parë – në trup të fjalës;
Forma e dytë – në kufirin mes dy fjalëve.

Forma e parë është kur shkronja **م** dhe **ن** me teshtid vijnë në trup të fjalës që, përpos teshtidit, kanë fet-han, kesre ose damen – pra, atëherë i kemi 6 forma:

E para: nuni me teshtid dhe me fet-ha **إِنَّ**
E dyta: nuni me teshtid dhe me kesra **إِنِّي**
E treta: nuni me teshtid dhe me dame **جَانٌّ**
E katërta: mimi me teshtid dhe me fet-ha **إِمَّا**
E pesta: mimi me teshtid dhe me kesra **فَلامِّه**
E gjashta: mimi me teshtid dhe me dame **وَ أُمُّهُ**

Ndërsa sa i përket shkronjat e gunes me teshtid në kufirin me dy fjalëve, që do të thotë teshtidi dhe gune vjen në pyetje vetëm nëse i ndërlidhim fjalët në lexim, ndërsa nëse ndalemi në fjalën e parë humbet gune dhe teshtidi.
Atëherë i kemi 6 forma:
4 format, pra **ن** me teshtid dhe **م** me teshtid kur bëhet ndërlidhja e fjalëve dhe dy forma tjera:

1. kur humb teshtidi për shkak të ndaljes, p.sh.: **وَ لَكُم مَّا كسبتم**
2. kur është me formën e Lamit shques te shkronja , p.sh.: **النَّاسُ**

Tek nuni - ن dhe mimi - م me teshtid duhet që hundërzimi të bëhet i hapur (idhhar), e jo i mbyllur, në gjatësi prej dy vokaleve (shkronjave) dhe secili prej tyre quhet shkronja e hundorëzuar me teshtid.

Gune – pjesa më e thellë dhe më e largëta e zgavrës së hundës. P.sh.:

هَنِئًامَّرِيئًا ، ... يحكم بِالْحَقِّ
مِن بعلهَا
وَ هُم بِالْآخِرَةِ

Idhhari i م para shkronjës و dhe ف duhet të jetë më e qarta:

SHKALLËT E GUNES

Shkallët e gunes janë:

- Gune me teshtid (i shkronjës së dyfishuar);
- Gune me mudgam (i ngjitjes);
- Gune me ihfa (i fshehjes);
- Gune me sukun (i shkronjës së pavokalizuar).

Shumica gabojnë kur nuk e bëjnë idhharin aty ku duhet bërë idhharin (në shkronjën përkatëse) dhe nuk e bëjnë idgamin aty ku duhet të bëhet Idgami.

رقم	الحروف	المثال	الحكم	ما لا يكون معه إظهار
١	الهمزة	أيكمْ أحسن	الإظهار الشفوى	-
٢	الباء	كنتم بِآياته	الإخفاء الشفوى	الباء
٣	التاء	يمترون	الإظهار الشفوى	-
٤	الثاء	فى داركمْ ثلاثة أيام	الإظهار الشفوى	

٥	الجيم	أن لهمْ جَنّاتٍ	الإظهار الشفوى	-
٦	الحاء	أمْ حَسِبْتم	الإظهار الشفوى	-
٧	الخاء	أمْ خلقوا	الإظهار الشفوى	-
٨	الدال	الحمْد الله	الإظهار الشفوى	-
٩	الذال	ربُّكمْ ذُو رحمة	الإظهار الشفوى	-
١٠	الراء	لقد جاءكمْ رَسول	الإظهار الشفوى	-
١١	الزاء	أيكمْ زادته	الإظهار الشفوى	-
١٢	السين	تُمْسُون	الإظهار الشفوى	-
١٣	الشين	يَمْشُون	الإظهار الشفوى	-
١٤	الصاد	و همْ صَاغرون	الإظهار الشفوى	-
١٥	الضاء	فراغ عليهمْ ضَربًا	الإظهار الشفوى	-
١٦	الطاء	لكمْ طالوت	الإظهار الشفوى	-
١٧	الظاء	و همْ ظالمون	الإظهار الشفوى	-
١٨	العين	وينصركمْ عَليهم	الإظهار الشفوى	-
١٩	الغين	فإنكمْ غَالبون	الإظهار الشفوى	-
٢٠	الفاء	لهمْ فيها	الإظهار الشفوى(مع التحذير من الإخفاء)	-
٢١	القاء	بأنهمْ قوم	الإظهار الشفوى	-
٢٢	الكاف	ما لكمْ كيف	الإظهار الشفوى	-
٢٣	اللام	أمْ لَهم	الإظهار الشفوى	-
٢٤	الميم	ما لهم مّن ناصرين	الإظهار الشفوى	-
٢٥	النون	و همْ نائمون	الإدغام	الميم
٢٦	الهاء	أمْ هم	الإظهار الشفوى	-
٢٧	الواو	أمْوَاتا	الإظهار الشفوى	-
٢٨	الياء	و لمْ يَصْبروا	الإظهار الشفوى(مع التحذير من الإخفاء)	-
			الإظهار الشفوى	-

SHKRONJA “L - ل ” (LAMI)

Cilësitë

Xhehrij	Mutevesit	Mustefil	Munfetih	Mudhlik	Munharif
Hapësuese	Mesatare	Zënaltësuese	Hapësuese	Rrëshqitëse	Lajkatuese

Shkronja ل - L ose vjen me zanore, ose me sukun.
Shkronja ل me sukun është 5 llojesh:

E para: Shkronja “ لام ال ” të shquarsisë;
E dyta: Shkronja “ لام ال ” e foljes;
E treta: Shkronja “ لام ال ” e pjesëzës;
E katërta: Shkronja “ لام ال ” e emrin, dhe
E pesta: Shkronja “ لام ال ” e urdhërorit.

RREGULLAT E SHKRONJËS “ل ” (LAM)

1. SHKRONJA “ لام ال ” E SHQUARSISË

IDHHARI KAMERIJE

Nëse “ لام ال ” (lami) shques e pason njëra prej 14 shkronjave, të cilat quhen shkronjat e IDHHAR KAMERIJE, atëherë është vaxhib idhhari (këndimi i qartë) i Lamit - “ لام ”
Quhet IDHHAR KAMERIE (qartësi hënore), sepse kur të theksohet në fjalë duhet të paraqitet e qartë ashtu siç paraqitet hëna me yjet e tjerë në qiell kur është qielli i kthjellët.

SHKAKU I IDHHARIT është se Lami me këto shkronja është i largët edhe për nga vendartikulimi edhe për nga cilësitë:

حرف الإظهار	المثال	حرف الإظهار	المثال

القمري		القمري	
(١) الهمزة	(ٱلْأَوَّلُ وَ الْآخِرُ)	(٨) الخاء	(ٱلْخَلَّاقُ)
(٢) الباء	(ٱلْبَارِئُ)	(٩) الفاء	(ٱلْفَتَّاحُ)
(٣) الغين	(ٱلْغَفُورُ)	(١٠) العين	(ٱلْعَلِيمُ)
(٤) الحاء	(ٱلْحَيُّ)	(١٢) القاء	(ٱلْقَهَّارُ)
(٥) الجيم	(ٱلْجَبَّارُ)	(١٣) الياء	(ٱلْيَقِينُ)
(٦) الكاف	(ٱلْكَرِيمُ)	(١٤) الميم	(ٱلْمُصَوِّرُ صلى)
(٧) الواو	(ٱلْوَدُودُ)	(١٥) الهاء	(ٱلْهَادِىٰ ج)

LAMI (JO SHQUES) SHEMSIJE (IDGAMI SHEMSIJE)

IDGAMI SHEMSIJE

Nëse " لام ال " shques e pason njëra prej 14 shkronjave tjera të cilat quhen shkronjat e "IDGAM SHEMSIJE" është vaxhib mosleximi (mosshqiptimi) i "Lamit", sepse ajo shkrihet dhe shndërrohet në shkronjën paraprake e cila dyfishohet.

Quhet IDGAM SHEMSIJE (Shkrirje dhe humbje diellore), sepse në fjalë nuk duhet të paraqitet fare në të lexuar, edhe pse ekziston në të shkruar ashtu siç nuk paraqiten yjet dhe hëna kur përcëllon dielli në mes të ditës. Pra, Lami i ngjason yllit, ndërsa 14 shkronjat tjera diellit.

Shkronjat e Lamit (jo shques) Shemsije janë 14:

طلب ثم صل رحيما تفز ضف ذا نعم دع سوء ظن شرفا للكرم

SHKAKU I IDGAMIT – Lami humbet dhe shkrihet në njërën prej këtyre 14 shkronjave për arsye se, ose është e përafërt, ose është përngjashme me këto shkronja, ose e njëjtë me shkronjën " ل " .

حرف الإدغام الشمسي	المثال	حرف الإدغام الشمسي	المثال
(١) الطاء	(ٱلطَّيِّبَاتُ)	(٨) النون	(ٱلنُّورُ)
(٢) الثاء	(ٱلثَّمَرَاتُ)	(٩) الدال	(ٱلدُّعَآءَ)
(٣) الصاد	(ٱلصَّلِحَٰتِ)	(١٠) السين	(ٱلسَّلَٰمَ)
(٤) الراء	(ٱلرَّحِيمُ)	(١٢) الظاء	(ٱلظَّٰلِمِينَ)
(٥) التاء	(ٱلتَّوَّابُ)	(١٣) الزاي	(ٱلزَّيْتُونَ)

(٦) الضاء (٧) الذال	(وَ لَا ٱلضَّآلِّينَ) (وَ ٱلذَّٰكِرِينَ)	(١٤) الشين (١٥) الـلام	(ٱلشَّٰكِرِينَ) (ٱللَّيْلِ)

FJALA E ALLAHUT - الله

Rrënja e fjalës **الله** është **إلـٰهْ** .

Elifi i cili ka qenë në fjalë " **إلاه** " është anuluar në të shkruar dhe kjo është bërë me vendimin unanim të të gjithë dijetarëve.[11]

Hidajetul Kari, fq. 206

Pastaj ka depërtuar " **ا ل** " – lami shques dhe është bërë ال **إلـٰهْ** .

Pastaj është anuluar " إ - hemzeja" dhe është bërë ال **لـٰهْ** .

Pastaj është bërë bashkëngjitja e Lamit shques " **ال** " me lamin e dytë i trupit të fjalës, pastaj për shkak të rregullit *Bashkëngjitja e shkronjave të njëjta* është bërë **(أَللّٰه)**.

2 LAMI I FOLJES

"Lami i Foljes" quhet Lami me sukun, i cili vejn në folje, pa marrë para sysh se a është folja e kohës së kaluar, e kohës së tashme, e kohës së tashme dhe të ardhme, apo e foljes urdhërore.

Sh. Folja e kohës së kaluar:

التقى ، أَنْـزَلْنَاه ، أَرْسَلْنَاه ، جَعَلْنَاه

Sh. Folja e kohës së kaluar:

يلتقطه ، يَتَوَكَّل ، أَقُلْ

Sh. Folja e kohës së kaluar:

والق ، و تَوَكَّل ، قُلْ ، وَ اجْعَلْ

[11] *Hidajetul Kari*, fq. 206.

Lami i foljes ka dy rregulla – dispozita:
E para: Shkrihet (Idgam);
E dyta: Këndohet qartë (Idhhar).

E PARA: IDGAMI I LAMIT TË FOLJES

Kur pas lamit me sukun të foljes vjen shkronja “ ل ” ose “ ر ” , atëherë bëhet shkrirja dhe bashkëngjitja e Lamit me sukun të foljes, në “ ل ” dhe bëhet si me teshdit Lami ose bashkëngjitja me “ ر ” dhe bëhet si me teshtid “ ر - R- ja”, p.sh.:

قُل لا أَسْئَلُكُمْ ، قُل لَّكُمْ ، قُل لَّهُمْ ، وَ يَجْعَل لَّكُمْ ، قُل رَّبِّ
وَ لَمْ يَجْعَل لَّهُ ، أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ ، فَلا تَقُل لَّهُمَا ،
يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ، أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْن
قُل لّا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا
قُل رَّبِّ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ

SHKAKU I IDGAMIT – Lami shkrihet dhe bashkëngjitet me Lamin tjetër “ ل ” ose me shkronjën “ ر – R”, për arsye se është e njëjtë ose e përafërt me shkronjën “R”

E DYTA: IDHHARI I LAMIT TË FOLJES

Në të gjitha shkronjat tjera, pos “ ل dhe ر ” bëhet Idhhar, pra këndohet qartë.

LAMI I URDHËRORIT

Lami i urdhërorit është Lami shtesë i trupit të fjalës dhe pas saj koha e ardhme (Mudarië) me kusht që t’i paraprijë shkronj ف ose و . P.sh.:

فَلْيَنظُر ، وَ اليوفوا

Ose ثُمَّ , p.sh.: **ثُمَّ ليقضوا**
Bëhet idhhar.

3. LAMI I PJESËZËS "ل"

"Lami i pjesëzës" quhet Lami i cili vjen me pjesëz dhe atë vjen vetëm me dy pjesëza, e ato janë: pjesëza "**هَلْ**" dhe "**بَلْ**".

Nëse çdo shkronjë e alfabetit, përpos "**ل** Lamit dhe **ر** Ra-ut, pason lamin e pjesëzës, atëherë është vaxhib Idhhari, pra këndimi i qartë i shkronjës "**ل** – Lamit".

Nëse pas Lamit të pjesëzës pason shkronja "**ل** ose **ر**", atëherë vaxhib është Idgami, përpos në një rast ku bëhet sekte. P.sh.:

كَلَّا بَلْ رَانَ sekte

Shkronja "**ل**" vjen edhe pas pjesëzës **بَلْ**, edhe pas pjesëzës **هَلْ**. P.sh.:

بَلْ هُمْ فِى شَكٍ ، هَلْ تربـصون

بَل لَّمَّا يذوقو ، بَلْ رَفَعَه الله ، هَل لَّكُمْ

بَل لا يَخَافُونَ ، فَهَل لَّنَا ، هَل لَّكَ

Shkronja "**ر**" vjen pas pjesëzës **بَلْ**, por asnjëherë nuk vjen pas pjesëzës **هَلْ**. P.sh.:

بَلْ رَفَعَهُ اللهُ إِلَيْهِ

Shkak i Idgamit është përafërsia apo përngjashmëria që ka shkronja "**ل**" me shkronjën "**ر**".

كَلا بَلْ رَانَ (sekte)

Vaxhib është që "**ل** – Lami" i pjesëzës të shqiptohet qartë pas të gjitha shkronjave, përpos pas shkronjave **ل** Lamit dhe **ر** Ra-ut
P.sh.:

فَهَلْ تَرَى ، بَلْ عَلِمُوا ، هَلْ أَتَى ، هَلْ تُمْكِنُونَ

Vaxhib është që **ل** Lami të bashkëngjitet nëse pas saj vjen **ل** Lami dhe **ر** Ra-u. P.sh.:

فَهَل لَّنَا ، هَل لَّكَ ، بَل رَّفَعَهُ

Përjashtim nga kjo rregull bën gjatë sektes në një rast të veçantë në Kur'an, dhe atë në suretul (El-Mutafifinë, ...) :

كَلا بَلْ (sekte) **رَانَ**

الكلمة	حكمها
الْتَقَى	**الإظهار للام الفعل ؛ لعدم وقوع اللام أو الراء بعدها**
قُلْ نَعَمْ	**الإظهار للام الفعل ؛ لعدم وقوع اللام أو الراء بعدها**
قُلْ هُوَ	**الإظهار للام الفعل ؛ لعدم وقوع اللام أو الراء بعدها**
قُل رَّبِّ	**إدغام لام الفعل ؛ لوقوع الراء بعدها**
بَل	**إدغام لام الحرف ؛ لوقوع الراء بعدها**
رَّفَعَهُ	**إظهار لام الحرف ؛ لعدم وقوع اللام أو الراء بعدها**
هَلْ أَتَى	**إدغام لام الحرف ؛ لوقوع اللام بعدها**
هَل لَّكَ	**إدغام لام الحرف ؛ لوقوع الراء بعدها – إلا عند حفص فإنه يسكت سكتة لطيفة على لام بل**
بَل رَانَ	

مثال لام الفعل الماضى	مثال الأمر	مثال الأمضارع	حكمها
قَلْنَا	**قَلْهُوَ اللهُ أَحَدٌ**	**يَلْتَقِطْهُ**	إظهار مطلق
الْتَقَى	**قُلْ نَعَمْ**	**يَلْتَفِتْ**	إظهار مطلق

جَعَلْنَا	فَسْـأَلْ بِهِ خَبِـيرًا	وَ لا تَلْمِزُوا	إظهـار مطلـق
أَنزَلْنَاهُ	قُلْ إِنِّى نُـهِيتُ		إظهـار مطلـق
أَغْفَلْنَا			إظهـار مطلـق
وَ أَلْقَينَا			إظهـار مطلـق
وَ نَزَّلْنَا			إظهـار مطلـق

مثال الأمـر	الحرف	مثال الأمضارع		الحكم
وَ قُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا	الراء	أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ	اللام	الإدغام
وَ قُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ	الراء	فَلا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ	اللام	الإدغام
قُـل لَّـهُـمْ	اللام	وَ لَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجًا	اللام	الإدغام
قُل لَّكُـم مِّيـعَادٌ	اللام	يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا	اللام	الإدغام
قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا	اللام	أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَينِ	اللام	الإدغام

4. LAMI I EMRIT

"Lam" i emrit quhet shkronja "L - ل" me sukun, e cila është prjesë përbërëse e fjalës dhe gjithmonë është në mes të fjalës. P.sh.:

السنـتكم ، الوانكم ،
سلسبيلا
خلفتم ، ملْجئا ،
زلزالها

Theksimi i qartë i Lamit në këto raste është vaxhib.

5. LAMI I URDHËRORIT

"Lam" i urdhërorit quhet shkronja "L - **ل** " me sukun, e cila nuk është pjesë përbërëse e fjalës, por është shkronjë shtesë që depërton në urdhërorin e foljes së kohës së ardhme, me kusht që gjithmonë para saj të jenë parafjalët: **وَ ، ثُمَّ** dhe **فَ** . Nëse nuk është ndonjëra prej këtyre parafjalëve, atëherë është Lam i urdhërorit, por pa sukun, pra Lami atëherë është me zanoren el-kesretu. P.sh.:

لينـفق ذو سعة من سعته

Shembuj të Lamit të urdhërorit me sukun:

ثم اليقضوا - لِيقضوا
وَ الْيُوفُوا - لِيُوفُوا
فليمدد - لِيمدد
وَ الْيطوَّفُوا - لِيطوَّفُوا
فَلْيُقَاتِل - لِيُقَاتِل

Rregull: Është vaxhib idhhari (shqiptimi i qartë i shkronjës **ل** me sukun). Zanoret e gjata nuk vijnë pas lamit të urdhërorit për të mos u takuar dy sukuna.

Nëse fillohet prej shkronjës "L - **ل** ", atëherë nuk fillohet me sukun, por me el-kesre.
Lami i foljes i ka dy rregulla: Idhhar dhe Idgam;
Lami i emrit i ka dy rregulla: Idhhar dhe Idgam;
Lami i pjesëzëz i ka dy rregulla: Idhhar dhe Idgam.

Shembuj të Idhharit dhe të Idgamit të Lamit:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً
(El-Ahzab, 35)

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ (1) وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ (2) وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ (3) وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ (4) وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ (5) وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ (6) وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ (7)

وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ (8) بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ (9) وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ (10) وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ (11) وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ (12) وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ (13) عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ (14) فَلا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ (15) الْجَوَارِ الْكُنَّسِ (16) وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ (17) وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ (18) إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (19)

(Et-Tekvir, 1-19)

جدول أحكام اللامات السواكن

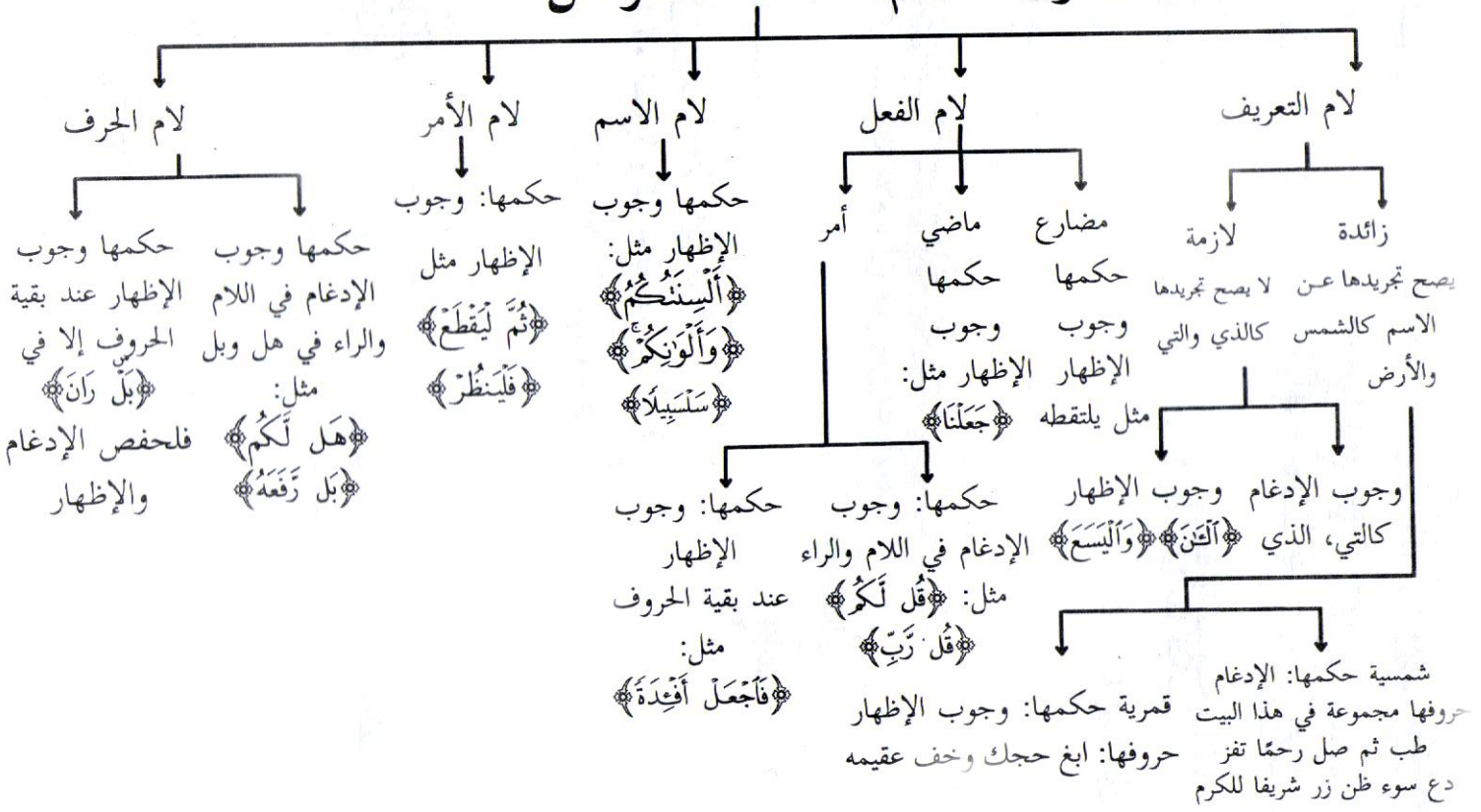

TEFHIMI (TRASHËSIMI, RËNDIMI) DHE TERKIKI (HOLLIMI, LEHTËSIMI)

Shkronjat, përpos që kanë cilësi të rritjes apo zbritjes së zërit, ndahen edhe në shkronja të cilat trashen dhe hollohen gjatë shqiptimit të tyre.

Shkronjat e alfabetit janë tri llojesh:

1. **Shkronjat që gjithmonë janë të trasha që zmadhohen**, e ato janë:
   خ , ص , ض , غ , ط , ق dhe **ظ**
2. **Shkronjat të cilat holltësohen gjithmonë**, e ato janë të gjitha shkronjat tjera, si dhe "ا - elifi" në disa raste, përpos shkronjave (**خ ص ض غ ط ق** dhe **ظ**) dhe shkronjave **ل** dhe **ر** .
3. **Shkronjat të cilat ndonjëherë trashësohe dhe ndonjëherë hollësohen**, e ato janë tri:
   "ا - elifi"
   "**ل** - Lami" dhe
   "**ر** – ra-un"

1. SHKRONJAT E RËNDA DHE TË TRASHA (TEFHIMË)

Shkronjat, të cilat zmadhohen dhe trashësohen (shkronjat e Tefhimit) janë shtatë:

ظ ق ط غ ض ص خ

Ndërsa kategoritë e trashësimit të tyre janë 5, ato do t'i ilustrojmë në skemën në vijim:

Shembuj	Vokali	Kategoria
الطّامة يضَاعَقُ ، خَاشِعًا, الصَّابِرِينَ, وَ الصَّلمين, و ان طائفان, القَائِمِينَ, الظَّالِمِينَ, غَافِرِ لذَّنبِ صارقين حلق	**Me fet-ha Pas fet-hës Elifi**	**Kategoria e parë**
صبر حلق , غضب ، صبر , طلم , الْقَمَرُ , الْغَنِيُّ , وَ الطّير , الغرق , فَلَمَّا , وَضَعَتْهَا , خَرَجَتْ	**Me fet-ha pa elif**	**Kategoria e dytë**
خُلِقُوا صُرفت ظُلم ، فَذُوقُوا , طوفان , القمر , طُلم	**Me dame**	**Kategoria e tretë**
فَاصْبِرْ , انفَقْتُمْ , اَخْلَدَ ، الفقر , نَصَر , يَغْفِرُ , نطوى اظْلَم , يقدر	**Me sukun**	**Kategoria e katërt**
ضِعَافا , بطرت , صِراط , عطانك ، صِراط , ضِرَارًا , غِسْلِين , قِيلَ , طفلا	**Me kesre**	**Kategoria e pestë**

Çdo shkronjë, varësisht se a është e vokalizuar apo e pavokalizuar, apo vokales së shkronjës para saj, ka kategori të veçanta.

- Nëse shkronja është me sukun i ka 5 kategori:

Kategoria e I - është më e fuqishmja, dhe bëhet kur shkronja është me fet-ha dhe me elif:

طَال ، يضاعه ، صَاجِقِينَ
ظَاهِرِينَ ، يُقَاتِلُونَ ، بِغَافِلا ، فَاف

Kategoria e II – është shkronja e rëndë me fet-ha, por pa elif:

طَلَبَ ، طبع ، ضل ، صَبَرَ ،
ظَلَمُوا ، الْقَمَرُ، قَتَلَ ، خَلَقَ

Kategoria e III – është shkronja e rëndë me dame:

طُبِعَ ، مَنْضُودْ ، مـسضوا ، محظوا
قَتَلْتَ
غُلِبَتْ
خُلِقُوا خُذُوه

Kategoria e IV – është shkronja e rëndë me sukun:

يطبع
يَضْرِبُ
إِضْرِبْ
يَظْلِمُ
إِقْرَأْ , يَقْتُلُ
يَغْلِبُ
يَخْلُقُ

Kategoria e V – është shkronja e rëndë me kesre:

بطرت , طباقا
ضِعَافًا , ضِرَارًا

صِرَاط
ظِلالٌ
قِتَالٌ
غَلّ غِشَاوَةٌ
حَلالٌ

Shkronja me fet-ha është kategoria më e fuqishmja, seps fet-ha në krahasim me damen ngritet gjuha më lartë kur të artikulohet.

KATEGORITË E SHKRONJAVE TË RËNDA (FORTA)

Kategoria e I e shkronjave **ط** kalkale më e fuqishmja: **طب**
Kategoria e II e shkronjave , sepse është mustetilë; **ضعفنا**
Kategoria e III e shkronjave **ض** , sepse është safirë; **صدرا**
Kategoria e IV e shkronjave **ص** - **ظِلال**
Kategoria e V e shkronjave **ظ** - **قوانا**
Kategoria e VI e shkronjave **ق** - **غوث**
Kategoria e VII e shkronjave **ع** - **حفى**

Sa i përket kategorizimit të fortësisë për secilën shkronjë:
Kategoria e I – më e fuqishmja është shkronja me fet'ha dhe pas saj elifi. P.sh.:

طَالَ , طَائِعِينَ
يُضَاعِفُ
صَائقِين
ظَاهِرِينَ
يُقَاتِلُونَ
بِمَا ، فلا
خَاف , خَالِدِينَ

Disa dijetarë i kanë përcaktuar kategoritë e shkronjës së rëndë, kështu:

E para, shkronja e rëndë me fet-ha dhe, e cila ka edhe elifin, pastaj shkronja e rëndë vetëm me fet-ha, pastaj shkronja e rëndë me dame, e cila para saj ka dame ose me sukun, e cila para saj ka fe-ha, pastaj shkronja e rëndë me sukun, e cila para saj ka kesra, pastaj shkronja e rëndë me kesra.

Shkronja e rëndë me teshtid është më e fortë se shkronja e rëndë pa teshtid, p.sh.: **الطَّمة** dhe **اَفَطَالَ** , sepse teshtidi tregon fortësinë, pra dyshkronjësinë e njëjtë të përnjëhershëm dhe kjo e bën më të fortë, dhe më të fuqishëm.

2. SHKRONJAT E LEHTA DHE TË HOLLA (TERKIKI)

Shkronja të lehta janë shkronjat e Istifalit, përpos Elifit të butë - ا ", "Lamit - ل" dhe shkronjës "Ra - ر".
Elifi – nëse para tij është një shkronjë e fortë, atëherë këndohet rëndë:

قَالَ

Nëse para saj është një shkronjë e lehtë, atëherë elifi këndohet lehtë:

كَانَ

3. SHKRONJAT TË CILAT NDONJËHERË JANË TË RËNDA E NDONJËHERË JANË TË LEHTA

Shkronjat të cilat ndonjëherë trashësohen e ndonjëherë hollësohen janë tri:

1. Elifi
2. Lami dhe
3. Raun

1. SHKRONJA Elif - ا

Specifikat e shkronjës "**Elif - ا**" janë:

الجهر	الشدة	الإستفعال	الإنفتاح	الإسمات
Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse

Shkronja “Elif - ا ” nuk cilësohet as shkronjë e trashë as shkronë e hollë, por ajo këndohet trashë ose hollë varësisht çka është para saj:
Këndohet hollë nëse shkronja para elifit është e hollë. P.sh.:

شَاءَ , سَاءَ

Këndohet trash, nëse shkronja me fet-ha para elifit është e trashë. P.sh.:

ظَالِمِينَ , الصَّالِحِينَ , قَالُوا

2. SHKRONJA “Lam - ل”

Specifikat e shkronjës “**Lam - ل** ” janë:

الجهر	المتوسط	الإستفال	الإنفتاح	الإذلاق	الإنحراف
Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse	Lajkatuese

Në vend se të quhet tefhimë (trashë) shkrinja “Lam - ل ” quhet shkronjë e taglidhit.

Këndohet trashë në fjalën e Allahut, kur para saj është fet-hatun ose dametun:

قَالَ اللهُ ، رَسُولُ اللهِ ، شَهِدَ اللهُ ، عَبْدُ اللهِ ، اللهُ , اللَّـهُمَّ

Këndohet holl nëse para fjalës së Allahut është kesretun:

بِاللهِ , مِن دُونِ اللهِ , قُلِ اللَّـهُمَّ , بِسْمِ اللهِ , فَسَوْفَ يَأْتِى الله , غَيْر معجزى الله

3. SHKRONJA "ر - r"

Shkronja "ر - **ra**-un" është e vetmja shkronjë e cila i ka 7 cilësi:

مكرر	مسحرف	مذاق	منفتخ	مسفل	متسوط	جهرى
Përsëritëse	Lajkatuese	Rrëshqitëse	Shkëputëse	Zëultësuese	Mesatare	Haptësuese

Shkronja "ر - ra-un" këndohet rënd në 8 raste:

1. Kur është me fet'hatun:

رَءُوفٌ رَحِيمٌ
ابرح
اكثر , دابر

Përjashtim bën vetëm ajeti, në të cilën "ر - **ra**-un" lexohet hollë (lehtë):
بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا

2. Kur është me sukun para saj është fet'ha:

سحرنَا المحبال , مَنْ كَفَرَ , ثُمَّ نَظَرَ

3. Kur është me sukun arid, para saj sukuni, ndërsa para sukunit fet'ha apo elifi si zanore e gjatë:

بِالصَّبْرِ , الْقَدْرِ , النَّارِ , الْقَرَارِ

4. Kur është me dame-tun:
   - në fillim të fjalës: **رُزِقُوا , رُوحنَا**
   - në mes të fjalës: **يَبْصِرُونَ**
   - në fund të fjalës: **وَ الشَّجَرُ**

   ndërsa, kur të ndalemi me sukun për shkak të përfundimit të fjalës i nënshtrohet rregullave të sukunit.
5. Kur është me sukun, ndërsa para saj është dame-tun:

غُرْفَةً , مُرْشدا , فَإِنَّمَا يشكره لِنَفْسِهِ

6. Kur të jetë me sukun arid dhe para saj sukuni, të cilit suni i paraprin dame-ja:

خُضْرٍ

- ose vavu, zanore e gjatë:

تُرْجَعُ الْأُمُورُ , ظَنَّ أَن لَّن يَحُور

7. Kur të jetë me sukun rrënjësor, para saj është kesre-tun, ndërsa pas -ra-ut me sukun pason ndonjëra prej shkronjave të forta të rënda:

فِرْقَةٍ , لَبِالْمِرْصَادِ , و ارصَادًا

8. Kur është me sukun rrënjësor, ndërsa para saj është kesre rrënjësore:

الَّذِى ارتضَ , وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا
ارْجِعِى إِلَى رَبِّك , ارْجعُو إِلَى أَبِيكم
ان ارتبـتم , أَمِ ارْتَابُوا

Shkronja "ر - ra-un" këndohet lehtë në 4 raste:

1. Kur është me kesre-tun:

رِيحٌ , مَرِينًا , رِزْقًا

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ ... , وَ اذْكُرِسْمَ رَبِّك

2. Kur është me sukun rrënjësor, ndërsa para saj është kesra, ndërsa nuk pason pas "R" me sukun ndonjëra prej shkronjave të rënda-forta:
فِرْعَوْ , شِرْعَة , أَشِرٌ , الْبِرّ
3. Kur të jetë me sukn arid, para saj sukuni, ndërsa para atij sukuni kesre-tun:
حِجْرٌ , وَ الذِكْرِ , السِّحْرَ
4. Kur të jetë me sukun, ndërsa para saj është zanorja e gjatë "**ى** - **ja**-un":
بَشِيرٌ , قَدِيرٌ ,

Ose Lijn:

خَيْر ، قَالُوا لا ضَيْرَ

E treta:
Lejohet edhe trash edhe hollë, por më mirë të këndohet hollë.

1. Nëse ndalemi në fjalët: **يَسْرِ ، نُذُرِ ، أَسِرِ** - lejohen të dy format për shkak se në këto fjalë ka ndodhë anulimi retorik dhe është anuluar shkronja "**ى** - **ja**-un".
2. Nëse ndalemi në fjalën **وَ أَرْسَلْنَاهُ عَنْ قِطْرٍ**
3. Nëse ndalemi në fjalët: **فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيم - فِرْقٍ**

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ

(Hud, 81)

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ

(El-Hixhr, 65)

فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلاً إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ

(Ed-Duhan, 23)

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً فِي الْبَحْرِ يَبَساً

لا تَخَافُ دَرَكاً وَلا تَخْشَى

(Ta Ha, 77)

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ

(Esh-Shuara, 52)

Në të gjitha këto raste lejohet edhe trashë edhe hollë, por më mirë është që shkronja "ر - **ra**-un". të këndohet hollë, nëse ndalemi në të.

Lejohet edhe trashë edhe hollë, por më mirë është të këndohet trashë. Nëse ndalemi në fjalën: **مِصْرَ**

أَن تَبَوَّأُ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرِ بُيُوتًا

HEMZEJA

Kemi dy lloje të hemzeve:

1. Hemzeja ndërlidhëse dhe
2. Hemzjeja jondërlidhëse (e prerë).

1. HEMZEJA NDËRLIDHËSE

Specifikat:

الجهري	الشديد	المستفل	المنفتح	المسمة
Haptësuese	Fortësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse

Fillimi i çdo fjale patjetër duhet të jetë me sukun ose me zanore. Hemzeja ndërlidhëse mund të jetë me el-fet'ah-tu, me ed-dame-tu dhe me el-kesret; ndërsa, asnjëherë nuk mund të jetë me sukun, asnjëherë nuk vjen në mes të fjalës ose në fund të fjalës, por vetëm në fillim.

Hemzeja ndërlidhëse mund të vjen në:

a. Hemzeja ndërlidhëse në Folje,
b. Hemzeja ndërlidhëse në emra dhe
c. Hemzeja ndërlidhëse në pjesëza.

a. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË FOLJE

Hemzeja ndërlidhëse në **folje** mundet të jetë:

1. Në foljen e kohës së kaluar pesëbashtingëllorëshe;
2. Në foljen e kohës së kaluar gjashtëbashkëtingëllorëshe;

3. Në foljen urdhërore të kohës së kaluar;
4. Në foljen urdhërore të kohës së kaluar gjashtëbashkëtingëllorëshe;
5. Në foljen urdhërore të kohës së kaluar tribashkëtingëllorëshe.

1. Hemzeja ndërlidhëse në foljen e kaluar pesëbashtingëllorëshe:

انطلق
اتَّخَذَ
ارْتَضَى
استحق
اجْتَمَعَ
انفطر
انشق
اجْتُثَّت
انصرف
اشترى
اصطفى
اضطر

2. Folja e kohës së kaluar gjashtëbashkëtingëllorëshe

اسْتَغْفَرَ
اسْتَنصَرَ
اسْتمسك
استحوذ
اسْتَكْبَرَ
اسْتَسْقَى
اسْتعلى
اسْتَغْنَى

3. Folja urdhërore pesëbashkëtingëllorëshe

اتَّخَذُوا
انطَلَقَ
اسْتَمَعَ
انْتَظَرَ

انتَصَرَ
ارْتَقَبَ

4. **Folja urdhërore e kohës së kaluar gjashtëbashkëtingëllorëshe**

اسْتَعَرَّ
اسْتَعَنَّ
اسْتَحَبَّ

5. **Hemzeja ndërlidhëse në foljen e kohës së kaluar tribashkëtingëllorëshe**

اكشف
اُتلُ
اُذْكُر
اُشْكُر
اُخْرُجْ
اِرْجِعْ
اُنظُرْ
اِذْهَبْ
اِهْد
اِقْرَأْ
اِضْرِبْ

b. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË EMRA:

Hemzeja ndërlidhëse vjen në emra të rregullt dhe jo të rregullt.

2. a) Hemzeja ndërlidhëse në emra të rregullt këndohet me kesretun

اخْتِلاف
ابتِغاء
افْتِرَاء
انتقام
اسْتِكْبَارًا

2. b) Hemzeja ndërlidhëse në emra jo të rregullt poashtu këndohet me kesretun, p.sh.:

اثْنَانِ
اثْنَتَانِ
ابْنِ
ابْنَة
امرِء
امْرَأَةٌ
اسم

c. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË PJESËZA

Sa i përket pjesëzave, hemzeja nuk merr pjesë në ndërlidhjet e tyre, përpos në tri raste:

Rasti i parë: Hemzeja ndërlidhëse me "Lamat" mevsule:
Rasti i dytë: Hemzeja ndërlidhëse në "Lamat" shtesë të domosdoshëm.
Rasti i tretë: Hemzeja ndërlidhëse në "Lamat" shtesë jo të domosdoshëm.

Shembuj të hemzes ndërlidhëse me Lamat mevsul, me Lamat shtesë të domosdoshëm dhe Lamat shtesë jo të domosdoshëm.

3. a) Hemzeja ndërlidhëse me "Lamat" mevsule

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً

3. b) Hemzeja ndërlidhëse me "Lamat" shtesë të domosdoshme:

الَّذى
الَّذَانِ
الَّذِينَ
الَّتِى
الَّلاتِى
الَّلائِى

الْآنَ
الْيسع

3. c) Hemzeja ndërlidhëse me "Lamat" shtesë jo të domosdoshme:

الْأَرْضُ ، الرَّحْمَانُ
الْبَحْرُ ، النُّورُ
الْخَيْرُ ، اللَّيْلُ
التَّوَّابُ

DISPOZITAT E HEMZES NDËRLIDHËSE

Hemzeja ndërlidhëse ndonjëherë:

- Këndohet me el-kesretun;
- Këndohet me ed-dametun dhe
- Këndohet me el-fet'hatun.

Hemzeja ndërlidhëse gjithmonë është me el-kesretun:

a) Në emra;
b) Në foljet tribashtingëllorëshe kur shkronja e tretë e foljes është me el-kesretun;
c) Në folje kur shkronja e tretë e foljes është me el-fet'hatun.

a) Hemzeja ndërlidhëse gjithmonë është me el-kesre në emra.

b) Hemzeja ndërlidhëse gjithmonë është me kesre në foljet tribashkëtingëllorëshe kur shkronja e tretë e foljes është me kesre:

اهْدِ - إِهْدِ
اتَّبِع - إِتَّبِع
ارْجِع - إِرْجِع
اكْشِف - إِكْشِف

c) kur shkronja e tretë e foljes është me fet'ha, si p.sh.:

اتَّبِعْ
ارْتَضِ

استحوذ
اسْتَجِيبُوا
اذْهَب
اقْرَأْ
افْعَلُوا

- Hemzeja ndërlidhëse këndohet me kesretun edhepse bashkëtingëllorja e tretë është me dametun, mirëpo dametun nuk është rrënjësore, por e rastit, sepse në esencë ka qenë dashur të jetë me kesretun. Të këtij lloji janë 4 folje në Kur'an:

a) Folja **امْشُوا**

ان امشوا و اصبروا عَلَى اٰلهتكم

Sad, ...

b) Folja **ايتوا**

ايتونى بِكِتَاب من قبل هذا

Ahkaf, ...

ثم ائتوا صفا

Ta Ha, ...

c) Folja **ابنوا**

قَالُوا ابنوا لَهُ بُنْيَانًا

Safat, ...

d) Folja **اقضوا**

ثم اقضوا إِلى وَلا تنظرون

Junus, ...

Rrënja e këtyre foljeve ka qenë:

امشيوا ، ايتيوا ، ابنيوا ، اِقضيوا

Shkak i paraqitjes së këtyre formave të foljeve është kështu, për arsye se nëse urdhëron një njeri e urdhëron kështu:

اِمْشِ ، ايت ، ابن ، اقض

Nëse urdhëron dy njerëz urdhëron kështu:

اِمْشِيَا ، ايتيَا ، ابنيَا ، اقضيَا

Për këtë arsye themi se kesretu është zanore rrënjësore, ndërsa dametun është e rastit.

2. Hemzeja ndërlidhëse këndohet me ed-dametu në foljen urdhërore tri bashkëtingëllorësh kur bashkëtingëllorja e fundit është me zanoren ed-dametu:

اشْكُرْ ، ان اشكُرْ
اُذْكُرْ
اتْل
اخْرُجْ
انصُرْ
اعْبُدُوا
ادْعُوا
انظُرْ

3. Hemzeja ndërlidhëse këndohet me el-fet'hatu atëherë kur te ajo ndërhyn "Lami".

Kur takohen hemzeja ndërlidhëse me hemen pyetëse në një fjalë, atëherë eliminohet në tërësi hemzeja ndërlidhëse edhe mbetet vetëm hemzeja pyetëse. Sepse hemzeja ka pasur rolin për të filluar folja me zanore, mirëpo hemzeja pyetëse veç e ka zanoren el-fet'hatu, pyetëse, prandaj edhe ajo nuk ka nevojë të qëndrojë pranë saj.

Të kësaj natyre janë 7 fjalë në Kur'an:

1) قُلْ اتخذتم عِندَ اللهِ عَهْدًا

1. Bekare, ...

2) اطلع الْغَيْبَ

2. Merjem, ...

3) افترى عَلَى اللهِ كَذِبًا

3. Sebeë, ...

4) اصطفى الْبَنَات

4. Safat, ...

5) اتخذناهم سحريا

5. Sad, ...

6) استكبرت

6. Sad, ...

7) استغفرت لَهُمْ

7. Munafikun, ...

Në fillim ka qenë dashtë të jetë:

1) أَ إِتَّخَذْتُمْ .....

1. Bekare, ...

2) أَ إِطَّلَعَ .....

2. Merjem, ...

3) أَ إِفترى .....

3. Sebeë, ...

4) أَ إِصْطَفَى .....

4. Safat, ...

5) أَ إِتَّخَذْنَاهُمْ .....

5. Sad, ...

6) أَ إِسْتَكْبَرْتَ .....

6. Sad, ...

7) أَ إِسْتَغْفَرْتَ .....

7 . Munafikun, ...

Pra kanë qenë dy hemze, e para hemzeja pyetëse me fet'hatu, ndërsa e dyta hemzeja ndërlidhëse me el-kesretu. Kështu që është eliminuar hemzeja ndërlidhëse, dhe ka mbetur hemzeja pyetëse.

Shënim me rëndësi:
Kur të takohen hemzeja pyetëse me hemzen ndërlidhëse në një fjalë, mirëpo pas hemzes ndërlidhëse është Lami, atëherë është e domosdoshme (vaxhib)që të mos eliminohet hemzeja ndërlidhëse, për të mos u përzier forma pyetëse me formën treguese.

Kjo formë ka ardhur në tri fjalë:

Dy herë në Suretul En'amë: آلذَّكَرَيْنِ
Dy herë: آلْآنَ
Junus آللهُ أَذِنَ لَكُمْ
En-Neml آللهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ

Quhet zgjatim i dallimit (ferk), sepse dallon formën pohuese prej asaj pyetëse.

Shënim:

بِئْسَ الْفُسُوقِ بَعْدَ الْإِيمَان
الْإِسْمُ الْفُسُوق

Atëherë shkronja "L" këndohet me el-kesretu dhe tejkalohet hemzeja ndërlidhëse

2. HEMZEJA JONDËRLIDHËSE (E PRERË)

Hemzetul Katëi (hezeja e prerë) vjen në fillim të fjalës me el-fet'hatu, me el-kesretu dhe me ed-dametu, ndërsa nuk vjen me sukun, por mund të vjen në mes të fjalës me el-fet'hatu, me ed-dametu, me el-kesretu dhe me es-sukun, por mund të vjen edhe në fund të fjalës.

Sa i përket hemzetul katëi (hemzës jondërlidhëse, por të prerë), ajo gjithmonë lexohet dhe nuk eliminohet, edhepse vjen pas hemzes pyetëse, si p.sh.:

أَ أَنذَرْتَهُمْ

Mirëpo edhe pse nuk vjen pas hemzes pyetëse prapë se prapë nuk eliminohet, si p.sh.:

وَ إِذَا أَرَدْنَا

Shënim:

Në një fjalë **أ أَعجمی** - në suretu “Fusilet” bëhet këndimi i pjesërishëm i hemzes dhe elifit, pra tërhiqet zanorja në brendi. Kjo mënyrë është vaxhib.

KAPITULLI I PESTË

MAKTUË VEL MEVSULË
(FJALËT E NDARA DHE TOGFJALËSHI),
ITHBATI DHE HADHFI
(TË SHKRUARIT DHE ANULIMI)

MAKTUË VEL MEVSULË
FJALËT E NDARA DHE TOGFJALËSHI

Esenciale është që fjalët gjithmonë të shkruhen të ndara, mirëpo ndodhë që për arsye të ndryshme ndonjëherë fjalët ngjiten me njëra-tjetrën dhe bëhen si një fjalë e vetme. Pra, mëvetësimi i fjalëve është primare, ndërsa bashkëngjitja e fjalëve sekondare. Nga kjo mund të vijmë në përfundim se:

Kur dy fjalë janë të shkruara të ndara njëra me tjetrën atëherë gjatë leximit mund të ndalemi edhe në të parën, por edhe në të dytën, mirëpo kur dy fjalë janë të bashkëngjitura njëra me tjetrën atëherë nuk guxojmë të ndalemi në fjalën e parë, por vetëm në të dytën.

Nga ky rregull bën përjashtim rasti i fjalëve (**ايا مَا تدعوا**) në suretu Isra, edhe pse fjalët janë të ndara sipas Hafsës, nuk lejohet ndalja në fjalën "**ايا** ", por patjetër duhet të kalohet në " **مَا** " e pastaj të ndalemi.

Edhe pse kjo natyrë ka të bëjë me shkruesit e Kur'anit, shkenca e texhvidit bën vetëm sqarimin te lexuesi i Kur'anit për të ditur mënyrën e leximit në ato fjalë, andaj themi se 42 fjalë në Kur'an janë të cilat ngjiten ose nuk ngjiten me njëra-tjetrën.

LLOJET E NDARJES SË FJALËVE ME TJETRËN DHE BASHKËNGJITJA ME NJËRA-TJETRËN

Fjalët, për ka ndarja ose bashkëngjitja ndahen në tetë lloje:

LLOJI I PARË: Fjalët të cilat ndahen njëra me tjetrën gjithmonë, ato janë:

a) Fjala " **حَيْثُ** " me fjalën " **مَا** "

(El-Bekaretu, 144) **حيث مَا كنتم تولو وجوهكم شطره**

(El-Bekaretu, 150)

- Këto dy fjalë në këtë formë vijnë vetëm dy herë në Kur'an dhe atë në suretul Bekare.

b) Fjala " **أَن** " me fjalën " **مَا** "

(El-En'am, ...) **ذالك ان لم يكن ربك**

(El-Beled, 7) **أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَد**

- Përpos këtyre dy rasteve, këto fjalë nuk vijnë afër njëra me tjetrën.

c) Fjala “ **عن** ”me fjalën “ **من** ”

و يصرفه عن من يشاء (En-Nur, ...)

عن من تولى (En-Nexhm, ...)

d) Fjala “ **ايا** ”me fjalën “ **مَا** ”

ايا مَا تدعوا (Isra, ...)

e) Fjala “ **من** ”me përemër vetor, ose me lidhjen gjinore. P.sh.:

من مال الله
من هذه الْقَرْيَة
وَ من الَّذِينَ هادوا

LLOJI I DYTË - Fjalët të cilat ngjiten njëra me tjetrën gjithmonë:

a) Fjala “ **امَّا** ” (**ام - مَا**) P.sh.:

امَّا من استغنى

b) Fjala “ **كَالُوا** ”me “ **هُمْ** ”
(El-Mutaffifinë, 3)

c) Fjala “ **وَزَنُوا** ”me “ **هُمْ** ”

أَو وَزَنُوهُمْ (El-Mutaffifinë, 3)

d) Lami shques

السَّمَاوَات وَ الْأَرْض ...

e) Fjala “ **ها** ”vërejtëse me fjalët tjera

هأنتم

f) Thirrori “ **يَا** ”me fjalët tjera

يَآ إِبْرَاهِيم

g) Fjala “ **وى** ”me “ **كان** ”

ويكأن الله يبط
وَيْكَنَّهُ لا يفلح الكافرون

h) Fjala “ **مِنْ** ”me fjalën “ **مَنْ** ”

مِمَّنِ افترى

i) Fjala “ **من** ”me formën pyetëse

(Et-Tarik, 5) **مِمَّ خُلِق**

j) Fjala " **مِنْ** "me përemrin vetor

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ

k) Fjala " **اي** "me fjalën " **مَا** "
(El-Kasas, ...) **ايما لْأَجَلَيْنِ**

l) Fjala " **رُب** "me fjalën " **مَا** "
(El-Hixhr, ...) **رُبما يود الَّذِينَ كَفَرُوا**

m) Fjala " **كان** "me fjalën " **مَا** "

كانما يساقون الموت

n) Fjala " **نعما** "
(El-Bekare, ...) **نعما هى**
(En-Nisa, ...) **نعما يعظكم**

o) Fjala " **مهما** "

مهما تاتنا به من ايه

p) Fjala " **الياس** "

و ان الياس لَمِنَ الْمُرْسَلِين

q) Fjala " **الياسين** "

سَلام على اليَاسِين

r) Fjala " **يَوْمَ** "me fjalën " **اذ** "

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَة

s) Fjala " **حينَ** "me fjalën "**اذا**"

وَ أَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُون

LLOJI I I TRETË

Shkruesit e Kur'anit kanë dhënë mendime të ndryshme, mirëpo anon më shumë mendimi i shkruarjes së fjalëve të ndara.

Në këtë lloj bën pjesë vetëm një fjalë:

Fjala " **لات** " me fjalën "**حين**"
(Sad, ...) **و لات حين مناص**

LLOJI I KATËRT

Në disa vende shkruesit i kanë shkruar fjalët e ndara unanimisht, ndërsa në disa vende tjera shkruesit kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon shkruarja e fjalëve ndaras.

Në këtë lloj bën pjesë vetëm një fjalë:

Fjala " **أَنْ** " me fjalën " **لَوْ** "

Është shkruar ndaras

(El-Earafë, ...) **أَن لَّوْ نَشَآء اصبناهم**

(Err-Rraëd, ...) **أَن لَّوْ يشآء الله**

(Sebeë, ...) **أَن لَّوْ كَانُوا**

Shkruesit kanë dhënë mendime të ndryshme vetëm në një vend, por anon mendimi i të shkruarit ndaras:

(El-Xhin, ...) **و ان لو استقاموا**

Në Kur'an këto fjalë nuk shkruhen pranë njëra-tjetrës, përpos në këto 4 raste.

LLOJI I PESTË

Fjalët të cilat në disa vende shkruhen të ndara, ndërsa në disa vende tjera shkruhen të bashkëngjitura, për të cilat, për të gjitha rastet, janë pajtuar shkronjësit e Kur'anit.

Në ktë lloj bëjnë pjesë tetë fjalë:

a) Fjala " **ان** " me fjalën " **مَا** "

Vetëm në një vend shkruhen të ndara:

(Err-Rraëd, ...) **و ان مَّا نرينك**

Në të gjitha rastet tjera shkruhen këto dy fjalë të bashkëngjitura, si p.sh.:

فامَّا نذهبن

b) Fjala " **عن** " me fjalën "**مَا** "

Vetëm në një vend shkruhen të ndara:

(El-Earafë, ...) **عن ما نهوا عنه**

Në të gjitha rastet tjera shkruhen, këto dy fjalë, të bashkëngjitura, si p.sh.:

عَمَّا يَعْمَلُونَ

عَمَّ يَتَسَآئَلُونَ

c) Fjala " **انْ** " me fjalën " **لَمْ** "

Vetëm në një vend shkruhen të bashkëngjitura:

(Hudë, ...) **فان لَمْ يسْتجيبوا**

Shkruhen ndaras në të gjitha rastet tjera:

فان لم تؤتى به

d) Fjala " **أَنْ** "me fjalën " **لَنْ** "

Në dy vende në Kur'an janë të shkruara të bashkëngjitura:

(El-Kehf, ...) **أَلَّن نجعل لكم موعدًا**

(El-Kijameh, ...) **أَلَّن نَّجْمع عِظَامه**

Në rastet tjera këto dy fjalë janë të shkruara ndaras, si p.sh.:

أَن لَن يـتـقلب الرّسُول

e) Fjala " **كَىْ** "me fjalën " **لا** "

Në katër vende në Kur'an janë të shkruara të bashkëngjitura:

(Ali Imran, ...) **لِكَيْلا يحزنوا عَلَى مَا فَاتكم**

(El-Haxh, ...) **لِكَيْلا يَعْلَم**

(El-Ahzabë, ...) **لِكَيْلا يَكُون عَلَيْك حرج**

(El-Hadidë, ...) **لِكَيْلا تاسوا عَلَى مَا فَاتكم**

Përpos këtyre rasteve, në raste tjera shkruhen ndaras, si p.sh.:

لِكَيْ لا يَكُون عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حرج

f) Fjala " **يَوْم** "me fjalën " **هم** "

Vetëm në dy vende shkruhen ndaras:

(El-Gafir, ...) **يَوْم هم بَارزون**

(Edh-Dharijat, ...) **يَوْم هم عَلَى النَّارِيفتـنون**

Në rastet tjera shkruhen të bashkëngjitura, si p.sh.:

يَوْمهم الَّذِى يوعدون

g) Fjala " **لام** "gjinore me fjalën tjetër

Shkruhet ndaras në 4 vende në Kur'an:

(En-Nisa, ...) **فَمَال هؤلاء الْقوم**

(El-Kehf, ...) **مَال هذا الْكِتَاب**

(El-Furkan, ...) **مَال هذا الرّسول**

(El-Mearixh, ...) **فَمَال الَّذِينَ كَفَرُوا**

Në rastet tjera shkruhen të bashkëngjitura, si p.sh.:

(El-Lejl, ...) **فما لِأَحد عنده**

LLOJI I GJASHTË

Fjalët të cilat unanimisht janë të pajtimit që në disa raste t'i shkruajnë të bashkëngjitura, në disa raste tjera t'i shkruajnë të ndara, mirëpo në disa raste kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi i shkruarjes së atyre fjalëve ndaras.

Këto fjalë janë katër:

- Fjala " **ان** "me fjalën " **لا** "

(El-Earafë, 105) **حقيق عَلَى ان لا أَقُول عَلَى اللهِ إِلَّا الْحق**

(El-Earafë, 169) **ان لا يقول عَلَى اللهِ إِلَّا الْحَق**

(El-Earafë, 118) **و ظنُّوا ان لا ملجأ من اللهِ إِلَّا إِلَيْهِ**

و ان لا إِلَـهَ إِلَّا هُوَ
وَ ان لا نعبدوا إِلَّا الله
ان لا تشرك بى شيئًا
ان لا نعبد الشيطان
ان لا تعلوا عَلَى اللهِ
عَلَى ان لا يشركن بالله شَيْئًا
ان لا يدخلنهم الْيَوْم
ان لا إِلَـهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ

Përpos këtyre rasteve në rastet tjera shkruhen të ngjitura, si p.sh.:

أَلَّا تَعلوا عَلَى ...

LLOJI I SHTATË

Fjalët, të cilat shkruhen ndaras unanimisht në disa vende, të bashkëngjitura unanimisht në disa vende, ndërsa për rastet tjera kanë dhënë mendime të ndryshm, por anon mendimi të jenë të shkruara të bashkëngjitura.

a) Fjala " **إِنَّ** "me fjalën " **مَا** "

Në një vend shkruhen ndaras dhe për këtë janë pajtuar të gjithë:
(Err-Rrumë, ...) **إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآت**

Kanë dhënë mendime të ndryshme për në një vend, por anon mendimi të jenë të bashkëngjitura:
(En-Nahl, ...) **إِنَّمَا عِندَ اللهِ خَيْر لَكُمْ**

Në të gjitha rastet tjera këto dy fjalë bashkëngjiten sipas mendimit unanim. P.sh.:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُون اخوة

b) Fjala " **أَنَّ** "me fjalën "**مَا** "
Për në dy vende janë pajtuar të gjithë shkruesit e Kur'anit që të shkruhen ndaras:
(El-Haxh, ...) **وَ أَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِل**
(Lukman, ...) **وَ أَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِل**

Për në një vend kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi që të jenë të bashkëngjitura:
(El-Enfal, ...) **وَ اعْلَمُوا أَنَّمَا غنمتم**

Ndërsa në të gjitha rastet tjera shkruhen të bashkëngjitura sipas mendimit unanim:

وَ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاة الدُّنْيَا

c) Fjala "**مِنْ** "gjinore me fjalën "**مَا** "mevsulije
Të gjithë shkruesit e Kur'anit janë pajtuar që në dy vende të shkruhen ndaras:
(En-Nisa, ...) **فَمِن مَّا ملكت ايمانكم**
Err-Rrum, ...) **هل لَّكُم مِن مَّا ملكت ايمانكم**

Në një vend ka dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi i shkruarjen ndaras:
(El-Munafikun, ...) **وَ انفقوا مِن مَّا رزقناكُمْ**

Në të gjitha rastet tjera shkruhen të bashkëngjitura, si p.sh.:

مِمَّا تُحِبُّون

d) Fjala "**فِى** "gjinore me fjalën "**مَا** "mevsulije dhe pyetëse
Të gjithë shkruesit e Kur'anit janë pajtuar që në një vend të shkruhen ndaras:
(Esh-Shuaraë, ...) **اتتركون فِى مَا هَا هُنَا امنين**

Në dhjetë vende kanë mendime të ndryshme, por anon mendimi i shkruarjes ndaras:

فِى مَا فعلن فِى انفسهن (El-Bekare, ...)
فِى مَا كنتم
فِى مَا آتَاكُم
فِى مَا أوحى الي
فِى مَا اسهت أَنفسهم
فِى مَا افضتم
فِى مَا رَزَقْنَاكُمْ
فِى مَا فِيهِ يَخْتلفُون
فِى مَاكَانُوا فِيهِ يَخْتلفُون
فِى مَا لا تَعْلَمُونَ (El-Vakiatu, ...)

Në të gjitha rastet tjera shkruhen të bashkëngjitura, si p.sh.:
(En-Nahl dhe El-Xhathije, ...) **فِى مَاكَانُوا فِيهِ يَخْتلفُون**
(En-Nisa, ...) **قَالُوا فِيمَا كنتم**

e) Fjala "**أَيْنَ** "me fjalën "**مَا** "
Në dy vende në Kur'an shkruhen të bashkëngjitura dhe kjo sipas mendimit unanim:
(El-Bekare, ...) **فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا**
(En-Nahl, ...) **أَيْنَمَا يوجهه**

Për në tre vende në Kur'an shkruesit e Kur'anit kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi që ato të jenë të shkruara ndaras:

أَيْنَ مَا تكونو يدرككم الْمَوْت
أَيْنَ مَا كنـتم تعيدون
أَيْنَ مَا ثقفوا (El-Ahzab, ...)

Në të gjitha rastet tjera shkruhen të ndara. P.sh.:

أَيْنَ مَا كَانُوا (El-Muxhadele, ...)

e) Fjala "**كُلٌّ**"me fjalën "**مَا**"

Të gjithë janë pajtuar që të shkruhen ndaras në një vend:

مِنْ كل مَا سَأَلْتُمُوهُ (Ibrahim, ...)

Për në katër vende kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi që të jenë të bashkëngjitura:

كلمَا رُدُّوا (En-Nisa, ...)

كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمةٌ (El-Earafë, ...)

كلمَا جَاء امة رسولها (El-Muëminin, ...)

كلمَا القى فِيهَا فوج (El-Mulk, ...)

Përpos këtyre rasteve në të gjitha rastet tjera të gjithë janë pajtuar të shkruhen të bashkëngjitura:

كلمَا دخل عَلَيْهَا زَكَرِيا (Merjem, ...)

LLOJI I TETË

Fjalët për të cilat, për në disa vende, të gjithë janë pajtuar të shkruhen ndaras, për në disa vende të gjithë janë pajtuar të shkruhen të bashkëngjitura, për në disa vende kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi të shkruhen ndaras, për në disa vende tjera prapë kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi të jenë të bashkëngjitura.

- Fjala "**بِئْسَ**"me fjalën "**مَا**"

Të gjithë janë pajtuar që të jenë të bashkëngjitura, p.sh.:

بِئْسَ اشتروا (El-Bekare, ...)

بِئْسَ خَلَفْتُمُونِى (El-Earafë, ...)

Për në një vend kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi të jenë të ndara:

وَ لَبِئْسَمَا شروا به انفسهم (El-Bekare, ...)

Për në një vend tjetër kanë dhënë mendime të ndryshme, por anon mendimi të jenë të bashkëngjitura:

قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم (El-Bekare, ...)

Në të gjitha vendet tjera shkruhen ndaras:

فَبِئْسَمَا يَشْتَرُونَ

Këto janë 42 fjalët e ndara në tetë lloje, për të cilat janë pajtuar të gjithë dijetarët.

ITHBATI DHE HADHFI
(TË SHKRUARIT DHE ANULIMI)

Në gjuhën arabe kemi dy lloje të shkronjave: shkronjat e shëndosha dhe shkronjat e sëmura. Shkronjat e sëmura janë tri: ا ، و dhe ى , ndërsa të gjitha shkronjat tjera janë të shëndosha.

Çdo lexues i Kur'anit e ka vaxhib të dijë formën e leximit, sa i takon leximit të ndonjë shkronjeje kur të ndalet apo mosleximi i asaj shkronjeje nëse nuk ndalet në atë fjalë. Po ashtu duhet ditur çka është eliminuar në të shkruar, vetëm se duhet cekur këtu kemi të bëjmë me tri shkronjat: ا ، و dhe ى si pjesë të fjalës, se për shkronja tjera jo.

RASTET E TË SHKRUARIT DHE TË ANULUARIT TË ELIFIT

1. Në 8 raste është e domosdoshme që "Elifi - ا " të lexohet ashtu siç është e shkruar nëse ndalemi, ndërsa nëse nuk ndalem, por e vazhdojmë leximin, atëherë "Elifi - ا " nuk lexohet fare:

1. a) Çdo herë kur "Elifit - ا " i paraqitet fjala e cila është me sukun, atëherë dy sukunat kontaktojnë njëra me tjtrën, në të vazhduar të leximit nuk lexohet "Elifi - ا " si zanore e gjatë, por fjala lexohet me zanore të shkurtër.
P.sh.:

عن تلكما - عن تلكما الشَّجرة

كلتا ـ كلتا الْجَنَّتَيْنِ
وَ قَالا ـ وَ قَالا الْحَمْدُ للهِ

1. **b)** Në fjalën "**أَيُّهَا** " nëse ndalet leximi në këtë fjalë lexohet "Elifi - ا ", nëse vazhdohet leximi eliminohet "Elifi - ا ", me fjalë tjera nuk lexohet. P.sh.:

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ . يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا

Mirëpo, në tre vende "Elifi - ا " është eliminuar në të shkruar, prandaj nëse ndalet leximi në atë fjalë atëherë nuk lexohet "Elifi - ا ".
Këto tre raste në Kur'an janë:

1. (En-Nur, ...) **ايه الْمُؤْمِنُونَ**
2. (Ez-Zuhruf, ...) **يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ**
3. (Err-Rrahman, ...) **أَيُّهَ السَّاحِر**

1. **c)** Elifi lexohet në të ndalur të leximit, ndërsa nuk lexohet nëse vazhdohet leximi: P.sh.:

(El-Ahzab, 10) **الظنونا**
(El-Ahzab, 66) **الرسولا**
(El-Ahzab, 17) **السَّبِيلا**
(El- Insan, 15) **قَوَارِيرَا**

Elifi i fjalës së dytë (**قَوَارِيرَا**) në ajetin vijues të kësaj sureje nuk lexohet edhe në rast të ndaljes edhe në rast të vazhdimit.

1. d) Elifi lexohet në të ndalur të leximit, por nuk lexohet në të vazhduar të leximit, si zëvendësimi i " nunit - **ن** " përforcues:

(Jusuf, ...) **وَ لِيَكُونا مِنَ الصَّاغِرِينَ**
(El- Elalek, ...) **لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ**

1. e) Elifi lexohet në të ndalur, ndërsa nuk lexohet në të vazhduar të leximit kur të jetë zëvendësuesi (Bedel) i tenvinit. P.sh.:

شَيْئًا شَيْئًا
اهْبِطُوا مِصْرًا اهْبِطُوا مِصْرًا

1. f) Nuk lexohet në të vazhduar të leximit, lexohet në të ndalur te fjala " **اذًا** ":

اذًا لا بتغوا

1. g) Nuk lexohet në të vahduar të leximit, lexohet në të ndalur te përemri vetor " **أَنَاْ** ":

أَنَاْ أَكْثَر مِنكَ مَلًا

3. h) Nuk lexohet në të vazhduar të leximit, lexohet në të ndalur te fjala " **لكنا** ":

لكنا هُوَ الله رَبِّى

Mosleximi i Elifit në të ndalur edhe pse në të shkruar ekziston.

Nuk lexohet elifi në të ndalur edhe pse është i shkruar, pra kjo i ngjason sikurse të vazhduarit e leximit edhe pse ndalemi në fjalën: **ثَمُودًا**
(Hudë, ...) **الا ان ثَمُدا كَفَرُو رَبّهم**
(El-Furkan, ...) **وَ عَادًا وَ ثَمُودًا وَ أَصْحَاب الرّس**
(El-Ankebut, ...) **وَ عَادًا وَ ثَمُودًا وَ قد تبين لكم**
(En-Nexhm, ...) **وَ ثَمُودًا فَمَا ابقى**

Pra, tenvini shndërrohet në zanore të shkurtë, jo në zanore të gjatë si në raste tjera.

Lejohet edhe leximi i Elifit, por edhe mos leximi në të vazhduar të leximit te fjala **سلاسلا** në suretu Ed-Dehr.

2. RASTET E TË SHKRUARIT DHE TË ANULUARIT TË JA-UT

2. a) Rastet kur shkronja "**ى** " është eliminuar në të shkruar, prandaj edhe nuk lexohet pasi që nuk është e shkruar edhe pse në rregulla sintaksore konsiderohet "**ى** " i cili ekziston në mendje si rregull:

1. **وَ اللّيل اذًا يسر- يسرى**

2. b) Është eliminimi për të mos lejuar takimin e dy sukunave. P.sh.:

وَ سَوْفَ يؤت الله الْمُؤْمِنِين
فَلا تخشوهم وَ اخشون (وخشونى)

ننج الْمُؤْمِنِين
بِالْوَادِ الْمُقدس
وَ ان الله لهاد
على واد النمل
الواد الايمن
بهادى العمى
ان يردن الرَّحْمَـٰن
صَال الْجَحِيم
قُلْ يَا عِبَادا الَّذِينَ
ينادى لمناد
فمَا تغن النّذر
وَلَهُ الْجوار
الْوَاد المقدس . الْجَوَار الْكُنَّس

2. c) Lejohet leximi në fjalën " **اتان** " në të ndalur, por edhe lejohet moslexim:

فما اتان الله

LEXIMI I SHKRONJËS "ى " NË TË NDALUR, MOSLEXIMI NË TË VAZHDUAR

2. d) Shkronja "**ى** " lexohet ashtu siç është e shkruar nëse ndalem në atë shkronjë, ndërsa nëse e vazhdojmë leximin nuk e lexojmë fare. Kjo nga shkaku se nëse vazhdohet leximi bien ndesh dy sukuna, pra sukuni i shkronjës "**ى** " dhe i shkronjës pasuese. P.sh.:

حَاضِرى حَاضِرى الْمَسْجِدِ الْحَرَام
Hadiril mesxhidil Haram Hadirij

(Mehalij) **محلى - محلى الصيد** (Mehalis-sajdi)
(Gajre muëgjizij) **غير معجزى - غير معجزى الله** (Gajre muëgjizil-lah)
(Il-la eta) **الا اتى - الا اتى الرَّحْمَـٰن عبدا** (Il-la atirr-Rrahmani abda)
(vel mukimij) **وَ الْمقيمى - وَ الْمقيمى الصَّلاة** (vel mukimis-salate)
(Muhlikij) **مهلكى - مهلكى الْقرى** (Muhlikil kura)

او الى الأيدى او الى الأيدى و الأبصار

3. LEXIMI I SHKRONJËS "و - vavun" NË TË NDALUR, MOSLEXIMI NË TË VAZHDUAR TË LEXIMIT

Është vaxhib që shkronja "**و** " të lexohet nëse në atë shkronjë ndalemi, dhe është e shkrua, ndërsa nëse është e eliminuar në të shkruar atëherë nuk e lexojmë. P.sh.:

(jemhullah) **يمحوا الله - يمحوا** (jemhuu)

(Xhabus-sahrate) **جَابوا الصخرة - جَابوا** (Xhabuu)

Vetëm se në pesë raste në Kur'an "**و** " është eliminuar para se të shkruhet në mus'haf, andaj nëse ndalemi nuk e lexojmë, edhe pse në mendje, në sintaksë ekziston:

(Esh-Shura) **و يمحوا - و يمح الله**

(El-Isra) **وَ يدعوا - وَ يدع الْإِنسَان**

(El-Kamer) **وَ يدعوا - وَ يدع الداع**

(Et-Tahrim) **وَ صَالحوا - وَ صَالح الْمُؤْمِنين**

(El-Alek) **سَنَدْعُوا - سَنَدْعُ الزَّبَانِيَة**

KAPITULLI I GJASHTË

ZGJATIMI DHE JOZGJATIMI I ZANOREVE

ZANORET

Zanoret janë dy llojesh:

1. Zanoret e shkurtra dhe
2. Zanoret e gjata.

1. ZANORET E SHKURTA – KASR

Zanoret janë dy llojesh:

1. Zanoret e shkurta dhe
2. Zanoret e gjata.

Zanoret e shkurta, apo Kasr

- **Kasr** do të thotë pengim, ndalim, përkufizim,
- **Moslexim i shkronjës sa dy vokale e më shumë,**
- **Pra, nuk do të thotë shkurtim absolut, por shkurtim nën dy vokale. P.sh.** **قُلْ** **صُمْ**

  Kul Sum

Zanorja e shkurtë është esenciale dhe çdo zanore tjetër jo e shkurtë duhet ta ketë shkakun dhe arsyen e zgjatjes.

قُلْ صُمْ قَدْ صَلِّ

Sal-li Kad

إِنْ رَبِّ بَلْ أَنَّ كَأَنَّ

رَدَّ أَحَدٌ صَمَدٌ لَمْ يَلِدْ

Çdo shkronjë e cila në vetvete ka fet-hatun, damen ose kesren, dhe nuk ka diçka tjetër, ajo shkronjë lexohet me zanore të shkurtë.
Haram është që zanorja e shkurtë të lexohet gjatë. Nëse ndodhë që zanorja e shkurtë të këndohet e gjatë, në të shumtën e rasteve fjala e ndryshon rrënjësisht kuptimin dhe merr kuptim të fjalës tjetër, apo kuptim të kundërt të fjalës.

Plotësimi i Zanoreve

- Zanorja - u - nuk konsiderohet e plotë, por mbetet e mangët nëse nuk bëhet bashkimi i buzëve, kështu shkronja e cila e ka këtë zanore nuk mund të theksohet e plotë.
- Zanorja - i - (kesret-un) nuk këndohet e plotë, por jetë e mangët, nëse goja nuk hapet çlirshëm.

Zanorja e shkurtë është zanorja më e rëndësishme në të folurën e gjuhës arabe.

ZANORET E GJATA

ZGJATJET NATYRORE (MEDI TABIIJ)

Med – gjuhësisht do të thotë zgjatim, shtim.
Zoti i Lartmadhëruar thotë: **"Dhe ju shton juve me pasuri e fëmijë"**

Në terminologji MED do të thotë: zgjatja e zërit në tri shkronjat zgjatuese (ا و dhe ى) kur të shoqërohen me hemze ose me sukun.

Kur në fjalë sëtë shkronja prej shkronjave të zgjatimit (ا و dhe ى) të paraprirë me fet'ha, dame ose kesre, dhe nuk e pason hemzeja ose sukuni quhet zgjatim natyror – MEDI TABIIJ.
Quhet natyror se njeriu natyrshëm e zgjatë; as nuk e zgjatë shumë dhe as nuk e shkurton. P.sh.:

قَالَ	قِيلَ	يَقُولُ
Kaale	Kiile	Jekuulu

Zgjatimi i zërit më shumë se sa nevojitet te shkronja dhe te zanorja e rëndomt.

Zanoret e gjata janë:
Elifi i pavokalizuar me kusht që para saj të jetë fet-ha. - ا

Vavi i pavokalizuar me kusht që para saj të jetë kesretun - و

Jaun i pavokalizuar me kusht që para saj të jetë kesretun - ى
Këto dijetarët i kanë përfshirë në një fjalë: **نو حيها**

نو	حي	ها

Këto tri shkronja janë shkronjat më specifike, shkronjat më të fshehta. Më e fshehta është **الألف** elifi, pastaj **الياء** Ja-un, pastaj **الواو** Vavi.

Zanoret e gjata (ا ى dhe و) kanë 5 cilësi:

El-Xhehr	Err-Rrehave	El-Istifal	El-Infitah	El-Ismat
Haptësuese	Zbutësuese	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitëse

Zgjatja natyrore zgjatet dy vokale.
Quhet natyrore, sepse as nuk zgjatet shumë, por në të njëjtën kohë nuk shkurtohet apo nuk mangësohet nga zgjatimi i natyrshëm i zërimit:

قل قولوا صم صوموا
Kul Kuu luu Sum Suu muu

قَالَ قِيلَ يَقُولُ
Kaale Kiile Jekuulu

إِنْ إِنِّى رَبِّ رَبِّى لِ لِى
In Innii Rabi Rabii Li Lii

قَدْ قَالَ صَارَا
Kad Kaale Saa raa

قَالَ كِتَبٌ أَلِيمٌ قِيلَ غَفُورٌ يَقُولُ شَكُورٌ
Kaale Kitaab Eliim Kiile Gafuur Jekuulu Shekuur

Nga shembujt e përmendur kuptojmë se:

Shkronja e cila përpos zanores së shkurtë (__َ___ _____ ___ُ__) ka edhe ndonjërën prej tri zanoreve të gjata (ا و dhe ى) këndَohet gjatë sa dy vokale dhe quhet zgjatje natyrore që në gjuhën arabe quhet MEDI TABIIJ (Zgjatim Natyror).

Rregull:
Medi Tabiij – pra zgjatja natyrore është obliguese – vaxhib, sepse për të janë pajtuar të gjithë ekspertët e leximit të Kur'anit (Kurratë).

- Nëse këndohet shkurt zanorja e gjatë është haram.

Shart është të mos ketë pas zanoreve të gjata hemze apo sukun.

LLOJET E ZANOREVE TË GJATA

Medi Tabiij (zgjatja natyrore) ndahet në dy lloje:

1. Medi Tabiij i shkronjës,
2. Medi Tabiij i fjalës.

1. Medi Tabiij i shkronjës

Në këto shkronja bëjnë pjesë 5 shkronja të fillimit të sureve, e ato janë:

حی طهر

Quhet medi tabiij i shkronjës për arsye se pas shkronjës nuk ka hemze apo sukun, për dallim nga zgjatimi natyror i fjalës ky zgjatim bëhet pa marrë parasysh a vazhdojmë leximin apo jo.

ح – حا ، ط – طا ، ي – يا ، ه – ها ، ر – را

Po kështu ndodh edhe me fjalët:

وَ قَالا ، وَ قَالا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ
وَ قَالُوا ، وَ قَالُوا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ
وَ قَالُوا ، وَ قَالُوا ٱتخذ

Në Kur'an MEDI TABIIJ I SHKRONJËS vjenë në 21 raste:

- 7 herë shkronja ح ,
- 2 herë shkronja ي , Jasin, Merjem;
- 4 herë shkronja ط , Taha, Shura;
- 2 herë shkronja ه , Merjem, Taha;
- 6 herë shkronja ر , Junus, Hud, Jusuf, Raëd, Ibrahim, Hixhr.

Pra, gjithsejtë njëzet e një herë.

2. Medi Tabiij i fjalës

Medi Tabiij i fjalës vjen në tri forma:

1. **Forma e parë:** Kur zgjatimi bëhet si në vazhdimin e leximit ashtu edhe në rast të ndaljes së leximit

و لم يولد قالوا

2. **Forma e dytë:** Kur zgjatimi bëhet në rast të ndaljes së leximit, ndërsa shkurtohet në rast të vazhdimit të leximit, p.sh.:

هُدًى مُصَلًّى

وَكِيلًا
أَنَاْ نَذِيرٌ
وَ قَالُو ا سجدُ لِلَّهِ قُلْ ادْعُوا الله

3. **Forma e tretë:** Kur zgjatet Medi Tabiij nëse e vazhdojmë leximin, ndërsa zgjatet më shumë (zgjatje jonatyrore) nëse ndalemi, p.sh.:

الْعَالَمِينَ الْحِسَاب

Në këto raste, pra Medi Tabiij në esencë nuk humbet, por mund të zgjatet, që do të thotë prej zgjatimit natyror kalohet në zgjatim jonatyror:

- 2 vokale,
- 4 vokale,
- 6 vokale.

ZGJATJA JONATYRORE

Zgjatja jonatyrore bëhet ose për shkak të hemzes, ose për shkak të sukunit. Me zgjatje jonatyrore kemi për qëllim zgjatimin më shumë se dy vokale.

Hemzeja është shkaktar i tre zgjatimeve, e ato janë:

1. Zgjatimi i përngjitur- *mutasil* (në mes të fjalës),
2. Zgjatimi i përndarë - *munfasil* (në mes dy fjalëve – kufirin në mes dy fjalëve),
3. Zgjatimi i zëvendësimit - *bedel*.

Sukuni është shkaktar i dy zgjatimeve tjera, e ato janë:

1. Zgjatimi i domosdoshëm (Lazim),
2. Zgjatimi i paraqitjes së nevojës apo rastit (Arid).

1. MEDI MUTASIL – ZGJATJE NDËRFJALORE (PËRNGJITUR)

Atëherë kur pas njërës prej zanoreve të gjata (ا ، و dhe ى) pason hemzeja bëhet togimi i zanoreve të njëjta, zgjatim jonatyror dhe quhet MEDI MUTASIL – ZGJATIM I PËRNGJITUR. P.sh.:

جَآءَ	**سَآءَ**	**مَآءٌ**	**سَمَآءَ**	**شَآءِ**
Xhaaaae	Saaaae	Maaaaun	Semaaaae	Shaaaae
جِىءَ	**سِىءَ**	**جَآئَكُمْ**		
Xhiiiie	Siiiie	Xhaaaaekum		
سُوءٌ	**تَبُوءَ**			
Suuuue	Tebuuuue			

- Medi Mutasil zgjatet 4 dhe 5 vokale.
- Medi Mutasil zgjatet edhe 6 vokale kur të jetë Medi Mutasil arid lisukun, hemzeja dhe elifi.
- Është zgjatje e domosdoshme (VAXHIB) dhe nuk lejohet assesi të shkurtohet.
- Pra, gjithmonë kur njëra prej zanoreve të gjata dhe pas tyre hemzeja gjendet në një fjalë quhet Medi Mutasil:

... أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَكُمْ ...

فَمَن شَآءَ فَلْـيُؤْمِن ، دُعَآؤُكُمْ ، نِسَآؤُكُمْ ، آبَآؤُكُمْ
فَمَن شَآءَ فَلْـيَكْفُر

- Shkak i zgjatimit është **hemzeja**.
- Shart është që zanorja e gjatë dhe hemzeja të jetë në një fjalë.
- Zgjatimi ndërfjalorë (Medi Mutasil) është vaxhib.
- Është vaxhib për arsye se të gjithë ekspertët e leximit të Kur'anit janë pajtuar për të.
- Shkak është zgjatimi jonatyror se hemzeja është shkronja e fuqishme e fortë, ndërsa zanoret e gjata janë të lehta dhe bëhet zgjatimi për ta përforcuar të dobëtën për arsye se e forta e ka afër të dobëtën.

Lexuesi duhet t'i zgjatë të gjitha medi mutasilët njësoj. Për shembull, nëse në fillim të leximit e zgjatë medi mutasilin 4 vokale, atëherë deri në fund të leximit gjithnjë e zgjatë 4 vokale, ndërsa nëse në fillim të leximit medi mutasilin e zgjatë 5 vokale, atëherë deri në fund të leximit gjithnjë i zgjatë 5 vokale; Nuk lejohet që disa MEDIMUTASILË të zgjaten 4 vokale e disa tjerë 5 vokale, edhe pse kjo nuk është haram as mekruh, por është e papëlqyer te Kurratë (ekspertët e leximit të Kur'anit) dhe në dis-harmoni me përpikërinë e leximit:

... أَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَكُمْ ...

Medi Mutasil bëhet zgjatja e saj 4 vokale dhe 5 vokale kur hemzeja është në mes të fjalës ose kur hemzeja është në fund të fjalës dhe leximi vazhdon në fjalën tjetër. Ndërsa nëse hemzeja është në fund të fjalës dhe leximi përfundon në hemze, atëherë bëhet zgjatja 6 vokale.

2. MEDI MUNFASIL
- ZGJATJE JASHTËFJALORE (E PËRNDARË)

Sikurse te zgjatja e përngjitur ashtu edhe te fjala e përndarë shkaktar i zgjatimit jonatyror është Elifi – ا, ky zgjatim është zgjatim në kufirin mes dy fjalëve.

Atëherë kur pas njërës prej zanoreve të gjata (ا ، و dhe ى) vjen elifi (ا) bëhet zgjatim jonatyror dhe quhet ZGJATIM I PËRNDARË - MEDI MUNFASIL. P.sh.:

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ ، إِنَّا أَنزَلْنَاهُ ، إِلَى أَمْرِ اللهِ ، يَآ أَيُّهَا , لا أَعْبُدُ , وَ لا أَنتُمْ , مَا اَغْنَى إِنِّى أَخَافُ ، إِنِّى إِذًا قُوا أَنفُسَكُمْ .

Pra, medi munfasil është kur zanorja e gjatë është në fund të fjalës së parë, ndërsa hemzeja në fillim të fjalës së dytë.

Nëse ndalemi në fund të fjalës së parë dhe nuk e vazhdojmë leximin kthehet në bazë dhe këndohet 2 vokale, pra zgjatje natyrore.

- Medi munfasil zgjatet 4 vokale **إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ ، قُوا أَنفُسَكُمْ .**
- Është zgjatje e lejuar, për arsye se Kurratë – ekspertët e leximit të Kur'anit e kanë zgjatur dy vokale, disa 4, disa 5, disa edhe 6 vokale.
- Pra, gjithmonë kur njëra prej zanoreve të gjata gjindet në fund të fjalës dhe pas asaj fjale fillon fjala vijuese me elif (ا) quhet MEDI MUNFASIL.

Nëse ndalemi në fund të fjalës së parë dhe nuk e vazhdojmë leximin, këndohet dy vokale, pra si zgjatje natyrore, sepse në këtë rast i humb shkaku (hemzeja).

Nëse ndalemi në shkronjën "**ه**" e cila e ka rolin e përemrit vetor (Damire) humb edhe gjatësia natyrore (medi tabiij) në tërësi, sepse ndërpritet lidhja e fjalëve, e në të njëjtën kohë edhe shkaku.

Shkaku se këndohet dy vokale është se hemzeja është në një fjalë tjetër, e në rast të ndaljes hemzeja nuk bashkëngjitet, por mbetet në fjalën tjetër dhe zanorja e gjatë mbetet e vetme, si zgjatje natyrore, që do të thotë se rikthehet në bazë, pra si zgjatje natyrore.

بِمَا أَنـزَلَ ، إِنَّآ أَنزَلْنَاهُ ، إِنِّى~ أَخَافُ ، تُوبُوا إِلَى اللهِ ،بَمَآ أَنزَلَ ، وَ فِى~ أَنفُسِكُمْ
فَلَمَّا أَضَآءَتْ

قُولُوا آمَنَّا بِا للهِ
قُوا أَنفُسَكُمْ
فِى أُمِّهَا
رَبِّ أَعْلَمُ
يَـأَيُّهَا
هَأَنتُمْ
وَ لَهُ أَسْلَمَ
وَ أَمْرُهُ إِلَى اللهِ
يوُده إِلَيْكْ
بِهِ إِلَّا أَنْ يحاط بِكُمْ

Nëse bëhet ndalja në fjalën e parë, atëherë zgjatja bëhet *zgjatje natyrore.* Vetëm se duhet pasur parasysh se te fjalët me përemër vetor nuk ka zgjatje po ashtu nuk lejohet ndalja te fjalët e ngjitura **يَـأَيُّهَا** , sepse në traditë këto dy fjalë janë bë si një fjalë dhe nuk ndahen.

Nuk lejohet që disa herë medi munfasilin të zgjatet dy vokale e herëve tjera 4 vokale, dhe herëve tjera 5 vokale.

Vaxhib është barazimi i Medi munfasilit me Medi Mutasilin, nëse medi munfasili zgjatet 4 vokale, atëherë edhe medi mutasili 4 vokale, nëse medi munfasili zgjatet 5 vokale, atëherë edhe medimunfasili zgjatet 5 vokale, e jo 4 vokale.

مَلَآئِكَةُ ، السرائر ، ليسوءو وجوهكم ، ال ..... ، هَنِيـئًا مَرِيـئًا ، يَشَآءُ
سُفَآءُ ، قُرُوء ، بِالسُّوءِ ، النَّسِـئُ ، تُضِـئُ ،

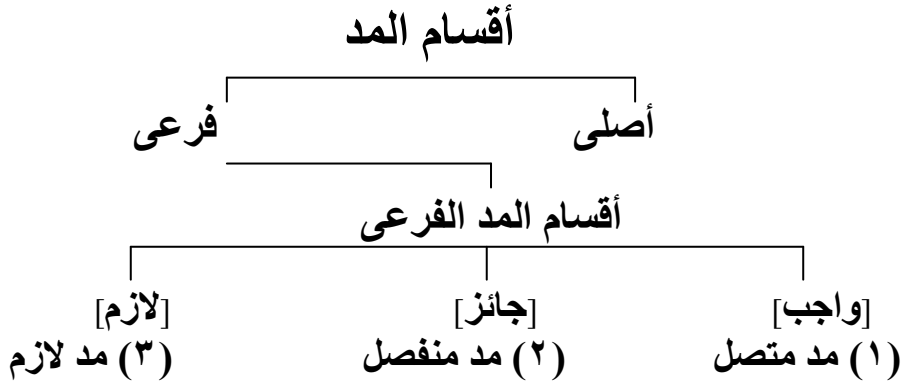

حكمه: وجوب المد	حكمه جواز مد وقصر	حكمه: اللزوم لزوم مده
	ست حركات	
[همز بعد مد فى كلمة]	[همز بعد مد كل منهما بكلمة]	[سكون أصلى بعد حرف المد]
و جآء ربك و جىء بالنبيين جاءوك	لا / أعبد ما / أغنى عنه ماله □ المد العارض حين يعرض السكون لأجل الوقف	الصآخَّة
[حر كتان و نصف أو ثلاث أو أربع أو خمس أو ست]	مثل تعلمونْ . حكمه الجواز و مثله إذا عرض السكون لأجل الإدغام . □ و كذلك مد البدل حكمه الجواز كآمنوا - إيمانًا	[ست حركات بلا زيادة و لا نـقص]

3. EL-LIJNË - E BUTË

El-lijnë do të thotë lehtësi, butësi.
El-lijnë do të thotë artikulimi i shkronjës në vendin e tij me lehtësi, me butësi, pa shtrëngim dhe pa preokupim të gjuhës.

Shkronjat e Lijnit (e lehta dhe të buta) janë و dhe ي të palokalizuara (me sukun) me kusht që para tyre të jetë **fet-ha**. P.sh.:

بَيْت ، خَوْفٌ ، قُرَيْشٌ ، عَيْن ، قَوْم ، الْقَوم ، الْمَوْت ، الْحُسْنَـيَـيْن ،
كَرَّتَـيْن ، نَجْدَيْن ، زَوْجَيْن ، نَوْم ، يَوْم ، شَيْءٌ ، فَوْز ، حَيْث ، ذَالِكَ الْفَوْز ، إِلَيْهِ رَأَوْه .

Dallimi në mes zanoreve të gjata dhe Lijnit:

1. Shkronjat e Linit burojnë prej mesit të gjuhës (ي) dhe buzëve (و), ndërsa zanoret (ي و ا) prej fillimit të gojës e deri në thellësi të fytit.
2. Shkronjat e Lini aktivizohen si Lijn dhe zgjatet vetëm nëse ndalemi në atë fjalë, ndërsa nëse vazhdohet leximi nuk zgjatet. Për sa i përket zanoreve të gjata (ي و ا) ato edhe në të ndalurit e fjalës, edhe në të vazhduarit nuk e humbin rregullin (gjatësinë dhe Lijnin).
3. Shkronjat e Lijnit janë me sukun, ndërsa para kanë zanoren fet-ha e cila nuk është e përafërt , ـَوْ ، ـَىْ , ndërsa zanoret e gjatë duhet t'i kenë zanoret e përafërta اَ ، ا ، عُوا .

Dallimi në mes të shkronjave të gjata dhe shkronjave të buta është se:

Zanoret e gjata ا و ى kanë këto cilësi:

الجهر	الرهاو	الإستفال	الإنفتاح	الإسمات
Haptësuese	Çlirues	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitësuese

Shkronjat e buta و ى (të Linit) kanë një cilësi më shumë:

الجهر	الرهاو	الإستفال	الإنفتاح	الإسمات	اللين
Haptësuese	Çlirues	Zëultësuese	Shkëputëse	Ngulitësuese	Butësuese

Nga skema shihet se zanoret e gjata dhe shkronjat e buta (و dhe ى) kanë të njëjtat cilësi, përpos që shkronjat e buta kanë një cilësi më tepër, e ajo është cilësia e butësisë.

4. MEDI ARID LI SUKUN

ZGJATIMI (AKSIDENCIAL) I SHKAKTUAR PREJ SUKUNIT

Esenciale në këndim të Kur'anit është të fillohet me hapje të zërit me ndonjërën prej zanoreve të shkurta, e ato janë __ـَ__ ____ __ـُ__ (El fet-hatu, ed-dametu, el-kesretu) dhe esenciale është, që përfundimi të bëhet me mbyllje të fjalës shkronja posedon zanoret e shkurta.

Të ndalurit, pra, bëhet me sukun.

Kur pas ndonjërës prej zanoreve të gjata (ي و ا) vjen sukuni jo rrënjësor (sukuni për shkak të ndaljes) bëhet zgjatje jonatyrore dhe quhet MEDI ARID. P.sh.:

سَلَّمْ ، سَلَامٌ
رَحِمْ ، رَحِيمٌ
مُؤْمِنْ ، مُؤْمِنُونَ .

Medi aridi është tri llojesh:

- Gjatë 6 vokale,
- Mesëm 4 vokale,
- Shkurt 2 vokale.

MEDI ARIDI është i lejuar, pra edhe pse lejohet të këndohet 2 vokale, më mirë është të zgjatet 4 ose 6 vokale.

- Zgjatet dy vokale për arsye se kthehet në esencën e tij, në medi tabiij, po të vazhdonte leximi.
- Zgjatet 4 vokale, pra mes i medi tabiijut dhe medi lazimit.
- Zgjatet 6 vokale për shkak të bashkimit të dy sukunëve, pra sukunit të shkronjës së fundit dhe sukunit të zanores së gjatë.

Pra, Medi Aridi lexohet:

- shkurt 2 vokale si Medi Tabii;
- lexohet 4 vokale, sepse sukuni nuk është i përhershëm, si medi lazëm, pra i ngjason Medi Tabiijut në të vazhduar dhe i ngjason Medi Lazimit në të ndalur.

Quhet Medi Arid, sepse paraqitet (lexohet) sukuni kur të bëhet të ndalurit e leximit, ndërsa humbet (nuk lexohet) sukuni, nëse leximi vazhdohet.

LLOJET E MEDI ARIDIT

Medi aridi është 6 llojesh:

1. Medi arid lisukun تَعْلَمُون
2. Elijnul arid li sukun سَوْف
3. Mutasil arid li sukun جَآء
4. El bedel arid li sukun, p.sh.: مَآب
5. Medi arid li sukun me shkronjën ة të gjinisë femërore, p.sh.: الصَّلَاة
6. Medi arid li sukun e përemrit vetor damir " ه ", p.sh.: عَقَلُوه

1. LLOJET E MEDI ARIDIT TË SUKUNIT ASNJËNËS

Me Medi Arid të Sukunit Asnjënës kemi për qëllim zgjatimin për shkak të ndaljes me sukun i cili sukun është i zhveshur prej " ٥ " të gjinisë femërore, pre " ٥ " të përemrit vetor, prej Medi Linit, Medi Aridit dhe prej Medi Mutasilit.

Medi aridi zgjatohet për shkak të ndaljes me sukun por edhe pse ndalemi me sukun fjala në fund ose mundet të jetë në:

2 Në rasën gjinorë (mexhrurë) me kesre,
3 Në rasën emëror ose (merfuë) me dame,
1 Në rasën kallëzore (mensubë) me fet-ha.

1. Kur fjala është në rasën kallëzore (mensub) – me fet-ha MEDI ARID **مُسْتَقِيمَ** ka 3 forma të zgjatimit:

1. shkurt - **مُسْتَقِيم**
2. mesëm - **مُسْتَقِيم**
3. gjatë - **مُسْتَقِيم**

2. Kur fjala është në rasën gjinore (mexhrurë) – me kerre, MEDI ARIDI ka **الرَّحِيمِ** ka 4 forma të zgjatimit:

1. shkurt - **الرَّحِيم** ,
2. mesëm - **الرَّحِيم** ,
3. gjatë - **الرَّحِيم** ,
4. shkurt me revm, pra nëse e këndojmë shkurt, atëherë kesren e këndojmë të përgjysmuar - **الرَّحِيم** .

3. Kur fjala është në rasën emrore (merfuë) – me dame MEDI ARIDI ka 7 forma zgjatimit:

1. shkurt,
2. mesëm,
3. gjatë.

} me sukun të plotë

1. shkurt,
2. mesëm
3. gjatë

} me ishmam – bashkëngjitja e buzëve pas artikulimit të sukunit

1. shkurt me revm (gjysmë zanore), pra nëse e këndojmë shkurt, atëherë e këndojmë duke e mbajtur vokalin gjysmë të shqiptuar.

REVM - KËRKESË

Në aspektin terminologjik do të thotë theksimin e zanores me zë të ulët aq sa e dëgjon i afërti e jo i largëti.

Revmi, posaçërisht, është për **kesren** dhe **damen**.

Ishmam do të thotë bashkimi i buzëve pas sukunit.

Ishmami, posaçërisht, është për **damen**, pra kur dame nuk lexohet, por ndalemi në sukun, i cili më parë ka qenë dame.

Qëllimi është për të sinjalizuar zanoren e bashkëtingëllores, po të kishte vazhduar leximi. Pra, Revmi është për dëgjim, Ishmami për shikim. Revmi sinjalizon pjesërisht zanoren. Ishmami sinjalizon vokalin e zanores po të kishte vazhduar leximi.

TË NDALURIT ME ISHMAM

Ishmam quhet bashkimi i buzëve pas shqiptimit të sukunit, por pa lëshuar zë me qëllim që ai i cili e shikon e sheh se i ka bashkuar buzut, ndërsa ai i cili nuk dëgjon nuk vëren asgjë.

Të ndalurit me Ishmam nënkupton bashkimin e buzëve pas sukunit, por pa u vonuar duke lënë një vrimë të vogël mes tyre dhe duke mos lëshuar zë, sa që e sheh shikuesi dhe nuk e dëgjon dëgjuesi.

Ishmami është 4 llojesh:

1. Ishmami siç ishte definicioni;
2. Bashkimi i buzëve paralel me bashkimin e shkronjave, si p.sh. **تَأْمَنَّا** .
   Pra bëhet bashkimi i buzëve paralel me sukunin e nunit të parë dhe para bashkëngjitjes së nunit të dytë. Ky lloj Ishmami është sikur Ishmami në fund të shkronjës, vetëm se në këtë rast bëhet në mes të fjalës.
3. Ishmami i shkronjës me shkronjë. Kjo do të thotë përzierja e fonemës me një fonemë tjetër, sikurse përzierja e fonemës së shkronjës **ص** me fonemën shkronjës **ز** (sipas kiraetit të Hamzës (**الصراط**)).
4. Ishmami i zanores me zanore, kjo do të thotë përzierja e fonemës së zanores së kesre me dame, si në rastin **قيل** (sipas kiraetit të Kesaiut dhe Hishamit).

PENGESAT E REVMIT DHE ISHMAMIT

Ekzistojnë raste kur nuk lejohet Ishmami dhe Revmi, që do të thotë se ndalja bëet vetëm me sukun të plotë, e ato janë:

1. Kur shkronja e fundit është me sukun rrënjësor, që do të thotë se edhe në të vazhduar të leximit lexohet sukuni, si p.sh.:
   فَلا تنـهرْ ، وَ رَبكَ فكبرْ ، وَ ثِيَابَكَ فَطَهِّرْ
2. Kur të jetë aridi formal. P.sh.:
   قل الدعوا ، الَّذِينَ قَالَ لهم النَّاس ، عَلَيْكُمُ الْكِتَال
   Në këto raste nuk lejohet Ishmami dhe revmi për arsye se:

- fjala **قُلْ** ka qenë me sukun të plotë,
- fjala **لَهُمْ** ka qenë me sukun të plotë,
- fjala **عَلَيْكُمْ** ka qenë me sukun të plotë,

kur është bërë takimi i dy sukunave është bërë lidhja e fjalëve dhe fjala **قُلْ** me sukun në të vazhduar e ka marrë formën **قُلِ** , fjala **لَهُمْ** me sukun, në të vazhduar e ka marrë formën **لَهُمُ** , ndërsa nëse ndalemi, kthehet në esencën e saj me sukun. Pra, edhe pse ndalemi me sukun arid (formal), sukuni është sukun i plotë rrënjësor i shkronjës.

3. Kur të jetë shkronja e fundit me fet'ha, si p.sh.:

الْمُسْتَقِيمَ ، الَّذِينَ

4. Kur të jetë shkronja e fundit e rrumbullakët e gjinisë femërore, sh:

الْمَلَئِكَة ، الْقبلة ، لَعِبْرَة ، لمرة

Kur lejohet ndalja edhe me sukun të plotë edhe me revm?

Lejohet ndalja me sukun të plotë dhe me revm kur shkronja e fundit e fjalës është me kesretu: **الرَّحِيمِ**

Lejohet ndalja me sukun të plotë, me Ishmam dhe me revm kur shkronja e fundit e fjalës është me dame:

نَسْتَعِينُ ، يَا نُوحُ ، يَا صَالِحُ

2. MEDI LIJN ARID LI SUKUN
ZGJATJA E BUTË

Nëse gjatë leximit bëhet ndalja, ndërsa para shkronjës së fundit ndodhet shkronja e lehtë (ي) dhe (و) , atëherë bëhet zgjatje e butë dhe quhet MEDI LIJN.

Pra, atëherë kur takohen dy sukuna, sukuni i shkronjës (ي) ose (و) dhe sukuni për shkak të ndaljes:

بَيْت ، الْيَوْم ، خَوْف

Nëse vazhdohet leximi dhe nuk bëhet ndalja, atëherë nuk bëhet zgjatje, por lexohet vetëm si sukun.

Ky zgjatim i butë mund të bëhet në tri mënyra:

- Gjatë, pra 6 vokale,
- Mesëm, 4 vokale,
- Shkurt, 2 vokale.

Zgjatimi dy vokale është më i preferuari.

Te medi lijni zgjatja bëhet në vetë shkronjën.

Quhet Lijn për arsye se nëse i paraqitet zanores së gjatë sukuni në vazhdim zgjatet, ndërsa nëse i humbet sukuni në vazhdim shkurtohet.

- Nëse para sukunit arid fjala ka qenë me **fet-ha**, atëherë medi lijni këndohet shkurt, mesëm dhe gjatë:

الْيَوْمَ

- Nëse para sukunit arid fjala ka qenë me **kesre**, atëherë medi lijni këndohet shkurt, mesëm, gjatë dhe revm:

زَوْجَيْن ، شَيْءٍ

- Revmi bëhet vetëm nëse këndohet shkurt.

- Nëse para sukunit arid fjala ka qenë me **dame**, atëherë medi lijni këndohet shkurt, mesëm dhe gjatë:

shkurt, mesëm, gjatë me **ishmam**,

shkurt me **revm**

حَيْثُ ، ذَالِكَ الْفَوْزُ

Zgjatimet kanë emërtime të ndryshme, mirëpo që të gjithë janë degëzime të gjatimit natyror (ESLIJ) dhe jonatyror (FERIJ):

MEDI AVED (I KOMPENSIMIT)

Ky zgjatim bëhet vetëm në të ndalur, ndërsa nëse vazhdohet leximi nuk bëhet zgjatim fare, por këndohet shkurt (Kasr). Ky zgjatim ndodh për shkak të tendinit, sepse kur të ndalet leximi nuk lexohet tendini fare, e për ta kompensuar ia bashkëngjisim sukuni zanores së gjatë dhe e këndojmë dy vokale:

عَلِيمًا ،
حَكِيمًا
رحيما

FORMA TJERA TË ZGJATIMIVE
MEDI SILE (ZGJATIMI PËR SHKAK TË NGJITJES SË FJALËS – PËREMRIT VETOR)

Është zgjatim i cili vetëm paramendohet se është aty zanorja e gjatë "**و**" ose zanore e gjatë "**ى**" kur të jetë përemri vetor i vetës së tretë njëjës.

- Zgjatet dy vokale. P.sh.:

إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ .
قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَ هُوَ يُحَاوِرُهُ .
بِيَدِه - بِيَدِهِ مَلَكُوت
وَمَنْ يَأْتِه - وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا

نُؤْتِه - نُؤْتِهِ مِنْهَا
لِقَوْمِه - لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِه
هذِه - هذِهِ نَاقَتُ اللهِ
لَه - لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ
وَ إِنَّه - وَ إِنَّهُ هُوَ
قَالَ لَه - قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ

MEDI SILE ndahet në:

- Medi sile sugra
- Medi sile kubra.

SILE SUGRA

- Sile Sugra është atëherë kur pas përemrit vetor " **ه** – h " nuk ka hemze. P.sh.:

وَ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً

- Nëse para përemrit vetor "**ه**" është zanorja e gjatë apo sukuni, nuk zgjatet dy vokale, por këndohet shkurt. P.sh.:

خَلَقْنَهُ ، جَعَلْنَاهُ ، فِيهِ

- Përjashtimi në këtë rregull bëhet në suretul Frkan: **فِيهِۦ مُهَانًا**

- Nëse bëhet lidhja e fjalëve, atëherë "**ه**" nuk zgjatet, por këndohet shkurt. P.sh.:

إِنَّهُ الْحَقُّ ، وَ لَهُ الدِّينُ

- Është me sukun **فَا لْقِه ، ارجه**

Nëse nuk është përemër vetor "**ه**" nuk zgjatet:

يرضه

Nuk zgjatet edhe te fjalët: **ارجه** dhe **أَلْقِه** .

SILE KUBRA – ZGJATIMI I MADH

Nëse shkronja " **ه** – h " në rolin e përemrit vetor ka zanore para saj dhe pas saj vjen hemzeja, atëherë kalon prej zgjatimit të dy vokaleve në

zgjatim katër vokalesh dhe pesë vokalesh, por lejohet të këndohet edhe dy vokale, pra këndohet si medi munfasil. P.sh.:

مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا ، غَيْرُهُ إِنْ

Medi sile, pra zgjatimi bëhet vetëm me rastin e vazhdimit të leximit, ndërsa me rastin e ndaljes nuk këndohet gjatë dy vokale, por bëhet ndalja me sukun. P.sh.:

مِنْ عِلْمِهْ ، غَيْرُهْ ، إِنَّهْ ، لَا مبدل لكلماتِهِ وَ لن تجد مِن دُونِهِ مُلْتَحَدًا .

إِنَّهُ, بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ . قَالَ لَهُ, صَاحِبُهُ, .

Vërejtje:

Në disa mus'hafa çdo "**ه**" përemri vetor me dame i vendoset "**و** " i vogël, me kesre i vendoset "**ى** " e vogël: **لَهُ, بِهِ**

- **MEDI FERK** (zgjatimi i dallimit)

Ferk do të thotë dallim, për të dalluar formën lajmërues me formën pyetëse, atëherë e zgjasim aq shumë (6 vokale) edhe pse është hemzetul vesli (i cili hemze bën lidhjen, e gjatë lidhjes kërkon shkurtimin, pra jo zgjatimin në këto raste, obligohet që sa më shumë të zgjatet:

ءَآ الذَّكَرَيْن ، ءَآ الله ، ءَا لْآنَ

- **MEDI TEMKINË – ZGJATIMI I SHKOQITJES**

Kur dy "**و** " (va, va) ose dy "**ى** " (jaun, jaun) pranë njëra-tjetrës për të mos i bashkëngjitur, atëherë e zgjasim për t'i dalluar.

- **MEDI TEADHIME – ZGJATIMI I MADHËRIMIT**

Ndryshe quhet zgjatim i hiperbolizimit, pra kur të jetë fjala **اللهُ** , pra shkronja "**ل** " edhe pse ka zanore të shkurt "fet-hatun", e këndojmë gjatë të zgjaturit e tepërt mund ta bëjnë vetëm profesionalistët.

Në esencë fet-hatun këndohet shkurt, mirëpo të fjala e Allahut, edhe pse është fet-hatu nuk e këndojmë shkurt, por e këndojmë gjatë për të demonstruar zëshëm madhështinë e Zotit.

MEDI ARID I LIJNIT

Kur para shkronjës së fundit në të cilën ndalemi me sukun ndodh shkronja "و " dhe "ى " (shkronjat të Lijnit) bëhet zgjatimi jo natyror i Lijnit që quhet MEDI ARIDI I LIJNIT:

الْيَوْم ، نَوْم ، شَيْئٍ ، فَوْز

Zgjatet: 2 vokale,
4 vokale,
6 vokale.

Revmi si vazhdimi

Nëse te shkronjat e Lijnit këndohet dy vokale, atëherë te zgjatimet tjera (Medi MUNFASIL) zgjatet 2 vokale, 4 vokale, 6 vokale.
Medi MUTASIL zgjatet 4 vokale, 6 vokale.

Nëse Medi Lijni zgjatet 6 vokale, atëherë Medi Munfasili, Medi Mutasili, Medi Aridi zgjaten 6 vokale, e nuk lejohet të zgjaten më pak, sepse zgjatimet janë më të forta se Medi Lijni, prandaj zgjatimi më i dobët nuk zgjatet më shumë se zgjatimi më i fortë.

Nëse ndodh që lexuesi te Medi Munfasili zgjatet 2 vokale, nuk lejohet që Medi Lijni të zgjatet më shumë se dy vokale. Nëse te Medi Munfasili dhe Medi Mutasili e zgjatë 4 vokale, atëherë Medi Lijni nuk mund të zgjatet më shumë se 4 vokale.

Nëse te Medi Munfasili, Medi Mutasili dhe Medi lazmi e zgjatë 6 vokale, atëherë te Medi Lijni mund të ndalet dhe ta zgjatë 6 vokale; 4 vokale dhe 2 vokale.

NDALJA KUR SHKRONJA E FUNDIT E KA SUKUNIN RRËNJËSOR

Sukuni rrënjësore ose sukuni në shkronjës zbutësuese është sukuni i cili vjen në shkronjën e cila është në fund të fjalës, por pa shkronjë zgjatësuese para saj, lexohet sukuni si në të ndalur të leximit si në të vazhduar:

إِقْرَأْ ، خَلَوْ ، كَمْ ، أَلَمْ ، عَلَيْكُمْ

Në të gjitha këto raste lexohet vetëm me sukun të plotë dhe nuk lejohet as Ishmami as Revmi.

ARIDI ASNJANËS (MUTLAK)

Aridi Mutlak (sukuni akcidencial asnjanës) quhet atëherë kur paraqitet sukuni arid (pazanoshmëria e akcidencialit) pa zanore të gjatë, pa shkronjë zbutëse, pa " **ة** " të gjinisë femërore, dhe pa " **ه** " të përemrit vetor.

ذَالِكَ ، كَوْثَرْ ، أَحَدٌ ، تَوَكَّلْتُ

- Aridi asnjanës kur para sukunit fjala ka qenë me fet'ha si p.sh.: **ذَالِكَ كَوْثَرَ .** – Lexohet vetëm me sukun të plotë, pasi që shkronja e fundit është fet'ha dhe nuk lejohet Revmi dhe Ishmami.
- Aridi asnjanës kur para sukunit fjala ka qenë me kesrse si p.sh.: **وَ الْفَجْرِ ، أَنَّى لَكِ** lexohet me sukun të plotë dhe Revm.
- Aridi asnjanës kur para sukunit fjala ka qenë me dame si p.sh.: **أَحَدٌ ، تَوَكَّلْتُ** lexohet me sukun të plotë, me Ishmam dhe me Revm.

5. SUKUNI ARID ME “ ة - T” TË GJINISË FEMËRORE PA PASUR PARA SAJ ZANORE TË GJATË

Në Kur’an ndodhë që të ndalemi me sukun në fjalën kur ajo fjalë përfundon me **“ ة - T”** e gjinisë femërore, por para saj nuk ka zanore të gjatë, si p.sh.: فِتْنَةَ ، رَحْمَةٍ ، وِجْهَةٌ në të gjitha këto raste ndalja bëhet vetëm me sukun të plotë. Pasi që **“ ة - T”** e gjinisë femërore shndërrohet në **“ ه - H”.**

- Nëse është **“ ت - T”** e shtrirë e gjinisë femërore, atëherë përpos me sukun të plotë lejohet të lexohet me Ishmam dhe me Revm. P.sh.: وَ رَحْمَتُ lexohet me sukun të plotë me Ishmam dhe me Revm. Ndërsa kur të jetë me kesre, si p.sh. ذِكْرُ رِحْمَتِ lexohet me sukun të plotë dhe me Revm.

“ ه - H” E PËREMRIT VETOR

Dallimi në mes të përemrit vetor **“ ه - H”** dhe **“ ه - H”** të gjinisë femërore është:

1. E para **“ ه - H”** e përemrit vetor lexohet si në të vazhduar si në të ndalur, ndërsa **“ ة ”** e gjinisë femërore lexohet **“ ة ”** në të vazhduar, kurse **“ ه ”** në të ndalur të leximit.

2. E para **“ ه - H”** e përemrit vetor është emër, e dyta **“ ة ”** e gjinisë femërore është pjesëz shtesë.

3. E para **“ ه - H”** e përemrit vetor është e palakuar, e dyta **“ ة ”** e gjinisë femërore është e lakuar.

4. E para **“ ه - H”** e përemrit vetor tregon vetëm gjininë mashkullore, e dyta **“ ة ”** tregon vetëm gjininë femërore.

Dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme rreth asaj se si të bëhet ndalja te përemri vetor **“ ه - H”:**

Mendimi i parë: këndohet shkurt, mesëm dhe gjatë, por vetëm me sukun të plotë dhe nuk bëhet Ishmami dhe remi.

Mendimi i dytë: Nëse damiri **“ ه - H”** është me kesra këndohet shkurt, mesëm, gjatë me sukun të plotë dhe revm nëse këndohet shkurt.

Nëse damiri **“ ه - H”** është me dame, atëherë këndohet në 7 forma: shkurt, mesëm, gjatë me sukun të plotë; shkurt mesëm gjatë me Ishmam; dhe shkurt me revm. Pra, damir e pranon remin dhe Ishmamin.

Mendimi i tretë: Nëse para damirit është shkronja **“ ي - J”** e gjatë ose dame, atëherë këndohet shkurt, mesëm dhe gjatë me sukun të plotë dhe nuk e pranon Ishmamin dhe Revmin, si p.sh.:

فيه

إِلَيْه

راوه

Nëse para damirit është elifi zgjatues, atëherë lejohet në 7 mënyra:

1. Shkurt me sukun të plotë;
2. Mesëm **اجتباهُ** ;
3. Gjatë;
4. Shkurt me Ishmam;
5. Mesëm me Ishmam;
6. Gjatë me Ishmam;
7. Shkurt me Revm.

رَآهُ

Mendimi i tretë është më i pëlqyeshmi.

3. MEDI MUTASILI ARID I SUKUNIT (ZGJATIMI NDËRFJALOR I SUKUNIT AKSIDENCIAL)

Gjithmonë gjatë leximit në fund të fjalës ndalemi me sukun.

Të ndalurit me sukun shkakton medi aridin, pasi që para shkronjës me sukun ndodhen njëra prej zanoreve të gjata ا و ose ي .

Kur kemi sqaruar se medi mutasilin e shkakton " ء ", atëherë në të njëjtën kohë na paraqiten dy rregulla të cilat i formulojmë në një rregull, e ajo është MEDI MUTASILI ARID I SUKUNIT.

DEFINICIONI:

Kur sukuni arid është në shkronjën hemze " ء " dhe shkronja e para fundit është ndonjëra prej zanoreve të gjata (ا و ose ي), atëherë bëhet MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT.

- Zgjatet 4, 5 dhe 6 vokale

سَمَآء
يَشَآء
جَآء
قُرُوءْ
تَبُوء
سَوَآءٌ
سُوؤُ

Kur medi mutasilit i ndërhyn Medi Arid li sukuni, atëherë në zgjatimin e saj paraqiten këto mënyra të leximit:

1. Kur të jetë me fet'ha, si p.sh.: **وَ السَّمَآءَ بنيناها**

zgjatet në tri mënyra:

- me sukun të plotë 4 vokale;
- me sukun të plotë 5 vokale;
- me sukun të plotë 6 vokale;

Këtu kemi tri mënyrat e zgjatimit, por pa Revm dhe Ishmam.

2. Kur të jetë me kesre, si p.sh.: **وَ السَّمَآءِ وَ مَا بَنَاهَا**

zgjatet në 5 mënyra:

- me sukun të plotë 4 vokale;
- me sukun të plotë 5 vokale;
- me sukun të plotë 6 vokale;
- me revm 4 vokale;
- me revm 5 vokale;

Këtu kemi tri mënyrat e zgjatimit dhe plus dy tjerat me revm.

3. Kur të jetë me dame, si p.sh.: يَشَآءُ

zgjatet në 8 mënyra:

- me sukun të plotë 4 vokale;
- me sukun të plotë 5 vokale;
- me sukun të plotë 6 vokale;
- me Ishmam 4 vokale;
- me Ishmam 5 vokale;
- me Ishmam 6 vokale;
- me Revm 4 vokale;
- me Revm 5 vokale.

Këtu kemi tri mënyrat e zgjatimit dhe plus 5 mënyrat tjera me revm dhe Ishmam për shkak të takimit të dy shkaqeve, pra edhe shkakut sukun, por edhe shkakut hemze.

KUR LEJOHET SUKUNI I PLOTË DHE ISHMAMI

Kur shkronja e fundit është me el-kesretu (ـِـ), atëherë lejohet me sukun të plotë dhe revm, ndërsa nuk lejohet me ishmام P.sh.:

الرَّحِيم ، هَؤُلَآءِ

KUR LEJOHET SUKUNI I PLOTË REVM DHE ISHMAMI

Kur shkronja e fundit është me ed-dametu (__ُـ__) , atëherë lejohet me sukun të plotë, me revm dhe me ishmam. P.sh.:

نَسْتَعِين ، يَا نُوحُ
يَا صَالِحُ

TË NDALURIT ME ISHMAM

ISHMAM dot të thotë të bashkuarit e buzëve pas shqiptimit të sukunit, por pa u vonuar, dhe në të njëjtën kohë me lënë një vrimë të vogël mes tyre.

ISHMAMI bëhet kur shkronja e fundit është me kerre ose me dame, ndërsa nuk bëhet kur shkronja e fundit është me fet-ha.

Ishmami është 4 llojesh:

1. Bashkimi i buzëve siç u lartpërmend.
2. Bashkimi i buzëve në mes të fjalës me rastin e ajetit Kur'anor: **تَأْمَنَّا**,

pra bëhet bashkimi i buzëve në sukunin e nunit të parë dhe para bashkëngjitjes me nunin tjetër.

3. Ishmami i shkronjës me shkronjën tjetër.
4. Ishmami i zanores me zanore tjetër.

QËLLIMI I ISHMAMIT DHE REVMIT - GJYSMËZANORE

Qëllimi i remvit është për t'i sinjalizuar dëgjuesit zanoret të cilat i ka fjala nëse ndalet leximi, sepse nëse vazhdohet leximi dëgjuesi e kupton zanoren.
Ndërsa, me rastin e ishmamit, qëllimi është për t'i treguar shikuesit se, cila zanore është po të kishte vazhduar leximi.

KUR NUK LEJOHET ISHMAMI DHE REVMI

Ekzistojnë rastet kur nuk lejohet ishmami dhe remi, e ato janë:

1. Kur shkronja e fundit e ka sukunin rrënjësor. P.sh.:

فَلَا تَنْـهَرْ
وَ رَبَّكَ فَكَبِّر
وَثِيَابَكَ فَطَهِّر

Për arsye se ishmami dhe remi janë për të treguar zanoret, e jo për sukunin.

2. Pasi që zanorja fet-hatun (_َ_) është zanore që nëse pak shqiptohet, shqiptohet e tëra, pra nuk mundet që të dal vetëm një e treta e shqiptimit, atëherë nuk lejohet që të bëhet ishmami dhe remi kur fjala e fundit ka pas fet-hatun ose ka qenë në rasën kallëzore. Pra, në ato raste këndohet me sukn të plotë. P.sh.:

الْمُسْتَقِيم ، الَّذِينَ

- Kusht është që rasa kallëzore të mos jetë me tenvin.

3. Kur fjala e fundit është me shkronjën "ة" të gjinisë femërore, e në rast të ndaljes shndërrohet në "ه – H". P.sh.:

الْمَلَآئِكَة ، الْقِبْلَة ، لَعِبْرَة ، مَرَّةَ
هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ

Pra, pasi që "ة" ka humbur dhe është zëvendësuar me "ه – H", nuk ka çka të sinjalizohet apo të tregohet me ishmam ose me revm.
Ndryshe nga shkronja "ة – T" e gjinisë femërore kur shkronja e fundit është shkronja "ت" jo e gjinisë femërore, atëherë bëhet ishmami dhe revmi. P.sh.:

كَلِمَتُ ، سُنَّتُ ، تَابُوتُ

4. Aridu Shekli – formal:

انذِرِ النَّاسِ يَوْمَئِذٍ

MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN KALLËZORE

1. Zgjatet 4 vokale, sepse është MEDI MUTASIL dhe ARID.
2. Zgjatet 5 vokale, sepse është MEDI MUTASIL dhe
3. Zgjatet 6 vokale, sepse kalon në rolin e sukunit rrënjësor (LAZIM), pra hemzeja përforcohet me sukunin dhe bëhen shkaktarë të dyfishtë.

MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN GJINORE

1. Zgjatet 4. 5 dhe 6 vokale me sukun të plotë;
2. Zgjatet 4 dhe 5 vokale me revm:

نِسَآءِ ، أولآءِ

MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN EMËRORE

يَشَآء ، سَمَآء

1. Zgjatet 4, 5 dhe 6 vokale me sukun të plotë;
2. Zgjatet 4, 5 dhe 6 vokale me ishmam;
3. Zgjatet 4 dhe 5 vokale me reum.

4. EL-BEDEL ARID I SUKUNIT – (ZËVENDËSUESI AKSIDENCIAL I SUKUNIT)

Kur para sukunit arid ndodhohet njëra prej zanoreve të gjata dhe këtu janë zgjatime të hemzes, atëherë bëhet zgjatimi jo natyror që quhet EL BEDEL ARID I SUKUNIT. Shembull:

مُسْتَهْزِءُون
خَاطِئِين ، مُسْتَهْزِءِين
مَنَآب

Zgjatet 2, 4 dhe 6 vokale.

5. MEDI ARIDI I SUKUNIT TE " ھ – h " e gjinisë femërore

Shkronja "**ۃ** " e rrumbullakët nuk lexohet nëse në të bëhet ndalja apo pushimi i leximit. Si p.sh.:

التَّوْرَاة ـ التَّوْرَاه ، التَّوْرَاة ـ التَّوْرَاه ، كَمِشْكَاة ـ كَمِشْكَاه

Zgjatet shkurt mesëm dhe gjatë me sukun të plotë dhe nuk lejohet reumi apo ishmami për arsye se po të kishte vazhduar leximi nuk do të ishte lexuar " ھ ", por " ۃ ". Ky është shkaku pse nuk lexohet me revm ose me ishmam.

6. MEDI ARIDI I SUKUNIT TË " ہ – H " SË PËREMRIT

Kur pas ndonjërës prej zanoreve të gjata është përemri “ هُ – hu ”, mirëpo për shkak të ndaljes bëhet “ هْ – h ” me sukun (e pavokaliuar). P.sh.:

حَرِّقُوهُ ، رَاَوْهُ ، عَقَلُوهُ ، رَآهُ
فِيه ، عَلَيْه ،
عَلَّمْنَاه ، إِجْتَبَاه ، هَدَاه

Kurr nuk bëhet revm dhe ishmam nëse ndalemi në shkronjën “هـ – h” të përemrit.

Dallimi mes “هـ ” përemrit vetor dhe “ هـ ”gjinisë femërore:

E para: “هـ ” lexohet edhe në të vazhduar, edhe në të ndalur, ndërsa “ هـ ”e gjinisë femërore nuk lexohet nëse vazhdohet leximi.

E dyta: “ هـ ” damire vjen gjithmonë për gjininë mashkullore, ndërsa “ هـ ” e gjinisë femërore vjen gjithmonë për gjininë femërore.

1. FORMA TJERA TË ZGJATIMIVE MEDI SILE

Është zgjatim i cili vetëm paramendohet se është aty zanorja e gjatë “و” ose zanore e gjatë “ى” kur të jetë përemri vetor i vetës së tretë njëjës.

- Zgjatet dy vokale.

MEDI ARIDI është tri llojesh:

Gjatë - 6 vokale sikurse Medi Lazim, sepse bashkohen dy sukuna: sukuni i zanoreve të gjata dhe sukuni për shkak të ndalimit dhe për shkak se sukuni i ndalimit i gjason sukunit rrënjësor që zgjatet 6 vokale.

Mesëm - 4 vokale, sepse bashkohen dy sukuna: sukuni i zanoreve të gjata dhe sukuni për shkak të ndalimit, për shkak se ky sukun është degëzor, i rastit, pra jo rrënjësor, mund të zgjatet më pak se 6 vokale, pra 4 vokale.

Shkurt - 2 vokale, për arsye se kthehet në esencën (bazën) e tij – zgjatje natyrore po të vazhdonte leximi. Pra, nuk shikohet në sukun të ndalimit, por në ndalje pa shikuar a ka sukun apo jo.
SHEMBUJ TË MEDI ARIDIT:

الْعَالَمِينَ ،
الرَّحِيمِ ،
نَسْتَعِينُ ،

5. ZGJATIMI I DEGËZUAR (DYTËSOR)
MEDI LAZIM – ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM

Kur pas ndonjërës prej zanoreve të gjata vjen sukuni rrënjësor (ـْـ) bëhet zgjatje (togimi i zanoreve të njëjta) jonatyrore e domosdoshme, pa marrë parasysh se a ndalemi në lexim apo jo, dhe quhet MEDI LAZIM. P.sh.:

ص ، ق ، ن كاف ، ميم ، عين ، سين ، لام ، نون ، قاف ،
صاد طسم حم ن ص حا يا طا ها را
الم

- Zgjatet 6 vokale gjithmonë përpos në suretu Merjem zgjatja e shkronjës (عـ - ajn) dhe suretu Shura ku mund të zgjatet 6 vokale, por mund të shkurtohet në dy vokale.
- MEDI LAZËM është zgjatje e domosdoshme (VAXHIB) dhe haram është nëse shkurtohet.

- Quhet LAZËM për arsye se, u ndalëm apo e vazhduam leximin, patjetër duhet të zgjatet 6 vokale.

Shkaku:
Takimi i dy sukunave, pra zanorja e gjatë e pa vokalizuar në esencë quhet zanore me sukun dhe shkronja tjetër me sukun poashtu e pavokalizuar kështu që vendin e dy sukunave e zen gjatimi i zërit.

Medi Lazëm është dy llojesh:
- i fjalëve dhe
- i shkronjave.

Pastaj Medi Lazëm i fjalëve ndahet në:
- Medi Lazëm i fjalëve të lehta dhe
- Medi Lazëm i fjalëve të rënda.

Medi Lazëm i shkronjave ndahet në:
- Medi Lazëm i shkronjave të lehta dhe
- Medi Lazëm i shkronjave të rënda.

MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE

Nëse pas zanoreve të gjata (ا و dhe ى) pason skuni rrënjësor brenda fjalës quhet Medi Lazëm i fjalës. P.sh.: **الْحَآقَّة**

Medi Lazëm i fjalës është dy llojesh:
1. MEDI LAZËM I FJALËVE TË RËNDA dhe
2. MEDI LAZËM I FJALËVE TË LEHTA.

1. MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE TË RËNDA

Quhet Medi Lazëm i fjalëve të rënda sepse pas zanoreve të gjata (ا ، و dhe ى) pason teshtidi. P.sh.:

فَمَنْ حَآجُّكَ ، تُحَآجُّونِى ،
تَأْمُرونِّى ، دَآبَّةٌ

الطَّآمَّةُ ،	الْحَآقَّةُ
وَ الصَّآفَّآتِ ،	صَوَآفُّ
وَ حَآجَّهُ ،	الصَّآخَّه
وَ لَا الضَّآلِّينَ ،	ءَآ الذَّكَرَيْنِ

Zgjatet 6 vokale – për këtë janë pajtuar të gjithë.

Fjala **صوآفّ :**

- Nëse ndalemi në këtë fjalë dhe nuk e vazhdojmë leximin, atëherë shndërrohet si me sukun **صوآفْ**
- Sukun i plotë dhe revm: **مضآرّ**
- Sukun i plotë, revm dhe ishmam: **جآنٌّ**

2. MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE TË LEHTA

Nëse pas zanoreve të gjata (ا و dhe ى) pason sukuni rrënjësor jo me teshtid bëhet medi lazëm i fjalëve të lehta. Kjo ndodh vetëm dy herë në Kur'an: në suretu Junus ajeti 51 dhe 91 - **ءَآلْآنَ**

Quhet Medi Lazëm i fjalëve të lehta për arsye se në fjalë nuk ka teshtid dhe as bashkëngjitje - idgam.

ءَآ الْآنَ فَقَدْ كُنْتُ
ءَآ الْآنَ فَقَدْ عَصَيْتَ

MEDI LAZIM HARFIJ
ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM I SHKRONJAVE

Bëhet atëherë kur pas shkronjës alfabetike ndodhet harfimed zanorja e gjatë e cila bashkëngjitet me shkronjën e njëjtë. P.sh.:

الم
طسم

Medi Lazëm i shkronjave është dy llojesh:

1. Medi Lazim i shkronjave të lehta;
2. Medi Lazim i shkronjave të rënda.

MEDI LAZIM HARFIJ MUHAFEF – ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM SHKRONJORE E LEHTË

ياس ، ق

Quhet i shkronjës së lehtë, sepse kur të shqiptohet shkronja në të shqiptuar paraqitet zanorja e gjatë e cila kur të përfundon shqiptimi ndodhet sukuni rrënjësor e jo teshtidi apo idgami. P.sh.:

طسم حم ن ص

Medi Lazim i shkronjave gjithmonë vjen në fillim të sureve, asnjëherë në mes apo në fund të sureve dhe janë të përmbledhura në fjalën

كم عسل نقص :

كاف ، ميم ، عين ، سين ، لام ، نون ، قاف ، صاد .

كم عسل نقص

Këto 8 shkronja në Kur'an vijnë në 44 raste:

- Shkronja " **ك** " vjen vetëm 1 herë, në suretu Merjem.
- Shkronja " **م** " vjen vetëm 17 herë: në fillim të suretul-Bekare, Ali Imran, El-Earafë, Junus, Hud, Jusuf, Err-Rraëd, Ibrahimë, El-Hixhr, El-Ankebutë, Err-Rrumë, Lukman dhe Es-Sexhde.
- Shkronja " **ع** " vjen vetëm 2 herë: Në fillim të suretu Merjem dhe Esh-Shura.
- Shkronja " **س** " vjen vetëm 5 herë: Në fillim të sures Esh-Shuaraë,

El-Kasas, En-Neml, Jasinë dhe Esh-Shura.

- Shkronja “ **ل** ” vjen vetëm 13 herë: Në fillim të suretul Bekare, Ali Imran, Earafë, Junus, Hud, Jusuf, Err-Rraëd, Ibrahimë, El-Hixhr, El-Ankebutë, Err-Rrumë, Lukman dhe Es-Sexhde.
- Shkronja “ **ن** ” vjen vetëm 1 herë, në suretu Nunë.
- Shkronja “ **ق** ” vjen vetëm 2 herë: në suretu Esh-Shura dhe suretu Kaf.
- Shkronja “ **ص** ” vjen vetëm 3 herë: në fillim të suretul-Earafë, Merjem dhe Sadë.

Gjithsejtë **44** herë.

Medi Lazim Harfij Muthekal vjen në 10 raste;
Medi Lazim Harfij Shebhe Muthekal vjen në 4 raste.

Të gjitha këto shkronja zgjaten 6 vokale, përpos **عين** në dy raste mund të zgjatet mesëm, pra 4 vokale.

Shkronjat tjera zgjaten dy vokale përpos ا – elifit, i cili përbëhet prej tri bashkëtingëlloreve ا، ل dhe **ف** , mirëpo shkronja e mesme nuk është prej zanoreve të gjata.

Në fillim të sureve janë 5 shkronja të alfabetit të cilat zgjaten me zgjatje natyroer (Medi Tabiij) e ato janë:

حا يا طا ها را .

Pra mund të përfundojmë se shkronjat e alfabetit arab në fillim të sureve munden të jenë:

- Shkronjat të cilat nuk zgjaten fare **الف** – “ ا ”
- Shkronja të cilat zgjaten 2 vokale **حي طاهر**
- Skronja të cilat zgjaten ose 4, ose 6 vokale **عين** – “ع”
- Shkronja të cilat zgjaten 6 vokale **كم عسل نقص**

2. MEDI LAZËM HARFIJ MUTHEKAL - ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM SHKRONJORE E RËNDË

Quhet zgajtim i shkronjës së rëndë, sepse kur të shqiptohet shkronja nëtë shiptuar paraqitet zanorja e gjatë e cila kur të përfundojë përfundon shqiptimi ndodhet teshtidi apo idgami, e jo sukuni rrënjësor. P.sh. Lami në **الم الر** zgjatet 6 tone.

MEDI LAZIM
SHEBHE BILMUTHEKAL

I ngjashëm me të rëndën vjen vetëm në 4 vende në Kur'an:

- Shkronja " **ع** " në suretu Merjem dhe Esh-Shura: **كهيعص**
- Shkronja "**س**" në suretun-Neml **طس** dhe Esh-Shura: **طسم ﴿ تِلْكَ**

Është i ngjashëm me të rëndat, sepse paraqitet një lloj vështirësie në shqiptim të shkronjës dhe në zgjatim të saj, pra duhet të bëhet "Ihfaja" e nunit pas një zgjatimi të gjatë.

Në shumicën e librave të texhvidit këtë e konsiderojnë prej "Medi Lazim Harfij Muhafef", sepse Medi Harfij Muthekal e konsiderojnë vetëm atëherë kur pas zgjatimit të shkronjës bëhet Idgami (bashkëngjitja) me shkronjën tjetër, mirëpo këtu nuk ka bashkëngjitje, por ne e konsiderojmë të arsyeshme për të treguar në këtë rast se "Ihfaja" i gjason Idgamit.

الم ﴿ الله
ن ﴿ وَ الْقَلَمِ

يس ﴿ وَ الْقُرْآنِ الْحَكِيم ﴾

Në surete Ali Imran është mirë që të përfundohet leximi në ajetin **الم** , e pastaj të fillohet **الله** , me qëllim që të mos formohet zanore e gjatë e Elifit te fjala Allah.

Në suretu **يس** – Ja sin dhe **ن** – Nun, nëse ndërlidhen ajetet më e vlefshme është që të lexohet "Nuni" në fund të ajetit, por mundet edhe të bëhet bashkëngjitja e tyre me vavin e ajetit tjetër.

SHKAQET E ZGJATIMIT DYTËSOR

Janë dy shkaqe të zgjatimit dytësor:

1. Shkaku fjalor;
2. Shkaku kuptimor.

1. SHKAKU FJALOR është atëherë kur pas zanores së gjatë vjen hemzeja ose sukuni, sepse këto dy shkaqe janë shkaqe të zgjatimit jonatyror prej atij natyror.

2. SHKAKU KUPTIMOR është atëherë kur lexuesi ka për qëllim hiperbolizimin e mohimit ose vërtetësisë. P.sh.:

لا إِلَـٰهَ إلا الله
لا إِلَـٰهَ إلا أَنتَ سُبْحَـٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

Nuk lejohet zgjatimi i hiperbolizimit për çdo lexues, por këtë e bëjnë vetëm ata të cilët kanë njohuri të thellë në mënyrat e kiraeteve, sepse mund të ndodhë përzierja e mënyrave (turuk), e kjo është haram, ose mekruh.

Zgjatimi dytësor ka tri rregulla:
Vaxhib është posaçërisht për Medi Mutasilin;
I lejuar është për Medi munfasilin, bedelin, sukunin arid;
Lazim është posaçërisht për Medi lazimin.

SUKUNI ARID – SUKUNI AKSIDENCIAL PA ZGJATIM

Sukuni arid min gajri medi mutlak quhet sukuni arid pa vokale të gjata, pa " هـ – H", e gjinisë femërore, pa " هـ – H", e përemrit vetor dhe pa shkronjë të Lijnit (ا , ى).

- Rregulli: Nëse para të lexuarit me sukun ka qenë me fetha, këndohet vetëm me sukun të plotë:

الْكثرَ – الْكثرْ
ذَالِكَ – ذَالِكْ

- Nëse para të lexuarit me sukun ka qnë me ketra, këndohet me sukun të plotë,por edhe me revm:

وَ الْفَجْرِ – وَ الْفَجْرْ – وَ الْفَجْرْ ِ
أَنَا لَكِ - أَنَا لَكْ - أَنَا لَكْ ِ

- Nëse para të lexuarit me sukun ka qenë me dametu, këndohet me sukun të plotë, me revm, me ishmam:

1. Me sukun të plotë **أَحَدْ** – أَحَدٌ eha**d** – vetëm sukun i plotë.
2. Me revm - **إِحْدْ** – إِحْدٌ eha**d u** – gjysmëzanorja u quhet revm
3. Me ishmam - **أَحَدْ** – أَحَدٌ eha**d** sukuni i plotë + mbyllja e buzëve e menjëhershme quhet ishmam.

SHKRONJA “ ة ” ME SHTRATIN E RRUMBULLAKËT LEXOHET “ ه – H ”, E CILA TREGON GJININË FEMËRORE DHE RREGULLAT E SAJ

Fjalët e Kur’anit të cilat përfundojnë me “ ة ” e gjinisë femërore janë tri llojesh:

Lloji i parë: “ ة ” e gjinisë femërore për të cilën të gjithë dijetarët janë pajtuar për njëjësin e saj.

Lloji i dytë: “ ة ” e gjinisë femërore për të cilën të gjithë dijetarët janë pajtuar për shumësin e saj.

Lloji i tretë: “ ة ” e gjinisë femërore për të cilën dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme.

LLOJI I PARË:

Rregulli i ndaljes në fjalën kur shkronja e fundit është “ ة ” e gjinisë femërore për të cilën janë pajtuar të gjithë dijetarët se është njëjësi.

Esenciale është që “ ة ” e gjinisë femërore në fund të fjalës shndërrohet në “ ه – H ” nëse bëhet ndalja, pa marrë parasysh çka ka para saj. P.sh.:

وَ مَا هذِهِ الْحَيَاة الدُّنْيَا – الْحَيَاهْ ...
سُنَّةَ اللهِ – سُنَّهْ ...
إِنَّ الصَّلَاة كَانَ – الصَّلَاهْ ...
وَ مَنَاة الثَّالثة الأخرى – الثَّالثهْ ...
رَحْمَة رَبِّك – رَحْمَهْ ...

Ndërsa, nëse pas “ ة ” së gjinisë femërore vjen përemri vetor, atëherë ndalja bëhet te përemri vetor. P.sh.:

إِنَّ صَلاتِى وَ نُسُكِى
وَ رَحْمَتِى وَسعت كُلّ شَيْء

Përjashtim nga ky rregull bëhet në 41 vende në Kur’an të përsëritura 13 fjalë në të cilat fjalë nuk bëhet ndalja me “ ه - H ” , por me (ت).

LLOJI I DYTË:

“ ة ” e gjinisë femërore për të cilën të gjithë dijetarët janë pajtuar për shumësin, dhe nuk ka të bëjë me gjininë femërore dhe atë gjithmonë vjen kur është në pyetje shumësi i çrregullt.

Në të gjitha këto raste ndalja bëhet me “ ه ” , pra “ ة ” (T-ja) shndërrohet në “ ه ” (H). P.sh.:

لحَزَنَةِ جَهَنَّم - لحَزَنَهْ ...
أُلَآئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ اَلْفَجَرَةُ - الْفَجَرَهْ

Nëse është në pyetje si në rastin “ **افتدتهم** ” nuk bëhet ndalja as me “ ة ”, as me “ ه ”, por ndalja bëhet me përemrin vetor “ **هم** ” , e jo në fjalën “ **افتدت** ”.

LLOJI I TRETË:

Janë fjalët të cilat përfundojnë me “ ة ” ose me “ ت ”, por për të cilat dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme se a ka për qëllim njëjësin apo shumësin. Ato janë 7 fjalë që me përsëritje në Kur’an janë të shkruara në 12 vende:

1. Fjala “ **كَلِمَتٌ** ”. Për në 4 vende dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme se a ka për qëllim njëjësin apo shumësin:

   EN’AM, 115 **و تمت**
   JUNUS, 33
   JUNUS, 69
   MUËMINUN, 6

   Përpos këtyre 4 vendeve për të gjitha rastet tjera të kësaj fjale janë pajtuar se është njëjës si p.sh.:

انها كلمة
فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَبِهِ كَلِمَاتٍ

2. Fjala “ **غيابت** ”.

Për në dy vende dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme se a ka për qëllim njëjësin apo shumësin:

Jusuf **و القوه فى غيابت الجب**
Jusuf **ان يجعلوه فى غيابت الجب**

3. Fjala “ **بَيِّنَتٍ** ”.

Fatir **فَهُمْ عَلَى بَينت منه**

Përpos këtij rasti në të gjitha rastet tjera të gjithë dijetarët janë të pajtimit se ka për qëllim shumësi:

حتى تا تيهم التينة
بينات فى صدور الذين اوتوا العلم

4. Fjala “ **جمالت** ”.

5. Fjala “ **ايات** ”.

SUKUNI ARID ME (**ه** - H) e gjinisë femërore pa zanore të gjatë:

و التقوا فِتْنَةً
فبما رحمَة
وِجْهَة

Por, nëse është e shtrirë, atëherë bëhet:
Sukun i plotë **رحمت ربك - رحمتْ**
Revm
Ishmam

Sukun i plotë **ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّك**
Revm

SUKUNI ARID NË SHKRONJËN “ ٥ ” TË PËREMRIT VETOR

Për ndaljen me lukunin arid të shkronjës “ ٥ ” te përemri vetor dijetarët kanë dhënë tre mendime:

Mendimi i parë: ndalja bëhet vetëm me sukun të plotë, p.sh.:
لَهُ ، مِنهُ ، تؤاخذُهُ

Mendimi i dytë: nëse është me kesre, si p.sh. **بِهِ** , lejohet ndalja me sukun të plotë dhe me Ishmam. Nëse është me dame lejohet me sukun të plotë, me Ishmam dhe me revm.

Mendimi i tretë: Nëse është me kesre dhe para saj me kesre, si p.sh. **بِهِ** , dhe nëse është me dame dhe para saj me dame, si p.sh. **يكفلُهُ** , atëherë lejohet ndalja vetëm me sukun të plotë dhe nuk lejohet Ishmami dhe Revmi. Ndërsa nëse është me dame dhe para saj me fet'ha, si p.sh. **لَهُ** , ose me sukun para saj, si p.sh. **عَنْهُ** , atëherë lejohet ndalja me sukun të plotë, me Ishmam dhe Revm.

MEDI BEDELI – ZGJATIMI ZËVENDËSUES

Zanoret e gjata janë **ا ، و** dhe **ى** , mirëpo motërzimi i (**ا**) është (**ء**) hemzeja, pra kur pas hemzes (**ء**) pason njëra prej këtyre zanoreve të gjata (**ا ، و** dhe **ى**), atëherë bëhet togimi i zanoreve të njëjta. Togimin i zanoreve të njëjta e bëjmë zgjatim natyror, dhe quhet MEDI BEDEL (Zëvendësues i zgjatimit).

Pra, Bedel është atëherë kur takohen dy hemze me zanore: e para e vokalizuar, ndërsa e dyta me sukun: atëherë e dyta shndërrohet në shkronjë zgjatuese, pra bëhet togimi i dy zanoreve.

- Nëse para hemzes është fet'ha, shndërrohet në zanore të gjatë:

اَا (aa) أَاْ اَا

- Nëse para hemzes është kesre shndërrohet në zanore të gjatë:

اِى إِاْ اِى

- Nëse para hemzes është dame shndërrohet në zanore të gjatë:

اُو أُاْ اُو

Ky lloj zgjatimi është vaxhib të zgjatet vetëm dy vokale.

- Mirëpo, nëse pas shkronjës shndërruese vjen hemzeja në trup të fjalës bëhet Medi Muttasil. P.sh.: **بَرَآء**

- Nëse pas shkronjës shndërruese vjen hemzeja në kufirin mes dy fjalëve bëhet medi munfasil, p.sh.: **وَجَاءوا أَبَاهُمْ**

- Nëse pas shkronjës shndërruese vjen sukuni arid, atëherë këndohet shkurt, mesëm, gjatë.

2 vokale - **مَآبْ**

4 vokale - **مَآبْ**

6 vokale - **مَآبْ**

Rrënja e fjalës **آمَنَ** është **أَأْمَنَ** , pra dy hemze, Hemzeja e parë me fet-ha, ndërsa hemzeja e dytë me sukun, atëherë sukunin e zëvendëson Elifi dhe bëhen dy shkronja të njëjta, të cilat zëvendësohen në një shkronjë të gjatë **آمَنَ** .

Rrënja e fjalës **اوتى** është **أُوْتى** , pra dy hemze: hemzeja e parë me dame, ndërsa hemzeja e dytë me sukun, atëherë sukunin e zëvendëson elifi dhe bëhen dy shkronja të njëjta të cilat zëvendësohen në një shkronjë të gjatë **اوتى** .

Rrënja e fjalës **إِيمَانًا** është **إِئْمَانًا** , pra dy hemze: hemzjeja e parë me kesre, ndërsa hemzeja e dytë me sukun, atëherë sukunin e zëvendëson elifi dhe bëhen dy shkronja të njëjta të cilat zëvendësohen në një shkronjë të gjatë **إِيمَانًا** .

Zgjatimi i MEDI BEDELIT është zgjatim i lejuar.
Zgjatet sa dy vokale, por edhe mund të shkurtohet. P.sh.:

ءَادَمَ ، ءَامَنَ الرَّسُولُ ن ءَات ذا قربى

وَ ءَاتى الزَّكَاة
أُوتُوا
إِمَانَا

* Shart është që hemzeja të jetë në ballë të fjalës dhe para ndonjërës prej tri zanoreve të gjata.

* Nëse hemzeja është në trup (mes) të fjalës dhe pas saj është njëra prej zanoreve të gjata, këndohet gjatë, pra zgjatje natyrore dhe quhet "Bedel" (zëvendësues) vetëm formalisht apo mund të quhet ngjasim i medi bedelit, si p.sh. fjalët:

إِسْرَآءِيلَ ، مَسْؤُولًا ، وَ ءَابَآءَهُمْ
قُرْءَان

Medi bedeli bëhet në 7 mënyra:

1. Sukun i plotë 2 vokale
2. Sukun i plotë 4 vokale
3. Sukun i plotë 6 vokale
4. Ishmam 2 vokale
5. Ishmam 4 vokale } rruga **tedeli**
6. Ishmam 6 vokale
7. Revm 2 vokale

KATEGORITË E ZGJATIMEVE

Janë dy shkaqe të zgjatimeve jonatyrore, e ato janë:

- hemzeja (ء) dhe
- sukuni (◌ْ).

Varësisht nga shkaku zgjatimet munden të jenë:

- Zgjatime më të fuqishme dhe
- Zgjatime më të dobëta.

Çdo herë kur shkaku është më i fuqishëm, ashtu edhe zgjatimi është më i fuqishëm.

Çdo herë kur shkaku është më i dobët, ashtu edhe zgjatimi është më i dobët.

Sukuni rrënjësor si shkak i zgjatjes është më i fuqishëm se hemzeja shkaktare.

Renditja e zgjatjeve është kështu:

1. MEDI LAZËM më e fuqishmja,
2. MEDI MUTASIL ,
3. MEDI ARID,
4. MEDI MUNFASIL dhe
5. MEDI BEDELI.

1. MEDI LAZËM është zgjatimi më i fuqishmi për arsye se shkaktar është sukuni si në të ndalurit e leximit ashtu edhe në të vazhduarit, dhe se shkaqet janë në të njëjtën fjalë, ose në të njëjtën shkronjë.
Është e domosdoshme zgjatja 6 vokale tek të gjithë dijetarët e leximit të Kur'anit.

2. MEDI MUTASIL është zgjatim i rangut të dytë, për arsye se hemzeja si shkaktar dhe zanoret e gjata janë në një fjalë. Dijetarët janë të pajtimit që të zgjatet më shumë se zgjatja natyrore, pra nuk lejohet shkurtimi në dy vokale edhe pse disa e parashohin 4 vokale, e disa të tjerë 5 vokale.

3. MEDI ARID I SUKUNIT është zgjatim i rangut të tretë, sepse shkaktari Sukuni Arid është në të njëjtën fjalë me zanoret e gjata, pra sukuni nuk është rrënjësor, që do të thotë nëse vazhdohet leximi kthehet rregulli në bazë, pra në zgjatje natyrore (dy vokale). Ky zgjatim për këtë arsye është i lejuar të jetë i shkurtë (dy vokale), i mesëm (4 vokale) dhe i gjatë (6 vokale).

4. MEDI MUNFASILI është zgjatim i rangut të katërt, sepse shkaku – hemzeja (elifi) nuk është në të njëjtën fjalë, por në fjalën tjetër. Medi Munfasili lejohet të shkurtohet 2 vokale.

5. MEDI BEDELI është zgjatim i rangut të pestë.

Nuk lejohet zgjatimi i barabartë kur të jenë në të njëjtin ajet zgjatimi i fuqishëm me të dobëtin. P.sh. nuk lejohet që medi munfasil të zgjatet pesë vokale, ndërsa medi mutasil katër vokale, sepse në atë rast rangu më i dobët është zgjatur më shumë se rangu më i fuqishëm.

Nga ky rregull rezultojnë çështjet si vijojnë:

1. Nëse shkurtohet medi aridi në 2 vokale, lejohet medi mutasili 4 dhe 5 vokale, kjo nga shkaku se minimumi i medi mutasilit është 4 vokale, dhe po ashtu minimumi i medi aridit është 2 vokale, ndërsa lejohet 5 vokale sepse është më i fuqishëm se medi aridi dhe nuk ka kurrfarë pengese.

2. Nëse medi aridi këndohet 4 vokale, lejohet, që medi mutasili të zgjatet 4 vokale dhe 5 vokale.

- Zgjatet medi mutasili 4 vokale se barazohet me medi aridin.
- Zgjatet medi mutasili 5. 6 vokale se është më i fuqishëm se medi aridi.

3. Nëse zgjatet medi aridi 5 ose 6 vokale, atëherë nuk lejohet që medi aridi të zgajtet më pak se 5 ose 6 vokale sepse kjo është gjatësia më madhe e mundshme.

4. Nëse këndohet medi mnfasili 2 vokale lejohet që medi aridi të këndohet 2 dhe 4 vokale, po ashtu e dhe medi smutasili.
5. Nëse medi munfasili këndohet 4 vokale, lejohet medi aridi 4 vokale edhe medi mutasili 4 vokale, që të barazohen të gjitha zgjatimet, por lejohet që medi mutasili të zgjatet 5 vokale, pra më shumë se medi munfasili dhe medi aridi, për arsye se medi mutasili është aridi më i fuqishëm se ata të dy, por lejohet që edhe medi aridi të nivelizohet se është më i fuqishëm se medi munfasili dhe më i dobët se medi mutasili, pra medi aridit i lejohet deri në nivelizim të medi mutasilit, e më shumë jo.
6. Nëse medi munfasili zgjatet 5 vokale, atëherë medi mutasili dhe medi lazmi nuk lejohet të zgjaten më pak se 5 vokale, sepse atëherë do të ndodhte që më e dobëta të zgjatet më shumë se më e fuqishmja.

Në fund të kuptojmë se:

- nëse janë në ajet vetëm medi munfasilat, zgjaten njësoj,
- nëse janë medi mutasilët, zgjaten njësoj, pra e para duhet të nivelizohet me të dytën.
- nëse janë vetëm medi lazim-at, zgjaten njësoj.

وَ جَآءُوا أَبَاهُمْ ،
وَ لا آمين ،

TAKIMI I DY ZGJATIMEVE NË TË NJËJTIN VEND

Nëse në një fjalë, apo në dy fjalë, në të njëjtën kohë ndodhen dy shkaqe, njëri më i fortë, tjetri më i dobët, atëherë veprohet sipas rregullit të të fortit; nëse janë dy shkaqe dhe janë të forta, por njëri është më i fortë se tjetri, veprohet sipas rregullit të më të fortit. P.sh.:

Fjala **آمين** në suretu El-Maide **وَ لا آمين الْبيت الحرام**

Në këtë fjalë ndodhen dy shkaqe:

Shkaku i parë: është elifi i harfi medit, pra zgjatimi i Medi bedelit zëvendësuesit (◌َا).

Shkaku i dytë: është sukuni rrënjësor pas harfimedit, i cili zgjatet si në të vazhduar si në të ndalur të leximit).

Shkaku i parë është më i dobët se shkaku i dytë, bile më fortë, atëherë medi bedeli bie nga rregulli dhe mbetet vetëm Medi Lazimi.

Fjala **جَآنٌّ** në suretu Rrahman **وَ لا جَآنّ**

Nëse ndalemi në këtë fjalë ndodhen dy shkaqe:

Shkaku i parë: është sukuni rrënjësor pas zanores së gjatë (si në të ndalur, ashtu edhe në të vazhduar të leximit). Kjo do të thotë Medi Lazim.

Shkaku i dytë: është sukuni i ndalimit.

Shkaku i parë është më i fuqishëm se shkaku i dytë. Për këtë arsye nëse ndalemi, nuk ndalemi me sukunin arid, por me zgjatjen e domosdoshme Medi Lazim.

Njësoj është edhe me fjalën **غير مضآرّ** në suretu En-Nisa.

Në fjalën **رئَآء الناس** janë dy shkaqe:
Shkaku i parë: Hemzeja e cila është zëvendësuar, pra Medi Bedeli.
Shkaku i dytë: Pas zanores së gjatë është prapë hemzeja e cila e bën vaxhib Medi Mutasil.

Shkaku i parë (Medi Bedeli) është i dobët, ndërsa i dyti i fortë, kështu që veprohet me të fortin, pra me Medi Mutasilin dhe zhvleftësohet shkaku i parë (Medi Bedeli).

Njësoj sikur në këtë fjalë në suretu El-Mumtehine fjala **يرآء** .

Fjala **رءا أيديهم**
Shkaku i parë: është hemzeja e cila shkakton Medi Bedelin.
Shkaku i dytë: është elifi i cili shkakton Medi Munfasilin.

Shkaku i parë është i dobët, ndërsa i dyti i fortë, kështu që veprohet me të fortin, pra nuk zgjatet Medi Bedeli, por zgjatet Medi Munfasili.

Fjala **يشآء**

Në të ndalur në këtë fjalë paraqiten dy shkaqe:
Shkaku i parë: Pas zanores së gjatë është hemzeja, e cila shkakton Medi Mutasilin.

Shkaku i dytë: Pasi bëhet ndalja me hemze, bëhet ndalja me sukun, që do të thotë bëhet zgjatja Medi Arid Lisukun.

Shkaku i parë (hemzeja) është më i fuqishëm. Për këtë arsye nuk lejohet ndalja dy vokale siç bëhet në rastet tjera në zgjatimin e Medi Aridit, por vetëm Medi Mutasil.

Fjala **مَآب**

Në të ndalur në këtë fjalë paraqiten dy shkaqe:
Shkaku i parë: është hemzeja, e cila shkakton Medi Bedelin.

Shkaku i dytë: është sukuni Arid i cili shkakton Medi Aridin, pasi që bëhet ndalja. Atëherë nuk vlen rregulli i Medi Bedelit, por vetëm i Medi Aridit, pasi që Medi Aridi është më i fortë se Medi Bedeli.

TË NDALURIT NË FUND TË FJALËS

Të ndalurit në fund të fjalës mund të jetë:

1. me sukukun të plotë,
2. me ishmam,
3. me revm,
4. me hadhf dhe
5. me ibdal.

1) ME SUKUKUN TË PLOTË

Parësore (rrënjësore) është, që gjithmonë leximi të përfundon me sukunin e plotë të shkronjës së fundit, për arsye se fillimi bëhet me zanore.

2) TË NDALURIT ME REVM,

Revm do të thotë dobësimi i zërit të vokales deri në atë masë sa që i afërti e dëgjon, ndërsa i largëti nuk mund ta dëgjon.

Disa dijetarë kanë thënë se remi është të shqiptuarit e një të tretës së zanores me zë të ulët deri në atë masë sa, që e dëgjon i afërti, e jo i largëti.

Duhet ditur se remi është posaçërisht për te zgjatimi jonatyror i shkurtë, pra zgjatimi dy vokale i Medi Aridit, sepse në këtë rast i ngjason vazhdimit të leximit e jo të ndalurit.
Revmi bëhet:

- në rasën emërore, p.sh. نَسْتَعِينُ
- në rasën gjinore, p.sh. الرَّحِيمِ

Revmi nuk bëhet në rasën kallëzore (me fet-ha).
Revmi bëhet vetëm me rastin e të ndalurit të leximit, e jo me rastin e vazhdimit të leximit.

Revmi bëhet vetëm në fund të fjalës, përjashtim bën vetëm fjala në suretu jusuf ku remi bëhet në mes të fjalës: لا تَأْمَنَّا

Në esencë kjo fjalë ka qenë تَأْمَنُنَا , por është bërë dyfishimi i nunit dhe nevojitet me rastin e sukunit të parë të nunit të këndohet revm.

Fjala në të cilën ndalemi gjatë leximit është dhjetë llojesh:

LLOJI I PARË është përfundimi i fjalës, i cili ka sukunin rrënjësor, si p.sh.:
لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ ،
فَلا تنهر ،
فَإِذَا فَرَغْتَ فَا نْصَبْ

Rregulli: Ndalja bëhet e njëjtë sikurse edhe vazhdimi i leximit bëhet i njëjtë:

LLOJI I DYTË - Kur përfundimi i fjalës është me tenvin.

- nëse tenvini është i rasës kallëzore, pra En (ًا), atëherë tenvini zëvendësohet me elif, pra me zgjatim në të ndalur. P.sh.:

عِلْمًا ، خَبِيرًا ، أَمَدًا ، حَكِيمًا ،

- nëse tenvini është i rasës emërore __ٌ__ ose i rasës gjinore __ٍ__

, tenvini eliminohet në tërësi, sikurse të mos ekzistonte fare dhe ndalja bëhet me sukun në shkronjën e fundit të fjalës. P.sh.:

وَ اللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ،
رَحِيمٍ ،

LLOJI I TRETË – Kur shkronja e fundit e fjalës është me zanoren FET-HATU __◌́__ , nuk lejohet mënyrë tjetër, pos:

- shkurt, 2 vokale me sukun të plotë,
- mesëm, 4 vokale me sukun të plotë, dhe
- gjatë, 6 vokale me sukun të plotë,

pra, nuk lejohet REVMI dhe ISHMAMI. P.sh.:

عَالَمِينَ ، وَ من عَادَ ،

Shënim

❋ Kur shkronja e fundit e fjalës është me zanoren DAMETU __◌ُ__ , ndalja lejohet në shtatë forma:

1. Shkurt me sukun të plotë,
2. Mesëm me sukun të plotë,
3. Gjatë me sukun të plotë,
4. Shkurt me ishmam,
5. Mesëm me ishmam,
6. Gjatë me ishmam,
7. Shkurt me rumë, pra rumi bëhet vetëm nëse ndalemi te Medi Aridi shkurt, ndërsa nëse e këndojmë gjatë nuk lejohet të ndalurit me rumë, sepse rumi i ngjason vazhdimit të leximit dhe pse ndalemi dhe sikurse po të vazhdonte leximi nuk lejohet pos shkurt dy vokale, ashtu nëse këndohet shkurt vjen në radhë rumi. P.sh.:

يَا نُوحُ ،
يَا إِبْرَاهِيمُ ،
نَسْتَعِينُ

❋ Kur shkronja e fundit e fjalës është me zanoren KESRETU __◌ِ__ , ndalja bëhet vetëm në 4 forma:

1. Shkurt me sukun të plotë,
2. Mesëm me sukun të plotë,
3. Gjatë me sukun të plotë, dhe

4. Shkurt me Reumë.

P.sh.:

إِلَى صِرَاط الْمُسْتَقِيمِ

Shënim: Nëse është kesretu binai **وَ إِلَيْهِ متَابَ**

- Nëse bëhet ndalja e Medi Lijnit me Rumë duhet ta dimë se nuk bëhet zgjatje fare, pra sikurse gjatë vazhdimit të leximit ku nuk ka zgjatim dy vokalesh, por vetëm shkurt një vokale, ndërsa nëse bëhet zgjatimi dy vokalesh te MEDI LINI, atëherë nuk lejohet të bëhet Rumi.

- Nëse shkronja e fundit është me tevin, pa marrë parasysh me __ً__ apo __ٌ__ , atëherë eliminohet tenvini dhe bëhet Rumi vetëm për kesre apo për damen, e jo për tenvinin.

LLOJI I KATËRT – Kur shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është hemze (**ء**), ndërsa para saj është zanorja e gjatë e që quhet MEDI MUTASIL, pra bëhet më e fuqishme se MEDI ARID.

- nëse vokali i hemzes (**ء**) është fet-ha __ٔ__ , ndalja bëhet në tri forma:

E para: Mesëm, 4 vokale.
E dyta: Më shumë se mesëm, 5 vokale.
Pra, siç bëhet zgjatimi në të vazhduar të leximit ashtu bëhet zgjatimi në të ndalur të leximit.
E treta: Gjatë, 6 vokale, mirëpo në këtë rast ky zgjatim quhet MEDI ARID LI SUKUN dhe nuk quhet MEDI ARID. P.sh.:

وَ لا وٴتوا السفهآء
و يمسك السمآء
شآء ما افآء

- Nëse shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është hemze (**ء**) me kesre (__ٕ__) , ndalimi bëhet në pesë forma:

E para – Mesëm, 4 vokale, me sukun të plotë,
E dyta – Më shumë se mesëm, 5 vokale, me sukun të plotë,
E treta – Mesëm, 4 vokale, me Rum,
E katërta – Më shumë se mesëm, 5 vokale, me Rum,

E gjashta – Gjatë, 6 vokale, me sukun të plotë, pra nëse bëhet zgjatimi 6 vokale nuk lejohet Rumi, sepse ky zgjatim nuk lejohet në të vazhduarit të leximit, por vetëm në të ndalur. P.sh.:

مِنَ الْمَآءِ ، مِنْ مَآءٍ

- Nëse shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është hemze (**ء**) me dametun __ُ__ , ndalimi bëhet në 8 forma:

E para – Mesëm, 4 vokale, me sukun të plotë,
E dyta – Më shumë se mesëm 5 vokale, me sukun të plotë,
E treta – Mesëm 4 vokale, me Rumë,
E katërta – Më shumë se mesëm, 5 vokale me rumë,
E pesta – Mesëm, 4 vokale, me ishmam,
E gjashta – Më shumë se mesëm 5 vokale, me ishmam,
E shtata – Gjatë, 6 vokale, me sukun të plotë,
E Teta – Gjatë, 6 vokale, me ishmam.

LLOJI I PESTË – Kur shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është i dyfishuar (me teshtid), ndërsa para saj është zanorja e gjatë e që quhet MEDI LAZIM.

- Nëse shkronja e dyfishuar është me el-fet-ha-tun, këndohet gjatë, vetëm 6 vokale dhe me sukun të plotë, ndërsa nuk lejohet RUMI dhe ISHMAMI. P.sh.:

صَوَآفَّ ،
لا تضَآرَّ

- Nëse shkronja e dyfishuar është me el-kesretun, këndohet gjatë, vetëm 6 vokale, por lejohet edhe me sukun të plotë dhe me Rumë. P.sh.:

إِنَّ شر الدّواب ،
غَيْر مضآرّ

- Nëse shkronja e fundit e dyfishuar është me ed-dametu këndohet gjatë, 6 vokale, por lejohet me sukun të plotë, me ishmam dhe me Rumë. P.sh.:

كانها جَآنٌّ ،

LLOJI I GJASHTË – Kur shkronja e fundit ku ndalemi është " ﻫ " e përemrit vetor, pra " ﻫ " shtesë e fjalës së vetës së parë të gjinisë mashkullore.

Këtu nuk bën pjesë " ﻫ " e rrënjës së fjalës, apo " ﻫ " e cila është pjesë përbërëse e fjalës, si p.sh.:

فَوَكِه ، نفقه ، وَ إِنَّهُ عَنِ الْمنكر ،
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ ، لَئِنْ لَمْ يَنْتَهُ ، وجه ابيكم

" ﻫ " e përemrit vetor ka shtatë forma:

Forma e parë – Kur para saj është zanorja e gjatë e "vavun" pa marrë parasysh a është edhe shkronja e Linit apo jo. P.sh.:

خذوهُ ثم الجهيم صلوه رَأَوْهُ
وشروهُ و ليرضوه

Forma e dytë – Kur para saj është zanorja e shkurtë e dametu. P.sh.:

فَإِنَّ اللهَ يعلمُهُ عَلَى من يكفلهْ فَإِنَّهُ اثم قلبُهْ

Forma e tretë – Kur para saj është zanorja e gjatë " ى – Jaun" pa marrë parasysh a është Linë apo jo. P.sh.:

فالقيه قصيه عليه
إِلَيْه لديه

Forma e katërt – Kur para saj është zanorja e shkurtë kesre. P.sh.:

بِأَمْرِه لِحُكْمِه ذكر ربه

Forma e pestë – Kur para saj është zanorja e gjatë elif. P.sh.:

إجتباه هدیناه و فدیناه

Forma e gjashtë – Kur para saj është sukuni i vërtetë. P.sh.:

مِنْه فَلْيَصُمْه ابلغه

Forma e shtatë – Kur para saj është el Fet-hatu. P.sh.:

ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَه .
ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَه .

LLOJI I SHTATË - Kur shkronja e fundit ku ndalemi është me ndonjërën prej zanoreve të shkurta, dhe para saj nuk ka " هـ " të përemrit vetor, as zanore të gjatë, e as shkronjë të Linit.

- Nëse është me zanoren e shkurt el fet-hatu, atëherë ndalja bëhet vetëm me sukun të plotë dhe nuk lejohet Rumi dhe Ishmami:

لكيلا يعلم
الا من ظلم
أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَر
هنالك

- Nëse është me zanoren e shkurtë ed-dametu lejohen tri format: me sukun të plotë, me rumë dhe me ishmam:

إِنِّى توكلت
اين ما كنتُ
يَا مَرْيَمُ
يَا صَالِحُ
من قبل و من بعد

- Nëse është me zanorën e shkurtë el-kesretu lejohen dy format: me sukun të plotë dhe me rumë. P.sh.:

وَ الْعَصْرِ
فِى الْمَسَاجِدْ
فَهل من مدكر
اهكذا عرشكِ
انى لكِ

Ky lloj ndalimi quhet **sukuni arid** i të ndalurit.

LLOJI I TETË – Kur shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është " ة " e gjinisë femërore e cila për shkak të ndaljes shndërrohet në " هـ " (H).
Kjo shkronjë vjen në dy forma:

Forma e parë: Nëse para saj është elifi (ا). P.sh.:

وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ ،

عَلَى حياة ،

Lejohet të zgjatet:

- shkurt, 2 vokale, me sukun të plotë,
- mesëm, 4 vokale, me sukun të plotë,
- gjatë, 6 vokale, me sukun të plotë.

Forma e dytë: Nëse nuk ka para saj elif (ا). P.sh.:

الْجَنَّة ، رَحْمَة ، نعمة

Në këto raste bëhet vetëm shndërrimi i shkronjës " ة " (T) në " ه " (H) dhe nuk lejohet as rumi, as ishmami, sepse zanorja ka qenë pjesë përbërëse e shkronjës " ة " (T) e jo e shkronjës " ه " (H).

Mirëpo, në 13 fjalë ku shkronja " ة " (T) e rrumbullakët është shkruar me " ت " (T) të shtrirë të zgjatur, lejohet edhe rumi edh ishmami, sepse zanorja është pjesë e shkronjës " ت " (T).

LLOJI I NËNTË – Kur shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi ka qenë me sukun të plotë, mirëpo për shkak të lidhjes, nuk janë shkruar dy sukuna (sukuni i shkronjës së fundit të fjalës së parë me sukunin e shkronjës së parë të fjalës së dytë), por është zëvendësuar me zanoren e ngjitjes së fjalëve. P.sh.:

قُمْ – قُمِ اللَّيْلَ
رُجّتْ – رُجّتِ الأَرْ
وَ أَنْتُمْ - وَ أَنْتُمُ الأَعلون

Nëse bëhet ndalja në këto fjalë, ndalja bëhet vetëm me sukun të plotë dhe nuk lejohet as Rumi, as Ishmami, sepse esenciale ka qenë sukuni i plotë, ndërsa shtesë apo sekondare zanorja.

LLOJI I DHJETË – Kur shkronja e fundit e fjalës ku ndalemi është shkronja " م " e shumësit. P.sh. fjala:

عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

Në këtë rast nuk lejohet as ishmami, as rumi, por vetëm të ndalurit me sukun të plotë.

PËRFUNDIM

- Nga e gjithë ajo çka treguam më lart, kuptojmë se Rumi dhe Ishmami nuk bëhen në shkronjën e fundit të fjalës e cila është me fet-hatun __ـ__ .

Nuk bëhet Rumi në zanoren el-fet-hatu, sepse zanorja el-fet-hatu është zanore e shpejtë në theksim dhe nëse një pjesë e zanores theksohet, theksohet zanorja e plotë.

Nuk bëhet Ishmami në zanoren el-fet-hatu, sepse bashkimi i buzëve pas sukunit sinjalizon damen, e jo fet-hatun.

- Rumi dhe Ishmami nuk bëhen në shkronjën “ة – t” të gjinisë femërore e cila shndërrohet në “ه – h” për shkak të ndaljes.
- Rumi dhe ishmami nuk bëhen në shkronjën “ م - m ” të shumësit.
- Rumi dhe ishmami nuk bëhen në zanoren, e cila paraqitet vetëm për shkak të takimit të dy sukunave.
- Ishmami nuk bëhet në zanoren me el-kesretu, sepse bashkimi i buzëve sinjalizon el-dametun, ndërsa zanorja el-kesretu tregon gjinoren.
- Rumi bëhet në zanoren me el-kesretu dhe zanoren me el-dametu, sepse që të ey zanoret janë të rënda dhe me Rum mund të sinjalizohen.

KAPITULLI I SHTATË

NUNI ME SUKUN (SHKRONJA ن – Nun E PAVOKALIZUAR) DHE TENVINI (DYZANORËSHI)

NUNI ME SUKUN DHE TENVINI

Cilësitë e shkronjës **ن** - Nun janë:

Rrëshqitëse	Shkëputëse	Ultësuese	Mesatare	Haptësuese
الادلاف	الانفتاح	الاستفال	التوسط	الجهر

Shkronja “ **ن** - nun ” mundet të jetë:

- me sukun ◌ْ ,
- me vokale (__◌َ___ _____ ___◌ُ__) ,
- në mes të fjalës, dhe
- në fund të fjalës.

Ne do të flasim vetëm për nunin me sukun (të pavokalizuar).
Nuni me sukun (i pavokalizuar) paraqitet në emra, folje dhe pjesëza:

- Në emra **سنبلة سندس**
- Në folje **يَنْظُرْ ، يَنْهَى**
- Në pjesëza **مِنْ ، عَنْ ، إِنْ**

Nunin me sukun kemi për qëllim jo nunin me sukun i cili ndodhet brenda teshtidit, p.sh. **أَنَّارُ أَنْنَارُ ، إِنَّ إِنْنَ**

- As nunin me zanore ose të vokalizuar, p.sh.: **إِنِ ٱرْتَبْتُمْ**
- As nunin i cili është me zanore në fund të fjalës, por bëhet me sukun vetëm pas ndaljes e që quhet sukuni arid i shkronjës. P.sh.:

تَعْلَمُونَ - تَعْلَمُونْ -

Tenvini është dyfishimi i zanoreve i cili shkruhet vetëm në fund të fjalës dhe atë në fund të fjalës e cila tregon emër e jo folje. Disa dijetarë e kanë përshkruar se tenvini e përcjellë emrin deri në fund nëse kalon apo vazhdon më tutje, ndërsa nëse ndalet leximi nuk e përcjell emrin. Që do të thotë se tenvini është zërim (fonim) i nunit me sukun, i cili vjen në fund të fjalës p.sh.: **نَارٌ - نَارُنْ** pra, përfundimi është me nun me sukun por ne nuk e shkruajmë, por vetëm e mbajmë në mendje dhe e lexojmë **نْ** nun me sukun.

Tenvini i ka tri zanore të dyfishta, pra dy dametun, dy kesretun dhe dy fet'hatun. Përfundimi është me nun me sukun, por ne nuk e shkruajmë.

Sikurse edhe njeriu i cili sillet me njerëzit tjerë në bazë të raporteve me tjerët: ndonjëherë ndahet në vete, veçohet dhe largohet nga të tjerët, ndonjëherë bashkohet me të tjerët dhe bëhet si një trup, ndonjëherë fshihet prej të tjerëve, ashtu ndonjëherë e ndryshon personalitetin e tij dhe bëhet sikur person tjetër. Ashtu edhe nuni i palokalizuar dhe tenvini sillet me shkronjat e tjera të alfabetit prej *hemzes* e deri te *Janun*.

Pra, gjendja e tij ndryshon varësisht se me cilën shkronjë është në raport:

- ndonjëherë ndahet, veçohet dhe nuk bashkohet me disa shkronja,
- ndonjëherë bashkohet me shkronjat tjera dhe bëhet trup me to,
- ndonjëherë e fshehë personalitetin para shkronjave tjera,
- ndonjëherë shndërrohet tërësisht në personalitet (shkronjë) tjetër.

Pra, rregullat e nunit me sukun dhe tenvinit janë:

1. Idh-hari (të kënduarit e plotë dhe rrjedhshëm),
2. Idgami (të bashkëngjiturit dhe të asimiluarit),
3. Iklabi (të shndërruarit, disimilimit), dhe
4. Ihfa-ja (të fshehurit).

1. IDHHARI

IDHHAR do të thotë qartë, thekshëm dhe rrjedhshëm.
Në terminologji do të thotë: Shqiptimi i shkronjës sa më qartë, sa më thekshëm dhe sa më rrjedhshëm.

Shkronjat e IDHHARIT janë 6: Hemze (ء), haun (ه), ajnun (ع), Haun (ح), gajni (غ) dhe Haun (خ).

Nëse para nunit me sukun apo tenvinit gjendet ndonjëra prej 6 shkronjave të fytit (ا ه ح ع غ خ), patjetër nuni me sukun duhet të shqiptohet rrjedhshëm dhe i plotë.

مَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ ، إِنْ أَرَدْتُمْ ، مِنْ هَادٍ ، فَمَنْ حَآجَّكَ ، مَنْ خَيْرٍ ، مَنْ خَشِيَ ، فَإِنْخِفْتُمْ ، مِنْ عَمَلِنْ ، مِنْ غَيْرِكُمْ ، مِنْ غِسْلِينٍ .

Gjatë idhnarit – shqiptimit të rrjedhshëm duhet pasur kujdes që, as të mos bëhet kalkale, as idgam, as sekte (ndërprerje), por me saktësi shqiptim të plotë dhe të rrjedhshëm të nunit.

Idhhari ka tri kategori:

Kategoria e lartë – Shqiptimi para hemzes dhe shkronjës **ها**

Kategoria e mesme – Shqiptimi para Ajnit dhe Haut **ح**

Kategoria e ulët – Shqiptimi para hajnit dhe Haut **خ**

Idhhari i nunit me sukun mund të vjen në trup të fjalës dhe në kufirin mes dy fjalëve, ndërsa Idhhari i tenvinit vjen vetëm në kufirin mes dy fjalëve. Nga kjo vijmë në konkludim se Idhhari vjen në 18 raste, që do të thotë 12 raste të nunit me sukun dhe 6 të tenvinit.

الحرف	مع النون الساكنة فى كلمة	مع النون الساكنة فى كلمتين	بعد التنوين
الهمز	(ينأون)	(من آمن)	(و جنات

			ألفافا)
الهاء	(ينهون)	(من هاد)	(حرف هار)
العين	(أنعمت)	(من عمل)	(سميع عليم)
الحاء	(و انحر)	(فان حاجوك)	(عليم حليم)
الغين	(فسينغضون)	(من غل)	(و رب غفور)
الخاء	(و المنخنقة)	(من خلاق)	(عليم خبير)

Shkak i Idhharit është se nuni me sukun dhe tenvini artikulohen prej majës së gjuhës, ndërsa shkronjat gërmazore prej thellësisë së fytit, pra pasi nuk kanë gjëra të përbashkëta shqiptohet nuni me sukun dhe tenvini qartë.

Sikurse shenjat e komunikacionit, kur një shenjë tregon "**ndalu"** , ndërsa ndonjë shenjë "**ndalim parkingu**", ashtu edhe Idhhari e ka shenjën – e shenja e saj është koka e shkronjës "**خ** ", ﺧـ pa pikë. sh.

مِنْ خَيْر

Ndërsa kur të jetë tenvini i cili bëhet Idhhar, atëherë dy fet'hatun, dy kesretun dhe dy dametun janë paralel.

(__ً___ _____ ___ٌ__) ,

ٍ

2. IDGAMI - BASHKËNGJITJA

IDGAM do të thotë depërtim i diçkaje në diçka.
Në terminologji do të thotë: Depërtimi i shkronjës me sukun në shkronjën me zanore ashtu, që bëhen një shkronjë e përforcuar si me teshtid. Në këtë

rast kemi të bëjmë depërtimin e nunit me sukun apo tenvinit në shkronjën me zanore ashtu, që shkrirja e saj shndërrohet në shkronjën në vijim. Shkronjat në, të cilat depërton, shkrihet dhe shndërrohet nuni me sukun janë:

الْيَاءُ - ي
النُّونُ - ن
الْمِيمُ - م
الْوَاوُ - و
اللامُ - ل
الرَّاءُ - ر

Idgami është dy llojesh:

- Idgami meal guneh / hundërzore /,
- Idgami bila guheh / çhundërzore /.

Fusnotë: Asimilimi – Asimilimi është ndërrimi fonetik që pëson një zanore ose bashkëtingëllore në kontakt me një tjetër brenda një fjale, në kufirin midis dy fjalëve ose si rezultat i rënies së (ë)-së së patheksuar. Tingulli që shërben si asimilues i një tingulli tjetër, i transmeton këtij të fundit, plotësisht ose pjesërisht, njërin ose disa prej tipareve të tij nyjëtimore.

2. a) IDGAMI MEAL GUNEH

BASHKËNGJITJA DHE SHNDËRRIMI I HUNDËRZUAR

Kur në fund të fjalës ndodhet nuni me sukun apo tenvini dhe menjëherë në fjalën tjetër njëra prej katër shkronjave (**ي م ن و**), atëherë bëhet depërtimi – shkrirja dhe bashkëngjitja e tyre në shkronjën paraprake.

Kjo shkrirje dhe bashkëngjitje quhet Idgamu meal gune (shkrirje dhe shndërrim dhe bashkëngjitje e hundëruar). P.sh.:

مِنْ وَلِيٍّ ← مِوْ وَلِيٍّ ← مِوَّلِيٍّ
مِنْ نَارٍ ← مِن نَارٍ ← مِنَّارٍ
مِنْ يَوْمٍ ← مِي يَوْمٍ ← مِيَّوْمٍ
مِنْ مَا ← مِمْ مَا ← مِمَّا
مِنْ مَالٍ ← مِمْ مَالٍ ← مِمَّالٍ
مَنْ يَقُولَ ← مَيْ يَقُولُ ← مَيَّقُولُ
بَرْقٌ يَجْعَلُونَ ← بَرْقُيْ يَجْعَلُونَ ← بَرْقُيَّجْعَلُونَ
مِنْ وَادٍ ← مِوْ وَادٍ ← مِوَّادٍ
مِن نَاصِرِينَ ← مِنْ نَاصِرِينَ ← مِنَّاصِرِينَ
مِنْ وَلِيٍّ ← مِوْ وَلِيٍّ ← مِوَّلِيٍّ
عَذَابٌ مُهِينٌ ← عَذَابُمْ مُهِينٌ ← عَذَابُمُّهِينٌ
قَوْلٌ مَعْرُوفٌ ← مِوْ وَادٍ ← مِوَّادٍ

مَن يَعْمَلْ ، وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
مِن وَلَدٍ ، خَيْرٌ وَ أَبْقَى
مِن مَسَدٍ ، قَوْلٌ مَعْرُوفٌ
مِن نَذِيرٍ ، كُلَّا نُمِد

Shkrirja dhe bashkëngjitja bëhet në atë mënyrë sa që formohet një tingull i këndshëm i cili duhet të burojë nga fyti dhe të kalojë në fortësinë e hundës (Hajshumit).

- GUNEH duhet të shqiptohet me fortësinë e hundës, e jo me zërimin e gjuhës.
- Zgjatja e idgamu meal guneh duhet të jetë dy vokale.
- Idgamu meal guneh ndryshe edhe quhet idgami i mangët për arsye se mbetet pjesërisht nuni me sukun apo tevini. Pra, Ruhet karakteri hundor i bashkëtingëlloreve.

Shkak i bashkëngjitjes është ngjashmëria, afërsia dhe njëllojshmëria e këtyre shkronjave me nunin me sukun (të pavokalizuar) dhe tenvinit.

1. Se është i njëjtë me shkronjën **ن** - n ;
2. Se është i përngjashëm me shkronjën **م** - m, si në vendartikulim, si në hundorëzim, si në të gjitha cilësitë tjera;

3. Se është i përafërt me shkronjën **و** - v dhe **ي** - j, si nga vendartikulimi, si nga cilësitë.

Shenja e Idgamit në Mus'haf është vendosja e teshtidit mbi shkronjë.

Është kusht te idgami që shkronjat e idgamit të jenë në fjalë të ndryshme, që do të thotë: nëse këto shkronja janë brenda fjalës ku është nuni me sukun nuk bëhet idgam siç është rasti në mes të fjalës, por është vaxhib (e domosdoshme) të këndohet nuni me sukun rrjedhshëm, dhe quhet Idhhar asnjënës (qartësi e plotë). Pra, Idhhar asnjanës (mutlak) P.sh.:

بُنْيَان ، قنوان ، سنوان ، دُنْيَا

P.sh. po të bëhej Idgami në fjalën **سنوان** do të merrte kuptimin **سوان** e që ka krejt domethënie tjetër.

Ky lloj i Idhharit quhet Idhhar asnjanës për arsye se kemi katër lloje të Idhharit dhe për të dalluar prej tyre. Llojet e Idhharit janë:

1. Idhhari Halkij (Fytor);
2. Idhhari Kamerij (Hënor);
3. Idhhari Shefevij (Buzor) dhe
4. Idhhari Mutllak (Asnjanës).

Shenja e këtij lloji të Idhharit është se shkronja **ن** me sukun dhe shkronja **و** ose **ى** janë në trup të fjalës shenja e Idhharit asnjanës nuk është **ن** elipsoide, por plotësisht ◌ْ e rrumbullakët.

Në Kur'an ekzistojnë dy raste ku dijetarët kanë dhënë dy mendime:

1. Dijetarët të cilët mendojnë se bëhet idgam si në rastet tjera;
2. Dijetarët të cilët mendojnë se nuk bëhet idgam, por idhhar, duke u arsyetuar se " **س** " dhe " **ن** " janë shkronja të alfabetit të cilat edhe pse mund të ngjiten me ajetin vijues ato konsiderohen sikur të ishim ndalur e pastaj të vazhdojmë. Këto dy raste janë:

ياسين (1) وَالْقُرْءَانِ الْحَكِيمِ (2)
ن وَ الْقَلَمِ وَ مَا يَسْطُرُونَ (2)

Sipas mendimit të parë lexohet:
Jasiiii**n**. vel Kur'anil Hakimë.
Nuuuu**n** – vel Kalemi ve ma jesturunë.

Sipas mendimit të dytë lexohet:
Jasiiii**v** vel Kur'anil hakim.
Nuuuu**v** vel kalemi ve ma jesturunë.

2. b) IDGAMI BILA GUNEH - ASGJËSIMI BASHKËNGJITJA E ÇHUNDËRZUAR (GOJOR)

Kur në fund të fjalës ndodhet nuni me sukun apo tenvini dhe menjëherë në fillim të fjalës tjetër njëra nga bashkëtingëlloret (ل dhe ر), atëherë bëhet depërtimi, shkrirja dhe bashkëngjitja në shkronjën paraprake.

Kjo shkrirje dhe bashkëngjitje quhet Idgamu bila guneh, që do të thotë shkrirje e plotë dhe pa mbetjen e pjesshme të nunit me sukun apo teminit, por bëhet plotësisht "ل" e dyfishuar (me teshtid), respektivisht " ر " e dyfishuar (me teshtid). P.sh.:

مِن رَبِّكَ ← مِرْ رَبِّكَ ← مِرَّبِّكَ
مِن لَدُنْ ← مِلْ لَدُنْ ← مِلَّدُنْ
مِن رَبِّهِمْ ← مِرْ رَبِّهِمْ ← مِرَّبِّهِمْ
هُدًا لِلْمُتَّقِينَ ← هُدَلْ لِلْمُتَّقِينَ ← هُدَلِّلْمُتَّقِينَ
ثَمَرَتٍ رِزْقًا ← ثَمَرَتِرْ رِزْقًا ← ثَمَرَتِرِّزْقًا
غَفُورٌ رَحِيمٌ ← غَفُورُرْ رَحِيمٌ ← غَفُورُ رَّحِيمٌ

Ky Idgam është i plotë, që do të thotë: Humbet karakteri hundor i shkronjës dhe ruhet karakteri gojor i shkronjës pasuese.

Ky idgam është i plotë.

Për dallim nga idgamu meal guneh, ky idgam nuk mbahet sa dy vokale, por më shkurt, pra sa një vokal.

Është kusht te Idgami bila guneh që shkronjat të jenë në fjalë të ndryshme që do të thotë – nëse këto shkronja janë brenda fjalës ku është nuni me sukun nuk bëhet idgam, por bëhet idhharë i plotë.

Sikurse te Idgami mealgune edhe te Idgami bilagune shkak i bashkëngjitjes është ngjashmëria, afërsia dhe njëllojshmëria e këtyre dy shkronjave me nunin me sukun (të pavokalizuar) dhe tenvinin.

Përfundim:

Idgami është dy llojësh:

1. Idgami mealgune (Idgami i hundorëzuar);
2. Idgami bilagune (Idgami i johundor).

Përpos kësaj kemi edhe ndarjen tjetër, i cili është dy llojesh:

1. Idgami Kamil (I plotë);
2. Idgami Nakis (Jo i plotë).

3. IKLABI – SHNDËRRIMI, TJETËRSIMI DISIMILIMI

IKLAB do të thotë shndërrim apo konvertim.

Shkronja e cila e shkakton IKLABIN është shkronja ب pas nunit me sukun apo tenvinit.

Pra, kur pas nunit me sukun apo tenvinit vjen shkronja ب, bëhet shndërrimi i nunit me sukun në shkronjën م dhe quhet IKLAB.

Shndërrimi i sukunit dhe tenvinit në shkronjën م, pastaj edhe fshehja me hundorëzim është vaxhib.

Për ta shndërruar shkronjën ب në م nevojiten tutre hapa të njëpasnjëshëm:

1. Shndërrimi i nunit me sukun apo tenvinit në م të plotë në të shqiptuar, jo në të shkruar.

2. Shkronjën م të shndërruar para shkronjës ب të fshihet duke i lënë buzët e çelura pak.
3. Të formohet tingulli hundor (guneh) deri sa është duke u fshehur shkronja م , sepse cilësi e shkronjës م është tingulli gjysmë hundor (guneh), pastaj plotësisht plotësisht të bashkohen buzët në shqiptimin e shkronjës ب .

Për dallim nga Idgamu meal guneh dhe Idgamu bila guneh, Idgami bëhet edhe në një fjalë, por edhe në lidhje të dy fjalëve, pra në trup të fjalës dhe në kufirin në mes dy fjalëve. P.sh.:

- Në trup të fjalës **أَنبِئْهُمْ**
- Në kufirin mes dy fjalëve **شَهَادَاتٍ بِاللهِ ـ مِن بَعْدِ**

IKLABI mbahet (tingëllon) sa dy vokale dhe bëhet me zërim hundor (meal guneh). P.sh.:

شَهَادَاتِ بِالله ، لَنَسْفَعَا بِالنَّاصِيَة ، زوجٍ بهيج ، وَ أَمَّا مَنْ بَخِلَ ، أَنْ بُورِكَ ، سَمِيعٌ بَصِيرٌ.

أَنبَاكَ هَذَا ، أَنبِؤُونِى ، أَنبورك ، آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ ، صُمٌّ بُكْمٌ

Shkak i iklabit: Afërsia e shkronjës ن dhe tenvinit me shkronjën ب .

Shkaku tjetër: është ajo se, vetëm me një angazhim dhe përpjekje të vogël mund të shndërrohet ن dhe tenvini në م , e pastaj me një përpjekje të vogël bëhet fshehja se sa po të bëhej *shqiptimi i qartë* (Idhhar) apo bashkëngjitje (Idgam).

Shkak tjetër: Sepse është vështirë të bëhet bashkëngjitje (Idgam), që do të thotë se prej ن me sukun të kalohet drejtpërsëdrejti në shkronjën ب , po ashtu është vështirë të këndohet rrjedhshëm (Idhhar), sepse ن me sukun artikulohet me gjuhë dhe me prekje të qiellzës, ndërsa shkronja ب me bashkimin e buzëve. Për këtë arsye shndërrohet në م , pastaj shkronja م fshihet para ب , sepse atëherë bëhen të përafërta.

Shenja e Iklabit është të vendosurit e shkronjës (ِ) të vogël mbi shkronjën ن ose paralel me tenvinin (n) , me fjalë tjera zëvendësm të njërës vokal të tendinit.

Fusnotë:
Në gjuhën shqipe ndodhë shndërrimi i një shkronje në një shkronjë tjetër siç është rasti: vnerë – vrerë; rënë – rërë.

4. IHFAJA - FSHEHTËSIMI

IHFA do të thotë fshehje.

Kur pas nunit me sukun apo tenvinit ndodhet njëra prej 15 shkronjave (ت ث ج د ذ ز س ش ص ض ط ظ ف ق ك), atëherë bëhet fshehja e nunit me sukun ose e tenvinit dhe quhet IHFA.

Në rastin e Ihfasë, nuni me sukun nuk asimilohet, as nuk asgjësohet, as nuk shkrihet, as nuk shndërrohet në ndonjë shkronjë tjetër, por mbahet në vetvete e fshehur dhe duke lëshuar tingull.

Pas shkronjave të Idh-harit, idgamit dhe shkronjës së iklabit, 15 shkronjat e Ihfasë shkaktojnë Ihfanë.

Shkaku
– nuni me sukun nuk është i përafërt në artikulim sikurse shkronjat e Idgamit, por edhe nuk janë shumë të largëta në vendartikulim sikurse shkronjat e idh-harit, prandaj as nuk shkrihet (si në Idgam), por as nuk shqiptohet shumë rrjedhshëm si në Idh-har. Për këtë arsye çdo shkronjë e Ihfasë sa më shumë i afrohet nunit me sukun, i afrohet Idgamit, ndërsa sa më shumë i largohet nunit me sukun, i afrohet idh-harit.

Mënyra
– Të shqiptuarit e nunit me sukun dhe të tenvinit:
1. As Idgam (shkrirje), as Idh-har (shqiptim i plotë), por shqiptim duke e ruajtur edhe shkronjën, edhe cilësinë e shkronjës, pra humbja e shqiptimit të shkronjës, e jo cilësisë.

2. Nuni nuk mbështetet fort në gjuhë siç duhet dhe si e ka vendin.
3. Të mos bëhet nuni si me teshtid.

Ihfaja e nunit me sukun apo tenvinit mbahet dy vokale.

IHFAJA (fshehtësimi) është tri llojesh:

- **Ihfaja e shkallës më të lartë,** ku bëjnë pjesë shkronjat: د ط dhe ت . Këto shkronja janë më të afërta me nunin me sukun dhe tenvinin për këtë arsye edhe shkalla është më e larta.

- **Ihfaja e shkallës së ultë,** ku bëjnë pjesë shkronjat ق dhe ك . Këto shkronja janë më të largëta me nunin me sukun dhe tenvinin.

- **Ihfaja e shkallës së mesme,** ku bëjnë pjesë 11 shkronja tjera të cilat as nuk janë shumë të largëta, as nuk janë shumë të afërta.

Ihfaja vjen në 45 raste të cilat përsëriten, sepse 15 shkronja në tre raste është e barabart me 45 raste.

الحرف	مع النون الساكنة فى كلمة	مع النون الساكنة فى كلمتين	بعد التنوين
الصاد	(ينصرون)	(من صلصال)	(ريحا صرصرا)
الذال	(ء أنذرتهم)	(من ذا الذى)	(سراعا ذلك)
الثاء	(منثورا)	(من ثمرة)	(تمهيدا ثم يطمع)
الكاف	(منكم)	(من كان)	(رزق كريم)
الجيم	(ننجى)	(من جاء)	(فصبر جميل)
الشين	(إنشاءا)	(من شاء)	(علم شيئا)
القاف	(ينقضون)	(من قبل)	(ثمنا قليلا)
السين	(منسأته)	(من سوء)	(عابدات سائحات)
الدال	(أندادا)	(من دابة)	(قنون دانية)
الطاء	(ينطقون)	(من طيبات)	(حلالا طيبا)
الزاي	(ينزفون)	(فإنزللتم)	(يومئذ زرقا)
الفاء	(الأنفال)	(و إن فاتكم)	(سوء فاسقين)
التاء	(أنت)	(من تاب)	(جنات تجرى)
الضاد	(منضود)	(من ضل)	(مسجدا ضرارا)

الظاء	(ينظرون)	(من ظلم)	(قوم ظلموا)

Ihfaja e nunit me sukun quhet Ihfa e vërtetë, sepse fshehet plotësisht në krahasim me Ihfatë e rasteve tjera. Pra, nuk është Ihfa buzore, gjithashtu humbet shkronja ن - n me sukun në tërësi dhe i mbetet vetëm hundorëzimi, i cili e tregon atë, po ashtu kjo Ihfa bëhet në trup të fjalës dhe në kufirin mes dy fjalëve, ndërsa Idgami me dy llojet e tij bëhet vetëm në kufirin mes dy fjalëve.

Quhet Ihfa e plotë sepse për këtë janë pajtuar të gjithë dijetarët.

- Ihfaja është mes i Idgamit dhe Idhharit, pra as nuk shqiptohet rrjedhshëm në tërësi, e as nuk humbet dhe shkrihet në tërësi.

Shenja e Ihfasë në Mus'haf - Kur nuni nuk ka kurrfarë shenje që do të thotë është e zhveshur prej çfarëdo shenje tregon se duhet të bëhet Ihfa (fshihet). Tenvinat pa teshtid tregojnë se bëhet Ihfa.

Shumica gabojnë atëherë kur duhet të këndohet rrjedhshëm nuk e këndojnë rrjedhshëm, kur duhet të bëhet Ihfa nuk e bëjnë Ihfa dhe kur duhet të bëhet Idgam nuk e bëjnë Idgam.

DALLIMI MES IHFASË DHE IDGAMIT

Ekziston dallimi mes Ihfasë (fshehjes) dhe Idgamit bashkëngjitjes për shkaqet në vijim:

1. IHFAJA nuk ka teshtid, ndërsa IDGAMI kur të jetë i plotë është si me teshtid.
2. IHFAJA është në vetë shkronjën e fshehur. Ndërsa IDGAMI kalon në shkronjën paraprake, për këtë arsye thuhet është fshehur shkronja (te Ihfaja) para shkronjës " د ", ndërsa te IDGAMI thuhet shkronja " ن " iu ka bashkangjitur dhe është shkrirë në shkronjën " ل ".
3. IHFAJA bëhet brenda fjalës dhe në mes të dy fjalëve, jo brenda fjalës, ndërsa IDGAMI bëhet vetëm në mes të dy fjalëve, jo brenda fjalës.

Vërejtje:

* Duhet pasur kujdes që gjuha të mos e prekë qiellzën me rastin e Ihfasë së "nunit".
* Duhet pasur kujdes që gjatë fshehjes të mos kalohet në zgjatim të shkronjës. P.sh. كُنتُمْ të këndohet كُونتُمْ , apo مِنكُمْ të këndohet مِينكُمْ .
* Të bëhet dallimi i ihfasë para shkronjës ق dhe ك , dhe para ت ، د dhe ط , që do të thotë se te shkronja më e rëndë (f.v. ق dhe ط) të bëhet me fshehtësuese se sa te shkronjat e lehta د ، ك dhe ت e kështu me radhë.

DALLIMI MES NUNIT ME SUKUN DHE TENVINIT

Tenvini do të thotë dyfishim i zanoreve, pra dy fet-ha, dy dame ose dy kesre, ndërsa nuni me sukun është bashkëtingëllore e jodyfishuar.

Pesë çështje dallojnë nunin me sukun prej tenvinit:

E Para: Nuni me sukun është shkronjë rrënjësore prej shkronjave të alfabetit, ndërsa tenvini është shkronjë (shenjë) shtesë.

E dyta: Nuni me sukun është i vendosur edhe në të theksuar dhe në të shkruar, ndërsa tenvini është i vendosur në të theksuar, e jo në të shkruar.

E treta: Nuni me sukun theksohet në të ndalur dhe në të vazhduar të leximit, ndërsa tenvini theksohet në të vazhduar kurse humbet në të ndalur të leximit.

E katërta: Nuni me sukun vendoset në emra, folje, pjesëza dhe fjalë ndihmëse, ndërsa tenvini vendoset vetëm në emra, dhe

E pesta: Nuni me sukun vendoset edhe në mes edhe në fund të fjalës, ndërsa tenvini vendoset vetëm në fund të fjalës.

RREGULLAT E MIMIT ME SUKUN

Rahave	Tevessut	Istifal	Infitah	Idhlakë
Haptësuese	Mesatare	Zëultësuese	Shkëputëse	Rrëshqitëse

Mimi me sukun quhet mimi i pavokalizuar i cili sukun mbetet si në të vazhduar të leximit si në të ndalurit, i cili është rrënjësor ose shtesë, i cili vjen në trup të fjalës dhe në trup të fjalës.

- Pra, mimi me sukun i cili nuk është i teshtidit si p.sh. **لَمَّا** as i vokalizuar si p.sh. **مَقَالِيد** , as vokalizimi arid (i paraqitjes së rastit) si p.sh. **قُمِ اللَّيْلَ ، أَمِ ارْتَابُوا** , as sukuni (pavokalizimi) për shkak të ndaljes, si p.sh. **عَلِيمٌ حَكِيمٌ** .

Sukun do të thotë i qetë, i palëvizshëm i pavokalizuar, i pushuar.
Sikurse nuni me sukun apo tenvini që i nënshtrohen disa rregullave para shkronjave tjera, ashtu edhe mimi me sukun (مْ) ka tri rregulla:

1. **IHFA** – Të fshehurit e shqiptimit të saj.

Kur pas shkronjës " مْ " me sukun vjen shkronja " ب " , atëherë " م " (mijmi) fshihet dhe quhet Ihfa buzore.
Ihfaja e mimit bëhet vetëm në kufirin mes dy fjalëve dhe asnjëherë nuk bëhet në trup të fjalës.

Shembuj të Ihfasë së م para ب:

فاْ حْـكُم بَيْنَهُمْ ، وَ هُم بَارزونَ ، إِلَيْهم بهديةٍ ، وَ ان احكم بَيْنَهُمْ ، رَب احكم با لحق ، ام بظاهر من القول ، اذ انتم با لعدوة القصوى ، وَ مَا أَنَاْ عَلَيْكُم بوَكِيلٍ ، فعاقبوا بمثل مَا عُوقِبْتُم بِهِ ، يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِا لْغَيْبِ ، ان رَبّهم بهم ، تنبئهم بِمَا ، لا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا ، مَا لَهُمْ بِهِ . هُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ . إِلَيْهِمْ بِهَدِيَة . مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ . فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ الله . ءَامَنتُمْ بِالله . كُنتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنُونَ . يومهمْ بارزون . يعتصمْ باللهِ . وَ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ . إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ . كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ . عليهمْ بنيانا . وَ نبلوكمْ با لشَّرِّ . كُنتُمْ بِهِ .

Shkaku i Ihfasë është se shkronja م - m dhe ب - b janë të përngjashme edhe për nga vendartikulimi edhe për nga cilësitë.

Ihfaja bëhet vetëm kur të jenë shkronja م në fund të fjalës së parë, ndërsa shkronja në fillim të fjalës së dytë.

Quhet Ifha buzore sepse që të dy shkronjat artikulohen prej buzëve për t'u dalluar nga ihfaja e fytit.

Shkronja " نْ " me sukun fshihej para 15 shkronjave, ndërsa " مْ " me sukun fshihet vetëm para shkronjës " ب ".

Shkronja " نْ " është fshehje e vërtetë, ndërsa shkronja " مْ " me sukun nuk mund të quhet fshehje e vërtetë e plotë , për këtë arsye edhe quhet "Ihfa Shefevij" (Fshehje Buzore).

Shenja e saj në mus-haf është mosshënimi i shenjës " ◌ْ - sukunit" mbi shkronjën .

Disa e lejojnë që të këndohet qartë edhe para " ب " .

2. **IDGAMI –** Depërtimi dhe bashkëngjitja e saj.

Kur shkronja " م " e vokalizuar vjen pas shkronjës " م " të pavokalizuar, atëherë paraqitet nevoja e bashkëngjitjes së vogël e që quhet Idgami Sagirë.
P.sh.:

خَلَقَ لَكُم مَّا فِى لأَرْضِ ، إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ، كَم مِّنْ ، وَ مِنْ هُم مَّنْ ءَامَنَ ، مَعَكُم مُّتربصونَ ، وَ مَا هُم مِّنكُمْ ، وَ هُم مُّعْرِضُونَ ، أَتَاهُم مِّن فَضْلِهِ ، أَم مَّنْ أَسس بُنْيَانَهُ ، أَم مَّنْ خَلَقْنَا ، ام مّن يَأْتِى امنا ، ام مّن يَكُون عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ، وَ مِنْ هُم مَّنْ عَاهد الله ، لَهُم مَّغْفِرَة ، وَ كُنتُم منهم تَضْحَكُونَ ، سنستدرجهم من حيث لا يَعْلَمُونَ ، إِنكُنتُم مُّؤْمِنِينَ ، وَ يُعَلِّمُكُمْ مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ . وَ هُمْ مُّهْتَدُونَ .

Disa dijetarë e quajnë edhe Idgamu bigune:

كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ . وَ لَكُمْ مَّا كَسَبْتُمْ . يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَة

Ndryshe edhe quhet Idgam mithlejn sagirë (Idgam i vogël i shkronjave të njëjta).
Quhet Idgam i vogël për arsye se nuk ka ndonjë vështirësi për t'i bashkëngjitur dhe për t'i bërë si me teshtid.

3. **IDHHAR** – Shqiptimi i qartë i saj.

Kur të gjitha shkronjat tjera pos shkronjës " **ب** " dhe shkronjës " **م** " vijnë pas shkronjës " **م** " të pavokalizuar është e domosdoshme (vaxhib) që " **م** " të shqiptohet rrjedhshëm dhe quhet Idhhar shefevij (Shqiptim i qartë buzor).

Quhet Idhhar Shefevij (Shqiptim i qartë buzor), sepse 26 shkronjat tjera, disa janë: gjuhore, disa janë fytore, disa janë grykore dhe buzore, të gjitha janë shumë të largëta për nga vendartikulimi, për këtë arsye duhet të qartësohet artikulimi me buzë.

Po ashtu quhet Idhhar Shefevij për arsye se shqiptimi i qartë i shkronjës "**ن** - n" para shkronjave fytore quhet Idhhar Halkij (qartësi fytore).

Pra, shkronja " **م** " është e largët edhe për nga vendartikulimi, por edhe për nga cilësia me këto shkronja, përpos shkronjës **ب** dhe **م** .

Idhhari më i forti i mimit me sukun duhet të jetë idhhari para shkronjës **ف** dhe **و** , sepse kanë afërsi.

Nëse themi se edhe shkronja **ف** është buzore, arsyetimi është se shkronja **ف** është shkronjë e dobët buzore, ndërsa **م** është shkronjë e fortë buzore, kurse rregull është që e forta të mos iu bashkëngjitet të dobëtës .

Po ashtu shkronja **م** e pavokalizuar nuk i bashkëngjitet shkronjës **و** që të mos ngatërrohet te dëgjuesi me Idgamin e nunit me sukun. Për këtë arsye edhe para shkronjës duhet të bëhet Idhhar i fortë, d.m.th. shqiptim i qartë shumë i fortë.

غَيْرِ ٱلْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لا ٱلضَّآلِّينَ .

Kur të bëhet Idhhari i mimit (**مْ**) para shkronjës **ف** duhet kujdesur që të mos bëhet ndërprerje (sekte). Mbahet dy vokale.

Idhhari Shefevij i mimit bëhet si në trup të fjalës ashtu edhe në kufirin mes dy fjalëve, sepse Idhhari i tij është vaxhib.

Ajeti 19, suretu Jasin është shembull tipik, i cili në vete përfshinë rregullat e " **م** " i idhharin, Ihfanë dhe Idgamin.

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنْ ذُكِّرْتُم بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ

Idhhar Ihfa Idhhar Idgam

Idhhari bëhet pa marrë parasysh se, a është shkronja **م** me shkronjat tjera në një fjalë apo në dy fjalë:

ء ا – طمْآن ، أَمْ أَمنتُمْ ، إِلَاهُكُمْ إِلَاهٌ وَاحِدٌ ، لَهُمْ أَعْيُنٌ .

ت - يَمْتَرُونَ ، سلَّمْتم ، وَ لا امتا ، كنتم تفرحون ، أَمْ تَقُلُونَ .

ث - أَمْثَالكُمْ ، تمتعوا فِى داركم ثَلاثَة أَيَّامٍ ، مرجعكم ثم ،
ج - و اولئكم جعلنا، ان لَهُمْ جَنَّات، اضل منكم جبلا, وَ مَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا
ح - يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا ، يمح الله البطل ام حسبتم ، أَوْ تَأْتِيهِم حيتانهم
خ - أَمْ خلقُوا ، أَهُمْ خَيْرٌ ، وَ جَعَلْنَاهُمْ خَلائف ، من بعدهم خلف ،
أُوْلَـئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّة
د - الْحَمْدُ للّهِ ، وَ امددناهم ، وَ هُمْ داخرون ، عَلَى صَلاتِهِمْ دَآءِمُونَ ،
لَكُمْ دِينُكُمْ و
ذ - من ظهورهم ذزيتهم ، فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ ، ترهقهم ذلة ، الم ذَالكَ ،
أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذكروا الله
ر - أَمْرًا ، ربكم رب السماوات و الأرض
ز - إلا رمزا ، أم زاغت
س - تمسون ، فوقكم سبع طرائق
ش - أَمْشَاج ، لهم شراب من حميم
ص - وَ هُمْ صَاغرون
ض - وامضوا
ط - وَ أَمْطَرْنَا ، مسهم طائف
ظ - وَ هُمْ ظَالِمُون
ع - أمعاءهم ، و هم عن اللغو
غ - فَإِنَّهُمْ غير مَلُومِين
ف - و هم فرحون
ق - بل هم قوم يعدلون
ك - فيمكث ، إليكم كتابا
ل - و أملى ، أَمْ لَهُمْ
ن - يمنى ، مستهم نفحة
ه - يمهدون
و - أَمْوَات ، حسابهم وهم
ي - عمى ، أم يريدون .

Shkaku i Idhharit të م para 26 shkronjave për shkak të largësisë së tyre në vendartikulim, sepse vendartikulimi i shkronjës م - m janë buzët, ndërsa

vendartikulimet e shkronjave tjera ose fyti (fillimi, mesi dhe fundi) ose gjuha (fillimi, mesi dhe anësoret, dhe maja)

Idhhari Shefevij vjen 44 raste, sepse 26 shkronja prej tyre 18 shkronja vijnë në trup të fjalës dhe në kufirin mes dy fjalëve, që do të thotë 36 raste, dhe 8 shkronja nuk vijnë me shkronjën **م** - m në trup të fjalës, por vetëm në kufirin mes dy fjalëve.

Vërejtje:

Shkronja " **م** " dhe shkronjat "**و** dhe **ف** " janë shkronja të përafërta (mutekaribani, mutegjanisani).

Mundet që lexuesit, pa dëshirën e tij, t'i shkojë goja dhe të bëjë Ihfanë e mimit (**م**) te shkronjat "**و** dhe **ف** ", kështu që dëgjuesi të mendojë se është Ihfa, sikurse fshihet shkronja **ن** para tyre. Për këtë arsye dijetarët e kanë bërë vaxhib që, posaçërisht tek këto dy shkronja (**و** dhe **ف**) t'u kushtohet rëndësi të posaçme në Idhharin e shkronjës " **م** " para këtyre dy shkronjave.

Ashtu sikurse shkronja " **م** " nuk fshihet, as nuk bëhet Idgamë në këto dy shkronja edhe pse e kanë një vendartikulim, por për të dalluar Idgamin e **ن** para shkronjës **و** që dëgjuesi të mos mendojë se ka qenë "**ن** " para Idgamit, por " **م** - m ".

Po ashtu, nuk bëhet Idgami në shkronjën " **ف** ", sepse shkronja " **م** " është e fuqishme, e fortë, ndërsa shkronja " **ف** " është e dobët dhe rregull është që e fuqishmja të mos bashkëngjitet në të dobëtën.

RREGULLAT E MIMIT DHE NUNIT ME TESHTID

Në esencë teshtidi nuk e lejon Idgamin dhe gunen, formimin e tingullit me zgavër hundore.

Teshtidi mundet me qenë:

- i rrënjës së fjalës,
- i bashkëngjitjes së shkronjave për shkak të ndonjë rregulli.

Për dallim nga shkronjat tjera mimi “ م ” dhe nuni “ ن ” me teshtid ndryshojnë se:

- Vaxhib është tngullimi hundor dhe mbajtja e tyre në gjatësi prej dy vokaleve:

أَنَّ . أَنَّ . كَأَنَّ . ثُمَّ . ثَمَّ . يَتِمُّ .

- Formimi i tingullit hundor (gune) mundet me qenë në brendi të fjalës.

ٱلْجَنَّةَ . إِنَّ . ثُمَّ . يمٌّ .

- Në rast bashkimi të dy fjalëve kur shkronja e fundit e fjalës parë është e njëjtë me të parën shkronjë të fjalës së dytë:

Është e shkruar **وَ لَكُم مَّا كَسَبْتُمْ** **مِن نَّاصِرِينَ**

Lexohet **وَ لَكُمَّا كَسَبْتُمْ** **مِنَّاصِرِينَ**

(dy vokale) (dy vokale)

وَ مِنَ النَّاسِ . أَلا إِنَّهُمْ . فَأَمَّا مَنْ أَعْطَا . أكلا لَمَّا .
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ . مَلِكِ النَّسِ . إِلَـهِ النَّسِ .
فَأَمَّـا مَنْ ثَـقُلَتْ مَوازِينُهُ فَهُوَ فِى عِيشَةَ رَّاضِيَ .
وَ أَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمُّهُ هَاوِيَةَ .

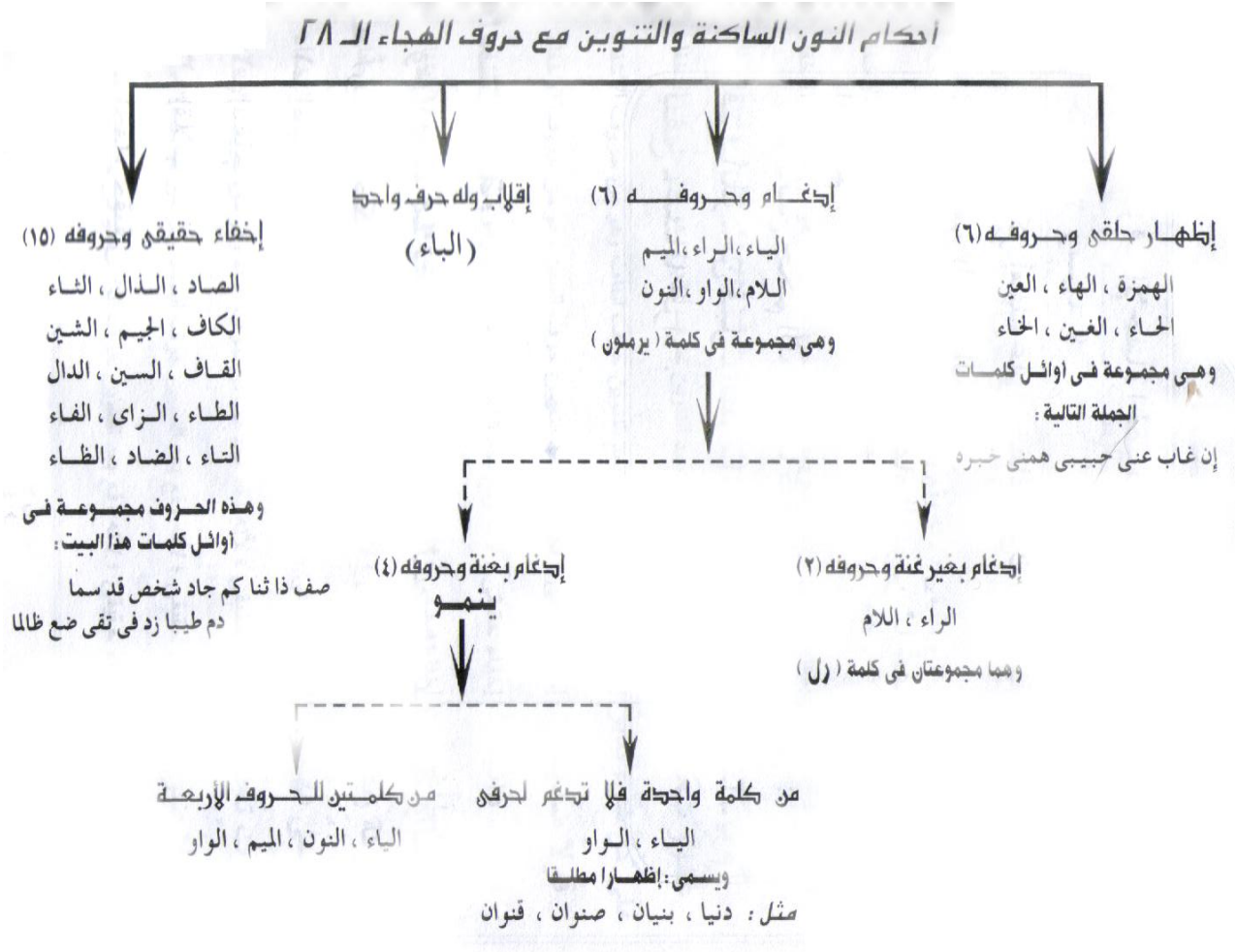
أحكام النون الساكنة والتنوين مع حروف الهجاء الـ ٢٨
إظهار حلقى وحروفه (٦)
الهمزة ، الهاء ، العين
الحاء ، الغين ، الخاء
وهى مجموعة فى أوائل كلمات
الجملة التالية :
إن غاب عنى حبيبى همنى حبره
إدغام وحروفه (٦)
الياء ،الراء ،الميم
اللام ،الواو ،النون
وهى مجموعة فى كلمة (يرملون)
إقلاب وله حرف واحد
(الباء)
إخفاء حقيقى وحروفه (١٥)
الصاد ، الذال ، الثاء
الكاف ، الجيم ، الشين
القاف ، السين ، الدال
الطاء ، الزاى ، الفاء
التاء ، الضاد ، الظاء
وهذه الحروف مجموعة فى
أوائل كلمات هذا البيت :
صف ذا ثنا كم جاد شخص قد سما
دم طيبا زد فى تقى ضع ظالما
إدغام بغير غنة وحروفه (٢)
الراء ، اللام
وهما مجموعتان فى كلمة (رل)
إدغام بغنة وحروفه (٤)
ينمو
من كلمة واحدة فلا تدغم لحرفى
الياء ، الواو
ويسمى : إظهارا مطلقا
مثل : دنيا ، بنيان ، صنوان ، قنوان
من كلمتين للحروف الأربعة
الياء ، النون ، الميم ، الواو

KAPITULLI I TETË

RAPORTET E SHKRONJAVE MES VETE

1. MUTEMATHILEJN – SHKRONJAT E NJËJTA

Mutemathilejn do të thotë i njëjtë në emërtim, në të shkruar, në të shqiptuar, në cilësi dhe në çdo aspekt. Pra, kur dy shkronja janë të njëjta edhe në emërtim edhe në artikulim, edhe në cilësi, si p.sh.: dy **ب** ; dy **ت** ; dy **ث** ; dy **د**, e kështu me radhë.

Kjo bashkëngjitje është dy llojesh:

E para: Idgam mithlejn sagirë meal gune (Bashkëngjitja e shkronjës së njëjtë me vetshkronjën e njëjtë me tingull hundor. Ky lloj bashkëngjitje vjen te dy shkronja (**ن** dhe **م**) dhe vetëm kufirin mes dy fjalëve dhe asnjëherë nuk bëhet në trup të fjalës. P.sh.:

يَخْرُجُهُمْ مِّنْ * أَن نَّشَأْ

E dyta: Idgamu mithlejn bila gune (Bashkëngjitja e shkronjës me vetshkronjën pa hundërzim.

Ky lloj bashkëngjitje vjen te të gjitha shkronjat tjera në kufirin mes fjalëve dhe në trup të fjalës. P.sh.:

1. Në kufirin mes fjalëve – **هَل لَّكُمْ**
2. Në trup të fjalës – **يُدْرِكُّمُ الْمَوْتُ**

Idgami i vetshkronjës është vaxhib.

Idgami (bashkëngjitja) e vetshkronjave nuk bëhet në dy raste:

1. Kur bëhet sekte (pauzë - jofrymëmarrje) pasi që vetë pauza (sekteja) e ndanë shqiptimin e shkronjës prej vetë shkronjës tjetër:

مَا لِيهْ هَلَكَ *

- Shkronja " **ه** " e fjalës bashkëngjitet me " **ه** " e fjalës së dytë, kjo nëse bëhet ndërprerje (pazë) e zërit, e jo ndërprerja e frymëmarrjes.
- Nëse nuk bëhet ndërprerja (pauza) e zërit në kufirin mes këtyre dy fjalëve, atëherë bëhet bashkëngjitja (idgamë).

Që të dyja mënyrat janë të lejuara sipas Kiraetit të Hafsës.

2. Kur shkronja është zanore e gjatë, ndërsa vetshkronja në fjalën tjetër është e vokalizuar. Kjo nga arsyeja e mos-humbjes së zgjatimit (meditabisë), i cili është vaxhib. P.sh.:

قَالُوا وَ هُمْ فِى يَوْمٍ *

- Po të bëhej bashkëngjitje atëherë zanorja e gjatë do të humbte dhe do të shndërrohej në zanore të shkurtë.

Shkronjat e njëjta kanë tri rregulla, e ato janë:

RREGULLAT E SHKRONJAVE TË NJËJTA

Shkronjat e njëjta i kanë tri rregulla, e ato janë:

1. **Bashkëngjitja e vogël;**
2. **Jobashkëngjitja e madhe;**
3. **Të njëjtat asnjanëse (neutrale).**

Shkronjat e njëjta mund të vijnë apo mund të takohen njëra me tjetrën në tri mënyra:

MËNYRA E PARË – Kur dy shkronja të njëjta takohen njëra me tjetrën dhe e para është me sukun e dyta me vokale, si p.sh.:

وَ لا بغتب بعضكم
هل لكم

MËNYRA E DYTË – Kur dy shkronja të njëjta takohen me njëra tjetrën dhe që të dyja janë të vokalizuara, si p.sh.:

انه هو

MËNYRA E TRETË – Kur dy shkronja të njëjta takohen me njëra tjetrën dhe e para është e vokalizuar, ndërsa e dyta me sukun, pra e kundërta e të parës. P.sh.:

انا نذير تَتْرى

Nga vetë mënyra e takimit të shkronjave të njëjta njëra me tjetrën, shkronjat e njëjta janë tri llojesh:

1. MUTEMATHILANI SAGIRË (I VOGËL);

2. MUTEMATHILANI KEBIRË (I MADH);
3. MUTEMATHILANI MUTLAK (ASNJANËSE).

1. BASHKËNGJITJA E VOGËL

– Kur dy shkronja të njëjta vijnë njëra pas tjetrës: e para me sukun (e pavokalizuar), ndërsa e dyta e vokalizuar, atëherë bëhet bashkëngjitja e vogël (Sagirë). P.sh.:

إِذهب بِّكِتَبِى هـذا . هَلْ لَّكَ . اضرب بعصاك ، بل لا يخافون
و قد دخلوا ، اذ ذهب مغاضبا ، قُلْ لَوْ كَانَ ، رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ
قُلْ لَوْ انتُمْ ، قُلْ لا اسألكم ، قُلْ لكم ميعاد
قُلْ لا يعلم ، هل لكم من مَا ملكت ،
فقل هل لك ، بل لا يخافون ، وَ هُم مِّنْ ، عَن نَّفْسِى
يُدْرِكْكُمْ ، يوجهْهُ ، ان نشأ ، يخجُهُم مِّنْ

Quhet bashkëngjitje e vogël (e lehtë) për arsye se, pasi që e para është me sukun (e pavokalizuar), ndërsa tjetra e vokalizuar me një përpjekje shumë të vogël bëhet bashkëngjitja e tyre.

Bashkënjgjitja bëhet edhe kur dy shkronjat e njëjta janë në trup të fjalës, edhe kur janë në kufirin mes dy fjalëve.

2. JOBASHKËNJGITJA E MADHE (KEBIRE)

Kur shkronjat e njëjta ndodhen pranë njëra-tjetrës dhe që të dyja janë të vokalizuara, atëherë këndohen rrjedhshëm dhe qartë e që quhet KEBIR. Kjo ndodhë në 17 shkronja, e ato janë:
P.sh.:

1 - التاب بالحق
2 - الموتُ يحسونهما
3 - حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ
4 – النكاح حقى
5 – شَهْرُ رَمَضَان
6 – الناس سكارى
7 – يَشْفَعُ عِندَهُ
8 – يَبْتَغِ غَيْرَ
9 – اختلَف فِيهِ
10 – افاق قَالَ
11 – إِنَّكَ كُنْتَ ، مَنَاسِككُمْ
12 – لا قبل لَهُمْ
13 – الرَّحِيمِ مَالِكِ
14 – نَحْنُ نُسَبِّحُ
15 – فَهُوَ وَلِيُّهُمْ
16 – فِيهِ هُدًا ، انه هُوَ
17 – يَأْتِيَ يَوْمٌ

- Vaxhib është Idhhari te të gjithë ekspertët, përpos Susit.

Përjashtim në këtë rregull, pra nuk bëhet idhhar vetëm në dy raste në Kur'an:

1. **تَأْمَنُّا**

Në esencë kjo fjalë është **تَأْمَنُنَا** pra, dy "nuna" të vokalizuara.

Kjo fjalë mund të lexohet në dy mënyra:

- **تَأْمَنَّا** - Revm.
- **تَأْمَنَّا** - Idgami i nunit të parë, pra shkrirja e nunit të parë me Ishmam.

2. **مَكَنِّى**

Në esencë kjo fjalë është **مَكَنَنِى** , pra dy "nuna" të vokalizuara, mirëpo nuni i parë është shkrirë dhe i është bashkëngjitur të dytit, dhe është bërë teshtid.

Shkronja “ و ” dhe zanorja e gjatë “ و ” nuk konsiderohen të njëjta, sepse shkronja “ و ” vendartikulim ka buzët, ndërs zanorja e gjatë “ و ” vendartikulim ka tërë grykën. Pra, nuk janë të njëjta.

Kjo mënyrë vjen në 17 raste. P.sh.:

حَجَجٌ *
فِيهِ هٰذِهِ *
يعلم مَا *

Quhet TË NJËJTAT E MADHE për arsye se shumë vështirë është kalimi nëpër shkronja të njëjta pranë njëra tjetrës të cilat janë të vokalizuara.

3. TË NJËJTAT ASNJANËSE (NEUTRALE)

Kur dy shkronja të njëjta, e para është e vokalizuar, ndërsa e dyta me sukun, quhet e njëjta asnjanëse (neutrale) MUTEMATHILANI MUTLAK dhe që të dyja këndohen rrjedhshëm. P.sh.:

يمسسه * زَلَلْتُمْ *
مانسح * تَمسَسْهُ
و احيينا *
تَتْلُوَ *
تشطُطْ * شققنا *

Në këtë rast vaxhib është Idhhari i shkronjave të njëjta.

LLOJI I PARË – Kur shkronja e parë është me sukun, ndërsa e dyta me vokale, quhet SAGIRË (i vogël) dhe është vaxhib idgami (bashkëngjitja e tyre). Quhet SAGIRË (i vogël) për arsye se për bashkëngjitjen (IDGAMIN) e tyre nuk nevojitet mund i madh, por në të lexuar shumë lehtë me mund të vogël bëhen si me qenë me teshtid. P.sh.:

و من بكرهن * اضرب بعصاك الحجر
يدرككم المْت * رَبِحَت تِجَارَتُهُمْ
وَ قَد دَخَلُوا * وَ هم من
اذ ذَهَبَ * عَن نَفْسٍ
هَل لَكَ * يوحهْهُ
وَ لا بغتب بعضكم *

Nga ky rregull bën përjashtim kur shkronja e parë është e pavokalizuar, por e ka rolin e shkronjës së gjatë, pra nuk bëhet Idgami i tyre. P.sh.:

قَالُوا وَ هُمْ
فِي يُوسُف
الَّذِى يُوَسْوِسُ
آوُوا وَ نصروا

Po ashtu nga ky rregull bën përjashtim një rast i veçantë në Kur'an, kr "**هـ** - H-ja " e parë është me sukun, ndërsa "**هـ** - H-ja " e dytë është e vokalizuar, por bëhet SEKTE (jo ndalim i plotë i këndimit, por ndalim frymëzimi). Ky rast është në Suretul Haka-tun:

ماليه (sekte) **هلك**

MITHLEJN

Lloji	Shart-Kusht	Rregulli	
Mithlani Sagirë	e para me sukun e dyta me vokale	Vaxhib Idgami	**وَقَددَخَلُوا**
Mithlani Kebirë	të dyjat me vokale	Lejohet Idgam dhe Idhhar	**فِيهِ هُدًى . إِنَّهُ هُوَ**
Mutlak	e para me vokale e dyta me sukun.	Vaxhib Idhhari	**تَتْلُوا. زَلَلْتُمْ .**

			تَشطَطْ

2. MUTEKARIBANI - PËRAFËRTAT

- Mutekaribani quhen dy shkronja, të cilat janë të përafërta për nga cilësia dhe vendartikulimi; ose të përafërta për nga vendartikulimi, jo për nga cilësia; ose të përafërta për nga cilësia, jo për nga vendartikulimi.

Pra, janë shkronja të cilat ndryshojnë për nga vendartikulimi, por janë të përafërta, sepse njëra është në fund të një vendartikulimi, ndërsa tjera në fillim të vendartikulimit tjetër.

Pra, vijmë në përfundim se munden me qenë:

a. dy shkronja të përafërta edhe për nga cilësia, edhe për nga vendartikulimi. P.sh. shkronja ل dhe ر .

Këto dy shkronja janë prej anësorëve të gjuhës dhe i kanë të gjitha cilësitë e njëjta, përpos që shkronja ر e ka një cilësi më shumë (shtesë), e ajo cilësi është cilësia e Tikrarit (përsëritjes). Pra:

- shkronja ر artikulohet prej majës së gjuhës;
- shkronja ل artikulohet prej majës anësore të gjuhës.

Nëse bëjmë një vështrim shohim se maja e gjuhës dhe anësori i gjuhës janë të përafërta, vetëm se shkronja ر e ka cilësinë e Tikrarit (përsëritjes).

قُلْ رَبِّ ، بَلْ رَفَعَه

b. dy shkronja, të cilat janë të përafërta për nga vendartikulimi, e jo për nga cilësia. P.sh. shkronja **د** dhe **س**.

الدَّالُ	السِّينُ
حرف مجهور لا مهموس - Haptësuese	**حرف مهموس لا مجهور** - Fshehtësuese
حرف فيه شدة - Fortësuese	**حرف فيه رخاوة** - Çliruese
حرف يقلقل - Tronditësë	**حرف من حروف الصفير** - Fishkëlluese
رف استفال - Zëultësuese	**حرف استفال كالدال** - Zëultësuese
حرف انفتاح - Shkëputëse	**حرف انفتاح كالدال** - Haptësuese

Siç po shihet këto dy shkronja në tri cilësi dallojnë me vete ndërsa në dy cilësi tjera janë të njëjtë.

Shkronja **د** dhe **س** vendartikulohen prej anësorëve të gjuhës, mirëpo **د** artikulohet prej anësorëve dhe fundit të qiellzës së epërme, ndërsa shkronja **س** artikulohet prej anësorëve të gjuhës dhe mes dhëmbëve (pra, prej dhëmbëve të epërm dhe të poshtëm), pra nuk janë të përafërt për nga cilësia.

c. dy shkronja, të cilat janë të përafërta për nga cilësia, e jo për nga vendartikulimi. P.sh. shkronja **س** dhe **ش**.

Shkronja **ش** artikulohet prej mesit të gjuhës dhe qiellzës së epërme, ndërsa **س** artikulohet prej anësorëve të gjuhës dhe mes dhëmbëve (të epërm dhe të poshtëm), pra nuk janë të përafërta për nga vendartikulimi, por janë të përafërta për nga cilësia, sepse secila prej tyre i ka nga 6 cilësi, me pesë prej tyre janë të përbashkëta, e një jo.

Afërsia e cilësisë së shkronjës **ت** dhe **ث**.

التـاء	الثـاء

١ ـ حرف من حروف الشدة	الثاء حرف من حروف الرخاوة .
٢ ـ من صفاتها : الاستفال .	من صفاتها : الاستفال .
٣ ـ من صفاتها : الانفتاح .	من صفاتها : الانفتاح .
٤ ـ من صفاتها : الإصمات .	من صفاتها : الإصمات .
٥ ـ من صفاتها : الهمس .	من صفاتها : الهمس .

Pra, shihet se katër cilësi i kanë të njëjta, ndërsa vetëm në një cilësi dallojnë. Për këtë arsye quhen shkronja të përafërta (Mutekarribani).

LLOJET E SHKRONJAVE MUTEKARIBANI – TË PËRAFËRTA

Llojet e shkronjave Mutekarribani – të përafërta janë:
Lloji i parë:

1. Të përafërta në vendartikulim dhe cilësi, aq afër njëra-tjetrës janë në cilësi, aq sa nuk e kanë vetëm një cilësi të njëjtë, ndërsa të gjitha cilësitë tjera i kanë të njëjta. P.sh. shkronja ل dhe ر .

قُلْ رَبِّ ، بَلْ رَفَعَه

2. Të përafërta në vendartikulim, jo të përafërta në cilësi, që do të thotë se cilësitë i kanë shumë të ndryshme me njëra-tjetrën. P.sh. shkronja د dhe س . Shembull: **قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ**

3. Të përafërta në cilësi, ndërsa të largëta për nga vendartikulimi. Sa i përket cilësive ndryshojnë vetëm në një cilësi. P.sh. shkronja ش dhe س .

ذى العرش سبيلا

4. Të përafërta në vendartikulim, ndërsa janë në përputhshmëri në cilësi. P.sh. shkronja ح me shkronjën ه . Shembull: **فَسَبِّحْهُ**

Shkronja م me shkronjën ن . P.sh.:

مِنْهُمْ نَمَارِق

Shkronja و me shkronjën ى (të vokalizuar). P.sh.:

وَ يَوْمَ ، يَوَدُّ

Shkronja و dhe ى (të vokalizuara) me (ا) Elifin. P.sh.:

وال ، يَا قَوم

Nga ajo që thamë më lart, shkronjat e përafërta janë në pesë mënyra:

E para: Kur të jenë të përafërta edhe për nga cilësia edhe për nga vendartikulimi, sikurse shkronja ل me ر ; shkronja ت me ث .

Shkronja ت me shkronjën ث janë të përafërta për nga vendartikulimi, të përafërta për nga cilësitë, por dallojnë vetëm në një cilës, se shkronja ت është Sheditë (fortësuese), ndërsa shkronja ث është Rehave (çliruese).

E dyta: Kur të jenë të përafërta për nga vendartikulimi, ndërsa nuk i kanë cilësitë e njëjta apo të përafërta. P.sh.: shkronja د me س dhe shkronja ض me ر .

E treta: Kur të jenë të përafërta për nga cilësia, por janë të largëta për nga vendartikulii, si: shkronja ك me ث dhe shkronja ل me ر .

E katërta: Kur janë të përafërta për nga vendartikulimi dhe i kanë të gjitha cilësitë e njëjta. P.sh.: shkronja ح me ه dhe shkronja ج me د .

E pesta: Kur janë të largëta për nga vendartikulimi dhe i kanë të gjitha cilësitë e njëjta. P.sh.: shkronja ك dhe ت , shkronja ث me ح , shkronja م me ن , shkronja و me ى , shkronjat و dhe ى me elifin (ا) .

Shkronjat Mutekaribani (e përafërta) janë tri llojesh:

1. MUTEKARIBANI SAGIRË,
2. MUTEKARIBANI KEBIRË,

3. MUTEKARIBANI MUTLAK.

LLoji i parë: Kur shkronja e parë është me sukun, ndërsa pranë saj është shkronja e dytë e përafërt me vokale, quhet **Sagirë**. P.sh.:

ت me **ث** - **أَوْرَثْتُمُوهَا**

ت me **ث** - **يرد ثواب**

Lloji i dytë: Kur dy shkronjat e përafërta janë me vokale quhen **Kebir**. P.sh.:

نفقد ، عدد سنين ، ذى العرش ، سبيلا ، وَ الذَّارِيَاتِ ذَرْوًا
صواع ، مِنْ بَعْدِ ضرآء

Bëhet Idhharë (shqiptimi i qartë) i shkronjave.

Lloji i tretë: Kur shkronja e parë është me vokale, ndërsa e dyta e përafërt me sukun quhet **asnjanëse** (mutlak).

لَنْ ، إِلَيْكَ ، عَلَيْكَ ، لَدَيْكَ

Sipas tarikut Hirzit për rastet në vijim bëhet Idgam:

قُلْ رَبِّ
بَلْ رَفَعَهُ
قُلْ رَبِ إِمَّا تُرِيَنِّى
وَ قُل رَبِّ أَعُوذُ بِكَ
قُل رَبِّ يعلم الْقول
بَل رَفَعَهُ الله إِلَيْه
بَل رَبُّكُم

Llji i parë:

a) Kur e para është me sukun, kurse e dyta me vokale.

Edhe pse janë të përafërta bëhet idhhar i shkronjave. Përjashtim bën: shëndrrimi i **ل** në **ر** , pra shkronja **ل** tërësisht shkrihet dhe shndërrohet në **ر** . P.sh.:

بَلْ رَفَعَهُ - بَلْ رَفَعَهُ - بَرَّفَعَهُ

Nga të gjitha ajetet e Kur'anit vetëm në një vend ndodhet që për shkak të sektes (pauzimit frymor) që **ل** nuk shkrihet në **ر**:

كَلا بَلْ رَانَ (sekte)

b) Shndërrimi i shkronjës ق në ك, ku shkronja ق shndërrohet në ك. P.sh.:

نَخْلُقْكُمْ – نَخْلُكْ كُمْ – نَخْلُكُّمْ

Sipas Hafsës bëhet bashkëngjitja e plotë (Idgam Kamil), ndërsa sipas tjerëve bashkëngjitje jo e plotë (Idgam nakis).

Shndërrimi i ك në ق dhe i ر në ل nuk ndodh.

Kur dy shkronja të përafërta qëndrojnë pranë njëra-tjetrës, e para e pavokalizuar (me sukun), e dyta e vokalizuar, atëherë e para shkrihet dhe shndërrohet në të dytën:

a. Shkronja ن shkrihet dhe shndërrohet në ل. P.sh.:

مِنْ لَدُنْهُ - مِلْ لَدُنْهُ - مِلَّدُنْهُ

b. Shkronja ل shkrihet dhe shndërrohet në ر. P.sh.:

قُلْ رَبِّ - قُرْ رَبِّ - قُرَّبِّ

c. Shkronja ق shkrihet dhe shndërrohet në ك. P.sh.:

نَخْلقْكُمْ - نَخْلكْكُمْ - نَخْلُكُّمْ

قَدْ سَمِعَ الله

يغفرْ لكم

	E para me sukun e, dyta me vokale. **Sagirë**	E para dhe e dyta me vokale. **Kebirë**	E para me vokale, e dyta me sukun. **Mutlak**
Mithlani	فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ	أَتَتْ تَسْمَعُ	تَتْرَى
Mutekaribani	قُلْ رَبِّ	قَالَ رَبِّ	لَنْ
Mutexhanisani	ٱرْكَب مَعَنَا	يُعَذِبُ مَنْ	مُبْطِلُونَ
Mutebaidani	عَلَيْهِمْ غَيْرِ	مَحَبَّةً مِنى	الْحَمْدُ

IDGAMI është të bashkëngjiturit e shkronjave dhe të shqiptuarit një shkronjë e vetme.

IDGAMI MITHLEJN bëhet kur dy shkronjat janë të njëjta, pra si në cilësi ashtu edhe në vendartikulim.

- Në këtë rast Idgami është vaxhib.

IDGAMI MUTEKARIBEJNI bëhet kur dy shkronja janë të përafërta për nga cilësia dhe për nga vendartikulimi.

- Në këtë rast Idgami është i lejuar: **نَخْلقْكُمْ**

IDGAMI MUTEXHANISEJN bëhet kur dy shkronja janë të një vendartikulimi, por ndryshojnë nga cilësia.

3. SHKRONJAT E NJËLLOJTA MUTEXHANISEJN

MUTEXHANISEJN quhen shkronjat, të cilat e kanë një vend të përbashkët të artikulimit, mirëpo ndryshojnë për nga cilësia.

Pa marrë parasysh shkronjat a janë brenda fjalës (**قد تبين أَبْوَاب**) apo në fjalë të ndryshme, rezultojnë rregullat në vijim:

Shkronjat e njëllojta (mutexhanisejn) takohen në mes vete në tri mënyra:
E para: Takimi me distancë të vogël (sagirë).
E dyta: Takimi me distancë të madhe (kebirë).
E treta: Tamimi me distancë të mesme (mutlak).

E para: MUTEXHANISEJNI SAGIRË - Takimi i shkronjave të njëllojta me distancë të vogël (sagirë).

Takimi i shkronjave me distancë të vogël (Mutexhanisejni Sagrië) është tri llojesh:
Lloji i parë: Shkronjat e njëllojta – mutexhanisejn për të cilat të gjithë dijetarët janë pajtuar se bëhet bashkëngjitje (Idgam) dhe atë me shkronjat në vijim:

Idgami i shkronjës **د** në **ت** - Sagire – Bashkëngjitja e lehtë dhe e vogël:

- Kur shkronja **د** është me sukun dhe pason shkronja **ت** e vokalizuar, atëherë shkronja "**د**" shkrihet dhe shndërrohet në "**ت**" përshkak të afërsisë që kanë në artikulim, sepse edhe "**د**" edhe "**ت**" janë shkronja të prekjes së qiellzës me maje të gjuhës. P.sh.:

a)

كدتُ - قَالُوا تَاللهِ إِن كِدتَ لَتُرْدِين
قَد تَبَيَّنَ

b) Idgami i shkronjës **ت** në **د** :

أَثْقَلَت دَعْوَا أَرَدتُمْ وَ لَوْ تَوَاعَدتُمْ

ose Idgami i shkronjës **ت** në **ط** :

هَمَت طَائِفَةٌ قَالَت طَائِفَةٌ كَفَرَت طَائِفَةٌ آمَنَت طَائِفَةٌ

Sa i përket shkronjës ط me sukun dhe kur pas saj vjen shkronja ت gjithmonë bëhet Idhhar, përpos që shkronja ط me sukun e humbë cilësinë e tronditjes (kalkale) apo të vibrimit. p.sh.

أَحَطْتُ بَسَطْتُ

Kjo nga shkaku se shkronja e rëndë nuk lejohet që të shndërrohet në shkronjë të lehtë. Njësoj edhe te shkronjat tjera bëhet Idhhar. Si p.sh.:

وَ خُضْتُمْ

c) Idgami i shkronjës ذ në ظ :

إِذْ ظَّلَمْتُمْ إِذ ظَّلَمُوا

d) Idgami i shkronjës ث në ذ :

يَلْهَث ذَّالِك

Në këto fjalë vaxhib është Idgami (bashkëngjitja) për shkak të njëllojshmërisë.

Loji i dytë: Shkronjat e njëllojta (mutexhanisejn), të cilat takohen me distancë të vogël, pra e para me sukun, ndërsa e dyta e vokalizuar, për të cilat dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme Idhhar dhe Idgam.

Në këtë lloj bën pjesë takimi i shkronjës ب me م ku shkronja ب bëhet Idgam me shkronjën م , por jo sipas Hafsës.

يَا بُنَيَّ ٱرْكَب مَعَنَا

Sipas tarikit të Hirzit bëhet Idhhar, ndërsa sipas tarikit të Tibes bëhet Idhhar dhe Idgam.

Kjo është sa i përket shndërrimit të shkronjës ب në م , ndërsa shkronja م nuk shndërrohet në ب nëse shkronja م është me sukun, ndërsa pas saj është shkronja ب e vokalizuar, por bëhet Ihfa (të fshehurit) e shkronjës م . p.sh.:

لَعَلَّهُم بِلِقَآءِ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ

Lloji i tretë: Takimi i shkronjave të njëllojta në distancë të vogël (sagirë), pra kur e para është me sukun, ndërsa e dyta e vokalizuar, por që këndohet rrjedhshëm (Idhhar) e nuk bashkëngjiten (nuk bëhen Idgam). P.sh.:

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ فَسَبِّحْهُ

Këto shkronja quhen mutexhanisejn sipas mendimit Mutexhanisejn (të njëllojta) quhen edhe kur dy shkronja i kanë cilësitë e njëjta edhe pse ndryshojnë për nga vendartikulimi, siç është rasti:

أَنْتُمْ وَ آبَاؤكم أشيآء

E dyta: MUTEXHANISEJNI KEBIRË - Takimi i shkronjave të njëllojta me distancë të madhe (kebirë).

Takimi i shkronjave të njëllojta (mutexhanisejn) me distancë të madhe quhet kur e para është e vokalizuar dhe poashtu shkronja në vijim është e vokalizuar. Për këtë janë pajtuar dijetarët se bëhet Idhhari i tyre. P.sh.:

النُّفُوسُ زُوِّجَتْ بِمَ وَ عَلَى مَرْيَم بُهْتَانا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبا

Te të gjithë dijetarët vaxhib është Idhhari i tyre.

- Bëhet Idhhar tepër i qartë (i madh).

E treta: MUTEXHANISEJNI MUTLAK - Takimi i shkronjave të njëllojta me distancë mesatare apo asnjanëse (mutlak)

Takimi i shkronjave të njëllojta (mutexhanisejn) me distancë mesatare apo asnjanëse (mutlak) quhet kur dy shkronja të njëllojta janë pranë njëra tjetrës, mirëpo e para është e vokalizuar, ndërsa e dyta me sukun. Sh. shkronja م me ب.

Të gjithë Kurratë janë të pajtimit se vaxhib është rrjedhësimi (Idhhari) i tyre. P.sh.:

مَبْعُوثُون تدعوا يشْكُرُ

Në të gjitha këto raste bëhet rrjedhësimi apo qartësia mesatare, për shkak se e para është e vokalizuar, ndërsa e dyta e pavokalizuar.

Po ashtu shkronja ص me shkronjën ر.

Po ashtu shkronja ك me shkronjën ث janë të përafërta për nga cilësitë, por ndryshojnë për nga vendartikulimi. Shkronja ك është prej fundit të gjuhës, ndërsa shkronja ث është prej fillimit të gjuhës.

Shkronja ل me shkronjën م . P.sh. لِمَ

Janë të përafërta për nga cilësitë, por të largëta për nga vendartikulimi.

Shkronja ل prej anësorëve të gjuhës, ndërsa shkronja م prej buzëve.

Për shkronjat të cilat i kanë të gjitha cilësitë e njëjta, mirëpo ose janë të përafërt në vendartikulim ose janë të largëta për nga vendartikulimi, dijetarët i kanë dhënë dy mendime:

- Mendimi i parë, ato janë të llojit Mutekaribejn.
- Mendimi i dytë, ato janë të llojit Mutexhanisejn.

Dy shkronja të cilat janë të përafërta për nga vendartikulimi dhe të gjitha cilësitë i kanë të njëjta. P.sh. shkronja ح me shkronjën ه , p.sh. فَسَبِّحْهُ , ose shkronja me shkronjën . P.sh. قَدْ حَائكم

Dy shkronja të cilat janë të largëta për nga vendartikulimi, por që i kanë cilësitë e njëjta janë:

1. Shkronja ك me shkronjë ت . P.sh. كُتِبَ ، تَكْفُرُونَ
2. Shkronja ث me shkronjën ه ose me ح . P.sh. ثلثة ، يلهث ، يبحث

Shkronja م me shkronjën ب .

مَبْعُثُونَ

Në këtë rast bëhet rrjedhësimi i shkronjës “b - ب ” para shkronjës “ع ” , sikurse edhe në rastet në vijim:

Idhhar (qartë) كَذَبَتْ ثَمُودُ

Idhhar (qartë) قَدْ سَمِعِ

Pra, sikurse rregullat e shkronjave të njëjta (Mutemathilani) ashtu edhe shkronjat Mutexhanisejni janë tri llojesh:

a. Mutexhanisejni Sagirë (i vogël)
b. Mutexhanisejni Kebirë (i madh)
c. Mutexhanisejni Mutllak (absolut).

1. Mutexhansiejni Sagirë është tri llojesh:

Lloji i parë: Shkronjat mutexhanisejn, për të cilat të gjithë dijetarët janë pajtuar se bëhet bahshkëngjitje Idgam.

a. Idgami i shkronjës **د** në **ت** pa marrë parasysh a janë në një fjalë apo në dy. P.sh.:

كدْتُ
قَالُوا تَا الله ان كدْت لتردين
قَدْ تَبَيَّنَ

b. Idgami i shkronjës **ت** në **د** .

اجيبت دعوتكما

ose Idgami i skronjës **ت** në **ط** .

فآمَنَتْ طَآئِفَة
ودت طَآئِفَة
همت طَآئِفَة

c. Idgami i shkronjës **ذ** në **ظ** . **اذ ظلمتم**

Lloji i dytë: Idgami i shkronjës së parë në të dytën, por jo sipas Hafsës. Në Kur'an kemi vetëm një rast të tillë ku bëhet.

Idgami i shkronjës **ب** në **م** .

يَا بَنَىَ ٱرْكَبْ مَعَنَا

Sipas tarikit të Hirzit në këto dy raste të fundit bëhet Idhhar, ndërsa sipas tarikit të Tibes Idhhar dhe Idgam.[12]

---

[12] *Në gjunën shqipe, ndërrimi kryesor i bashkëtingëlloreve është qiellzorizimi, domethënë, kalimi në një bashkëtingëllore qiellzore: k > q, g > gj, ll > j, l > j, r > j, po edhe ndërrime të tjera si: s > t, rr > r, k > s, nj > n.*

Qiellzorizime të bashkëtingëlloreve:
k > q: mik/miq, ujk/ujq, peshk/peshq, fik/fiq, rrezik/rreziqe etj.;
g > gj: zog/zogj, murg/murgj, gardh/gjerdhe, i vogël/të vegjël, djeg/dogja etj.;
ll > j: shekull/shekuj, mashkull/meshkuj, kërcyell/kërcej, pyll/pyje etj.;
l > j: kal/kuaj, muskul/muskuj, fle/fjeta etj.;
r > j: flamur/flamuj, lepur/lepuj, bir/bijë etj.;
s > t: shes/shet, flas/flet, shkas/shket etj.;

Lloji i tretë**:** Përpos këtyre dy llojeve shkronjat mutexhanisejn kur bëhet Idhhar e jo Idgam edhe pse e para është me sukun e dyta e vokalizuar. P.sh.:

فاصفع عَنْهُمْ
فسبحْهُ

Këto shkronja quhen Mutexhanisejn sipas mendimit se Mutexhanisejn është edhe kur dy shkronja i kanë cilësitë e njëjta, ndërsa ndryshojnë për nga vendartikulimi, siç është rasti:

أَنْتُمْ وَ آبَآؤُكُمْ
أَشْيَآءٌ

MUTEXHANISEJN IDHHAR (Qartë idhhar)

فمن الضطرَّ ط – ض
سوآء علينا ا وعظت ت – ظ
فإذا افضتم ت - ض

Shembull, shkronja **د** dhe shkronja **ت** , vendartikulimin e kanë anësorin e gjuhës dhe përfundimin e qiellëzes së epërme, mirëpo ndryshojnë për nga cilësitë, sepse shkronja **د** ka 6 cilësi, ndërsa shkronja **ت** ka 5 cilësi. Ata të përbashkëta i kanë 4 cilësi, ndërsa ndryshojnë në tjerat.

---

rr > r: nxjerr/nxora, tjerr/tora, mar/mora etj.

د - *xhehr*, shide, istifal, infitah, ismat, *kalkale*;

ت - *hemse* , shide, istifal, infitah, ismat, _____

SKEMA E SHKRONJAVE TË NJËLLOJTA (MUTEXHANISEJN)

Shkronjat		
د me **ت** **ت** me **د** **ت** me **ط** **ط** me **ت**	Skrirja dhe shndërrimi i të parës në të dytën.	**قَدْ تَبَيَّنَ** **إِن كِدْتَ لَتَرْدِين** **أجيبت دعوتكما** **اثقلت دعوا** **فآمَنَتْ طَآئِفَة** **ودت طَآئِفَة**

لَئِنْ بَسَطتَّ أَحَطتُ فَرَّطتُمْ		
إِذ ظَّلَمْتُمْ		ظ me ذ ك me ق
إِرْكب مَعَنَا يلهث ذَالِكَ	Lejohet Idgami, por edhe Idhhari.	م me ب ذ me ث
فَسَبِّحْهُ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ	Idhhari	Shkronjat tjera

e. Idgami i shkronjës **ط** në **ت** . P.sh.:

لَئِنْ بَسَطتَّ ، فَرَّطتُمْ ، أَحَطتُ ، فَرَّطتُ

f. Idgami i shkronjës **ق** në **ك** . P.sh.:

الم نخلقكم

Idgami i shkronjës **د** në **ت** ; **ت** në **د** dhe **ط** ; **ذ** në **ظ** është idgam i plotë (Kamil), sepse bashkëngjitja bëhet në shkronjë dhe në cilësi, pra testid i plotë, ndërsa sa i përket Idgamit të **ط** në **ت** është Idgam i mangët (Nakis), sepse bashkëngjitja bëhet në shkronjë, e jo në cilësi të shkronjës, sepse të gjithë dijetarët janë pajtuar se cilësia e ITBAKIT (përmbyllëses) të **ط** të mbetet në fjalë, pra shkronja **ط** është e fortë, ndërsa shkronja **ت** e dobët, e, e forta nuk shkrihet në të dobëtën në tërësi, po mos të ishin shkronjat mutexhanisejn nuk do të bëhej idgami fare, pra këto dy shkronja janë të një vendartikulimi, ndërsa nuk i kanë cilësitë e njëjta.

Sa i përket Idgamit të shkronjës **ق** në **ك** në fjalën **نخلقكم** dijetarët janë pajtuar për shkrirje dhe bashkëngjitje, mirëpo disa kanë dhënë mendim se duhet të mbetet cilësia e shkronjës **ق** , ndërsa të tjerët kanë dhënë mendim se bëhet Idgam i plotë, pra humb edhe shkronja, edhe cilësia. Pra, që të dy vexhhet (mënyrat) janë të lejuara.

Dijetarët janë pajtuar për të mbetur cilësia e shkronjës ط (Itbaki), e jo cilësia e shkronjës ق (Istiëlai), sepse cilësia Itbak është më e fortë se cilësia Istiëla, kështu që kanë dashur ta ruajnë cilësinë më të fortë.

4. MUTEBAIDEJN – TË LARGËTA

Mutebaidejni quhen shkronjat të cilat janë të largëta njëra me tjetrën për nga vendartikulimi dhe poashtu kanë cilësi të kundërta. P.sh.:

Shkronja م është shkronjë buzore, ndërsa shkronja ح është shkronjë e fytit. P.sh.: يَحْمِلُونَ

Apo shkronja د me hemzen أ . P.sh.: دأبا

Apo shkronja ت me ع . P.sh.: تليت عَلَيْهِمْ

Apo shkronja ط me ه . P.sh.: يَطْهُرْنَ

Apo shkronja خ me ر . P.sh.: خَرَجُوا

Apo shkronja ق me ص . P.sh.: قصد ٱلسبيل

Në këto raste vaxhib është idhhari i shkronjës me sukun dhe assesi nuk guxon të fshihet, të shkrihet apo të bashkëngjitet.

Shkronjat të cilat janë të largëta me njëra-tjetrën (Mutebaidejn) kanë tri rregulla:

E para: Idhhari sagirë (qartësia e vogël);

E dyta: Idhhari kebirë (qartësia e madhe);

E treta: Idhhari mutllak (qartësia e mesme), pra qartësia në mes të qartësisë së vogël dhe qartësisë së madhe.

1. Rregulla e parë – Idhhari sagirë (qartësia e vogël).

Shembull "**ن**" i pavokalizuar me shkronjat e fytit:

أَنْعَمْتَ * مَنْ أَضلَّ * وَ ٱلْمنخنقةُ

تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ

Mutebaidejni Sagirë (Qartësia e vogël) bëhet Idhhar në të gjitha rastet, përpos në dy raste bëhet Ihfa dhe atë:

a) Kur pas nunit me sukun (të pavokalizuar) vjen shkronja **ق** dhe

b) Kur pas nunit me sukun (të pavokalizuar) vjen shkronja **ك**.

2. Rregulla e dytë – Idhhari kebirë (qartësia e madhe).

P.sh. shkronja **ز** me hemzen (**ء**):

يَسْتَهْزِءُونَ * لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَه

3. Rregulla e tretë – Idhhari mutllak (qartësia e mesme).

P.sh.: Shkronja **ق** me shkronjën **و**, ose **ح** me **ق** :

قَوْلٌ * ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ

Përjashtim nga tri rregullat bën kur "**ن**" e pavokalizuara qëndron para **ق** dhe **ك** edhe pse janë të largëta "**ن**" i pavokalizuar bëhet ihfa (fshihet) dhe nuk këndohet qartë:

ٱنقَلَبُوا * أَنكَاثًا

- Rregull e rendësishme

Nëse në mes shkronjave qëndron një vend i zbrazët (ndonjë shkronjë tjetër), e cila në atë rast nuk është në mes të atyre dy shkronjave quhen MUTEBAIDANI.

Nga kjo konkludojmë se:

6 shkronjat e fytit me 18 shkronjat e gjuhës janë MUTEBAIDANI. Sepse fyti është një vendartikulim, ndërsa gjuha vendartikulim tjetër. Përpos çka cekëm më lart غ me ق dhe ك , dhe خ me ق dhe ك.

Po ashtu shkronjat e **fytit** me shkronjat e **buzëve** janë MUTEBAIDANI.

Sepse **fyti** është vendartikulim, **buzët** janë vendartikulim, ndërsa ata i ndanë gjuha. Po ashtu shkronjat e **gjuhës** me shkronjat e **buzëve** janë shkronja MUTEBAIDANI, sikurse janë shkronjat e fytit.

Çdo dy shkronja kur të takohen njëra me tjetrën duhet shikuar:

- a janë prej një vendartikulimi;
- a janë prej dy vendartikulimeve.

Nëse janë prej dy vendartikulimeve, atëherë janë shkronja të përlargëta – MUTEBAIDANI. Mirëpo këtu bën përjashtim shkronja غ me خ dhe shkronja ق me ك .

Kur të takohen shkronja غ me ق ose me ك , ose kur të takohen shkronja خ me ق ose me ك, këto quhen shkronja të përafërta (MUTEKARIBANI) edhe pse janë prej dy vendartikulimeve, mirëpo vendartikulimet janë shumë afër njëra-tjetrës prej dy pjesëve të gojës. Pra, shkronja غ dhe خ artikulohen prej fillimit të fytit nga goja, ndërsa ق dhe ك artikulohen prej fundit të gjuhës, e cila është shumë afër prej fillimit të fytit nga goja, se në fund të gjuhës fillon fundi i fytit. Vetëm nga ky shkak غ me ق dhe ك quhen Mutekaribani, po ashtu edhe خ me ق dhe ك quhen Mutekaribani.

Nëse shkronjat janë prej një vendartikulimi (pjesë të gojës), nëse nuk ka distancë të largët mes tyre, quhen Mutekaribani.

PËRFUNDIM I RAPORTEVE TË SHKRONJAVE

Nga e gjithë ajo çka përmendëm të shkronjat dhe rapotet e tyre mes vete mund të përfundojmë se:

1. Shkronjat, të cilat kanë një vendartikulim dhe të gjitha cilësitë e njëjta janë MUTEMATHILANI (shkronja të njëjta).
2. Shkronjat, të cilat kanë një vendartikulim, ndërsa nuk i kanë cilësitë e njëjta janë MUTEXHANISANI.
3. Shkronjat, të cilat janë të përafërta edhe për nga vendartikulimi, edhe për nga cilësitë; ose janë të përafërta në vendartikulim, e jo për nga cilësitë; ose janë të përafërta për nga cilësitë, e jo për nga vendartikulimi, janë MUTEKARIBANI.
4. Shkronjat, të cilat janë të largëta për nga vendartikulimi dhe kanë cilësi të kundërta janë MUTEBAIDANI.
5. Për shkronjat, të cilat i kanë cilësitë e njëjta edhe të përafërta në vendartikulim, ose janë të largëta në vendartikulim, dijatarët kanë dhënë dy mendime:

Mendimi i parë: Janë shkronja Mutekaribani.
Mendimi i dytë: Janë shkronja Mutexhanisani.

Sa i përket raporteve të shkronjave mes vete si mutemathilejni, si mutekaribejni, si mutegjanisejni, si mutebaidejni, ndahen në: Sagirë (të vogël), kebirë (të madhe) dhe mutlak (asnjanëse).

Mithlejni Sagirë (të njëjtat e vogël) bëhet Idhhar dhe Idgam.

Mutebaidejni Sagirë (të largëtat e vogël) bëhet Idhhar dhe Ihfa.

Mutexhanisejni Sagirë (të njëllojtat e vogël) bëhet Idhhar, Ihfa dhe Idgam.

Mutekaribejni Sagirë (të përafërtat e vogël) bëhet Idhhar, Ihfa, Idgam dhe Iklab.

Ndërsa, sa i përket kebirë (të madhe) dhe mutlak (asnjanëse), si te shkronjat mithlejn, si te shkronjat mutebaidejn, si te shkronjat mutexhanisejn, si te shkronjat mutekaribejn, gjithmonë bëhet Idhhar.

KAPITULLI I NËNTË

RREGULLAT E FILLIMIT DHE TË PËRFUNDIMIT TË LEXIMIT

EL-VAKF VEL IBTIDAË
(TË NDALURIT DHE TË FILLUARIT E LEXIMIT)

Të ndalurit (vakfi) dhe rifillimi (ibtidai) i leximit është prej çështjeve më të rëndësishme të texhvidit të cilat duhet t'i dijë lexuesi i Kur'anit.

Nuk ka vendndalje në Kur'an ku është vaxhib, që do të thotë bën mëkat lexuesi nëse nuk ndalet, po ashtu në Kur'an nuk ka vendndalje haram, por ndalja dhe rifillimi varet prej lexuesit të Kur'anit se çka ka për qëllim në atë vendndalje, apo në atë rifillim të leximit. Ajo çka është sunet është se Muahmedi a.s. na ka mësuar për t'u ndalur në fund të ajetit.

Të ndalurit e leximit mundet të jetë në fund të surës, në fund të ajetit, në mes të surës, në mes të ajetit, ndërsa nuk lejohet në mes të fjalës.

Rifillimi gjithmonë bëhet me shkronjë e cila ka vokale, e jo me shkronjë me sukun (të pavokalizuar), po ashtu edhe ndalja nuk bëhet me vokale, por me sukun.

DALLIMI NË MES NDALJES (VAKFIT), SEKTES DHE PËRFUNDIMIT

Ndalim (vakf) i leximit quhet ndërprerja e përkohshme e frymëmarrjes dhe leximit me qëllim që të vahdohet prej aty, ose të përsëritet ndonjë fjalë para vendit të ndalimit.

Ndalimi bëhet në fund të ajetit si dhe në mes të ajetit, por nuk bëhet në mes të fjalës.

Sekte do të thotë heshtje dhe në terminologji quhet ndërprerja e zërit përkohësisht, me fjalë tjera jo ndalim i tërësishëm i frymëmarrjes, por mbajtje e frymëmarrjes së mbetur, e cila ka qenë e aktivizuar gjatë leximit, me qëllim të vazhdimit të leximit.

Sekteja bëhet në fund të fjalës.

Kat'ë (përfundimi i leximit) do të thotë ndërprerja e leximit deri në leximin e ardhshëm, deri në leximin e herës tjetër, pra ndërprerja e leximit e kalimit në një veprim tjetër, pra është ndalimi i të lexuarit, kur për fillimin e leximit të sërishëm kërkohet leximi i "ISTIADHES".

Në librin "NESHR" është transmetuar nga Abdullah bin Ebi Ebil Hudhjl se *"Nëse ndonjëri nga ju fillon të lexojë një ajet, mos ta ndërpresë në tërësi leximin pa e përfunduar ajetin në tërësi".* Mirëpo siç shihet kjo nuk ka të bëjë për ajetet në përgjithësi, pra nuk lejohet në mes të ajetit të ndërpritet leximi pa marrë parasysh në namaz apo jashtë namazit.

Ibn Ebi Hudhejli në "Neshrin" e tij thotë: "E kanë urryer "mekruh" të lexoj një pjesë të ajetit e të mos e lexoj pjesën tjetër". Dihet mirëfilli se Abdullah Ibn Ebi Hudhejli ka qenë tabiinë dhe thënia e ti "E kanë urryer" ka pasur për qëllim sahabët r.a.

MEDHHEBET E DIJETARËVE PËR VAKFIN (TË NDALURIT E LEXIMIT) DHE IBTIDANË (TË FILLUARIT E LEXIMIT)

Sa i përket të ndalurit dhe fillimit të leximit dijetarët kanë dhënë këto mendime:

NAFIË – Ai ka lejuar vakfin (ndaljen) varësisht prej llojit të ndaljes.

Ndalja e mirë, fillimi i mirë, ka të bëjë varësisht nga tërësia dhe domethënia e ajetit të Kur'anit.

IBN KETHIRI – E ka dhënë mendimin se ndalja duhet bërë vetëm në fund të ajetit.

IBN AMRI – ndalej në fund të ajetit dhe thoshte se për mua kjo është më e pëlqyeshme.

ASIM KESAIJU – E zgjidhnin kompletimin e domethënies në ajet.

XHEZERIJU – ishte i mendimit se i tërë Kur'ani është si një sure në vete, dhe nuk e shihte ndonjë ndalim të caktuar, për këtë arsye mund të lidhet në lexim (të bashkëngjitet) një sure me një sure tjetër.

TË NDALURIT SUNET

Ky lloj i të ndalurit është të ndalurit e Xhibrilit.
Në këtë lloj bëjnë pjesë 10 vende të të ndaluarit:

1. (El-Bekare, ...), 2. (El-Bekare, ...), 3. (Ali Imran, ...), 4. (Hud, ...),
5. (Jusuf, ...), 6. (Err-Rraëd, ...), 7. (En-Nahl, ...), 8. (Es-Sexhde, ...),
9. (En-Naziat, ...), 10. (El-Kadr, ...).

Në disa libra, të ndalurit sunet e parashohin edhe në 7 vende tjera:

1. ... **ان انذر النَّاس**
2. ... **لا يحزنك قولهم**
3. ... **انما يعلمه البشر**
4. ... **يا بني لا تشرك بِاللهِ**
5. ... **انهم اصحاب النار**
6. ... **من كل امر**
7. ... **فَسَبِّح بِحَمْدِ رَبِّكَ وَ اسْتَغْفِر**

Muhamedi a.s. gjithmonë është ndalur në fund të këtyre pjesëve të ajeteve, për këtë arsye edhe të ndalurit në këto vende quhet të ndalurit sunet.

TË NDALURIT E DOMOSDOSHËM

Në esencë të ndalurit është e lejuar deri sa mos të ndodhë diçka që obligon të ndaluarit, ose e pengon të ndaluarit.

Llojet e të ndalurit janë:

1. IHTIBARI – E USHTRIMIT të ndalurit për të pyetur nxënësin, pra për t'ia treguar nxënësit shkakun e të ndalurit, si p.sh. shkronja "" e rrumbullakët apo e zgjatur "" ose për të treguar shkrimin e Uthmanit r.a.
   Rregull: I lejuar.

2. IDTIRARIJU – I DETYRIMIT kur e detyrojnë rrethanat lexuesin, si p.sh. të teshurit, të kollurit, etj. etj.
   Lejohet në çdo fjalë.

3. INTIDHARIJU – ALTERNATIVËS shtë të ndalurit në fjalët për të cilat dijetarët kanë dhënë mendime të ndryshme të ndalurit në ato vende.

4. IHTIJARIJ – I ZGJEDHJES kur lexuesi ndalet në fjalë të cilën e zgjedhë vetë.
   Lejohet nëse në atë fjalë përfundon kuptimi i plotë i fjalisë.
   VAKFI IHTIJARIJ ndahet në 6 lloje:

NDALJA

Në Kur'an ekzistojnë 6 lloje të ndaljeve, e ato janë:

1. TË NDALURIT E PLOTË, APO TË OMOSDOSHËM

Quhet kështu për shkak se në atë fjalë përfundon kuptimi dhe ka shkëputje të plotë me tekstin në vijim. Të kësaj natyre janë të ndalurit kur përfundon tregimi apo shpjegimi i asaj çështjeje. Pjesa më e madhe e këtij lloji të ndalurit është në fund të ajeteve.

Shenja e këtij lloji të ndalimit është "mimi - ۜ ", mirëpo ky lloj mimi ndryshon prej mimit "mimi - م " të iklabit.
Shembull:

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ... *(En-Amë, 36)*

Të ndalurit në fjalën " **يَسْمَعُونَ** " është i domosdoshëm.

2. TË NDALURIT E MJAFTUESHËM

Quhet ndalja që bëhet në fjalën në të cilën fjalë lejohet të ndalurit, por edhe të vazhduarit e leximit, megjithëse përparësi ka të ndalurit.
Shembull:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

(En-Nisa, 23)

Të ndalurit në fjalën "**أُمَّهَاتُكُمْ** – Nënat e juaja" është të ndalurit e mjaftueshëm.

Shenja: Të vendosurit e shenjës " قلى " . Pra, lejohet të ndalurit dhe të vazhduarit, por të ndalurit ka përparësi.

3. TË NDALURIT E LEJUAR

Të ndalurit e lejuar është kur ede të ndalurit edhe lejuarit janë të një rangu, e nuk peshon njëra ndaj tjetrës, por janë të barabarta. P.sh.:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدىً

(El-Kehf, 13)

Në fjalën بِالْحَقِّ është i lejuar të ndalurit, por edhe i lejuar vazhdimi dhe nuk ka përparësi njëra ndaj tjetrës.
Shenja: Të vendosurit e shenjës " ج ".

4. TË NDALURIT E MIRË

Të ndalurit e mirë është të lejuarit e të ndalurit dhe të vazhduarit, por përparësi ka vazhdimi. P.sh.:

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

(El-En'am, 17)

Shenja: Të vendosurit e shenjës " صلى ".

5. TË NDALURIT E NDËRLIDHËS

Këto dy shenja " ∴ ∴ " gjithmonë në mus'haf vendosen pranë njëra tjetrës në një ajet, dhe në dy fjalë pranë njëra tjetrës. Nëse bëhet ndalja në fjalën e parë, patjetër duhet të vazhdohet leximi në fjalën në vijim. Në të kundërtën humbet kuptimi. Nëse nuk bëhet ndalja në fjalën e parë lejohet ndjalja në fjalën e dytë. P.sh.:

ذَلِكَ الْكِتَابُ لا رَيْبَ فِيهِ هُدىً لِلْمُتَّقِينَ

(El-Bekare, 2)

6. TË NDALURIT E NDALUAR

Kur në Kur'an është e vendosur mbi fjalë shkronja " لا ", që do të thotë "Jo"- mos u ndal, është e ndaluar të ndalurit e leximit, edhe pse shenja " لا " është e vendosur edhe në fund të ajeteve. Këtu kemi për qëllim të vendosurit në mes të ajetit.

TË FILLUARIT E LEXIMIT

Të filluarit dhe të rifilluarit e leximit munden të jenë:

- Rifillim i mirë,
- Rifillim i keq.

Rifillmi i mirë i leximit është kur rifillohet prej përfundimit të plotë të fjalisë ose të mjaftueshëm.

Rifillimi i keq i leximit është kur rifillohet në fjalët:
El-mef'ulë bih,
El-halë,
Et-temjizë,
El-mea'tufë,
El-bedel, e të ngjashme me këto.

Rifillimi më i keqi është kur rifillohet me fjalët e pakuptimta ose me fjalët të cilat marrin kuptim të kundërt, si p.sh.:

..... و اياكم ان اتقوا الله
..... و اياكم ان تؤمنوا بِاللهِ ربكم
..... يَدُ الله مَغْلُولة
..... إِنَّ الله فَقِير
..... انى إِلـه من دونه
..... لا اعبد الَّذِى فطرنى

PËRFUNDIMI I LEXIMIT

Përfundimi, apo ndërprerje e leximit quhet atëherë kur lexuesi i Kur'anit kalon prej leximit të Kur'anit në një veprim tjetër të jetës, që do të thotë nuk e vazhdon leximin pa e kryer atë veprim.

Ndërsa në terminologji të texhvidit quhet: Kur përfundohet ajo pjesë e leximit të Kur'anit dhe nëse pas një kohe rifillohet leximi duhet të fillohet me pjesën e ajetit - FESTEIDH BILAHI MINESH SHEJTANI RRAXHIM

Përfundimi i leximit nuk bëhet në mes të ajetit, por në fund të ajetit.

Është transmetuar nga Abdullah bin Ebi Hudhejli se ka thënë: "Kur ta lexon ndonjëri prej jush ndonjë ajet mos ta ndërpresë pa e përfunduar në tërësi". Nga ky "ether" kuptohet se si në namaz ashtu edhe jashtë namazit ajeti përfundohet në tërësi, e jo në mes.

Abdullah bin Ebi Hudhejli është prej Tabiinëve dhe ai ka thënë: "E kanë urryer (mekruh) Sahabët për të lexuar një pjesë të ajeti e të mos lexohet pjesa tjetër e ajetit".

TË NDALURIT NË FORMËN, MËNYRËN SI E KËRKON NDALIMI

Të ndalurit bëhet në 9 mënyra:

1. Të ndalurit me Sukun (të pavokalizuar),
2. me Revm (gjysmëzanore),
3. me Ishmam (gjysmëzanore),
4. me Ibdal (zëvendësim – zëvendësimi i tenvinit me zanore të gjatë),
5. me hadhf (eliminim – eliminimi i tenvinit në tërësi),
6. me Idgam,
7. me Ithbat,
8. me Nakël,
9. me Ilhak.

Do t'i shpjegojmë 5 mënyrat e të ndalurit të leximit:

1. TË NDALURIT ME SUKUN

Është të ndalurit me sukun të plotë, pra atëherë kur fjala ka fet'ha, kesra ose dame.

2. TË NDALURIT ME REVM

Është të ndalurit duke e theksuar pjesërisht zanoren, pra kombinim i sukunit me zanoren, ashtu që i afërti e kupton zanoren "e" i largëti.

Pra, me revm ndalemi kru fjala përfundon me kesre, dame, me fet'ha dhe mexhrur.

3. TË NDALURIT ME ISHMAM (bashkimbuzësh)

Është të bashkuarit e buzëve pas theksimit të sukunit. Ndalemi me Ishmam kur fjala përfundon me dame, ose është në rasën kallëzore.

4. TË NDALURIT ME IBDAL (zëvendësim)

Zëvendësimi i tenvinit me zanoren e gjatë:

شَاكِرًا - شَاكِرَا

- Nëse është "**ة**" nuk ka Ibdal:

رَكَاة ، نَافلة

5. TË NDALURIT ME HADHF (asimilim)

Eliminimi i tenvinit në tërësi:

رَحِيمٌ - رَحِيمْ

KATEGORITË E LEXIMIT

1. الترتيل - ET-TERTILË

Përpikëria e fjalëve theksimi dhe plotësimi i shkronjave, ashtu që secilës shkronjë t'i përkushtohet në mënyrë absolute, secilën shkronjë të artikulohet prej vendit të tij dhe të tingullojë si e kërkon. Pra, duke shikuar secilën cilësi të shkronjës, secilën veçanti të shkronjës; duke e konstruktuar shkronjën ashtu që të dallohet prej shkronjave tjera; që teshtidat të mbahen sa duhet, hemzet të theksohen si duhet, gunnet të bëhen si duhet dhe sa duhet, zanoret sa duhet, Idhharin si duhet, Idgamin si duhet, Ihfanë si duhet;

shkronja të këndohet trash kur duhet të këndohet trashë, ndërsa të këndohet holl kur duhet kënduar holll; shkurtimi i zanores kur duhet shkurtuar, ndërsa të zgjaturit kur duhet zgjatur; të ndalurit kur duhet për t'u ndalur, ndërsa mosndalja kur nuk duhet ndalur; mosndalja shumë në theksimin e sukunave; mosdridhja shumë e shkronjës r - ر ; mosmbajtja as shumë, e as pak e gunneve të nunave.

Kjo është mënyra e cila i ka zbritur Kur'ani Muhamedit a.s. Kjo është edhe urdhër kur'anor:

... وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

"Ve rettilil kur'ane tertila".

"... Dhe lexo Kur'anin rrjedhshëm me përpikëri".

(El-Muzemmil, 4)

2. التحقيق - ET-TAHKIKË

Është këndimi i Kur'anit sikurse tertili me të gjitha specifikat që u thanë, vetëm se në këtë formë të këndimit nevojitet që përqendrimi të jetë më i madh dhe leximi duhet të jetë shumë më i ngadalshëm se te tertili. Kjo formë e leximit preferohet kur profesori (shejhu) ua mëson formën e leximit nxënësve. Me fjalë tjera, kjo është forma e shpjegimit dhe sqarimit të secilës rregull në mënyrë praktike dhe të veçantë. Për këtë formë të leximit Zoti i Lartmadhëruar në Kur'anin fisnik thotë:

"Atyre që u kemi dhënë librin, e loxojnë atë me vërtetësi përqendrim dhe përpikëri (haka) të plotë. Ata me të vërtetë besojnë në të".

(El-Bekare, 121)

3. الحدر - EL-HADR

Është këndimi i Kur'anit sikurse tertili, duke iu përmbajtur të gjitha rregullave, përjashtim bën vetëm ajo se këndimi i tillë bëhet më i shpejtë. Edhe pse themi këndimi është më i shpejtë, prapëseprapë është e domosdoshme përmbajtja e rregullave të artikulimit të shkronjave me të gjitha specifikat e tyre, mbajtja e Ihfaveve, gunneve, shkurtimi i zanoreve të gjata, sepse nëse mangësohet diçka prej rregullave, cila do rregull e domosdoshme çoftë, është haram.

4. التدوير - ET-TEDVIRË

Është këndimi i Kur'anit mesatar, pra mes tertilit dhe hadrit.

Të gjitha kategoritë e leximit janë të lejuara.

EL-ISTIADHE

Të gjithë dijetarët janë të pajtimit se këndimi i ISTIADHES është e ligjësuar (rregull) para se të fillohet leximi i Kur'anit, duke u bazuar në ajetin kur'anor:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

(En-Nahl, 98)

Dijetarët kanë kanë dhënë dy mendime rreth asaj se ISTIADHE a është vaxhib apo mendub:

- Pjesa dërmuese e dijetarëve (xhumhurë) janë të mendimit se është Mendub.
- Një pjesë e dijetarëve janë të mendimit se është vaxhib.

ISTIADHE ka forma të ndryshme, e ato janë:

1. **أَعُوذُ بِاللهِ الْعَظِيم مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**
2. **أَعُوذُ بِاللهِ سَمِيعِ الْعَلِيم مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**
3. **أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ**

Ka edhe forma tjera të cilat nuk e shohim të arsyeshme t'i përmendim në këtë rast.

Mënyra e ISTIADHES fshehtazi apo haptazi

1. Mustehab është që Istiadhe të këndohet haptazi (me zë) nëse leximi bëhet haptazi (me zë), kur të tjerët e dëgjojnë.
2. Mustehab është që Istiadhe të këndohet fshehtazi (pa zë) në këto raste:

a) Kur leximi bëhet në heshtje;
b) Kur leximi bëhet me zë, por është i vetmuar lexuesi;
c) Kur leximi bëhet në namaz, qoftë i vetmuar, qoftë Imam me xhematë, çoftë në namazet ku leximi bëhet me zë (aksham, jaci dhe sabah), qoftë në namazet ku leximi bëhet pa zë;
d) Në tubim ku lexohet dhe studiohet Kur'ani dhe ai nuk është fillimtar i atij leximi.

BISMILAHI

Këndimi i BISMILAHIT në fillimi të çdo sureje, përpos suretut – Tevbe, është vaxhib.

بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيم

Mënyrat e këndimit të ISTIADHES dhe BISMILAHIT para leximit të Kur'anit janë:

1. Këndimi i Istiadhes, ndërprerja, e pastaj Bismilahi. Kjo është mënyra më e mirë;
2. Këndimi i Istiadhes, ndërprerja, e pastaj Bismilahi së bashku me fillimin e sures;
3. Këndimi i Istiadhes së bashku me Bismilahin, ndërprerja, e pastaj fillimi i sures;

4. Këndimi i Istiadhes së bashku me Bismilahin dhe fillimin e sures. Nëse lexuesi fillon këndimin prej fillimit të suretul Tevbe (Beraetu), ku nuk është Bismilahi, lejohen dy mënyrat:
   a) Këndimi i Istiadhes, ndërprerja dhe fillimi i sures pa e kënduar Bismilahin;
   b) Këndimi i Istiadhes dhe fillimin e sures së bashku, pa ndërprerje.

Nëse lexuesi fillon këndimin në mes të sures lejohet këndimi i Bismilahit, por lejohet edhe moskëndimi i Bismilahit. Mirëpo, transmetohet se Imam Shatibia ka urdhëruar që pas Istiadhes të këndohet Bismilahi në ajetet ku fillon si p.sh.: "Allahu la ilahe il-la hu", "Ve indehu mefatihul gajbi", "Ilejhi juredu ilmus-saati" etj. Sepse pas Istiadhes bashkëngjitja e këtyre ajeteve nuk përshtatet, por merr kuptim jo të mirë".

Kuptimi i "Eudhu Bil-lahi-t" do të thotë: "Mbështetem dhe kërkoj strehim dhe mbrojtje te Allahu nga shejtani i Mallkuar".

Formula e fjalës: **أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ** "Eudhu bil-lahi minesh-shejtanirr-rraxhim", lexuesi e fillon kështu duke u bazuar në ajetin Kur'anor:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

(En-Nahl, 98)

Rregull: Këndimi i Istiadhes është mustehab, disa thonë se është vaxhib.

Rregull: Sunet është që lexuesi të thotë Istiadhen në heshtje nëse lexuesi lexon në heshtje vetëm ose me xhemat në namaz, përpos këtyre dy rasteve mustehab është të këndohet me zë, posaçërisht në manifestime.

Nuk lejohet që lexuesi në fund të sures të këndojë "Bismilahi rrahmani rrahim", pastaj të heshtë një kohë, e mandej ta fillojë suren, për arsye se dëgjuesi mund të mendojë se "Bismilahi" është pjesë e fundit e sures.

DISPOZITA E NDËRLIDHJES SË SUREVE

Përpos në suretut Tevbe (Beraetun), në të gjitha suret tjera ndërlidhja e sureve bëhet në tri mënyra:

Mënyra e parë: Ndalimi në fund të sures dhe fillimi me Bismilah dhe duke u ndalur në fund të Bismilahit, e pas ndaljes vazhdohet leximi. P.sh. në fund të suretut-Duha:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ pastaj ndalet dhe lexon **بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ**

pastaj ndalet dhe lexon **أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ**

Mënyra e dytë: Ndalimi në fund të sues dhe bashkëngjitja e Bismilahit me fillimin e ajetit të sures në vijim. P.sh.:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ pastaj ndalet dhe lexon:

بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

Mënyra e tretë: Bashkëngjitja e ajetit të fundit me Bismilahin dhe me ajetin e parë të sures në vijim. P.sh.:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ بِاسْمِ اللهِ الرَّحْمَانِ الرَّحِيمِ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ

Ndërsa sa i përket ndërlidhjes së sureve El-Enfal me Tevbe (Beraetun) lejohen tri mënyra:

Mënyra e parë: Ndalimi në fund të suretul-Enfal, marrja frymë lirisht dhe fillimi i suretut-Tevbe (Beraetun) pa e kënduar Bismilahin:

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

marrja frymë lirisht, dhe fillimi i suretut-Tevbe: **بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ**

Mënyra e dytë: Bërja sekte. Pra, ndalimi i leximit e jo ndërprerja e frymëmarrjes. Që nënkupton, ndërlidhja me Sekte (pauzim frymor).

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

sekte (pauzim frymor) dhe vazhdojmë: **بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ**

Mënyra e tretë: Bashkëngjitja e ajetit të fundit të suretul-Enfal me fillimin e parë të ajetit të suretut-Tevbe (Beraetun):

وَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَأُولَئِكَ مِنْكُمْ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (75)**بَعْضُهُمْ بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ** (1)

Nëse këndimi fillon në mes të sures pra lejohen dy mënyra:

Mënyra e parë: Këndimi i Istiadhes, ndërprerja, pastaj fillimi i këndimit të ajetit.

Mënyra e dytë: Këndimi i Istiadhes dhe fillimi i ajetit, pa ndërprerje mes tyre.
Nga kjo kuptojmë se në mes të sures lejohet 6 mënyrat, e ato janë:
4 të parat;
2 të dytat.
Ndërsa sa i përket fillimit të leximit në mes të suretut-Tevbe, dijetarët kanë dhënë dy mendime:

Mënyra e parë: Këndimi i Istiadhës, ndërprerja, pastaj fillimi i këndimit të ajetit.

Mënyra e dytë: Këndimi i Istiadhës dhe fillimi i ajetit pandërprerë mes tyre.

Nga kjo kuptojmë se në mes të sures lejohen 6 mënyrat, e ato janë:
- 4 të parat;
- 2 të dytat.

Ndërsa sa i përket fillimit të leximit në mes të suretut-Tevbe (Beraetun). Dijetarët kanë dhënë dy mendime:

Mendimi i parë: Këndimi i Istiadhës dhe fillimi i ajetit në mes të sures pa e kënduar Bismilahin si në fillim të sures.

Mendimi i dytë: Këndimi i Istiadhës dhe fillimi i ajetit në mes të sures duke kënduar edhe Bismilahin, sepse Bismilahi nuk këndohet vetëm në fillim të sures, ndërsa në mes të surës lejohet.

Ekzistojnë katër mënyra të këndimit kur bëhet lidhja e sureve:

E para: *Këndimi - Eudhu bil-lahi ... , e bën një pauzë;*
këndimi i Bismil-lahi-t ..., e bën një pauzë;
fillimi i sures.

Kjo është mënyra më e vlefshme.

E dyta: *Këndimi - Eudhu bil-lahi ... , e bën një pauzë;*
këndimi i Bismil-lahi-t dhe fillimi i sures pa ndërprerje.

E treta: *Këndimi i Eudhu bil-lahi-t dhe Bismilahi-t pa ndërprerje, pauza,*

pastaj fillimi i sures.

E katërta: *Këndimi i Eudhu bil-lahi-t, Bismilahi-t dhe fillimi i sures, që të trija pa ndërprerje.*

Sa i përket këndimit të sureve, me fjalë tjera në kufirin mes dy sureve kemi tri mënyra:
E para: Eudhubilahi, pauzë, Bismilahi, pauzë, fillimi i sures.

E dyta: Eudhubilahi, pauzë dhe Bismilahi me fillimin e sures pa ndërprerje.

E treta: Eudhubilahi, Bismilahi dhe fillimi i sures, pra të gjitha këto pa ndërprerje.

Nuk lejohet fundi i sures të bashkëngjitet me Bismilahin e të bëhet një pauzë, pra ndërprerje e shkurtër. Se kjo ndikon, që dëgjuesi të mendojë se Bismilahi është ajet i fundit i sures. Nndërsa Bismilahi këndohet vetëm në fillim të sures.

MËNYRAT E FILLIMIT TË SURETUL *ALI IMRAN*

Fillimi i ajetit të parë të suretu Ali Imran "Elif, Lam, mim" dhe lidhja me ajetin e dytë bëhet në trijanë tri:

الم (1) اللَّهُ لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ (2)

E para: Me sukun të plotë duke e zgjatur Mimin 6 vokale.

E dyta: Duke e vokalizuar Mim-in me fet'ha për të mos lejuar takimin e dy sukunave, pra duke e kënduar Mim-in 6 vokale, duke e vazhduar leximin me ajetin e dytë.

E treta: Duke e vokalizuar Mim-in me fet'ha, por në këtë rast duke e zgjatur dy vokale dhe vazhdohet me ajetin e dytë.

Nëse bëhet bashkëngjitja e suretul Bekare me Ali Imran, atëherë na paraqiten 9 mënyra.

Por, nëse përpos nëntë mënyrave gjatë bashkimit të dy sureve dëshirohet që të këndohet vetëm suretu Ali Imran, atëherë na paraqiten tri mënyrat e sipërpërmendura, pra gjithsejtë 12 mënyra.

MËNYRAT E LEXIMIT TË SURETUL-ENFAL ME SURETUT TEVBE (BERAETUN)

NDËRPRERJA – Përfundimi i suretul-Enfal, pauzë dhe fillimi i suretut-Tevbe.

SEKTEJA – Përfundimi i suretul-Enfal, pushim frymor dhe fillimi i suretut-Tevbe.

NGJITJA E SURES – Ngjitja e fjalës së fundit, të ajetit të fundit të suretul-Enfalë, me fillimin e suretut-Tevbe: **... عَلِيمٌ بَرَآءَةٌ ...**

Më e vlefshmja është sipas renditjes, pra ndërprerja, pastaj sekteja, pastaj ngjitja e sures.

SEXHDEJA E LEXIMIT

Transmetohet nga Buhariu se kur i Dërguari i Allahut s.a.v.s. e këndonte suen (me fjalë tjera) ku i shte sexhdeja, binte në sexhde dhe së bashku me të ëedhe sehabët bënin sexhde. Në fikh kjo sexhde quhet Sexhdetu Tilaveti (sexhdeja e leximit).
Ruknet (pjesët kryesore) e sexhde së leximit:

- Nijeti,
- tekbiri Allahu Ekber,
- një sexhde,
- ulja pas sexhdes, pra pas tekbirit, dhe
- Selami.

Sexhdeja është vaxhib (obligative) si për atë i cili e lexon ajetin e sexhdes ashtu edhe për atë i cli e dëgjon. Kjo sexhde ka për qëllim nderim, respekt, adhurim dhe nënshtrim vetëm Allahut xh.sh., e askujt tjetër, ndërsa në anën tjetër për t'iu kundërvënë shejtanit.
Muhamedi a.s. ka thënë:

"Kur njeriu lexon ajetin e sexhdes dhe bjen në sexhde, shejtani ik dhe largohet dhe largohet duke qajtur dhe duke thënë: "Mjer për mua, njeriu u urdhërua për sexhde dhe ai ra në sexhde, me çka e fiton xhenetin, ndërsa unë jam urdhëruar, por kam refuzuar, për çka edhe do të hudhem në zjarr".

Ajetet e sexhdes janë:

1. Earafë, 206

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ

2. Err-Rread, 15

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ

3. En-Nahl, 49-50

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلائِكَةُ وَهُمْ لا يَسْتَكْبِرُونَ (49) **يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ** (50)

4. El-Isra, 107-109

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّداً (107) وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً (108) وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعاً (109)

5. Merjem, 58

أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّداً وَبُكِيّاً

6. El-Haxh, 18

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

7. El-Furkan, 60

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوراً

8. En-Neml, 25

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

9. Es-Sexhde, 15

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآياتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّداً وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لا يَسْتَكْبِرُونَ

10. Sad, 24

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيراً مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعاً وَأَنَابَ

11. El-Fussilet, 37-38

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (37) فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لا يَسْأَمُونَ (38)

12. En-Nexhm, 62

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا

13. El-Inshikak 21

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لا يَسْجُدُونَ

14. El-Alak, 19

كَلَّا لا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

Siç kemi cekur më lartë sexhdetu tilaveti vaxhib është te Imami Ebu Hanife, sunet te Imami Shafiij, Maliku dhe Ibn Hambeli.

Sexhdeja bëhet në mes të dy tekbirave:

1. Tekbiri,
2. Tesbihi ose duaja,
3. Tekbiri i ngritjes nga sexhdeja

- Pra në sexhde tri herë thuhet: "Subhane Rabbijel Eala" ose edhe bëhet duaja:

سجد وجهى للذى خلقه و شق سمعه و بصره بحوله و قوته فتبارك الله أحسن الخالقين

Poashtu edhe kjo dua është e pëlqyeshme (Meëthur) është gjurmuar prej të parëve:

سجد وجهى للذى خلقه و شق سمعه و بصره و أعوذ برضاك من سخطك و بعفوك من عقابك و بك منك لا احصى ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك و لا حول و لا قوة إلا بالله العلى العظيم

DISA RREGULLA TË CILAT DUHET PASUR PARASYSH SIPAS HAFSËS

1. E ka kënduar lehtë hemzën e dytë: **ء ء اعجمى و عربى** ndërsa në të gjitha rastet tjera jo.

2. E ka kënduar lehtë "ر - ra-un" dhe "ا - elifin": **بِسْمِ اللهِ مَجْرِهَا**

3. **تَأمننَّا** – e ka lejuar të këndohet edhe me reum edhe me ishmam.

4. E ka lejuar edhe Idh-har edhe Idgam në fjalët:

يلهث ذالك ، اركب معنا

يس وَ الْقُرْءَانِ الْحَكِيم ، ن وَ الْقَلَم

5. Të këndohet edhe me fet'ha, por edhe me dame ajetin 53 në sureturr Rrumë:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَشَيْبَةً

6. Të zgjaturit e përemrit vetor: **يخلد فيه مهانا**

7. Lejohet që të këndohet edhe "**س** " , por edhe "**ص** " në fjalët e ajeteve:

و زادكم فى الخلق بسطه

ام هم مسيطرون

لست عليهم بمسيطر

8. Në katër vende të Kur'anit bëhet sekte (pauzim frymor), e jo pauzim i tërësishëm:

1. Suretul Kehf:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ Sekte (pauzim frymor)
عِوَجَا (1) قَيِّماً لِيُنْذِرَ بَأْساً شَدِيداً مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً حَسَناً

2. Suretu Jasin:

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا Sekte (pauzim frymor)
هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ

3. Suretu Kijame:

وَقِيلَ مَنْ Sekte (pauzim frymor)
رَاقٍ

4. Suretu Mutaffifin:

Sekte (pauzim frymor) كَلَّا بَلْ
رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

AFATI MË I GJATI PËR TË LEXUAR KUR'ANIN

Shumë hadithe janë transmetuar se Muhamedi a.s. vazhdimisht ka thirrë, ka nxitur dhe ka këshilluar që Kur'ani të lexohet për tri ditë; për 5 ditë; për 7 ditë, për 10 ditë, për 15 ditë, për 20 ditë, për një muaj, e më së shumti 40 ditë.

Abdullah Ibn Umeri transmeton se Muhamedi a.s. e ka urdhëruar për ta lexuar Kur'anin për 40 netë, dhe pastaj (pasi ka kërkuar edhe më shumë Abdullah Ibn Umeri) ka thënë për 7 netë.

Ka gjetur mbështetje hadithi i Lejthi, prej tij te Muxhahidi se një njeri i ka thënë Muhamedit a.s.:

"Çmendon për atë i cili e lexon Kur'anin për shtatë ditë? Muhamedi a.s. i ka thënë: "Kjo është vepër e të afërmve". – O i Dërguar i Allahut, por dikush e lexon për 5 ditë". "Kjo është vepër e të sinqertëve". – Dikush e lexon për 3 ditë. "Kjo është vepër e pejgamberëve".

Ky është angazhim dhe përpjekje e vërtetë. Këtë vështirë është ta bëni, vetëm nëse jeni durimtarë të fortë, dhe nëse lexoni vazhdimisht edhe natën që ndonjëri e fillon suren e parë dhe mendjen e ka e ka në Kur'an derisa të arrij në suren e fundit. – O i Dërguar i Allahut, ç'bëhet po të lexohet më pak se tri ditë? Është përgjigjur: "Jo". Kush dëshiron të lexojë, le të lexojë leximin më të vlefshmin".

Thuhet se Othmani r.a. e lexonte Kur'anin për 7 ditë.

Othmani r.a. e lexonte Kur'anin për 7 ditë:

Natën e **Xhumasë** e lexonte Suretul *Bekare* deri në suren *El-Maide*;
E shtunë: Prej suretul *En'amë* deri në suretu *Hudë*;
E diel: Prej suretu *Jusuf* deri në suretu *Merjem*;
E Hënë: Prej suretu *Ta ha* deri në suretul *Kasas*;
E Mart: Prej suretu *Ankebut*, deri në suretu *Sadë*;
E Mërkurë: Prej suretuz- *Zumer*, deri në sureturr-*Rrahman*;
E Enjte: Prej suretul-*Vakiatu*, deri në suretun-*Nas*.

DUA

أسألك يا الله
يا رحمٰن بجلالك و نور وجهك ان تلزم قلبى حب كتابك كما علمتنى و ارزقنى ان اتلوه على النحو الذى يرضيك عنى،
و أسألك ان تنور بالكتاب بصرى ،
و تطلق به لسانى ،
و تفرح به عن قلبى ،
و تشرح به صدرى ،
و تستعمل به بدنى ،
و تقوينى على ذالك و تعيننى عليه ،
فإنه لا يعَيننى على الخير غيرك ،
و لا موفق له إلا أنت .

(Transmeton Ebul Kasim Taberaniu në "Muaxhem el-Kebirë", me sened nga i Dërguari i Allahut)

TEKBIRI, TEHLILI DHE TAHMIDI

Tebirë quhet fjala “Allahu Ekber”.
Tehlilë quhet fjala “La ilahe il-lallah”.
Tehmidë quhet fjala “Ve lil-lahil hamd”.

Duke filluar nga suret Ved-Duha dhe deri në suretun-Nas. Çdo fillim të sures është mirë që para bismilahit të thuhet Tekbiri, Tehlili dhe Tehmidi.

Mënyrat e ngjitjes së Tekbirit, Tehlilit dhe Tehmidit në mes vete janë:

1. Vetëm tekbiri “Allahu Ekber”.
2. Tehlili me Tekbirin “La ilahe il-lallah vall-llahu ekber”, tahlili pa zgjatim.
3. Tehlili me Tekbirin, Tehlili me zgjatim.
4. Tehlili me tekbirin dhe Tahmidin, pa e zgjatur Tehlilin.
5. Tehlili me Tekbirin dhe Tahmidin duke e zgjatur Tehlilin në fjalën Allahu.

Fusnotë: Nuk zgajtet përemri vetor (damiri) nëse nëse ngjitet me suren tjetër në suret El-Bejjinetu dhe Ez-Zelzele nëse këndohet tekbiri, e kjo nga shkaku që të mos ndodhë takimi i dy sukunave.

LLOJET E GABIMEVE GJATË LEXIMIT TË KUR'ANIT

Gjatë leximit të Kur'anit lexuesi mund të bëjë gabime.
Gabimet në Kur'an mund të jenë gabime të patolerueshme (lehnul xhelij), që do të thotë gabim i qartë dhe i madh dhe, po ashtu mund të jenë gabime të tolerueshme (lehnul hafij), që do të thotë janë gabime që shumë pak hetohen dhe nuk e prishin kuptimin e leximit, por ndryshojnë vetëm konstruktin e leximit.

Prej gabimeve të mëdha janë:

- Të prishurit e kuptimit, ose ndryshimi i plotë i kuptimit, si p.sh.:

أَنعَمْتَ عَلَيْهِمْ - أَنعَمْتُ عَلَيْهِمْ

ose të kënduarit me kuptim plotësisht të kundërt:

الطامة الكبرى - التامة الكبرى

që do të thotë se në vend që të thuhet "katastrofa e madhe", të lexohet "përsosmëria e madhe".

Po ashtu prej gabimeve të mëdha janë:

- Mosgjatja e zanoreve të gjata:

- Mosleximi i qartë i shkronjave të qarta;

- mosbashkëngjitja kur duhet bërë bashkëngjitja;

- shkurtimi i Medi Lazimit;

- këndimi i shkronjës trash kur është e hollë, ose këndimi i shkronjës hollë kur është e trashë;

- ndalja në vendet e ndaluara.

Gabim i tolerueshëm (lehnul hafij), i cili gabim nuk hetohet në shikim të parë është:

- Gabim në përsosmërinë e rregullave. Këtë lloj të gabimit e kuptojnë vetëm të specializuarit.

P.sh: Mosgjatja plotësisht e zanoreve të gjata, apo mospraktikimi plotësisht i cilësive, por pjesërisht.

NAMAZI PAS PERSONIT I CILI BËN GABIM TË MADH DHE TË QARTË

Nuk lejohet leximi me gabim të qartë, e nëse bëhet kjo është mëkat, po ashtu nuk lejohet namazi pas tij.

Ndërsa sa i përket gabimit të tolerueshëm (Lehnul Hafij) namazi pas personit të tillë lejohet dhe namazi është i pranueshëm.

Shumë nga xhemati më kanë treguar se një kohë të gjatë nuk e kanë kënduar në namaz "ELHAMDU LIL-LAHI", por "ELHAMDU RIL-LAHI", pra në vend të "L" është kënduar me "R".

Poashtu edhe nuk e kanë kënduar "MUSTEKIM" por "MUSTEKIN", pra në vend të "M" është kënduar me "N".

Kjo është LAHN XHELIJ (gabim i patolerueshëm), dhe nëse është bërë me qëllim namazi prishet. Edhe pse në gjuhën shqipe, për shkak të afërsisë që kanë këta dy shkronja lejohet që në vend të "pluhun" – "pluhur" apo në vend të "prehën" lejohet të thuhet "prehër".

Në gjuhën shqipe: PLUHUN – PLUHUR
PREHËN – PREHËR.

عدد	الرمز	ما يدل عليه	عدد أحرفه
١	و ا ى	حروف المد	٣
٢	همز فهاء ثم عين حاء مُهُمَلتان ثم غين خاء	حروف الحلق [إظهار النون الساكنة و التنوين معها]	٦
٣	سكت فحثه شخص	حروف الهمس	١٠
٤	أجد قط بكت	حروف الشدة	٨
٥	لِنْ عُمَر	الحروف البينية المتوسطة بين الرخاوة و الشدة	٥
٦	قظ خص ضغط	الحروف الاستعلاء [يصحبها تفخيم] و حروف الاستفال الترقيق ماعدا اللام و الراء	٧
٧	الصاد ، و الضاد ، و الطاء ، و الظاء	حروف الانطباق : و الأربعة من حروف الاستعلاء و هى تفخم كلها	٤
٨	فر من لب	حروف الإذلاق	٦
٩	الزاى ـ و السين ـ و الصاد	حروف الصفير	٣
١٠	قطبجد	حروف القلقلة و الخمسة من حروف الشدة	٥
١١	ابغ حجك و خف عقيمه	إظهار لام ال القمرية	١٤
١٢	طِب ثم صِلْ رحْما تفز ضف ذا نعم دع سوء ظن زر شريفا للكرم	إدغام لام ال الشمسية	١٤
١٣	صف ذا ثناكم جاد شخص قد سما دم طيبا زد فى تفى ضع ظالما	الإخفاء الحقيقى [النون الساكنة التنوين]	١٥
١٤	يرملون	الإدغام	٦
١٥	ينمـو	إدغام بغنة	٤
١٦	رل	إدغام بغيرغنة	٢
١٧	كم عسل نقص	أوائل السور الثلاثية	٨

١٨	حى طاهر – ما عدا الألف	أوائل السور الثنائية	٥
١٩	صله سحيرا من قطعك	مجموع أوائل السور	١٤

عدد	مثـال	العلامة	ما تدل عليه
١	(إنما يستجيب اللذين يسمعونَ۠ . و الموتى يبعَثهم الله)	م	تدل ((رأس الميم)) فوق الحرف على ((الوقف اللازم

			)) [لاحظ أن رأس الميم غير الميم م]
٢	(الذين تتوفاهم الملائكة طيبينَ لا يقولون سَلَـٰم عليكم)	لا	علامة [الوقف الممنوع] تقول للقارئ : لا تقف. هنا الوقوف ممنوع
٣	(نحن نقص عليك نبأهم بالحق ج إنهم فتية آمنوا ...)	ج	تقول لك : الوقف هنا جائز . و الوصل هنا جائز . و هما فى الجواز سواء .
٤	(و إن يمسسك الله بضر فلا كاشف له إلا هو صلى و إن يمسسك بخير فهو على كل شىء قدير)	صلى	تقول لك هذه العلامة - المأخوذة من كلمتين : الوصل + أولى - إن الوقف جائز ولكن الوصل أولى. الصاد تدل على الوصل و ((لى)) تدل على أولى .
٥	(ما يعلمهم إلا قليلٌ قلى فلا تمار فيهم إلا مراء ظاهرًا)	قلى	الوقف أولى مع جواز الوصل .
٦	(ذالك الكتاب لا ريب ∴ فيه ∴ هدى للمتقين)	∴ ∴	هى علامة تعانق الوقف ، فإذا وقفت عند أولى العلامتين فلا تقف فى الثانية . و لك أن تقف عند الثانية إذا لم تقف فى الأولى .
٧	(و قيل من س ... راق)	س	سكته لطيفة بلا تنفس فى أربعة مواضع .

عدد	العلامة	اسمها	ما تدل عليه	مثالها
١	◌ْ	صفر مستدير	وضع صفر مستدير فوق حرف علة يدل على زيادة ذالك الحرف و أنه لا ينطق به فى الوصل و لا فى الوقف	سلٰسلاْ . يَتْلُواْ . لَأَاْذبحنه . و ثمُوداْ فما أبقى .
٢	◌ٰ	صفر مستطيل	وضعه فوق ألف بعدها متحرك يدل	أناْ خير منه .

			على زيادتها وصلا لا وقفا .	لكنـاْ هو الله ربى . و تظنون بالله الظنونـاْ هنالك
٣	حـ	رأس خاء غير منقوطة	تدل على سكون ذلك الحرف و على أنه مظهر يحيث يقرعه اللسان	من خيْر ـ أوَعظْتَ و ينْؤن عنْه ـ و خُضْـتُم بعَبْده ـ نضجتْ جلودهم قدْ سمع . فقدْ ضَلَّ و إذْ زاغت .
٤		تعرية الحرف من علامة السكون مع تشديد التالى	يدل على إدغام الأول فى الثانى إدغاما كاملًا	أجبت دَّعوتكما . يلهث ذَّ لك . وقالت طّآئفة . و مَن يكرههُّنَّ . ألم نَخْلَقكُّمْ .
٥		تعرية الحرف من علامة السكون مع عدم تشديد التالى	يدل على إخفاء الأول عند الثانى فلا هو مظهر حتى يقرعه اللسان و لا هو مدغم حتى يقبل من جنس تاليه . أو إدغامه فيه إدغامه فيه إدغامًا ناقصًا .	من تَحتها . من ثَمَرَةٍ . إنّ رَبَّهُم بِهم مَن تَقول ـ مِن وَال فرّطتُم ـ بَسَطتَ .

بقية العلامات				
عدد	المثال	العلامة	البيان	ما تدل عليه
٦	(عليمُ بذات الصدور) (كرامِم بررة) (جزاءَم بما كانوا يعملون) (مِنم بعد) (مُنـبثُّا)	م	وضع ميم صغيرة بدل حركة الثانية من المنون بالضم أو بالكسر أو بالفتح إلى جانب الحركة الباقية . أو فوق النون الساكنة بدل السكون مع عدم تشديد الباء التالية	تدل على التنوين أو النون ميما .
٧	(الـمـ˜)		علامة المد الحرف الموضوعة فوقه	تدل على لزوم مده مدا زائدا على المد الأصلى الطبيعى . و

				لا تستعمل للدلالة على ألف محذوفة
٨	(سميعٌ عليم) (و لا شرابًا إلا ...) (لكل قومٍ هاد)	ـ ـًـ	تركيب الحركتين إحداهما فوق الأخرى . ضمتين أو فتحتين أو كسرتين	يدل على إظهار التنوين و عدم إدغامه أو إخفائه أو إقلابه .
٩	(خشبُ ٌ مُّسندة) (غفورًا رَّحيما) (وجوه يومئذٍ نّاعمة)	ُ ٌ ـً ـً	تتابع الحركتين إحداهما بعد الأخرى لا فوقها مع تشديد التالى .	يدل على الإدغام
١٠	(شهابُ ٌ ثاقب) (سراعًا ذلك) (بأيدى سفرةٍ كرام)	ُ ٌ ـً ـً	تتابع الحركتين إحداهما بعد الأخرى لا فوقها مع عدم تشديد التالى .	يدل على الإخفاء
١١	مجريٰـها ◊	y	النقطة الخالية الوسط تحت الراء	تدل على إمالة لفتحة إلى الكسرة و إمالة الألف إلى الياء

حسا ب	الحر ف	حسا ب	الحر ف	حسا ب	الحر ف	حسا ب	الحر ف	حسا ب	الحر ف
١	ا	٧	ز	٤٠	م	١٠٠	ق	٧٠٠	ذ
٢	ب	٨	ح	٥٠	ن	٢٠٠	ر	٨٠٠	ض
٣	ج	٩	ط	٦٠	س	٣٠٠	ش	٩٠٠	ظ
٤	د	١٠	ى	٧٠	ع	٤٠٠	ت	١٠٠٠	غ
٥	ه	٢٠	ك	٨٠	ف	٥٠٠	ث	ـ	ـ
٦	و	٣٠	ل	٩٠	ص	٦٠٠	خ	ـ	ـ

LITERATURA E KONSULTUAR

- *"Tejsirurr-Rrahman fi texhvidil Kur'an"*. Autor: Sead Abdul Hamid. Botues "Darut Takva lin-Neshri vet-Tevzië".

- *"Ahkam Kiraetil Kur'an".* Autor: Muhamed El-Husarij". Botues: "Metabië Sheriketu Shemerlij".

- *"Ahkamu Texhvidë ve Fedailul Kur'an".* Autor: Muhamed Mahmud Abdul Alim. Botues: "Sheriketu Shemerlij".

- *"Mualim Et-Texhvidë el-xhedidë mea tuhfetul etfal vel gilman fi texhvidil Kura'an".* Autor: Shejh Sulejman El-Xhemzeriju. Botues: "Mektebul Kur'an".

- *"El-Amidë fi Ilmi Texhvidë".* Autor: Shejh Muhamed Ali Besse. Botues: "El-Mektebetu El Ez-herije.

- *"Fonetika e gjuhës shqipe".* Autor: Bahri Beci, Tiranë 2004.

- *"El-Burhan fi texhvidil Kur'an".* Autor: Muhamed Sadik El-Kumhaviju, Kajro 1956.

- *"Çështje të sinonimisë në gjuhën shqipe".* Autor: Shefkije Islamaj, Prishtinë 1985.
- *"Pamundësia e përkthimit të Kur'anit". Autor: Dr. Musli Vërbani.*
- *"Lexo shkruaj dhe mëso shkronjat e Kur'anit". Autor: Dr. Musli Vërbani.*

LIBRAT E AUTORIT (Dr. Musli Vërbanit)

1. "Besimi në Zotin"
2. "Melaqet e Zotit"
3. "Besimi në Librat e Zotit"
4. "Pejgamberët e Zotit"
5. "Besimi në Ditën e Kijametit"
6. "Besimi në Kaderin e Zotit"
7. "Tregime nga jeta e Muhamedit a.s."
8. "Fikhu i Namazit"
9. "Fikhu i Zekatit"
10. "Fikhu i Agjërimit"
11. "Fikhu i Haxhit"
12. "Emërtoni fëmijët tuaj me emra të bukur"
13. "Dëshmorët e 9 Prillit në Rakoc dhe Lagje të Re"
14. "Shkruaj, lexo dhe mëso shkronjat e Kur'anit
15. "Nata e dhëndërisë"

16. “Fadil Çaka – Komandant Sharri”
17. “Dita e vdekjes dhe e varrimit”
18. “(Pa)mundësia e përkthimit të Kur’anit”.
19. “Dëshiroj të jem ai që nuk duhet të jem”.
20. “Texhvidi – Shkenca e të lexuarit (kënduarit) të përpikët të Kur’anit”.

PËRKTHIMET NGA GJUHA ARABE

1. “Këshilltari fisnik për djem dhe vajza” *(nga autori Muhamed Sajim);*
2. “Islami dhe Politika” (*nga autori Jusuf Kardavi);*
3. “Mrekullitë numerike në Kur'anin Fisnik” *(nga autori Abdurrezak Nufel);*
4. *“*Për Kushtetutën Islame” *(nga autori Dr. Muhamed Sejid Ahmed El Musejer);*
5. *“Kryesore në terminologjinë e Hadithit” (nga autori Abduhu Abas El-Velidi)*
6. *“Vlera e kohës” (nga autori Amër Halid);*
7. *“Vëllazëria muslimane” (nga autori Amër Halid);*
8. *“Vëllazëria në islam dhe zemra e shëndoshë” (nga autori Amër Halid);*
9. *“Pendimi” (nga autori Amër Halid);*
10. *“Pasojat e mëkateve” (nga autori Amër Halid);*
11. *“Vendosmëria në rrugën e Allahut (nga Amër Halid);*
12. *“Mjetet e vendosmërisë në rrugën e Allahut (nga Amër Halid);*
13. *“Shkurtimi i thonjve në dritën e sunetit dhe mjekësisë” (nga autorët Ebul Vefa Abdul Ahar dhe Jahja Nasir).*

PËRMBAJTJA:

KAPITULLI I PARË
HYRJE NË SHKRONJAT E KUR’ANIT 5

KAPITULLI I DYTË
BURIMI DHE ARGUMENTIMI RRETH SHKENCËS SË TEXHVIDIT 43
THEMELUESI I SHKENCËS SË TEXHVIDIT 45
DISPOZITAT DHE BURIMET 46
RREGULLAT E LEXUESIT TË KUR’ANIT 47
RREGULLAT E DËGJUESIT TË KUR’ANIT 48
EMRAT E KUR’ANIT 51
CILËSITË E KUR’ANIT 53
ALFABETI I GJUHËS ARABE 54
SHKRONJAT E GJUHËS SË KUR’ANIT 56
SHENJAT E SHKRONJAVE 20
APARATI I ZËRIMIT DHE QENDRA E GJUHËS ËSHTË NË MENDJE 57

KAPITULLI I TRETË

VENDSHPËRTHIMET (VENDARTIKULIMET) E SHKRONJAVE 59
VENDSHPËRTHIMET (VENDARTIKULIMET) E SHKRONJAVE 61
VENDET PREJ KU ARTIKULOHEN SHKRONJAT 62
GRYKA (THELLËSIA PREJ BUZËVE DERI NË FUND TË FYTIT) 63
GJUHA 64
FYTI 66
HUNDA – RRËNJA E HUNDËS 67
BUZËT 68
LLOJET E VENDARTIKULIMIT TË SHKRONJAVE 69
SHKRONJAT 73

KAPITULLI I KATËRT

CILËSITË (TIPARET) E SHKRONJAVE 77
CILËSITË (TIPARET) E SHKRONJAVE 79
CILËSITË 79
CILËSITË KONTRADIKTORE 81
1. a) HEMSE – TË SHURDHTË 81
1. b) EL XHEHR – TË ZËSHME 82
HEMSE EL XHEHR – FSHEHTËSIMI DHE HAPËSIMI 83
2. a) ESH-SHIDETUN – SHTRËNGUESE 83
2. b) ERREHAVETU – ÇLIRUESE 83
3. a) ISTIËLA – NGRITËSE, ZËLARTËSUESE 84
3. b) ISTIFAL – ULËSE – ZBRITËSE 85
4. a) ITBAK – PËRMBYLLËSE, NGJITËSE 85
4. b) INFITAH – HAPËSUESE, SHKËPUTËSE 85
- Dallimi mes ISTIFALIT (Zbritësueses) dhe INFITAHIT (Hapësueses) 86
- Dallimi mes Istiëlait (Ngjitëses qiellzore) dhe Itbakit (ngjitëses përmbyllëse) 87
5. a) IDHLAKI – RRËSHQITËSE 88
5. b) ISMAT – NGULLMUESE 88
TIPARET JOKUNDËRVËNËSE TË SHKRONJAVE 92
1. ES-SAFIRË – MPRETËSIA E TINGULLIT FISHKËLLUESE (Shushulluese) – PIPËZUESE 93
2. KALKALE - DRIDHËSIM, TRONDITJE, VIBRIM, TRINGËLLUESE 95
- SHKALLËT E KALKALES (TRINGËLLIMIT) 97
3. EL-LIJN-i – ZBUTËSUESE LEHTËSUESE 98
4. EL-INHIRAF – LAJKATUESE 99
5. TEKRIRË – PËRSËRITËSE 99
6. TEFESHI – SHPËRNDARJE, SHKAPËRDERDHËSE, ZHURMIMI 100
7. ISTITALE – STËRZGJATUESE 101
RENDITJA E SHKRONJAVE SIPAS FORTËSISË 102
SHKRONJAT ME CILËSI TË FORTA DHE SHKRONJAT ME CILËSI TË DOBËTA 104
DISA CILËSI TË TJERA TË SHKRONJAVE 110
1. HAFA – ERRËSIMI 110
2. GUNE – HUNDORËZIMI 111
- REZONANCA HUNDORE 112
- KATEGORITË E HUNDORËZIMIT (GUNES) 112
- SHKALLËT E GUNES 115
SHKRONJA "L - ل" (LAMI) 117

RREGULLAT E SHKRONJËS “ل” (LAM) 117
1. SHKRONJA “ل” (LAM) E SHQUARSISË – IDHHARI KAMERIJE 117
- LAMI (JO SHQUES) SHEMSIJE (IDGAMI SHEMSIJE) 118
- FJALA E ALLAHUT – الله 119
2. LAMI I FOLJES 119
E para: IDGAMI I LAMIT TË FOLJES 120
E dyta: IDHHARI I LAMIT TË FOLJES 120
LAMI I URDHËRORIT 120

3. LAMI I PJESËZËS “ل” 121
4. LAMI I EMRIT 124
5. LAMI I URDHËRORIT 124

TEFHIMI (TRASHËSIMI, RËNDIMI) DHE TERKIKI (HOLLIMI, LEHTËSIMI) 127
1. SHKRONJAT E RËNDA DHE TË TRASHA (TEFHIMË) 128
KATEGORITË E SHKRONJAVE TË RËNDA (FORTA) 130
2. SHKRONJAT E LEHTA DHE TË HOLLA (TERKIKI) 131
3. SHKRONJAT TË CILAT NDONJËHERË JANË TË RËNDA E NDONJËHERË JANË TË LEHTA 132
1. SHKRONJA Elif - ا 132
2. SHKRONJA “Lam - ل” 133
3. SHKRONJA “ر - r” 134
HEMZEJA 138
1. HEMZEJA NDËRLIDHËSE 138
a. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË FOLJE 138
b. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË EMRA 141
c. HEMZEJA NDËRLIDHËSE NË PJESËZA 141
DISPOZITAT E HEMZES NDËRLIDHËSE 143
2. HEMZEJA JONDËRLIDHËSE (E PRERË) 148

KAPITULLI I PESTË
MAKTUË VEL MEVSULË (FJALËT E NDARA DHE TOGFJALËSHI), ITHBATI DHE HADHFI (TË SHKRUARIT DHE ANULIMI) 149

MAKTUË VEL MEVSULË FJALËT E NDARA DHE TOGFJALËSHI 151
LLOJET E NDARJES SË FJALËVE ME TJETRËN DHE BASHKËNGJITJA ME NJËRA-TJETRËN 151
ITHBATI DHE HADHFI (TË SHKRUARIT DHE ANULIMI) 162
RASTET E TË SHKRUARIT DHE TË ANULUARIT TË ELIFIT 162
2. RASTET E TË SHKRUARIT DHE TË ANULUARIT TË JA-UT - “ى” 165
LEXIMI I SHKRONJËS “ى” NË TË NDALUR, MOSLEXIMI NË TË VAZHDUAR ... 166
1) LEXIMI I SHKRONJËS “و - vavun” NË TË NDALUR, MOSLEXIMI NË TË VAZHDUAR TË LEXIMIT 167

KAPITULLI I GJASHTË
ZGJATIMI DHE JOZGJATIMI I ZANOREVE 169
ZANORET 171
1. ZANORET E SHKURTA – KASR 171
ZANORET E GJATA 173
ZGJATJET NATYRORE (MEDI TABIIJ) 173

LLOJET E ZANOREVE TË GJATA 175
ZGJATJA JONATYRORE 177
1. MEDI MUTASIL – ZGJATJE NDËRFJALORE (PËRNGJITUR) 177
2. MEDI MUNFASIL - ZGJATJE JASHTËFJALORE (E PËRNDARË) 179
3. EL-LIJNË - E BUTË 182
4. MEDI ARID LI SUKUN 183
ZGJATIMI (AKSIDENCIAL) I SHKAKTUAR PREJ SUKUNIT..... 183
LLOJET E MEDI ARIDIT..... 184
REVM – KËRKESË 186
TË NDALURIT ME ISHMAM 186
PENGESAT E REVMIT DHE ISHMAMIT 187
2. MEDI LIJN ARID LI SUKUN, ZGJATJA E BUTË 188
FORMA TJERA TË ZGJATIMIVE MEDI SILE (ZGJATIMI PËR SHKAK TË NGJITJES SË FJALËS – PËREMRIT VETOR) 189
SILE SUGRA 190
SILE KUBRA – ZGJATIMI I MADH 190
- MEDI FERK (zgjatimi i dallimit) 191
- MEDI TEMKINË – ZGJATIMI I SHKOQITJES 191
- MEDI TEADHIME – ZGJATIMI I MADHËRIMIT 191
MEDI ARID I LIJNIT 192
NDALJA KUR SHKRONJA E FUNDIT E KA SUKUNIN RRËNJËSOR 193
ARIDI ASNJANËS (MUTLAK) 193
5. SUKUNI ARID ME “ة - T” TË GJINISË FEMËRORE PA PASUR PARA SAJ ZANORE TË GJATË 194
“ه - H” E PËREMRIT VETOR 194
3. MEDI MUTASILI ARID I SUKUNIT (ZGJATIMI NDËRFJALOR I SUKUNIT AKSIDENCIAL) 196
KUR LEJOHET SUKUNI I PLOTË DHE ISHMAMI 197
KUR LEJOHET SUKUNI I PLOTË REVM DHE ISHMAMI 198
TË NDALURIT ME ISHMAM 198
QËLLIMI I ISHMAMIT DHE REVMIT – GJYSMËZANORE 198
KUR NUK LEJOHET ISHMAMI DHE REVMI 199
MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN KALLËZORE 200
MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN GJINORE 200
MEDI MUTASIL ARID I SUKUNIT NË RASËN EMËRORE 200
4. EL-BEDEL ARID I SUKUNIT – (ZËVENDËSUESI AKSIDENCIAL I SUKUNIT) 200
5. MEDI ARIDI I SUKUNIT TE “ هـ – h ” e gjinisë femërore 201
6. MEDI ARIDI I SUKUNIT TË “ ه – H ” SË PËREMRIT 201
1. FORMA TJERA TË ZGJATIMIVE MEDI SILE 202
5. ZGJATIMI I DEGËZUAR (DYTËSOR) MEDI LAZIM – ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM 203
MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE 204
1. MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE TË RËNDA 204
2. MEDI LAZËM (ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM) I FJALËVE TË LEHTA 205
MEDI LAZIM HARFIJ - ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM I SHKRONJAVE 205
MEDI LAZIM HARFIJ MUHAFEF – ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM SHKRONJORE E LEHTË 206
2. MEDI LAZËM HARFIJ MUTHEKAL - ZGJATIMI I DOMOSDOSHËM SHKRONJORE E RËNDË 208

MEDI LAZIM SHEBHE BILMUTHEKAL 208
SHKAQET E ZGJATIMIT DYTËSOR 209
SUKUNI ARID – SUKUNI AKSIDENCIAL PA ZGJATIM 210
SHKRONJA " ة " ME SHTRATIN E RRUMBULLAKËT LEXOHET " ه – H ", E CILA TREGON GJININË FEMËRORE DHE RREGULLAT E SAJ 211
SUKUNI ARID NË SHKRONJËN " ه " TË PËREMRIT VETOR 214
MEDI BEDELI – ZGJATIMI ZËVENDËSUES 215
KATEGORITË E ZGJATIMEVE 217
TAKIMI I DY ZGJATIMEVE NË TË NJËJTIN VEND 220
TË NDALURIT NË FUND TË FJALËS 222
1) ME SUKUKUN TË PLOTË 222
2) TË NDALURIT ME REVM, ... 222

KAPITULLI I SHTATË

NUNI ME SUKUN (SHKRONJA ن – NUN E PAVOKALIZUAR) DHE TENVINI (DYZANORËSHI) 233
NUNI ME SUKUN DHE TENVINI 235
1. IDHHARI 237
2. IDGAMI - BASHKËNGJITJA 239
2. a) IDGAMI MEAL GUNEH - BASHKËNGJITJA DHE SHNDËRRIMI I HUNDËRZUAR 240
2. b) IDGAMI BILA GUNEH – ASGJËSIMI - BASHKËNGJITJA E ÇHUNDËRZUAR (GOJOR) 243
3. IKLABI – SHNDËRRIMI, TJETËRSIMI – DISIMILIMI 244
4. IHFAJA – FSHEHTËSIMI 246
DALLIMI MES IHFASË DHE IDGAMIT 248
DALLIMI MES NUNIT ME SUKUN DHE TENVINIT 249

RREGULLAT E MIMIT ME SUKUN 250
1. IHFA – Të fshehurit e shqiptimit të saj 251
2. IDGAMI – Depërtimi dhe bashkëngjitja e saj 252
3. IDHHAR – Shqiptimi i qartë i saj 253
RREGULLAT E MIMIT DHE NUNIT ME TESHTID 256

KAPITULLI I TETË

RAPORTET E SHKRONJAVE MES VETE 259
1. MUTEMATHILEJN – SHKRONJAT E NJËJTA 261
RREGULLAT E SHKRONJAVE TË NJËJTA 262
1. BASHKËNGJITJA E VOGËL 263
2. JOBASHKËNJGITJA E MADHE (KEBIRE) 264
3. TË NJËJTAT ASNJANËSE (NEUTRALE) 266
2. MUTEKARIBANI – PËRAFËRTAT 268
LLOJET E SHKRONJAVE MUTEKARIBANI – TË PËRAFËRTA 270
3. SHKRONJAT E NJËLLOJTA – MUTEXHANISEJN 275
E para: MUTEXHANISEJNI SAGIRË - Takimi i shkronjave të njëllojta me distancë të vogël (sagirë) 275
E dyta: MUTEXHANISEJNI KEBIRË - Takimi i shkronjave të njëllojta me distancë të madhe (kebirë) 277
E treta: MUTEXHANISEJNI MUTLAK - Takimi i shkronjave të njëllojta me

distancë mesatare apo asnjanëse (mutlak) 277
MUTEXHANISEJN IDHHAR (Qartë idhhar) 281
4. MUTEBAIDEJN – TË LARGËTA 284
PËRFUNDIM I RAPORTEVE TË SHKRONJAVE 287

KAPITULLI I NËNTË

RREGULLAT E FILLIMIT DHE TË PËRFUNDIMIT TË LEXIMIT 289
EL-VAKF VEL IBTIDAË - (TË NDALURIT DHE TË FILLUARIT E LEXIMIT) 291
DALLIMI NË MES NDALJES (VAKFIT), SEKTES DHE PËRFUNDIMIT 291
MEDHHEBET E DIJETARËVE PËR VAKFIN (TË NDALURIT E LEXIMIT) DHE IBTIDANË (TË FILLUARIT E LEXIMIT) 292
TË NDALURIT SUNET 293
TË NDALURIT E DOMOSDOSHËM 294
NDALJA 295
1. TË NDALURIT E PLOTË, APO TË OMOSDOSHËM 295
2. TË NDALURIT E MJAFTUESHËM 295
3. TË NDALURIT E LEJUAR 296
4. TË NDALURIT E MIRË 296
5. TË NDALURIT E NDËRLIDHËS 296
6. TË NDALURIT E NDALUAR 296
TË FILLUARIT E LEXIMIT 297
PËRFUNDIMI I LEXIMIT 298
TË NDALURIT NË FORMËN, MËNYRËN SI E KËRKON NDALIMI 298
1. TË NDALURIT ME SUKUN 298
2. TË NDALURIT ME REVM 299
3. TË NDALURIT ME ISHMAM (bashkimbuzësh) 299
4. TË NDALURIT ME IBDAL (zëvendësim) 299
5. TË NDALURIT ME HADHF (asimilim) 299
KATEGORITË E LEXIMIT 300
1. الترتيل - ET-TERTILË 300
2. التحقيق - ET-TAHKIKË 300
3. الحدر - EL-HADR 301
4. التدوير - ET-TEDVIRË 301
EL-ISTIADHE 302
Mënyra e ISTIADHES fshehtazi apo haptazi 302
BISMILAHI 303
DISPOZITA E NDËRLIDHJES SË SUREVE 304
MËNYRAT E FILLIMIT TË SURETUL ALI IMRAN 307
MËNYRAT E LEXIMIT TË SURETUL-ENFAL ME SURETUT TEVBE (BERAETUN) 307
SEXHDEJA E LEXIMIT 308
DISA RREGULLA TË CILAT DUHET PASUR PARASYSH SIPAS HAFSËS 310
AFATI MË I GJATI PËR TË LEXUAR KUR'ANIN 312
DUA 313
TEKBIRI, TEHLILI DHE TAHMIDI 314

LLOJET E GABIMEVE GJATË LEXIMIT TË KUR'ANIT 315
NAMAZI PAS PERSONIT I CILI BËN GABIM TË MADH DHE TË QARTË 316
LITERATURA E KONSULTUAR 323
LIBRAT E AUTORIT DHE PËRKTHIMET 324

DONATOR: **Q.I.SH. – SHTUDGART, GJERMANI.**